Milan Počuča
Dalibor Krstinić

NASLEDNO PRAVO

Četvrto bitno izmenjeno i dopunjeno izdanje

Novi Sad, 2022.

Prof. dr Milan Počuča
Doc. dr Dalibor Krstinić

NASLEDNO PRAVO

Četvrto bitno izmenjeno i dopunjeno izdanje

Recenzenti:
Prof. dr Petrović Zdravko
Redovni profesor Univerziteta Sigmund Frojd u Beču

Prof. dr Ljubica Mandić
Vanredni profesor pravnog fakulteta Univerziteta u Prištini

Prof. dr Duško Medić
Vanredni profesor Pravnog fakulteta Apeiron u Banja Luci

Izdavač:
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

Za izdavača:
Prof. dr Mirko Kulić

Lektor i korektor:
Svetlana Velimirović

Korice:
Štamparija FELJTON, Novi Sad

Štampa:
Štamparija FELJTON, Novi Sad

Tiraž: 500 primeraka

ISBN 978-86-86121-47-9

IZVOD IZ RECENZIJE

Knjiga “nasledno pravo” prof. dr Milana Počuče i doc. dr Dalibora Krstinića koncipirana je, u prvom redu, kao udžbenik i namenjena je studentima Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu, koja će im koristiti kao odlična literatura za pripremanje predmeta koji, pod istim naslovom pohađaju u toku redovne nastave druge godine. Međutim, udžbenik je, zahvaljujući, trudu svojih tvoraca, prevazišao osnovnu namenu. On će poslužiti i kao odlična literatura i onima koji pripremaju pravosudni ispit, ili se u praksi bave složenim pitanjima naslednog prava. Za izradu ovog dela autori su koristili svu relevantnu literaturu sa srpsko-hrvatskog jezičkog područja, ali i stranu literaturu, u meri u kojoj je to neophodno da se sagledaju pravni instituti naslednog prava.
Stoga mi je zadovoljstvo da predložim izdavaču da štampa ovo delo.

Prof. dr Petrović Zdravko,
redovni profesot Univerziteta
„Sigmund Frojd” u Beču

SADRŽAJ

Izvod iz recenzije 5

PREDGOVOR 16

PRVI DEO
NASLEDNO PRAVO – OPŠTI DEO

I Uvodna razmatranja – osnovni pojmovi 21

1.1 O nasleđivanju 21
1.2. Pojam naslednog prava 23
1.3. Razvoj naslednog prava i savremene tendencije 27
1.4. Pravni izvori naslednog prava 31
1.5. Terminologija naslednog prava 34
1.6. Načela naslednog prava 35
1.6.1. Načelo univerzalnosti nasleđivanja 35
1.6.2. Načelo ravnopravnosti 37
1.6.3. Načelo ograničenosti osnova pozivanja na nasleđe 37
1.6.4. Načelo obavezne univerzalne sukcesije 38
1.6.5. Načelo ograničene odgovornosti za dugove ostavioca. 38
1.6.6. Načelo oficijelnog raspravljanja zaostavštine 39

II Pretpostavke za nasleđivanje 41

2.1. Uvod. 41
2.2. Smrt ostavioca 42
2.3. Postojanje zaostavštine 43
2.3.1. Pojam zaostavštine 44
2.3.2. Sastav zaostavštine 46
2.3.3. Prava i predmeti koji ne ulaze u zaostavštinu 48
2.4. Postojanje naslednika 50
2.4.1. Sposobnost za nasleđivanje 52
2.4.2. Nesposobnost za nasleđivanje 53

2.4.3. Nedostojnost za nasleđivanje 54
2.4.3.1. Ubistvo ili pokušaj ubistva ostavioca 55
2.4.3.2. Onemogućavanje slobode testiranja 56
2.4.3.3. Uništenje, sakrivanje ili falsifikovanje testamenta . . 57
2.4.3.4. Teže ogrešenje o zakonsku obavezu izdržavanja i uskraćenje nužne pomoći 58
2.4.3.5. Oproštaj nedostojnosti 59
2.5. Pravni osnovi nasleđivanja 59

DRUGI DEO
NASLEĐIVANJE NA OSNOVU ZAKONA

I Činjenice na osnovu kojih se nasleđuje po zakonu 63
1.1. Krvno srodstvo sa ostaviocem 64
1.2. Građansko srodstvo sa ostaviocem 65
1.3. Brak sa ostaviocem 66
1.4. Trajnija zajednica života sa ostaviocem – vanbračna zajednica 67
II Razvrstavanje naslednika u nasledne redove 68
2.1. Istorijat i uporednopravni pregled 68
2.2. Parentelarni sistem nasleđivanja 70
2.2.1. Parentelarno graduelni sistem 71
2.2.2. Parentelarno linearni sistem 72
2.3. Zakonski nasledni redovi 74
2.3.1. Pravo predstavljanja (*ius reprezentationis*) 75
2.3.2. Pravo priraštaja (*ius accrescendi*) 76
III Redovni zakonski nasledni redovi 78
3.1. Prvi zakonski nasledni red 78
3.2. Drugi zakonski nasledni red 80
3.3. Treći zakonski nasledni red 81
3.4. Četvrti zakonski nasledni red i dalji nasledni redovi 82
3.5. Republika Srbija kao zakonski naslednik 82
IV Naslednopravni položaj supružnika kao zakonskog naslednika..84
4.1. Istorijat i uporednopravni pregled 84
4.2. Naslednopravni položaj supružnika u prvom naslednom redu . . .92

4.2.1. Smanjenje naslednog dela supružnika 93
4.3. Naslednopravni položaj supružnika u drugom naslednom redu . .94
4.3.1. Povećanje naslednog dela bračnog druga u drugom naslednom redu 95
4.3.2. Smanjenje naslednog dela bračnog druga u drugom naslednom redu 101
4.3.3. Pravo bračnog druga i naslednika na izbor 102
4.4. Gubitak supružnikovog prava na zakonsko nasleđivanje 103

V Naslednopravni položaj dece i roditelja kao zakonskih naslednika u posebnim slučajevima 105
5.1. Povećanje naslednog dela dece ostavioca 106
5.2. Povećanje naslednog dela roditelja ostavioca 108
5.2.1. Pravo plodouživanja 108
5.2.2. Pravo nasleđivanja povećanog dela roditelja ostavioca u svojinu 109
5.3. Pravo usvojenika i usvojioca ostavioca 110
5.3.1. Pravo usvojenika 110
5.3.2. Pravo usvojioca 111

TREĆI DEO
ZAVEŠTAJNO (TESTAMENTARNO) NASLEĐIVANJE

I Pojam i pravna priroda zaveštanja 115
1.1. Pojam zaveštanja 115
1.2. Istorijat i uporednopravni pregled 117
1.3. Pravna priroda zaveštanja 118
1.4. Razvrstavanje zaveštanja 121
1.4.1. Javna i privatna zaveštanja 122
1.4.2. Redovna i vanredna zaveštanja 123
1.4.3. Pismena i usmena zaveštanja 124
II Sposobnost za sačinjavanje zaveštanja – pretpostavke 125
2.1. Opšte pretpostavke – uslovi za sačinjavanje zaveštanja 127
2.2. Posebne prepostavke – uslovi za testamentarnu sposobnost . .130
2.3. Zakonski oblik – forma zaveštanja 130
2.4. Svedoci zaveštanja 131

2.4.1. Svedoci identiteta 132
2.4.2. Zaveštajni svedoci 133
2.4.3. Svedoci proglašenja zaveštanja 134

III Sadržina zaveštanja 135

3.1. Postavljanje naslednika 136
3.1.1. Određivanje zamenika nasledniku – supstitucija 137
3.1.2. Ograničenja u zaveštanju u pogledu naslednika 138
3.1.3. Raspolaganje u dozvoljene svrhe 138
3.2. Postavljanje uslova i rokova u zaveštanju. 140
3.2.1. Postavljanje uslova 140
3.2.2. Postavljanje rokova 143
3.3. Nalog u zaveštanju 144
3.3.1. Dejstva naloga i posledice neispunjenja 145
3.4. Ostavljanje legata – isporuke u zaveštanju 146
3.4.1. Pojam legata 146
3.4.2. Subjekti legata 147
3.4.3. Forma i predmet legata 148
3.4.4. Pravni položaj legatara 149
3.5. Ostale odredbe zaveštanja 151
3.5.1. Isključenje nužnih naslednika iz zaveštanja 151
3.5.2. Lišenje nužnih naslednika 154
3.5.3. Opraštanje nedostojnosti nasledniku 155
3.5.4. Određivanje izvršioca zaveštanja 155

IV Opoziv, čuvanje, tumačenje i ništavost zaveštanja 156

4.1. Opoziv zaveštanja 156
4.2. Čuvanje zaveštanja……...159
4.3. Tumačenje zaveštanja 159
4.4. Nevažnost zaveštanja 161
4.4.1. Ništava zaveštanja 162
4.4.2. Rušljiva zaveštanja 163

V Oblici zaveštanja u našem pravu 165

5.1. Svojeručno zaveštanje (olografski testament) 165
5.2. Pismeno zaveštanje pred svedocima
(testamentum allographum)……167
5.3. Sudsko zaveštanje 169

5.3.1. Sudsko zaveštanje u slučaju kada je zaveštalac u stanju da ga pročita 173
5.3.2. Sudsko zaveštanje u slučaju kada zaveštalac nije u stanju da ga pročita 174
5.4. Javnobeležničko zaveštanje 175
5.5. Konzularno zaveštanje…… 178
5.6. Međunarodno zaveštanje 179
5.7. Brodsko zaveštanje 181
5.8. Vojno zaveštanje 182
5.9. Usmeno zaveštanje 183

DEO ČETVRTI
IMPERATIVNO NASLEĐIVANJE – NUŽNI DEO

I Opšti pojmovi nužnog nasleđivanja 191
1.1. Uvod i istorijski razvoj prava na nužni deo 191
1.2. Pravna priroda prava na nužni deo 192
1.3. Nužni naslednici 194
1.3.1. Veličina nužnog dela 195
1.3.2. Ostvarivanje prava na nužni deo 196
1.4. Razbaštinjenje nužnih naslednika 199
1.4.1. Nedostojnost za nasleđivanje (*indignitas*) 199
1.4.2. Isključenje iz nasleđa 200
1.4.3. Lišenje nužnih naslednika 202
1.4.4. Odricanje od nasleđa 203
1.5. Uračunavanje poklona i legata u zakonski nasledni deo (*collatio bonorum*) 204
1.5.1. Način i postupak uračunavanja 205
1.5.2. Krug lica koja mogu zahtevati uračunavanje i rokovi zastare 207

DEO PETI
UGOVORI NASLEDNOG PRAVA

I Naslednopravni ugovori 211

1.1. Uvod 211

II Obligacioni ugovori sa naslednopravnim posledicama 212

2.1. Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života 212

2.1.1. Pojam ugovora, forma, ugovorne strane 213

2.1.2. Predmet ugovora, njegovo dejstvo i zadržavanje raznih prava 215

2.1.3. Ostale obaveze iz ugovora 217

2.1.4. Opoziv ugovora 219

2.2. Ugovor o doživotnom izdržavanju 220

2.2.1. Nastanak i istorijski razvoj ugovora 220

2.2.3. Ugovor u savremenom srpskom pravu 224

2.2.4. Uslovi za nastanak ugovora i bitni elementi ugovora 225

2.2.5. Pojam, načela i pravna obeležja ugovora 226

2.2.6. Oblici ugovora o doživotnom izdržavanju 229

2.2.7. Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju 233

2.2.8. Ugovor o doživotnom izdržavanju u korist trećih lica . . . 239

2.2.9. Predmet ugovora 241

2.2.10. Raskid ugovora 245

2.2.11. Posledice raskida ugovora 257

2.2.12. Poništenje i ništavost ugovora 258

DEO ŠESTI
PRELAZAK ZAOSTAVŠTINE NA NASLEDNIKE

I Otvaranje nasleđa i pravni položaj naslednika 267

1.1. Sticanje nasledstva 267

1.2. Naslednička zajednica 268

1.2.1. Pravo naslednika da raspolažu svojim delom 270

1.2.2. Postupak sa zaostavštinom ako su naslednici nepoznati . . 271

1.2.3. Privremeni staralac zaostavštine 272

1.3. Naslednička izjava 273

1.3.1. Nezastarivost prava naslednika na nasledni deo 274

1.4. Odgovornost naslednika i legatara za dugove ostavioca 275

1.5. Odvajanje zaostavštine 276

1.6. Deoba nasledstva 277

1.6.1. Pravo naslednika koji je živeo sa ostaviocem 279

1.6.2. Obaveza zaštite među naslednicima posle deobe 279

DEO SEDMI
OSTAVINSKI POSTUPAK

I Ostavinski postupak 283

1.1. Pojam i značaj ostavinskog postupka 283
1.2. Zadatak i ciljevi ostavinskog postupka 284
1.3. Načela ostavinskog postupka 285
1.3.1. Načelo oficijelnosti i dispozicije 285
1.3.2. Načelo posebne zaštite pojedinih lica u ostavinskom postupku 287
1.3.3. Načelo usmenosti neposrednosti i javnosti raspravljanja . .288
1.3.4. Načelo hitnosti i ekonomičnosti postupka 290
1.4. Nadležnost i sastav suda 290
1.4.1. Mesna nadeležnost . . . . . ….291
1.4.2. Funkcionalna nadležnost . . . . . …..291
1.4.3. Stvarna nadležnost…….....292

II Pokretanje postupka 292

2.1. Učešće organa uprave u pokretanju postupka. 292
2.1.1. Sastavljanje izvoda iz matične knjige umrlih i smrtovnice . . . . . …...293
2.1.2. Popis i procena imovine . . . . . …..295
2.1.3. Mere za zaštitu interesa određenih lica u ostavinskom postupku . . . . . …..296

III Tok ostavinskog postupka 298

3.1. Proglašenje zaveštanja 298
3.1.1. Postupak u slučaju kada je zaveštanje izgubljeno ili slučajno uništeno . . . . . … 299
3.1.2. Izvršilac zaveštanja . . . . . …300
3.2. Ostavinska rasprava. 300
3.2.1. Prekidanja raspravljanja zaostavštine . . . . . ….302
3.2.2. Naslednička izjava . . . . … .303
3.3. Rešenja ostavinskog suda 306
3.4. Postupak suda kada je za raspravljanje zaostavštine nadležan inostrani organ 308

IV Zahtevi posle pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju 310

4.1. Cilj i svrha zahteva 310

4.1.1. Naknadno pronađena zaostavština 310
4.1.2. Naknadno ponađeno zaveštanje 311
4.1.3. Novi naslednik 311
4.1.4. Zastara naslednopravnih zahteva . . . . . …311
4.2. Tužba radi ostvarenja naslednih i drugih prava 312

PRILOZI 317

ORIJENTACIONA ISPITNA PITANJA 341

LITERATURA 343

PREDGOVOR

Knjiga koja je pred vama najpre je namenjena studentima prava na osnovnim akademskim studijama Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredena akademija u Novom Sadu. Međutim, knjiga može biti korisna i advokatima, pravnicima, sudijama koji se u praksi bave naslednim pravom zbog činjenice da je u knjizi naveden veliki broj sudskih odluka naših sudova iz naslednopravnih odnosa. Materija koja se izlaže u knjizi obuhvata sve teme iz silabusa predmeta Nasledno pravo. Zbog lakšeg snalaženja studenata prilikom izučavanja ispitne materije, tekst knjige ima dve razine. Boldovana je materija i definicije koje predstavljaju nezaobilazno ispitno štivo. Ostali deo teksta objašnjava termine, definicije i proširuje materiju do nivoa potrebnog za studente druge godine akademskih studija. Objašnjenja, sudska praksa i uporednopravne sentence u fusnotama, služe da bi čitalac do kraja zaokružio spoznaju o nekom pitanju iz iznete materije. Obim knjige i ukupan broj stranica predstavlja pokušaj autora da u okviru jednosemestralnog izučavanja predmeta nasledno pravo izađe u susret studentima i njihovim obavezama na fakultetu.

Metodološki knjiga je koncipirana tako da se obavezna materija iz silabusa prati i razmatra uporedno sa normama zakona o nasleđivanju koji primenjuju naši sudovi. Izneta sudska praksa potvrđuje stavove i teze iz obaveznog teorijskog dela. Na kraju knjige nalaze se neophodne šeme srodstva, obrasci i primeri pojedinih važnih isprava u naslednom pravu. Zbog velikog broja istakli smo samo nekolicinu za koju smatramo da prilikom spremanja ispita iz ove materije mogu doprineti jasnijem i bržem savladavanju knjige. Orijentaciona pitanja koja se nalaze na kraju knjige služe, pre svega, da studenti imaju saznanja oko pitanja koja će se pojavljivati na predispitnim kolokvijumima u toku izvođenja nastave.

Uvaženim recenzentima, prof. dr Petrović Zdravku, prof. dr Mandić Ljubici i prof. dr Medić Dušku, izražavamo zahvalnost zbog preuzetih obaveza oko recenzije i datih sugestija u toku pisanja ove knjige.

Na kraju, iskreno se zahvaljujemo i matičnom fakultetu na ukazanom poverenju i veri u mogućnosti autora za savladavanje ovako odgovornog i zahtevnog zadatka kao što je pisanje univerzitetskog udžbenika.

U Novom Sadu, decembar 2012.

Milan Počuča

:

NAPOMENA

uz četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje

Nakon devet godina od prvog izdanja a posebno nakon izmena Zakona o nasleđivanju 2015 godine kada je uvedeno Javnobeležničko zaveštanje uočena je potreba da se udžbenik dopuni i usaglasi sa novim zakonskim rešenjima. Međutim dugo najavljivano donošenje Građanskog zakonika Republike Srbije odgađalo je izmene. Obavezu dopunjavanja i usklađivanja sa aktuelnim zakonskim rešenjima zaključno sa decembrom 2021. godine uz saglasnost autora, preuzeo je koautor doc. dr Krstinić Dalibor. Njegov rad vidljiv je kroz potpuno nove delove udžbenika koji se odnose na javnobeležničko zaveštanje, ostavinski postupak poveren javnim beležnicima sa svim nužnim izmenama, osnovom uvođenja javnog beležnika u materiju naslednog prava, u delovima udžbenika u kojima je to bilo nepohodno. Dopunjeni su delovi knjige koji se odnose na uporednopravna rešenja u naslednom pravu, zaveštajno nasleđivanje, obligaciono pravne ugovore, nasledničku zajednicu i ostavinski postupak u svim svojim fazama. Knjiga je obogaćena i dopunjena stavovima više od 80 domaćih i stranih autora. U cilju pojašnjenja teorijskih stavova i povezivanja sa sudskom praksom, ubačen je i veliki broj odluka naših sudova i nekoliko novih neophodnih primera u poslednjem delu knjige-prilozima, vezanih za javnobeležničke zapise u naslednom pravu i ostavinskom postupku.

Dakle, pred vama je četvrto bitno izmenjeno i dopunjeno izdanje udžbenika Nasledno pravo prošireno za gotovo 60 strana, za koje se nadamo da će zadovoljiti kako studente tako i praktičare koji se bave ovom materijom.

U Novom Sadu, 15. januar, 2022. *Autori*

Milan Počuča
Dalibor Krstinić

Prvi deo

NASLEDNO PRAVO – OPŠTI DEO

I UVODNA RAZMATRANJA – OSNOVNI POJMOVI

1.1. O nasleđivanju

Nasleđivanje kao pojava, vremenski, postoji od kada i čovek. Pre nastanka država i pravom uređenih odnosa u društvu, postojalo je kao pojava koja je imala, pre svega, biološke i socijalne sadržaje. U biološkom smislu, nasleđivanje prepoznajemo kao prelazak genetskih osobina roditelja na njihove potomke. Sociološki gledano, nasleđivanje podrazumeva prelazak socijalnih dobara čitave zajednice i generacije koja živi u njoj, na generacije koje dolaze nakon njih, uključujući i celokupne društvene odnose u zajednici. Nasleđivanje iz pomenutih razloga moramo vezivati za prirodne zakone i posmatrati ga kao prenos svih duhovnih i materijalnih vrednosti, koje za posledicu imaju kako evolutivni razvoj čoveka tako i napredak i razvoj čitave zajednice i njezine kulture.[1]

Nasleđivanje u prvobitnoj zajednici vezujemo za nastanak predmeta koji su imali praktičnu upotrebnu vrednost i koji nisu nakon smrti imaoca sahranjivani sa njim već su pripadali njegovim gentilnim rođacima.[2] Sam prenos odvijao se bez ikakve posebne forme, dovoljna je bila činjenica smrti jednog lica. Raspadom plemenskih zajednica i formiranjem prvih porodičnih zajednica nasleđivanje se počinje odvijati unutar porodice.

[1] U tom smislu, Nikola Gavela navodi: "Da nema nasleđivanja u društvenom smislu, svaki bi novi naraštaj započinjao od početka, umesto da krene s onog mesta do kojeg je prethodni već došao. Ovako svaki novi naraštaj jedne zajednice preuzima dobra prethodnih, pa ih prema svojim potrebama, mogućnostima i stremljenjima upotrebljava, troši, menja i nadopunuje; da bi ih i sam postupno preneo novom naraštaju, koji će ih opet na svoj način iskoristiti i nadopuniti, te preneti dalje. Bez tog nasleđivanja ljudsko se društvo ne bi reproduciralo, niti evoluiralo, baš kao što ne bi ljudska vrsta bez biološkog nasleđivanja." Gavela, N., Belaj, V. (2008). Nasljedno pravo, 3 bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb: Narodne novine, str. 6, fn. 5.

[2] Potvrdu za navedeno nalazimo kako u arheološkim iskopavanjima tako i u pisanim delima. Tako Fridrih Engels u knjizi Poreklo porodice, privatnog vlasništva i države navodi: "U grčkom uređenju herojskog doba nalazimo, dakle staru gentilnu organizaciju još kao živu snagu, ali već i početak njenog potkopavanja; patrijarhat i prenošenje imanja u nasljedstvo, na decu. Pored bogatstva u robi i robovima, pored bogatstva u novcu, sada se pojavilo i bogatstvo u nepokretnostima. Pravo državine pojedinca na zemljišnim parcelama, koje im je prvobitno ustupao gens ili pleme toliko je sad ojačalo da su im te parcele nasledno pripadale." Engels, F. (1967). Poreklo porodice, privatnog vlasništva i države, Beograd: Kultura, str. 116. i 181.

Smenom matrijarhata patrijarhatom, otac porodice postaje vlasnik porodične imovine, stada, zemljišta i svega ostalog. U to vreme, nastaju elementi za pojavu privatne svojine. Iz rimskog perioda zabeležena je definicija: "Nasleđivanje nije ništa drugo nego stupanje u sva prava i obaveze koje je imao umrli."[3]

Ukoliko nasleđivanje posmatramo na sveobuhvatan način, moramo mu priznati i psihološku i moralnu komponentu. Sa psihološke strane, jasan je uticaj nasleđivanja na međusobno ponašanje i uvažavanje srodnika unutar porodice, imajući u vidu neizbežan naslednopravni položaj srodnika i evidentnu posledicu nasleđivanja posle smrti nekog od srodnika unutar porodice. Moralna komponenta snažno govori u prilog afirmacije vrednosti kao što su ljubav, poštenje, odanost, tolerantnost, i njihovom suprostavljanju jednostranom posmatranju nasleđivanja kroz prizmu novca, materijalnih vrednosti i "bogaćenja" činjenicom smrti bliskog srodnika ili člana porodice. I jedna i druga komponenta, uključujući i ostale (biološka, sociološka, pravna), sa jedne strane afirmišu nasleđivanje uz poštovanje pomenutih vrednosti preko nagrada (određivanje većeg naslednog dela, isporuka legata, pokloni u slučaju smrti i dr.) i isto tako, sa druge strane, negativno sankcionišu nepoštovanje pobrojanih vrednosti (nedostojnost, isključenje nužnih naslednika, lišenje prava na nužni deo). Sve ove komponente prilikom nasleđivanja pozitivno deluju ne samo prema porodici nego i unutar čitavog društva i države. U tom smislu: "sa tačke gledišta društvene korisnosti, pravilo da ostavioci nastavljaju da žive u ličnosti svojih naslednika i da sa njima čine jedno duhovno jedinstvo, slutim neosporno veliku vrednost."[4]

Smrću svakog lica nastaje praznina u pogledu prava i obaveza umrlog i nasleđivanje upravo ima osnovni zadatak i svrhu da nastalu prazninu u pogledu vršenja prava i obaveza nakon smrti fizičkog lica popuni na pravni, sociološki i etički prihvatljiv način. Kada je nasleđivanje ispravno uređeno, tada su stvorene osnovne pretpostavke da živi pripadnici društva tokom svog života afirmišu rad, štedljivost i uzajamne porodične veze. Saznanje da će sve ono što za života stvore, steknu i uštede, nakon njihove smrti pripasti bliskim osobama sa kojim su povezani srodstvom ili da će služiti svrsi koju odredi ostavilac najvažnija je posledica nasleđivanja kroz

[3] "Hereditas nihil aliud est, quam succesio in universum ius quod defunctus habuerit." Iulianus-D 50, 17, 62.

[4] Perić, Ž. (1925). Misticizam u naslednom pravu, Règle Générale du Droit, de la Legislation et de la Jurisprudence, T. XXXXIX, Paris, str. 40–44. i 105–111.

istoriju. Iz navedenih razloga "Malo je koje pravo bilo tako žučno diskutovano kao pravo nasleđivanja. Ono je kritikovano i branjeno i sa ekonomske, i sa političke, i sa pravne tačke gledišta."[5]
U savremenom društvu, nasleđivanje kao pojava, proučava se u mnogim društvenim naukama: genetici, biologiji, istoriji, psihologiji, ekonomiji, pravu.
Kad nasleđivanje proučavamo u pravu, možemo govoriti o nasleđivanju kao pravnoj ustanovi. Sažeto kazano: "Nasleđivanje je prenos duhovnih i materijalnih osobina i vrednosti sa predaka na potomke, vremenska veza međuzavisnosti svih generacija, lanac kontinuiteta."[6]

1.2. Pojam naslednog prava

Nastankom države dolazi do nastanka naslednog prava. Običajne norme kod nasleđivanja počinju zamenjivati pravne norme naslednog prava. Proces uspostavljanja privatnog vlasništva snažno je doprineo donošenju naslednopravnih normi, odnosno konstituisanju naslednog prava. Kolektivno vlasništvo tj. vlasništvo države, odnosno društva, nikad nije zahtevalo značajnije uplitanje prava u odnos nasleđivanja. Odvajkada se kolektivno nasleđivanje zajedničke imovine društva, odnosno imovine i vrednosti u opštoj upotrebi, odvijalo bez većih problema, gotovo automatski. Stvaranjem privatne imovine, imovine koja pripada samo jednom licu, ukazala se potreba da država putem prava reguliše način prelaska imovine nakon smrti na naslednike. Potrebno je bilo i regulisati i ograničiti eventualno izraženu volju ostavioca da rasporedi svoju imovinu nekim licima, utvrditi prava srodnika, njihov krug i prioritete, postupak i pravnu zaštitu zainteresovanih lica.
Razvojem pravnih sistema, pravne nauke i propisivanjem normi koje regulišu pitanja nasleđivanja u pravu, dolazi i do nastanka naslednog prava.[7] Možemo ga podeliti na nasledno pravo u objektivnom i nasledno pravo u subjektivnom smislu. **U objektivnom smislu, nasledno pravo**

[5] Konstantinović, M. (1930). Tendencije modernih zakonodavstava u smislu ograničavanja prava na nasleđivanje, Novi Sad: Društveni život, str. 32.
[6] Konstantinović, M. (1925). Pitanje svojine U: Generacija pred stvaranjem: almanah jedne grupe, Beograd: Grupa za socijalnu i kulturnu akciju, isto i Antić, O. (2009). Nasledno pravo, osmo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: JP Službeni glasnik, str. 23.
[7] Nemački naziv za nasleđivanje – *erbrecht*, francuski – *legislation en matiere successorial*, engleski – *inheritance low, low of succesion*.

možemo definisati kao skup materijalnopravnih normi građanskog prava koje uređuju pitanje nasleđivanja fizičkih lica posle smrti ostavioca. Kako bi moglo doći do primene materijalnopravnih normi u konkretnom slučaju nasleđivanja, zakonodavac je doneo i odgovarajuće procesnopravne norme koje propisuju i određuju postupak i organe države nadležne za provođenje pravom uređenog postupka nasleđivanja. Ovde moramo dodati i to da materijalnopravne i procesnopravne norme domaćeg prava nadopunjuju još i kolizijske norme međunarodnog privatnog prava koje rešavaju pitanja sukoba domaćeg i stranih naslednih prava u slučajevima nasleđivanja sa elementima inostranosti. **U subjektivnom smislu, o naslednom pravu govorimo kao pravu konkretnog fizičkog ili pravnog lica da nasledi određena prava i imovinu iz zaostavštine ostavioca.** U tom smislu nasledno pravo naslednika predstavlja apsolutno pravo i deluje *erga omnes.* Subjektivno pravo nastaje smrću ostavioca s tim što i u tom slučaju moraju biti ispunjene zakonom propisane pretpostavke (postojanje zaostavštine npr.) da bi se subjektivno pravo i konstituisalo.[8]

Savremeno nasledno pravo deo je građanskog prava. Savremena sistematika prema pandektističkoj podeli, građansko pravo deli na: opšti deo, stvarno pravo, obligaciono pravo, porodično pravo i nasledno pravo.[9] U našem pravnom sistemu, nasledno pravo je samostalan deo građansko pravne grane prava. Njegov značaj unutar pravnog sistema svakog društva ogleda se u stvaranju uslova i omogućavanju nesmetanog prelaska pravu odgovarajućih vrednosti imovinskih i neimovinskih sa umrlog lica na njegove naslednike.

Ukupan društveni značaj ispoljava se kroz lične, obligacione i svojinske dakle, stvarne posledice. Da nema naslednog prava i nasleđivanja, savremeni koncept svojine ostao bi nedovršen jer ne bi postojao kontinuitet i prenos svojine nakon smrti imaoca prava. "Ako oduzmemo svojini naslednu komponentu, oduzećemo joj i samu suštinu: vlasnici će

[8] U prilog tvrdnji, navodimo član 180. stav 1. Zakona o nasleđivanju. "Ništav je ugovor kojim neko otuđuje nasledstvo kome se nada, kao i svaki ugovor o nasledstvu nekog trećeg ko je živ." Ovaj Zakon je objavljen u Službenom glasniku RS br. 46/95, stupio je na snagu 5. maja 1996, a dopunjen je 2003 i 2015. godine. (Sl. glasnik RS, br. 46/95, 101/03 - odluka USRS i 6/15).

[9] Pandektistička podela usvojena je u sledećim pravima: nemačkom, ruskom, češkom, poljskom, grčkom, japanskom, korejskom, portugalskom. Opširnije videti: Vodinelić, V. (1991). Građansko pravo: uvodne teme, Beograd: Nomos, str. 27–35.

postati plodouživaoci."[10] Osnovna karakteristika naslednog prava jeste normiranje poslova *mortis causa* i ona proizvodi značajne pravne i društvene posledice kako za naslednike tako i za ostale subjekte prava.[11] Postojanje naslednog prava podstiče unutar porodice, kao baze društva solidarnost, zajedništvo, ekonomski prosperitet i kontinuitet razvoja imajući u vidu mogućnosti i prava članova porodice u naslednopravnom smislu.

Značaj naslednog prava povećava i činjenica da se svaka rođena osoba protekom određenog vremenskog perioda mora susresti sa naslednim pravom. Najpre kao naslednik, a kasnije i kao ostavilac. U tom smislu, prirodna zakonitost neumoljiva je i neprekidna. Smrt se nadovezuje na život i obrnuto. Ogromne imovinske vrednosti akumulirane su u vlasništvu fizičkih lica. Privatna imovina ima sve veću novčanu vrednost i samim tim postaje predmet pojačane i ozbiljne pažnje potencijalnih naslednika, ali i samog društva.

Značajno je već sad na početku jasno razgraničiti područje pravnog regulisanja naslednog prava. "Nasledno pravo ograničava se isključivo na to da uredi građanskopravne posledice prestanka pravnog subjektiviteta fizičkog lica."[12] U slučaju prestanka pravnog subjektiviteta pravnog lica (stečaj, likvidacija), primenjuju se norme privrednog prava a ne naslednog. Sva fizička lica rođenjem stiču pravnu sposobnost. Dakle, sposobni su da učestvuju u pravnom prometu kao subjekti prava. Za pojedine pravne poslove zahteva se poslovna sposobnost, pogotovo u poslovima među živima (*inter vivos*).[13] Nasledno pravo zbog samog karaktera posla *mortis causa* najčešće ne zahteva postojanje poslovne sposobnosti pogotovo na strani naslednika. Zahteva se postojanje drugih činjenica i pretpostavki da bi lice bilo subjekt naslednog prava i pravnih odnosa u njemu. Kako bi se moglo govoriti o prenosu prava i obaveza u naslednom pravu, one moraju biti vezane za fizičko lice kao titulara prava i obaveza. Tek tada možemo u slučaju smrti titulara prava izvršiti nasleđivanje u pravnom mislu. S obzirom da je u svim savremenim pravima pravilo da se prenos

[10] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 27.

[11] U tom smislu "Što je god izobraženost u starijem i novijem vijeku proizvela velikog sjajnoga, dugotrajnoga, posledica je prava nasledstvenog." Rossi, Cours decon, polit. lec. XXVI, citirano prema Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 26

[12] Đurđević B., D. (2010). Institucije naslednog prava, Beograd: JP Službeni glasnik, str. 19.

[13] Više u: Medić, D. (2007). Rasprave iz građanskog i poslovnog prava Banja Luka: Fakultet pravnih nauka Panevropski univerzitet Apeiron.

zaostavštine vrši upravo u trenutku smrti ostavioca, imamo pravnu situaciju da prava i obaveze koje se prenose na naslednike niti u jednom trenutku ne ostaju bez titulara prava. Ova konstatacija vezana je za pravni status imovine što, naravno, ne znači da će i faktički, odnosno stvarni prelazak imovine na naslednike uslediti trenutkom smrti ostavioca. Do stvarnog prelaska svojine, odnosno do stupanja u posed stvari iz zaostavštine doći će nakon provođenja zakonom utvrđenog naslednopravnog postupka i deobe zaostavštine nakon pravosnažnosti rešenja nadležnog sudskog organa. "Pravo svojine tek kroz nasledno pravo dobija svoje zaokruženje, svoj konačni oblik."[14]

U tom smislu, nasledno pravo ima zadatak da preko instituta nasleđivanja obezbedi i očuvanje privatne svojine i imovine, njenu pravnu zaštitu i nesmetan nastavak socijalne funkcije privatne imovine. "Bez nasleđivanja, privatna svojina izgubila bi jednu od svojih vekovnih osobina, a to je večitost."[15]

Cilj naslednog prava jeste i da se na zakonom propisan način izvrši prenos zaostavštine na naslednike sa osnovnim zadatkom da raspodela zaostavštine na naslednike bude pravična.[16] S druge strane, cilj naslednog prava je da potencijalni naslednici, suvlasnici ostavioca, njegovi poverioci i dužnici, u trenutku smrti ostavioca, ne budu prepušteni pravnom bezvlašću i neizvesnosti, već da još za života titulara prava mogu predvideti na koji način će se izvršiti prenos prava i obaveza nakon smrti titulara. Svakako, ne u svim detaljima, ali radi činjenice postojanja naslednog prava sva pobrojana lica s velikom izvesnošću i pravnom sigurnošću znaju da neće ostati bez svojih prava i obaveza koje su imali u odnosu na ostavioca kao titulara. Uvažavajući navedeno "svaka država mora da osigura kontinuitet ostaviočeve pravne pozicije i njegovih pravnih odnosa."[17]

---

[14] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 27.

[15] Konstantinović, M. (1982). Tendencija modernih zakonodavstava u smislu ograničenja prava na nasleđivanje, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 30, br. 3/4, str. 358.

[16] Dejan Đurđević, govoreći o ciljevima i zadacima naslednog prava, uspostavljanje pravičnog poretka sukcesije smatra osnovnim zadatkom naslednog prava uz očuvanje privatne svojine i imovine. "Nasledno pravo uspostavlja pravičan poredak sukcesije tako što određuje koja lica će postati ostaviočevi naslednici, kako će između sebe podeliti zaostavštinu (određivanje naslednih kvota) i ko odgovara za ostaviočeve obaveze." Videti, Đurđević, B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit, str. 23.

[17] Michalski, L. (2001). BGB-Erbrecht, Heidelberg, str. 1.

Zaštita porodice ostavioca takođe predstavlja jedan od važnih ciljeva naslednog prava. Ukoliko je posmatramo kao "Osnovnu jedinicu društva, u kojoj supružnici, deca, vanbračni partneri i ostali srodnici, živeći u zajednici života, stvaraju prirodne i pravom utvrđene uslove za razvoj i blagostanje svih članova porodice a posebno dece" [18] lako možemo zaključiti da je upravo porodica mesto gde postoje najbolji uslovi za stvaranje kako materijalnih tako i duhovnih vrednosti nekog lica koje će nakon smrti tog lica ostati za nasleđivanje. Nasledno pravo preko zakona koji uređuje oblast nasleđivanja štiti porodicu na dva načina. Prvi način se ogleda kroz norme zakona o nasleđivanju koje regulišu pitanje zakonskog nasleđivanja, kojima je zakonodavac predvideo da, u odsustvu punovažnog testamenta, zaostavštinu nasleđuju između sebe ostaviočevi srodnici odnosno članovi porodice. Drugi način zaštite porodice je u slučaju primene odredbi zakona koje regulišu pitanje nasleđivanja putem testamenta, kada je zakonodavac utvrdio odgovarajuća ograničenja u raspolaganju ostavioca (pre svih, pravo na nužni nasledni deo), koja idu u korist najbližih ostaviočevih srodnika, odnosno porodice. Ovim pitanjima bavićemo se više i detaljnije u drugom delu knjige.

1.3. Razvoj naslednog prava i savremene tendencije

Nasleđivanje kao pojava i socijalni procec između ljudi postoji pre nastanka država i prava. Pojavom privatnog individualnog prava svojine, ukazala se i potreba za regulisanjem pitanja nasleđivanja tih prava. Razvoj država i prava u njima doveo je do nastanka prava nasleđivanja. Države i društva u kojima se i sama vlast nasleđivala (robovlasnički poredak) veliki značaj pridavala su institutu nasleđivanja. Feudalizam je pitanje nasleđivanja, imajući u vidu da su već tad pojedinci imali velike posede i imovinu, postavljao tako da se nasleđivalo uglavnom između pripadnika istog društvenog sloja (klase, kaste). Zbog privatnog karaktera svojine, nasleđiivanje nije izgubilo važnost ni u građanskim društvima. Tokom čitave istorije i razvoja društva, nasledno pravo bilo je u funkciji očuvanja i reprodukcije tadašnjih društvenih odnosa. Zbog važnosti i posledica koje je nasledno pravo proizvodilo u društvu, njime su se bavili mnogi. U 19. veku, javljaju se mnogi pravnici, pravni teoretičari, sociolozi i ostali analitičari društva koji iznose svoje viđenje pravnog uređenja instituta

[18] Počuča, M. (2010). Porodično pravo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija, str. 42.

nasleđivanja. Kritičari iz tog perioda ističu nedostatke prava nasleđivanja koje određuje da naslednici iz ostavioca postaju ona lica koja su za života ostavioca bila sa njim u bliskim srodničkim i socijalnim vezama, odnosno porodičnim, ličnim i poslovnim. Zahtevaju se promene uvreženog načina nasleđivanja i predlozi zastupnika kolektivizma idu u pravcu naslednog prava koje bi imovinu iza smrti ostavioca dodeljivalo državi u celosti.[19] Za razliku od kolektivista, predstavnici teorije prirodnog prava[20] smatraju da u "prirodno pravo" spada i pravo vlasnika da raspolaže svojom imovinom, kako za života tako i u slučaju smrti. U takvo pravo spada i pravo vlasnika na testamentarno raspolaganje imovinom. Teorija porodičnog osnova nasleđivanja,[21] porodičnu vezu smatra suštinskim osnovom nasleđivanja i bazom naslednog prava. Mnogi drugi teoretičari razvijali su teorije koje su uzimale od svake od navedenih po nešto. Neki su osnov nasleđivanja prosto smeštali u sam zakon i norme koje su to pitanje uređivale. Pri tome ne možemo zanemari niti sam javni poredak i interes društva, da radi opšteg razvoja, nesmetane trgovine i pravnog prometa imovine, stvari i

[19] Zastupnici kolektivističkog pogleda na svet, kritički su se odnosili prema svakom obliku individualne svojine. Nisu blagonaklono gledali niti na porodicu i nasleđivanje koje bi išlo u korist nje i njenih članova. Predlagali su ne samo promenu u tom delu naslednog prava, već su zahtevali da deo imovine porodice koji prelazi najnužnije potrebe, za života, bude oduzet i dat drugim licima ili državi, čime bi samo nasleđivanje bilo znatno ograničeno. O potrebi ukidanja prava nasleđa govori se i u "Komunističkom manifestu", (Drugi deo, tačka 3). Naime Karl Marks se još 1848. godine u manifestu zalagao za ukidanje nasleđa smatajući ovo jednom od revolucionarnih mera koje treba preduzeti "kao sredstvo za izvršenje prevrata čitavog načina proizvodnje." On je smatrao da bi ukidanje nasleđivanja poslužilo i samom ukidanju privatnog vlasništva. Kolektivističke teorije o nasleđivanju iznete su i na Kongresu Prve internacionale u Baselu 1896. godine, od strane Bakunjina i njegovih anarhista. Detaljnije o kolektivističkim teorijama: Baron, I. (1877). Angriffe auf das Erbrecht, Berlin: Verlag i Marković, S. (1981). Nasledno pravo, Beograd: Službeni list SFRJ, str. 23–25.

[20] Najznačajniji predstavnici škole prirodnog prava bili su Grocijus, Puchta, Kant, Fihte. Osnovna teza ove škole prava bila je da postoji pravo koje važi za sva vremena, za sve narode. Postoji pravo koje je iznad svih prava „prirodno pravo". Sam Grocijus pravo svojine posmatra kao prirodno pravo koje kroz nasleđivanje postaje "besmrtno" jer nastavlja svoj život u rukama lica koja su bila bliska sa umrlim vlasnikom.

[21] Predstavnici ove teorije su Savinji, Hegel, Kovalevski, Bogišić. Osnov teorije leži u činjenici da je porodica osnov iz koje proizilazi suština nasleđivanja i naslednog prava. U prilog teoriji navode istorijsku činjenicu da je svojina najpre bila porodična pa tek onda lična. Detaljnije videti u: Pantelić, D. (1937). Osnov zakonskog dela u pravnoj filozofiji, Beograd: Štamparija „Privrednik", str. 8 i Bogišić, V. (1893). O položaju porodice i nasljedstva u pravnoj sistemi, Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srbije.

drugih prava, pitanje nasleđivanja i postojanje naslednog prava bude rešeno jednostavno i na zadovoljavajući način.

Najstarije kodifikacije sa prostora nekadašnje Mesopotamije pitanje nasleđivanja vide kroz činjenicu rađanja potomaka koji osnovom te činjenice postaju suvlasnici opšte porodične imovine. U tom smislu roditelji nemaju prava na lišavanje dece prava nad porodičnom imovinom. Dakle, naslednik se rađa a ne postavlja se. Hamurabijev zakonik[22] ne poznaje testament kao način za nasleđivanje iako zakon poznaje individualnu svojinu i nad nepokretnostima i slobodno raspolaganje istom među živima (*inter vivos*) i precizno je regulisao pitanje kupoprodaje ili poklona. Važno je napomenuti da ovaj Zakon uopšte ne predviđa mogućnost da imanje pokojnika pripadne njegovim živim precima. Imperativno se nametalo postojanje muških potomaka bilo rođenjem bilo usvojenjem, koji su nasleđivali pokojnika, odnosno njegovu porodičnu imovinu.

Staro grčko pravo pitanje nasleđivanja postavilo je tako da ako ostavilac ima muških potomaka bilo kog stepena srodstva, oni dolaze na nasleđe pre braće ostaviočeve. Oni su se smatrali redovnim pravim naslednicima (kleronomos). Godine 954. p. n. e. u Atini je Solomonovim zakonima uveden testament za domaćina koji nema potomstva. Preko testamenta vršila se adopcija (usinovljenje). "Postavši na osnovu testamenta član porodice, usinjenik je prenosio nasledno pravo na svoje potomstvo i time nastavljao ime pokojnikovo. Ako bi on umro bez potomstva, imovina se opet vraća srodnicima usvojioca."[23]

Rimsko pravo postavilo je temelje modernom nasleđivanju i naslednom pravu. Justinijanove kodifikacije uređuju pitanje srodstva, naslednih krugova naslednika, definišu se potomci, preci, pobočni srodnici. Govori se o sistemu bliskosti srodstva (romansko pravo) i uvodi se parentelarni sistem koji i danas poznaju mnoge evropske zemlje i njihovi pravni

[22] Predstavlja najpoznatiji i najbolje očuvani zakonik drevne Mesopotamije. Smatra se da je donesen u poslednjoj dekadi njegove vladavine, oko 1680. g. p. n. e. Pisan je klinastim pismom. Ispisan je na steni od crnog diorita visine 2,62 m. Na steni se nalazilo 282 propisa od kojih nedostaje 35. Pronašao ga je francuski arheolog Žan Žak de Morgan. Čuva se u muzeju Luvr u Parizu. Slavnić, Lj. (2008). Istorija pravnih institucija, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univreziteta Privredna akademija, str. 91. i 92.

[23] Bago, D., Traljić, N., Petrović, Z., M., Povlakić, M. (1991). Osnovi nasljednog prava, Sarajevo: To je to, str. 10.

sistemi. Takođe za vreme rimskog prava uvedeno je raspolaganje imovinom *mortis causa*, nasledno pravo bračnog druga dobija na značaju, istina, na kraju odnosno posle svih srodnika ostavioca. Testament u rimskom pravu dobija moderan karakter u smislu postavljanja za naslednika i stranog lica a ne samo srodnika, odnosno usvojenika. Istovremeno sa testamentom uvodi se i ustanova nužnog naslednog dela kao ograničenja slobode testiranja. Testamentu se daje prioritet u odnosu na zakonsko nasleđivanje, što je tekovina koja i danas postoji u svim zemljama Evrope i Amerike i delimično u zemljama ostalih kontinenata. Norme ovog prava prvi put uvele su i institut, da dobra bez naslednika, pripadaju fiskusu odnosno, državnoj kasi, bez prava na okupaciju drugih lica.

Građanske kodifikacije 19. veka nastavile su da razvijaju naslednopravne institute utvrđene rimskim kodifikacijama. Osnovna karakteristika svih naslednopravnih rešenja ovog perioda jeste jačanje privatnog vlasništva i njegove nasledne komponente unutar porodice i bliskih srodnika. Ravnopravnost polova u nasleđivanju, ravnopravnost bračnih drugova i poboljšavanje položaja vanbračne dece posledica je uticaja naslednih prava socijalističkih država.[24]

Naslednopravna rešenja u socijalističkim državama, prate tendenciju razvoja kako testamentarnog raspolaganja tako i stvaranja jasnog zakonskog okvira u pogledu nasleđivanja. U naslednopravnom smislu, ostvarena je i zagarantovana puna ravnopravnost polova. Testamentarno

[24] Pored nesumnjivog doprinosa razvoju naslednog prava u pozitivnom pravcu beležimo i određena ograničenja u nasleđivanju koja sa današnjeg aspekta teško možemo protumačiti kao napredna. Najvažniji primer "zastoja razvoja naslednog prava" u socijalističkim zemljama i njihovim pravnim sistemima jeste načelo neograničenog nasleđivanja *in valoris* uz ograničeno pravo nasleđivanja *in natura*. Samo pravo nije imalo ograničenja u naslednopravnim normama ali su ograničenja prilikom prelaska prava svojine na naslednike bila uneta u drugim zakonima (npr. Zakon o osnovnim svojinskopravnim odnosima iz 1980. godine), pa i u Ustavu. Ograničenja su se odnosila, pre svega, na pravo nasleđivanja stambenih zgrada, kuća i stanova, obradivog i neobradivog zemljišta i šuma. Npr. Ustav SFRJ iz 1974. godine garantuje pravo svojine na poljoprivrednom zemljištu zemljoradnicima na obradivom zemljištu u površini od najviše 10 hektara po domaćinstvu. U praksi, to je značilo da se nasleđivalo celokupno pravo svojine na zgradama, stanovima, obradivom i neobradivom zemljištu i šumama, s tim što se nasleđeni višak koji je prelazio zakonom i Ustavom utvrđene maksimume oduzimao od strane države uz naknadu. Detaljnije i više o ovom pitanju videti u: Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 76–83.

raspolaganje ograničeno je nužnim naslednim delom u korist nužnih naslednika.

Savremeni razvoj pravne ustanove nasleđivanja u gotovo svim pravnim sistemima karakteriše sužavanje kruga potencijalnih zakonskih naslednika i njihovo oporezivanje.

Sve države pitanje nasleđivanja prate i regulišu u zavisnosti od pravnog poretka i ostalih relevantnih društvenih i ekonomskih odnosa u samom društvu. Zakoni o nasleđivanju doneti su kako bi se pitanje sukcesije, odnosno nasleđivanja moglo nesmetano, brzo i jednostavno odvijati, imajući u vidu potrebnu pravnu sigurnost svojih građana i nesmetan prelazak prava svojine nad imovinom i njezin pravni promet među zainteresovanim licima.

Savremeno nasledno pravo svakako ima konstitutivne elemente svakog javnog poretka. Razlike koje se javljaju u zakonskim rešenjima pojedinih država u pogledu širine kruga zakonskih naslednika, testamentarnih ograničenja u pravu raspolaganja, pravu bračne, vanbračne i usvojene dece, supružnika, vanbračnih partnera i dr., minimalne su i u osnovi ne menjaju karakter, značaj i svrhu naslednog prava u svakom savremenom društvu.

1.4. Pravni izvori naslednog prava

Savremene države i društva pitanje nasleđivanja i naslednog prava rešile su donošenjem odgovarajućih pravnih normi, bilo da se one nalaze u Ustavima kao najvišem pravnom aktima jedne države, bilo da su sistematizovani u zakonima koji se nasleđivanjem i naslednim pravom bave kao osnovnim ili dopunskim pitanjem. "Izvori naslednog prava u jednoj državi su opšti normativni akti te države u kojim su sadržane norme koje regulišu naslednopravne odnose na neposredan ili posredan način."[25]

Najvažniji izvor naslednog prava u Srbiji, u materijalnom smislu, jeste Zakon o nasleđivanju.[26] **Ustav Republike Srbije**[27] kao ustavno načelo u

[25] Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, šesto izdanje, Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu, str. 10.

[26] Narodna skupština Republike Srbije donela je 1995. godine Zakon o nasleđivanju, koji je stupio na snagu 05.05.1996. godine. Zakon je objavljen u "Službenom glasniku RS", br. 46/95 od 04.11.1995. Pre stupanja na snagu ovog zakona, važeći zakon bio je Zakon o nasleđivanju iz 1974. godine.

[27] "Službeni glasnik RS", br. 98/06.

članu 59. utvrdio je da se svakome jemči pravo na nasleđivanje u skladu sa zakonom. Isto tako, članom 58 Ustava Republike Srbije zajamčeno je i pravo na imovinu. **Zakon o nasleđivanju kao osnovni izvor naslednog prava,** na celovit i sveobuhvatan način, uredio je pitanje nasleđivanja. Zakon sadrži 239 članova. Podeljen je na šest glava:

1. Opšte odredbe
2. Nasleđivanje na osnovu zakona
3. Nasleđivanje na osnovu zaveštanja (testamenta)
4. Ugovori u naslednom pravu
5. Prelazak zaostavštine na naslednike i
6. Prelazne i završne odredbe.

Kako bi se materijalnopravne odredbe ovog Zakona mogle primenjivati u konkretnim slučajevima, zakonodavac je normirao i procesnopravna pitanja, odnosno na koji način će se voditi postupak raspravljanja zaostavštine ostavioca i ko je nadležan organ za vođenje ostavinskog postupka. U tom smislu, nasledno pravo u procesnom pogledu normirao je **Zakon o vanparničnom postupku**[28] u jednom svom delu, o čemu ćemo detaljnije govoriti kasnije.

Kao dopunski izvori naslednog prava javljaju se mnogi zakoni. Navešćemo samo najvažnije.

Zakon o obligacionim odnosima[29] – Naš pravni sistem trenutno nema odgovarajući građanski zakonik u kome bi se nalazile i norme koje bi regulisale pitanje nasleđivanja i naslednopravnih normi, neophodnih za primenu Zakona o nasleđivanju. Zbog toga je Zakon o obligacionim (u daljem tekstu ZOO) odnosima popunjavajući pomenutu pravnu prazninu u članu 25. stav 3. propisao: "Odredbe ovog zakona koje se odnose na ugovore, shodno se primenjuju i na druge pravne poslove." Ovom odredbom, omogućena je primena odredbi ovog Zakona na pravne poslove koji se javljaju u naslednom pravu (testament, legat, nasledna izjava, obligacionopravni ugovori sa naslednopravnim posledicama i dr.). U tom

[28] "Sl. glasnik SRS", br. 25/82 i 48/88 i "Sl. glasnik RS", br. 46/95 - dr. zakon, 18/05 - dr. zakon, 85/12, 45/13 - dr. zakon, 55/14, 6/15 i 106/15 - dr. zakon.

[29] "Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ, br. 31/93, "Sl. list SCG", br. 1/03 - Ustavna povelja i "Sl. glasnik RS", br. 18/20.

smislu, ZOO sadrži i odredbe o mogućnosti nasleđivanja prava i obaveza koje proizađu iz pojedinih obligacionih odnosa.[30]

Zakon o vanparničnom postupku – Ostavinski postupak, po svojoj pravnoj prirodi i načinu na koji se vodi, jeste poseban vanparnični postupak. Počev od utvrđivanja činjenice smrti ostavioca, postupka raspravljanja zaostavštine, postupka za sastavljanje testamenta, postupka za čuvanje testamenta u sudu, postupka za deobu zajedničke imovine i stvari. Čitav ostavinski postupak u kome se utvrđuju naslednopravne posledice nakon smrti ostavioca normiran je odredbama ovog zakona.[31] Dakle, zakon, na neki način, možemo smatrati i osnovnim zakonom u pogledu procenopravnih odredbi vezanih za nasledno pravo.

Ostali dopunski izvori naslednog prava – Pored ova dva zakona, kao dopunske izvore naslednog prava pobrojati ćemo:

- **Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa**[32]
- **Zakon o parničnom postupku**[33]
- **Zakon o autorskom i srodnim pravima**[34]
- **Zakon o hipoteci**[35]
- **Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja**[36]
- **Porodični zakon**[37]

[30] Član 359 ZOO navodi: "Smrću dužnika ili poverioca prestaje obaveza samo ako je nastala s obzirom na lične osobine koje od ugovorenih strana ili lične sposobnosti dužnika."

[31] Sedma glava Zakona o vanparničnom postupku nosi naslov "Raspravljanje zaostavštine" i obuhvata članove zakona od člana 87. do člana 131. Članovima se normiraju pitanja nadležnosti suda, dužnosti matičara, sastavljanje smrtovnice, popis imovine i stvari, postupanje sa testamentom ako ga ima, postupanje ostavinskog suda i samo raspravljanje zaostavštine na glavnoj raspravi, Uređena su i pitanja rešenja o nasleđivanju i pitanja naslednopravnih zahteva posle pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju.

[32] "Sl. list SFRJ", br. 6/80 i 36/90, "Sl. list SRJ", br. 29/96 i "Sl. glasnik RS", br. 115/05 - dr. zakon.

[33] "Sl. glasnik RS", br. 72/11, 49/13 - odluka US, 74/13 - odluka US, 55/14, 87/18 i 18/20.

[34] "Sl. glasnik RS", br. 104/09, 99/11, 119/12, 29/16 - odluka US i 66/19.

[35] "Sl. glasnik RS", br. 115/05, 60/15, 63/15 - odluka US i 83/15.

[36] "Sl. list SFRJ", br. 43/82 i 72/82 - ispr., "Sl. list SRJ", br. 46/96 i "Sl. glasnik RS", br. 46/06 - dr. zakon

[37] "Sl. glasnik RS", br. 18/05, 72/11 - dr. zakon i 6/15.

- **Zakon o uređenju sudova**[38]
- **Zakon o privrednim društvima**[39]
- **Zakon o zadužbinama i fondacijama**.[40]

1.5. Terminologija naslednog prava

Uvažavajući specifičnosti u odnosu na druga prava nasledno pravo prihvatilo je i usvojilo posebnu terminologiju. Opšte prihvaćeni termini iz naslednog prava ne koriste se samo unutar prava, već jasno značenje imaju i u drugim naučnim disciplinama i stvarnom životu. Ovde ćemo navesti i objasniti najvažnije i najznačajnije izraze i termine koji se koriste u naslednom pravu.

Ostavilac (***de cujus, defunctus***) – predstavlja izraz za lice koje je umrlo i čija je imovina podobna za nasleđivanje.

Testator (**zaveštalac, oporučitelj**) **–** lice koje je za života sačinilo testament (zaveštanje, poslednja volja).

Naslednik – lice koje osnovom postojanja zakonom utvrđenih činjenica stupa u imovinske odnose umrlog (nasleđuje ostavioca). Ukoliko imamo više lica koji treba da naslede ostaviocima, govorimo o sanaslednicima.

Testament (**zaveštanje, poslednja izjava volje, oporuka**) **–** jednostrana, lična i uvek opoziva izjava volje za to sposobnog lica kojom ono raspoređuje svoju imovinu u slučaju smrti, u zakonom određenom obliku.

Delacija (lat. ***Delatio***) – trenutak smrti nekog lica.

Zaostavština (**ostavina**) – sva prava koja su podobna za nasleđivanje a koja su ostaviocu pripadala u trenutku smrti.

Komorijenti – lica koja su umrla ili su proglašena za umrla u istom događaju, na način da se tačno ne može utvrditi koje od njih je umrlo ranije a koje kasnije.[41]

Legat (**isporuka**) – predstavlja izraz kojim ostavilac nekom licu u testamentu ostavlja tačno određeno pravo ili stvar. Lice kome se takvo pravo ili stvar ostavlja nazivamo **legatar ili isporukoprimac.**

---

[38] "Sl. glasnik RS", br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 - dr. zakon, 78/11 - dr. zakon, 101/11, 101/13, 106/15, 40/15 - dr. zakon, 13/16, 108/16, 113/17, 65/18 - odluka US, 87/18 i 88/18 - odluka US.

[39] "Sl. glasnik RS", br. 36/11, 99/11, 83/14 - dr. zakon, 5/15, 44/18, 95/18 i 91/19.

[40] "Sl. glasnik RS", br. 88/10, 99/11 - dr. zakon i 44/18 - dr. zakon.

[41] Naše pravo u pogledu komorijenata pretpostavlja da su umrli istovremeno. Zakon je ostavio mogućnost zaintesovanim licima da ovu pravnu pretpostavku mogu obarati pred sudom.

Sukcesija – prelazak prava koja se ogledaju u zaostavštini na jednog ili više naslednika. **Univerzalana sukcesija** podrazumeva prelazak svih prava ali i obaveza na jednog ili više naslednika dok **singularna sukcesija** podrazumeva prenošenje jednog tačno određenog prava ili stvari na jednog ili više naslednika. U ovom slučaju govorimo o legaratima ili isporukoprimcima.
Starina – predstavlja dobra koja je ostavilac nasledio ili pribavio nekim besteretnim poslom od srodnika.
Tekovina (**stečevina**) – predstavlja dobra koja je ostavilac sam stekao za života, naročito ukoliko ih je stekao u braku zajedničkim radom sa supružnikom (bračna tekovina).

1.6. Načela naslednog prava

Kao i u drugim granama prava, i u naslednom pravu postoje principi na kojima se zasnivaju norme tog prava. Uobičajeno je da se takvi principi odnose na najvažnija pitanja unutar neke od grana prava i da ih zbog važnosti nazivamo pravnim načelima. Razvoj nasleđivanja i naslednog prava kroz različite periode karakterisala su i različita načela naslednog prava. Nastajala su i menjala se uvažavajući dostignuti razvoj ljudskih prava, prava svojine i njegovih oblika (privatna, društvena i državna svojina) i stepen tehnološkog i međunarodnog uključenja u savremene tokove pojedinih zemalja. U savremenom naslednom pravu, uvažavajući pravnu prirodu i njihovu sadržinu, možemo govoriti o sledećim načelima:

- načelu univerzalnosti nasleđivanja,
- načelu ravnopravnosti,
- načelu ograničenosti osnova pozivanja na nasleđe,
- načelu obavezne univerzalne sukcesije,
- načelu ograničene odgovornosti za dugove ostavioca i
- načelu oficijelnog raspravljanja zaostavštine.

1.6.1. Načelo univerzalnosti nasleđivanja

Svi savremeni naslednopravni sistemi počivaju na načelu univerzalne sukcesije *mortis causa* ili univerzalnosti nasleđivanja. Ovo načelo omogućava prelazak prava i obaveza posle smrti ostavioca na jednog ili više naslednika. Budući da govorimo o stupanju u imovinske odnose na mesto umrlog lica u naslednopravnom smislu, onda govorimo o pravnoj

sukcesiji. Univerzalna pravna sukcesija podrazumeva prelazak svih pravu podobnih prava i obaveza, dakle, i onih koja potencijalnim naslednicima ne odgovaraju, kao što su npr. dugovi. Za razliku od univerzalne pravne sukcesije imamo i situacije kada govorimo o prelasku samo određenih prava ili stvari i tada je reč o singularnoj sukcesiji. Singularnu sukcesiju moramo posmatrati kroz univerzalnu sukcesiju jer nasleđivanje pojedinih prava ili stvari može nastupiti jedino na posredan način. Načelo univerzalnog nasleđivanja ili sukcesije temeljno je pravilo našeg naslednog prava. Ovo načelo možemo posmatrati na način da govorimo o tome da su pravila o nasleđivanju ista, opšta, jedinstvena, univerzalna, bez obzira na bilo kakve osobine i kvalitete naslednika, vrstu dobara i njihove karakteristike u pravnom prometu (nekretnine ili pokretne stvari npr.) koja se nasleđuju.Načelu univerzalnosti nasleđivanja[42] u pojedinim situacijama suprostavljamo princip specijalnosti nasleđivanja. U konkretnim slučajevima, to znači da se pojavljuju i posebna partikularna pravila nasleđivanja, sve u zavisnosti od karakteristika i kvaliteta kako ostavioca tako i naslednika i nasleđivanju podobnih dobara.[43] Načelo specijalnosti nasleđivanja naročito se primenjivalo prilikom nasleđivanja poljoprivrednog zemljišta i za vreme poljoprivrednih kriza.[44]

---

[42] Na našem nekad jedinstvenom zakonodavno pravnom prostoru bivše SFRJ, ovo načelo usvojeno je prvi put još 1955. godine Saveznim zakonom o nasleđivanju.

[43] Načelo univerzalnosti uspostavljeno je još u rimsko doba i pretpostavljalo je da na mesto ostavioca dolazi njegov naslednik, koji je ulazio u sva prava i obaveze kako imovinske tako i neimovinske. Međutim, pitanje univerzalnosti još od antičkih vremena vezano je za jedan problem, a to je pitanje nasleđivanja poljoprivrednog zemljišta. Zbog značaja za život porodice, njezinu ekonomsku snagu, poljoprivredno zemljište imalo je poseban pravni tretman prilikom nasleđivanja u srednjem veku. Iz tog vremena, poznajemo jedan od najefikasnijih naslednopravnih instrumenata preko kog se očuvala celina porodičnog imanja i svih nepokretnosti koje su ulazile u sastav nepokretnosti: fideikomisarna supstitucija. Detaljnije o porodičnom fideikomisu Antić, O. (1983). Nasleđivanje poljoprivrednog zemljišta, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 34, br. 1/4, str. 40–51.

[44] Iz perioda 18. i s početkom 19. veka, beležimo nastanak nove pravne ustanove Eberhof, koja je uvela nova pravila nasleđivanja za poljoprivredno dobro. Cilj nastanka ove pravne ustanove bilo je očuvanje po svaku cenu poljoprivrednog dobra i sprečavanje njegovog usitnjavanja, odnosno nasleđivanje od strane jednog naslednika bez obzira na nasledno pravo više lica. Slično pravno rešenje postoji u američkom pravu. Houmstead ima za cilj sprečavanje propadanja sitnih i srednjih farmerskih imanja i pogotovo sprečavanje daljnjeg usitnjavanja i zaštita porodice farmera (npr. zabrana plenidbe u slučaju

1.6.2. Načelo ravnopravnosti

Ovo načelo proizilazi iz prethodnog načela jer, u osnovi, govori o jednakom pravu svih građana bez obzira na pol, rasu, nacionalnu i versku pripadnost, društveno poreklo i sl. na nasleđivanje pod istim pravnim uslovima. Jednak naslednopravni položaj zagarantovan je i Ustavom Republike Srbije[45] i takođe potvrđuje ovo naslednopravno načelo. Kada je reč o stranim državljanima i oni, pod uslovom uzajamnosti imaju isti nasledni položaj, kao i domaći državljani, ako međunarodnim ugovorom nije drukčije određeno.[46]

1.6.3. Načelo ograničenosti osnova pozivanja na nasleđe

Naše pravo dopušta dva osnova pozivanja na nasleđe. Jedan je testament a drugi je zakon.[47]

Treći mogući način nasleđivanja jeste na osnovu ugovora o nasleđivanju (ugovorno nasleđivanje) i u našem pravu je zabranjen. Prava evropskih zemalja prihvataju ugovorni sistem nasleđivanja bilo neograničeno ili ih vežu za nasleđivanje između bračnih partnera. Naše pravo ne isključuje mogućnost nasleđivanja istovremeno po oba pravom priznata osnova. Tako jedno lice, naslednik, može naslediti ostavioca na osnovu testamenta i na osnovu zakona. Testamentarno raspolaganje ima prioritet prilikom otvaranja zaostavštine pod uslovom da je u trenutku smrti postojao pravno valjan testament. Sva zaostavština koja nije testamentom raspoređena naslednicima, rasporediće se na osnovu zakonskog osnova za nasleđivanje.

Ovo načelo u sebi sadrži i princip slobodnog raspolaganja imovinom u slučaju smrti. Princip živi i ispunjava se u formi testamenta. Zakon je odredio ograničenja prilikom slobodnog raspolaganja imovinom za života i o njima će kasnije biti više reči.

---

postojanja dugova iza ostavioca takve zaostavštine). Detaljnije o ovim pravnim ustanovama. Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 35–40.

[45]Članovima 21. i 64. stav 4. Ustava utvrđeno je kao ustavno načelo načelo jednakosti svih građana i izjednačena su u svim pravima, pa i u naslednom pravu bračna i vanbračna deca.

[46] Član 7. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[47] Član 2. Ibidem.

1.6.4. Načelo obavezne univerzalne sukcesije

Savremeno društvo, jačanje instituta privatnog vlasništva i njegova pravna zaštita imaju za posledicu to da fizička lica nakon smrti ostavljaju značajne imovinske i materijalne vrednosti uključujući i pojedina lična prava, podobna nasleđivanju. Danas je teško zamisliti da imovina ostavioca može biti i u jednom trenutku bez pravne zaštite, pogotovo posle smrti ta imovina ne može ostati nenasleđena. Jasno je da posle smrti svakog lica mora postojati bar jedno lice koje će biti njegov naslednik. Ukoliko tog lica nema kao univerzalni naslednik i sukcesor pojaviti će se država čiji je državljanin to lice za života bilo. Postojanje imovine bez naslednika otvorilo bi čitav niz problema i onemogućilo bi pravni život imovine i prava, često ne male finansijske vrednosti, u pravnom i drugim sistemima pojedinih društava i država. Radi toga pitanje obavezne sukcesije, odnosno nasleđivanja uređeno je tako da naslednika ili sukcesora mora biti. On, prema rešenjima iz zakona, može biti univerzalni ili singularni. Univerzalni sukcesor ili naslednik je naslednik u pravom smislu te reči. Na pitanje zašto, odgovaramo upravo zato što dobija celokupnu zaostavštinu ili određeni njen deo ukoliko takvih naslednika ima više. Uz imovinu i vrednosti i prava koja nasleđuje univerzalni sukcesor nasleđuje i obaveze koje su ostale iza ostavioca. Univerzalni sukcesor stupa u ostaviočeva prava i obaveze srazmerno veličini naslednog dela neposredno u trenutku delacije ostavioca. Za to mu po zakonskim odredbama nije potrebna nkakva pozitivna izjava naslednopravnog karaktera. Naslednik postaje *ipso jure.*

Za razliku od univerzalnog sukcesora, singularni sukcesor stiče samo koristi iz zaostavštine. Njemu pripadaju samo određena prava ili stvari. Singularni sukcesor nema obavezu i ne odgovara za dugove ostavioca.

U situaciji kada poverioci ostavioca nisu u prilici da se u celosti namire iz imovine koja je pripala univerzalnim sukcesorima, njima pripada pravo namirenja i iz imovine i prava koja su pripala singularnim sukcesorima. Zakon je omogućio da se jedno lice kao naslednik može pojaviti i kao univerzalni i kao singularni sukcesor.

1.6.5. Načelo ograničene odgovornosti za dugove ostavioca

Nakon smrti ostavioca u zaostavštini mogu ostati imovina i prava ali isto tako nakon smrti ostavioca iza njega mogu ostati i dugovi. Lica koja potražuju neku stvar ili materijalnu vrednost iza smrti ostavioca nazivamo

poveriocima ostavioca. Prevashodno njihovo potraživanje treba da se namiri iz zaostavštine. Kako po zakonu naslednici stupaju u ostaviočeva prava i obaveze u trenutku smrti ostavioca jasno je da po zakonu naslednici u tom trenutku preuzimaju i dugove koji su ostali iza ostavioca. Vrednost duga ne može biti veća od vrednosti imovine koju je nasledio naslednik i poverilac ostavioca nema pravo da zahteva celokupno izmirenje duga od strane naslednika, osim do visine nasleđene vrednosti imovine.

1.6.6. Načelo oficijelnog raspravljanja zaostavštine

Raspodela zaostavštine iza ostavioca mora se izvršiti pred nadležnim državnim organom (sud). Ostavinski postupak pokreće sud po službenoj dužnosti, čim sazna na bilo koji način za smrt ostavioca.[48] Ostavinski postupak vodi se po normama Zakona o vanparničnom postupku[49], dakle radi se o jednoj vrsti vanparničnog postupka u kome se rešavaju imovinski odnosi nakon smrti ostavioca. Pokretanju i vođenju ostavinskog postupka prethode radnje organa uprava, odnosno matičara, koje se takođe preduzimaju po službenoj dužnosti. Matičar koji je izvršio upis smrti u matičnu knjigu umrlih dužan je da u roku od 30 dana po izvršenom upisu dostavi ostavinskom sudu izvod iz matične knjige umrlih. Potom, ostavinski sud donosi rešenje kojim poverava javnom beležniku da sastavi smrtovnicu. Sastavljanje smrtovnice poverava se javnom beležniku na čijem se službenom području nalazilo poslednje prebivalište, odnosno boravište ostavioca. Ukoliko ostavilac nije imao prebivalište, odnosno boravište u Republici Srbiji, sastavljanje smrtovnice poverava se javnom beležniku na čijem se službenom području nalazi zaostavština ili njen pretežni deo. A javni beležnik je dužan da potpunu smrtovnicu dostavi ostavinskom sudu u roku od 30 dana od dana kada je primio rešenje kojim mu je povereno da sastavi smrtovnicu. Ako javni beležnik nije u mogućnosti da pribavi podatke za sastavljanje smtovnice, ostavinskom sudu dostavlja nepotpunu smrtovnicu, sa podacima kojima raspolaže. Pored toga, on iznosi razloge zbog kojih nije mogao da sačini potpunu smrtovnicu i navodi podatke koji bi mogli da posluže sudu za pronalaženju naslednika i imovine umrlog.[50] Zainteresovani potencijalni naslednici imaju zakonom ostavljenu mogućnost da iniciraju pokretanje ostavinskog

[48] Član 89. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[49] Glavom sedam Zakona o vanparničnom postupku uređena su pitanja raspravljanja zaostavštine kao jedan od postupaka za uređenje imovinskih odnosa.

[50] Član 92. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

postupka popunjavanjem obrasca Predlog za pokretanje ostavinskog postupka koji se može dobiti na pisarnici osnovnog suda.
Kada je to celishodno, sud može sam da sastavi smrtovnicu i kada je izvodom iz matične knjige umrlih ili drugom javnom ispravom dokazana smrt nekog lica ili njegovo proglašenje za umrlo.[51]

[51] Član 94., stav 2., Ibidem.

II PRETPOSTAVKE ZA NASLEĐIVANJE

2.1. Uvod

Da bi došlo do nasleđivanja potrebno je da nastupe odgovarajuće činjenice. Njihovo postojanje uslov je da na pravom priznat način dođe do nasleđivanja. Dakle, nasleđivanja kao pravne ustanove savremenog prava nema bez postojanja pravno relevantnih činjenica koje još nazivamo i pretpostavkama za nasleđivanje. Logično se kao prva činjenica bez koje nema nasleđivanja nameće činjenica smrti nekog lica. Sama činjenica smrti nije dovoljna da bi se postupak nasleđivanja otvorio. Potrebno je da razlikujemo činjenicu smrti kao medicinski i kao pravni pojam.[52] Nužno je činjenicu smrti kao biološki prestanak života nekog lica i konstatovati na pravom uređen način. Tek nakon pribavljanja javne isprave (izvod iz matične knjige umrlih) nadležni sud će pokrenuti ostavinski postupak u kom će se izvršiti raspodela zaostavštine među naslednicima ostavioca odnosno lica koje je umrlo. Budući da do nasleđivanja može doći i u situaciji kada neko lice nije umrlo nego je nestalo i o njegovom statusu nemamo jasnu predstavu, neophodno je da državni organ provede odgovarajući postupak i takvo lice proglasi umrlim i da na osnovu odgovarajuće isprave (u konkretnom slučaju, radi se o rešenju kojim se nestalo lice proglašava umrlim) naslednici dobiju mogućnost da naslede imovinu koja je ostala iza takvog lica. Druga činjenica od koje zavisi da li će doći do nasleđivanja jeste postojanje zaostavštine. Bez ove dve pretpostavke, ne može doći do nasleđivanja. Pored pobrojanih pretpostavki i postojanje naslednika i postojanje osnova preko kog se naslednici pozivaju na nasleđivanje, predstavljaju činjenice bez čijeg

[52] Medicinski komitet Hardvardskog univerziteta 1968. godine utvrdio je kriterijume po kojima se može konstatovati da je kod nekog lica nastupila smrt. ”Smrt je ishod neprolazne kome koja se javlja kao rezultat trajnog oštećenja mozga.” Kao relevantne činjenice za utvrđivanje moždane smrti uzimaju se: nedostatak opažanja i reagovanja, nedostatak telesnih pokreta i disanja, nedostatak refleksa–ravna linija na elektroencelografu, koja potvrđuje odsustvo aktivnosti centralnog nervnog sistema. Kuchinke, K., Lange, H. (2001). Erbrecht Lehrbuch, München: C.H. Beck, str. 76. Kod nas o pojmu smrti: Klajn Tatić, V. i dr. (1994). Medicinsko pravo i medicinska etika, Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za pravna istraživanja, str. 222 i dalje.

postojanja ne može doći do nasleđivanja. Zbog važnosti za razumevanje dalje materije obrazložćemo ih svaku za sebe.

2.2. Smrt ostavioca

Smrt ostavioca, pre svega, moramo posmatrati kao pravnu činjenicu. Sama činjenica fizičke smrti nekog lica nije dovoljna da u pravu, pogotovo naslednom, proizvede određene posledice. Da bi postala pravna činjenica, nužno je da se činjenica smrti upiše u matičnu knjigu umrlih. Nadležni matičar izvršiće upis u knjigu umrlih svakog lica koje je fizički umrlo na području opštine za koju je nadležan. Ukoliko mesto smrti nekog lica nije poznato i nije ga moguće utvrditi, upis smrti izvršiće matičar na čijem području je pronađen leš lica. U slučaju vanrednih situacija, činjenicu smrti nekog lica upisaće u matične knjige umrlih, matičar na čijem području je lice sahranjeno.[53]

Da bi matičar upisao činjenicu smrti u matičnu knjigu umrlih, potrebno je da neko lice ili drugi organ izvrši prijavu smrti. Uz prijavu, mora se priložiti i potvrda o smrti, koju izdaje lekar koji je konstatovao smrt, odnosno zdravstvena ustanova u kojoj je lice umrlo. Nepostojanje potvrde o smrti odlaže upis i izdavanje izvoda iz matične knjige umrlih.[54]

U stvarnosti možemo susresti i situacije u kojima nije moguće dobiti potvrdu o smrti lica na osnovu koje bi matičar i izvršio upis u matične knjige umrlih (npr. davljenje lica pred svedocima s tim što leš nikada nije pronađen). U takvim slučajevima, zaineresovanim osobama ostaje zakonska mogućnost pokretanja vanparničnog postupka za dokazivanje smrti. Nakon izvođenja odgovarajućih dokaza (u konkretnom slučaju, saslušavanjem svedoka tragedije i davljenja), sud će doneti rešenje kojim se utvrđuje smrt lica i dostaviće ga nadležnom matičaru.[55] Nasledno pravo izjednačava prirodnu smrt sa pretpostavljenom smrću (proglašenjem nestalog lica za umrlo). Razlozi za izjednačavanje su, u stvari, omogućavanje naslednicima lica koja su nestala da dođu u pravnu poziciju otvaranja nasledstva iako formalno ne postoje dokazi da je do smrti tih lica zaista i došlo. U tom slučaju, zakon polazi od pravne pretpostavke da su

[53] Videti član 66. Zakona o matičnim knjigama, "Sl. glasnik RS", br. 20/09, 145/14 i 47/18.

[54] Postupak prilikom prijave smrti kod matičara regulišu članovi 60–63. Zakona o matičnim knjigama.

[55] Videti član 70. i 71. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

nestala lica mrtva uz ispunjenje zakonom utvrđenih pretpostavki. Prilikom vođenja vanparničnog postupka u kome će sud neko nestalo lice proglasiti umrlim, jako je važno da se utvrdi vreme smrti i to po mogućstvu dan i sat smrti.[56] Razloga za ovo je više i nabrojaćemo ih:

1. zbog toga što samo imovina ostavioca koju ima u trenutku smrti ulazi u zaostavštinu,
2. zbog toga što naslednik može biti samo lice koje je doživelo monemat delacije ostavioca i
3. zbog toga što se prema trenutku smrti ostavioca ceni sposobnost, dostojnost, i druge činjenice na strani naslednika, a u vezi sa nasleđivanjem.

Sud završava postupak donošenjem sudskog rešenja u kome se nestalo lice proglašava umrlim i koje će sud po pravosnažnosti dostaviti nadležnom matičaru, koji će na osnovu tog rešenja izvršiti upis u matične knjige umrlih činjenicu smrti nestalog lica.

U slučajevima kad imamo više lica kod kojih je gotovo istovremeno nastupila smrt, a koja bi se po nekom osnovu mogla nasleđivati između sebe, potrebno je utvrditi redosled smrti. Ukoliko je to nemoguće (zemljotres ili poplava, potonuće broda ili teška saobraćajna nesreća npr.), onda pravo takva lica naziva komorijentima. Stav sudske prakse u našem pravu je u slučaju postojanja više komorijenata da su svi umrli istovremeno i da se ne mogu nasleđivati međusobno.

2.3. Postojanje zaostavštine

Bez imovine i prava koja ostanu iza smrti ostavioca nema niti nasleđivanja. Da bi ostavinski sud raspravljao o zaostavštini, potrebno je da ona i postoji, ukoliko je nema ostavinski postupak će se obustaviti jer naslednici nemaju šta da naslede. Za života nekog lica govorimo o imovini, pravima i obavezama koje ima to lice u pravnom prometu. Nakon njegove smrti

[56] U toku samog vanparničnog postupka za proglašenje nestalog lica za umrlo sud će pokušati preko izvođenja dokaza da utvrdi tačan dan i sat smrti nestalog lica. Ukoliko sud ne može tačno da utvrdi datum smrti nestalog lica, uzeće se dan koji nestalo lice nije verovatno preživelo (dan potonuća broda npr.), a ako ni to nije moguće, sud će za dan smrti nestalog lica utvrditi prvi dan po isteku zakonom propisanih rokova posle kojih se nestalo lice može proglasiti umrlim iz članova 64. i 57. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

koristi se termin zaostavština.[57] Dakle, terminološki, o zaostavštini govorimo u trenutku delacije nekog lica, koga u tom trenutku nazivamo ostavilac. Zaostavštinu još nazivamo i ostavinska masa, nasleđe, nasledstvo. Termin zaostavština koristi i zakonodavac. Zaostavština se pojavljuje samo u slučaju smrti fizičkog lica. Pravno lice i prelazak njegove imovine u slučaju prestanka na druga fizička i pravna lica regulišu drugi zakoni, a ne Zakon o nasleđivanju.

2.3.1. Pojam zaostavštine

Za zaostavštinu, bitno je postojanje dvaju bitnih karakteristika:

1. Postojanje imovine ostavioca u trenutku njegove smrti (samo imovina koju ostavilac poseduje u trenutku smrti ulazi u zaostavštinu).
2. Preostala imovina iza ostavioca mora biti podobna za nasleđivanje.

Tako može postojati i imovina koja nije podobna za nasleđivanje i koja neće ući u zaostavštinu. Imajući u vidu navedeno, zaostavšitu možemo definisati kao:

> **Skup prava i obaveza koja su preostala iza ostavioca, a koja su podobna da na osnovu zakona i testamentarnog raspolaganja ostavioca pređu na naslednike.**

Kako bismo razjasnili datu definiciju, analiziraćemo je pažljivije. Kad govorimo o skupu prava i obaveza, pre svega, mislimo na prava imovinska i neimovinska koja je neko lice za života imalo. "Od apsolutnih prava, najčešće su predmet nasleđivanja stvarna prava (pravo svojine, pravo stvarne službenosti, pravo na hipoteku, pravo građenja itd.) i intelektualna prava (autorsko pravo i pravo industrijske svojine)."[58] Lična prava, po pravilu, nenaslediva su. I kod prava koja proizilaze iz obligacionog odnosa možemo govoriti o slučajevima koji se mogu nasleđivati kao npr. pravo na naknadu štete (imovinske i neimovinske) ukoliko su dospeli i ukoliko o tome postoji sporazum ostavioca i štetnika ili pravosnažna sudska presuda, ili potraživanjima koja su nastala iz sticanja bez osnove, poslovodstva bez naloga ili izvršenja nekog ugovora. Zajednička karakteristika je da

---

[57] Latinski izraz za zaostavštinu *hereditas*, nemački *Erbschaft*, francuski *L'heredite, hoirie*, engleski *inheritance*, italijanski *eredita*, slovenački *dediščina*, hrvatski *ostavina*.
[58] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju: sa odabranom sudskom praksom i prilozima: prema stanju zakonodavstva od 31. maja 2021. godine, Beograd: Službeni glasnik, str. 28.

naslednicima uglavnom pripadaju prava iza ostavioca koja imaju imovinski karakter. Neimovinska prava uglavnom su lična prava i nisu podobna za nasleđivanje.

Prilikom razmatranja pojma zaostavštine potrebno je razlikovati imovinu živog lica i ono što je nakon smrti tog lica iza njega ostalo odnosno ono što se smatra zaostavštinom. Zaostavština je na neki način ipak širi pojam od imovine ostavioca, jer u zaostavštinu ulaze i neka neimovinska prava ostavioca. Takođe, kad govorimo o imovini živog lica, u tu imovinu ne ulaze obaveze tog lica. Jasno je da nakon smrti u sastav zaostavštine pored dela imovine podobne nasleđivanju ulaze i obaveze pa je zbog tog razloga zaostavština širi pojam od imovine. Sa druge strane, ako analiziramo član 1. Zakona o nasleđivanju, možemo zaključiti da je zaostavština uži pojam od imovine jer stav 3. Zakona govori: "Zaostavštinu ne čine predmeti domaćinstva manje vrednosti (pokućstvo, nameštaj, posteljina i slično) koji služe svakodnevnim potrebama ostaviočevih potomaka, njegovog bračnog druga i roditelja, ako su sa ostaviocem živeli u istom domaćinstvu, već oni postaju zajednička svojina svih lica." Za života umrlog lica ti premeti činili su njegovu imovinu ili je bar bio njihov suvlasnik za života. Obaveze u pravu predstavljaju dugovanja nekog lica prema drugim subjektima prava. U slučaju zaostavštine, obaveze se pojavljuju kao teret budućim naslednicima. U tom smislu, prava predstavljaju aktivu u zaostavštini nešto što bi trebalo uvećati imovinsku vrednost naslednicima, a obaveze predstavljaju teret čije ispunjenje prema poveriocima ostavioca treba da umanji vrednost zaostavštine. Zaostavština tako predstavlja jednu imovinsku celinu čija se vrednost može novčano izraziti. **Zajednička vrednost aktive i pasive u zaostavštini predstavlja bruto vrednost zaostavštine. Razlika između njih naziva se neto vrednost zaostavštine – čista zaostavština**. Neto vrednost zaostavštine može biti pozitivna i negativna u zavisnosti od toga da li je veće aktiva ili pasiva, odnosno da li je vrednija imovina ili dugovi ostavioca.

Od neto vrednosti zaostavštine treba razlikovati obračunsku vrednost zaostavštine koja se računa tako da se na neto vrednost zaostavštine dodaje vrednost poklona koje je ostavioc učinio za života pojedinim licima odnosno naslednicima. Obračunska vrednost zaostavštine izračunava se samo u slučaju povrede nužnog dela nužnih naslednika, o čemu će biti kasnije reči.

Terminu, pravu podobna za nasleđivanje, sudska praksa prilazi na način da ostavinski sud prilikom otvaranja nasledstva formira ostavinsku masu

ili zaostavštinu na način da, tumačeći norme ostalih zakona, pre svega Zakona o obligacionim odnosima u konkretnom slučaju, odlučuje koja će prava i obaveze ući u sastav zaostavštine a koja ne.

2.3.2. Sastav zaostavštine

Da bi neko pravo ili obaveza ušla u sastav zaostavštine, potrebno je da ima određene karakteristike. Prva od njih svakako je da je to pravo ili obaveza podobna za nasleđivanje. U tom smislu, mogli bismo govoriti na neki način o nasledivosti prava.[59] Naša pravna teorija i sudska praksa govore o **pravu podobnom za nasleđivanje**. **Stvarna prava, državina, obligaciona prava, autorska prava i prava industrijske svojine, najčešća su prava koja ulaze u zaostavštinu i koja se nasleđuju.**

Najčešće i po pravilu najznačajniji deo zaostavštine čini pravo svojine, bilo na pokretnim ili nepokretnim stvarima. U zaostavštinu će ući i svi predmeti koje je u svojini imao ostavioc u trenutku smrti. Zakon o nasleđivanju napravio je u članu 1. izuzetak pobrajajući predmete domaćinstva koji ne ulaze u zaostavštinu. Od ostalih stvarnih prava u zaostavštinu ulaze i pravo službenosti (npr. službenost prolaza). I pravo trajnog korišćenja društvenog zemljišta ulazi u sastav zaostavštine kao stvarno pravo posebne vrste. Založna prava ostavioca ulaze u sastav zaostavštine. Obligaciona prava koja je u trenutku smrti imao ostavioc ulaze u zaostavštinu. Potraživanja po osnovu ugovora, naknada štete (materijalne ili nematerijalne) samo su neki od primera iz obligacionopravnih odnosa. Osnivačka prava nad privrednim društvom bilo vlasnička ili suvlasnička ili deonice takođe ulaze u sastav zaostavštine. Državina određene stvari u trenutku smrti predstavlja pravni osnov za nasleđivanje takve stvari, slično je i sa imovinskim pravima po osnovu održaja neke stvari i sticanja svojine po tom osnovu.

Sva pobrojana prava podobna su za nasleđivanje pod jednim uslovom, a to je da su u trenutku delacije i slobodna za nasleđivanje. Šta to znači, pokušaćemo da objasnimo na konkretnom primeru. U trenutku smrti ostavilac je bio vlasnik dvosobnog stana u opštini u kojoj je imao prebivalište. Međutim, ostavilac je za života potpisao ugovor o

[59] Nikola Gavela kad govori o nasledivosti navodi da je nasljedivost sposobnost nekih pravnih entiteta da budu predmetom nasljednopravne sukcesije. Kao i otuđivost, nasljedivost je jedan oblik prometne sposobnosti, ali se ne podudara sa otuđivošću. Nasljedivost je pravilo a nenasljedivost je iznimka. Videti detaljnije u: Gavela N., Belaj, V. (2008). Nasljedno pravo, op. cit., str. 58–61.

doživotnom izdržavanju sa svojim komšijom u kome je taj stan predmet ugovora o doživotnom izdržavanju na način da pravo svojine nad njim prelazi na komšiju kao davaoca izdržavanja u trenutku smrti ostavioca kao primaoca izdržavanja. Dakle, imamo pravo svojine ostavioca koje se smrću gasi osnovom pravovaljanog obligacionog ugovora i koje zbog toga nije slobodno za nasleđivanje. "Nasleđivati se može jedino ono što nije u trenutku ostaviteljeve smrti netko stekao na nekom drugom pravnom temelju." [60] Slično navodi i Babić ističući da "nisu slobodna za nasleđivanje prava koja su prešla na sticaoce po drugom, a ne naslednopravnom osnovu." [61] Stoga zaostavštinu ne čine predmeti domaćinstva iz člana 1., stav 3. i 4., kao ni prava koja su predmet ugovora o doživotnom izdržavanju iz člana 194. Zakona o nasleđivanju i ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života.

Što se tiče nasleđivanja prava i obaveza, pojedini autori dele ih na javnopravna prava i obaveze i privatnopravna prava i obaveze. Javnopravna prava predstavljala bi prava koja fizičko lice ostvaruje u odnosu na državu i njezine organe npr. građevinska dozvola koja glasi na ostavioca (ulazi u sastav zaostavštine) ili javnopravna obaveza plaćanja poreza iza ostavioca (ulazi u sastav zaostavštine kao obaveza naslednika). Privatnopravna prava i obaveze pre svega predstavljaju prava i obaveze po osnovu obligacionih ugovora i ona kao što smo rekli ulaze u sastav zaostavštine. "Smrt poverioca ili dužnika u obligacionom odnosu ne dovodi do gašenja obligacije."[62]

Rešenje zakonodavca u ZOO govori u prilog ovom stavu pravne nauke. Naime, član 359 Zakona uređuje da: "Smrću dužnika ili poverioca prestaje obaveza samo ako je nastala s obzirom na lične osobine koje od ugovornih strana ili lične sposobnosti dužnika." Lične osobine i lične sposobnosti mogu biti vrlo raznovrsne.[63] Kao primer prava i obaveza koja su snažno vezana za ličnost svog imaoca možemo navesti prava i obaveze iz porodičnih odnosa. U najvećem broju slučajeva, ova prava su nenasledliva

[60]Gavela, N., Belaj, V. (2008). Nasljedno pravo, op. cit., str. 61.
[61] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 32–33.
[62] Đurđević, B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit., str. 49.
[63] U ovim slučajevima, govorimo o ugovorima *institutu persone*, odnosno o ugovorima kod kojih lična svojstva jednog ili oba ugovornika čine odlučujući elemenat njihove saglasnosti, tako da je izvršenje obaveza ili sticanje prava strogo vezano za ugovornika zbog čijih je ličnih svojstava ugovor i zaključen. Detaljnije o ovim ugovorima videti Perović, S. (1978). Ugovor, u: Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Tom III, Beograd: Službeni list SFRJ, str. 470.

(roditeljska prava, pravo i obaveza zakonskog izdržavanja). Izuzeci od nenasledivosti u porodičnopravnim odnosima mogu predstavljati stvarnopravni odnosi koji proizilaze iz ovih odnosa (npr. nasleđuju se zaostali iznosi zakonskog mesečnog izdržavanja koji nisu isplaćeni u trenutku smrti iako se pravo na izdržavanje samo po sebi gasi smrću davaoca ili primaoca izdržavanja).

2.3.3. Prava i predmeti koji ne ulaze u zaostavštinu

Zakon o nasleđivanju već u članu 1. normirao je pitanje zaostavštine. Stavom 3. utvrđeno je da ostaviočevim potomcima, supružniku i roditeljima koji su sa ostaviocem živeli u zajedničkom domaćinstvu pripadaju **predmeti domaćinstva** manje vrednosti i koji služe za zadovoljenje njihovih svakodnevnih potreba.[64] Pod predmetima domaćinstva, sudska praksa, tumačeći ovu zakonsku odredbu, smatra: pokućstvo, nameštaj, posteljinu, šporet, frižider, posuđe, sredstva higijene, kućne ljubimce i sl. Važno je napomenuti da ta imovina, odnosno predmeti domaćinstva postaju *ipso jure* zajednička svojina tih lica. Uslov je da su ta lica bili članovi porodičnog domaćinstva u trenutku smrti ostavioca. Isto tako, zakon podrazumeva da su ti predmeti u trenutku smrti bili u svojini ostavioca u trenutku delacije i da on za života nije tim predmetima raspolagao (ugovorom o doživotnom izdržavanju, poklon ili zaveštanjem). Još jedna karakteristika potrebna je, a to je da ti predmeti nisu predmeti veće vrednosti, jer ako je to slučaj (klavir npr.) onda će takav predmet ući u ostavinsku masu odnosno zaostavštinu. "Navedena lica postaju zajedničari po sili zakona u trenutku delacije. Zajedničari drže, koriste, upravljaju i raspolažu navedenim predmetima zajednički, s tim što upravljanje i raspolaganje mogu poveriti jednom od njih ili trećem licu. U slučaju spora oko redovnog upravljanja tim predmetima odlučuje sud u vanparničnom postupku. Sporovi oko raspolaganja moraju se okončati

[64] Nasleđivanje predmeta porodičnog domaćinstva po posebnom režimu potiče još od germanskog prava. Poseban naslednopravni reži po pitanju stvari porodičnog domaćinstva ima za cilj da se suštinski obezbedi korištenje ovih predmeta istina manje vrednosti licima koja su živela sa ostaviocem a prevashodno se to odnosi na supružnika. Detaljnije o izdvajanju predmeta domaćinstva: Marković, S. (1981). Nasljedno pravo, op. cit., str. 58–68. Iz vremena gemanskih plemena (VI vek) sačuvana je izreka: "Stare stvari pripadaju starima." Videti Lange, H. (1962). Lehrbuch des Erbrecčhts, München und Berlin, str. 6.

deobom, npr. ako je stvar nedeljiva stvar će biti prodata i izvršiće se civilna deoba."[65]

Takođe, zakonodavac je u članu 1., stav 4. Zakona o nasleđivanju utvrdio da:

"Zaostavštinu ne čine dobra za koja su ostaviočevu imovinu uvećali njegovi potomci koji su s njim živeli u zajednici i svojim trudom, zaradom ili inače pomagali u privređivanju, već ta dobra pripadaju potomku, srazmerno delu za koji je uvećao ostaviočevu imovinu."

U ovom slučaju, radi se o **izdvajanju imovine u korist potomaka** koji su privređivali sa ostaviocem. Njima je dato pravo, zbog toga što su svojim trudom radom i zalaganjem pomagali ostaviocu da zahtevaju da se iz zaostavštine izdvoji njihov deo koji odgovara njihovom doprinosu u zajedničkom radu i stvaranju takvog dobra ili stvari, odnosno povećanja celokupne vrednosti imovine.

Nakon što se izvrši procena i izdvajanje tog dela, njegova vrednost ne uzima se prilikom izračunavanja naslednog dela niti prava na nužni deo.[66] Dok se kod izdvajanja doprinosa potomka formalno radi o izdvajanju iz zaostavštine, a stvarno, ono što ne spada u zaostavštinu, dotle se kod izdvajanja predmeta domaćinstva i suštinski radi o izdvajanju iz zaostavštine, jer se radi o imovini ostavioca u celosti ili bar delimično na tim predmetima.[67]

U zaostavštinu takođe ne ulazi **bračna tekovina supružnika** (koju su supružnici za vreme trajanja braka stekli zajedničkim radom). Da bi se odredila vrednost imovine preživelog supružnika, potrebno je odrediti udele svakog supružnika u njoj. Nadživelom supružniku pripašće njegov deo i taj deo ne predstavlja pravo podobno za nasleđivanje i samim tim neće ni ući u sastav zaostavštine. U zaostavštinu ulazi udeo u bračnoj tekovini ostavioca zajedno sa njegovom posebnom imovinom koju je imao u braku. Budući da je naš Porodični zakon izjednačio bračne i vanbračne partnere, ovo pravilo primenjivaće se i u slučajevima postojanja vanbračne zajednice i smrti jednog od vanbračnih partnera.[68] Za sve pobrojane

[65] Antić O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 70.

[66] Više o pravu na nužni deo videti u: Počuča, M. (2016). O pravu na nužni deo, u: Savremene tendencije u razvoju pravnih sistema država u regionu: zbornik radova IX tradicionalnog međunarodnog naučnog skupa "Pravnički dani prof. dr Slavko Carić", Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 383–396.

[67] Marković, S. (1981). Nasljedno pravo, op. cit., str. 60

[68] Videti članove 181. i 191. Porodičnog zakona Srbije, op. cit.

slučajeve, zajednička je karakteristika da sud vrši izdvajanje u ostavinskom postupku, koji se pokreće *ex officio,* čim sud sazna za smrt nekog lica. S obzirom na to da je dužnost suda da utvrdi sastav zaostavštine kako bi formirao ostavinsku masu, potrebno je da sud utvrdi koji se predmeti domaćinstva, dobra čija je vrednost uvećana u zajedničkom domaćinstvu, dobra bračne tekovine i prava nastala trenutkom delacije, odnosno stvari i dobra koja su se u trenutku delacije zatekla kod ostavioca i na kojima ostavilac nema stvarno ili neko drugo pravo u tom trenutku (npr. pozamljena prikolica koja se zatekla u trenutku smrti lica u njegovom dvorištu) izuzimaju iz sastava zaostavštine.
Što se tiče predmeta domaćinstva, postoje i situacije u kojima ti predmeti ostaju u sastavu zaostavštine, na izričit zahtev naslednika koji zahtevaju da im ti predmeti pripadnu. Sud može udovoljiti takvom nasledničkom zahtevu uz uslov da se vrednost dodeljenih predmeta uračunava u vrednost naslednog dela. U slučaju da vrednost naslednog dela zajedno sa dodeljenim stvarima porodičnog domaćinstva prelazi vrednost njihovog zakonskog naslednog dela, takvi naslednici su dužni da razliku viška vrednosti naknade u novcu ostalim naslednicima.

2.4. Postojanje naslednika

> **"Nasledniti može samo onaj koji je živ u trenutku ostaviočeve smrti."**[69]

Ova zakonska odredba odnosi se na sve naslednike bilo da postoji samo jedan, generalni naslednik, više sanaslednika univerzalnog karaktera univerzalni sukcsori, ili se radi o naslednicima po osnovu legata – singularnim sukcesorima. Sama priroda naslednog prava iznedrila je ovo pravilo. Upravo prelaz prava sa umrlih lica na njihove žive naslednike omogućuje prenos i pravni kontinuitet istima. Ono se odnosi kako na fizička lica tako i na pravna lica. U slučaju postojanja fizičkog naslednika, dovoljno je da to lice ima pravnu sposobnost. Poslovna sposobnost za naslednika nije potrebna jer jer zaostavština na naslednike prelazi *ipso jure* osnovom samog zakona. Tako je dozvoljeno da naslednik bude i dete koje nema poslovnu sposobnost, *nasciturus* i lice koje je lišeno poslovne sposobnosti potpuno ili delimično. Od zakonske norme koja predviđa da naslednik mora biti živ u trenutku delacije ostavioca, postoji i jedan

[69] Član 3., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

izuzetak. Radi se o *nasciturusu* ili nerođenom detetu. Naime, zakon je pošao od pravne presumpcije da će začeto dete protekom određenog vremena uvažavajući prirodne i biološke zakone biti zaista živo i rođeno. Uvažavajući interes začetog deteta, ostavljena je mogućnost uz uslov da dete zaista bude i rođeno živo da se i ono pojavi u ulozi naslednika iz ostavioca.[70] Pravo *nasciturusa* priznato je u našem pravu bez obzira na to da li se radi o zakonskim naslednicima ili testamentarnim. Sudska praksa naših sudova proširila je tumačenje vezano za *nasciturusa* u pravcu da se *nasciturus* mora pozvati na nasleđivanje i osnovom prava na predstavljanje.[71] Za pravna lica, osnov nasleđivanja može biti samo testamentarno raspolaganje zaostavštinom. Izuzetak od pomenutog pravila jeste Republika Srbija kao pravno lice koje će naslediti zaostavštinu iza ostavioca u slučaju nepostojanja drugih naslednika i to osnovom zakona.[72] Kao i kod *nasciturusa* u slučaju osnivanja pravnog lica, sud će prihvatiti činjenicu postojanja naslednika ukoliko je ostavilac testamentom odredio pravno lice u osnivanju kao naslednika. Ovde imamo i situaciju kada ostavilac testamentom osniva zadužbinu kao pravno lice.[73] Njen nastanak vezan je za trenutak delacije, odnosno proglašenje testamenta u kome ostavilac svojom poslednjom izjavom volje za naslednika imenuje zadužbinu ili fondaciju, koja će tek biti osnovana.

Odsutna i nestala fizička lica imaju pravo nasleđivanja. Bez obzira na činjenicu da se radi o licima za koja trenutno ne znamo gde se nalaze i da li su živa, osnovom načela nasleđivanja *ipso jure* trenutkom delacije ostavioca takva lica imaju sva nasledna prava kao i ostali naslednici. Da li će ih i iskoristiti zavisi od njih samih. Sud naime polazi od pretpostavke da su sva rođena lica živa dok se ne utvrdi suprotno. U tom smislu, ukoliko nije poznato da li ima naslednika, sud će oglasom pozvati lica koja polažu pravo na nasleđe da se jave u roku od jedne godine od objave oglasa na

---

[70] Rimsko pravo postavilo je pravilo: *Nasciturus pro iam nato habetur, quoties de commodis eius agitur*, začetak se smatra rođenim u trenutku ostaviočeve smrti, kada se radi o njegovim naslednim pravima. Prema našem Porodičnom zakonu (član 45) nasciturus bi trebalo da bude rođen u roku od 300 dana od dana smrti ostavioca.

[71] Videti rešenje Vrhovnog sud Srbije, Rev. 3369/92, od 21. oktobra 2002. godine.

[72] Videti član 21. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[73] Zakon o zadužbinama i fondacijama definiše je zadužbinu kao pravno lice bez članova kojem je osnivač namenio imovinu ne manju od 30.000 evra u dinarskoj protivrednosti radi dobročinog ostvarivanja opštekorisnog cilja ili privatnog interesa, odnosno cilja koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom. Videti članove 2. i 12. Zakona o zadužbinama i fondacijama, op. cit.

sudskoj tabli i u Službenom glasniku Srbije.[74] Ukoliko se u ostavljenom roku sudu ne javi niti jedan naslednik, sud će doneti rešenje kojim se zaostavština predaje na uživanje Republici Srbiji. Svojina na ovako stečenoj zaostavštini stiče se u roku od tri godine za pokretne stvari, a u roku od 10 godina za nepokretne stvari, počev od trenutka otvaranja nasleđa. Kako bi u ostavljenom roku od godinu dana sačuvao zaostavštinu od propadanja i pravne nesigurnosti, sud postavlja privremenog staraoca zaostavštine. Njegov zadatak je da štiti zaostavštinu, upravlja njome, isplaćuje dugove, zastupa naslednike do konačne raspodele zaostavštine. Pored obaveze suda da postavi privremenog staraoca zaostavštine u slučaju nepostojanja naslednika, ona postoji i ukoliko to zahtevaju ostaviočevi poverioci i legatari.[75]

2.4.1. Sposobnost za nasleđivanje

Sposobnost za nasleđivanje predstavlja deo opšte pravne sposobnosti koju neko lice stiče činjenicom rođenja ili u slučaju nasciturusa pravnom presumpcijom da se začeto a nerođeno dete smatra živo rođenim u pogledu naslednih prava. Sposobnost za nasleđivanje ima kako fizičko tako i pravno lice. Za fizička lica, osnovni uslov za nasleđivanje pored pravne sposobnosti koja se stiče rođenjem i koja nije ničim uslovljena (za razliku od poslovne sposobnosti) jeste da je lice živo u trenutku delacije ostavioca. "Nasledi može samo onaj ko je živ u trenutku ostaviočeve smrti."[76] Analizirajući ovu zakonsku odredbu možemo zaključiti da nasledi mogu sva lica kojima nasledno pravo nije ograničeno na neki zakonom utvrđen način. Zakon govori o dva ograničenja koji onemogućavaju neko lice da se pojavi kao naslednik. To su nesposobnost i nedostojnost.[77] Od opšte pretpostavke u našem zakonu koja govori u prilog naslednih prava svih lica postoji jedan izuzetak. Naime, stranim državljanima data je sposobnost za nasleđivanje u Srbiji samo u određenim situacijama

[74] Sud može oglas objaviti i na drugom mestu ukoliko smatra da će na taj način omogućiti naslednicima koji nisu dostupni sudu da saznaju za ostavinsku raspravu. To mogu biti dnevne novine ili drugi prigodan način u lokalnim medijima u zavisnosti od informacija o potencijalnom prebivalištu naslednika za koje se smatra da postoje. Videti član 208. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.

[75] Videti članove 209–211., Ibidem.

[76] Videti član 3., stav 1., Ibidem.

[77] Ova podela postoji još u Rimskom pravu. Pandektno pravo i neke buržoaske kodifikacije takođe dele nesposobnost za nasleđivanje (*incapacitas*) od nedostojnosti za nasleđivanje (*indignitas*).

uvažavajući pre svega princip uzajamnosti.[78] Zakon o nasleđivanju u podnaslovu "Nasledna prava stranaca" članom 7 predviđa:

> **"Strani državljani u Republici Srbiji imaju, pod uslovom uzajamnosti, isti nasledni položaj kao i domaći državljani, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno."**[79]

2.4.2. Nesposobnost za nasleđivanje

Nesposobnost za nasleđivanje kao apsolutnu nemogućnost nekog lica da postane naslednik pripisujemo istorijsko pravnim rešenjima. Savremeni pravni sistemi izuzetno retko propisuju ovakvo ograničenje u pogledu nasleđivanja nekim licima ili grupama lica koja koja se nalaze u međusobnom odnosu i čije ponašanje kao pojedinca ili grupe nije društveno prihvatljivo.[80] Savremeni pravni sistemi, pa tako i naš, polaze

[78] Uzajamnost podrazumeva da će stranac moći nasleđivati u Srbiji samo u slučaju da je i našim državljanima omogućeno da kao stranci nasleđuju u zemljama čiji su državljani pomenuti stranci. Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa u članu 82b. propisuje da strano fizičko lice može na teritoriji Srbije, pod uslovom uzajamnosti, sticati pravo svojine na nepokretnostima nasleđivanjem kao i državljanin Srbije i tako otvara zakonsku mogućnost nasleđivanja stancima uz ispunjenje ostavljenog uslova uzajamnosti odnosno reciprociteta.

[79] Ovo rešenje pojedini pravni teoretičari napadaju iz razloga nekonzinstentnosti sa ostalim zakonskim rešenjima po pitanju svojine i prava na sticanje iste od strane stranih državljana. Tako u članovima 82. i 82b. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa postoji razlika u sticanju prava svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima. Po pitanju sticanja prava svojine na pokretnim stvarima, zakon je ovo pravo postavio kao opšte, a u pogledu sticanja prava svojine na nepokretnostima zakon govori o relativno rezervisanom pravu stranaca. Citirani član 7. Zakona o nasleđivanju ovakvu razliku ne poznaje, tako da se može postaviti pitanje da li se princip uzajamnosti mora tražiti i prilikom sticanja prava svojine stranaca na pokretnim stvarima. Pitanje usklađenosti jednog i drugog zakona koji regulišu istu materiju sticanja prava svojine u konkretnom slučaju ostaje otvoreno. Detaljnije o pravima stranaca u nasleđivanju: Živković, M. (1998). Nasledna prava stranaca i član 7. Zakona o nasleđivanju Republike Srbije u: Novine u Zakonu o nasleđivanju iz 1995. godine, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, str. 37–43.

[80] Ustanova nesposobnosti za nasleđivanje uvedena je Justinijanovom kodifikacijom. Nesposobni za nasleđivanje bili su *capite damnati* lica osuđena na smrt, deca veleizdajnika, otpadnici od vere i jeretici, udovica koja je prekršila rok žaljenja posle smrti muža (udala se pre isteka godine dana od smrti muža). Prema francuskom *Code civil*, nesposobni za nasleđivanje bili su: rođeno dete nesposobno za život (non viable), lica osuđena na građansku smrt (art 725) i stranci (art 726). Odredba za strance ukinuta je 1817. uz uslov reciprociteta. Austrijski građanski zakonik u paragrafima 355. i 356. govori o licima nesposobnim za nasleđivanje i to licima koja su administrativno kažnjena

od pretpostavke da nasleđivanje nije privilegija već jednostavno način sticanja građanskih imovinskih prava. U sticanju tih prava fizička lica kao pravni subjekti, ne mogu se ograničavati u sticanju tih prava.

2.4.3. Nedostojnost za nasleđivanje

Za razliku od nesposobnosti za nasleđivanje kao istorijske kategorije, nedostojnost za nasleđivanje predstavlja rešenje koje možemo naći u svim savremenim pravnim sistemima. Svako lice pravno je sposobno a samim tim ima i naslednopravnu sposobnost. Međutim, u slučaju da potencijalni naslednik za života ostavioca preduzme neke nezakonite radnje ili akte prema njemu, nakon smrti ostavitelja prema zakonu, naslednik neće imati nasledna prava i biće nedostojan za nasleđivanje. **Nedostojnost za nasleđivanje nastaje kao civilnopravna sankcija za protivpravno ponašanje naslednika prema ostaviocu**. Pri tom, misli se i na univerzalnog naslednika, legatara i korisnika naloga.

Nedostojan naslednik ima relativnu sposobnost za nasleđivanje jer samo u konkretnom slučaju nije dostojan za nasleđivanje. U svim drugim slučajevima nasleđivanja, takvo lice nema ograničenje u pogledu prava na nasleđivanje. Zbog toga o nedostojnosti za nasleđivanje govorimo kao o individulanom razlogu za oduzimanje naslednog prava nekom licu u odnosu na ostavioca.[81] Poštujući načelo individualnosti, zakonodavac je ostavio mogućnosti potomcima nedostojnog lica da nasleđuju, uvažavajući pravo predstavljanja i presumirajući da je lice nedostojno za nasleđivanje umrlo pre ostavioca.[82] Dakle, građanskopravna sankcija odnosi se samo na lice koje je protivpravne radnje i preduzelo prema

zbog bespravnog iseljenja iz Austrije. Zakon zatim navodi vojne begunce i duhovnike koji su se zavetovali na večito siromaštvo (videti članove 538. i 539. Austrijskog građanskog zakonika).

[81] "Nedostojnost za nasleđivanje ceni se i sa aspekta uskraćivanja fizičke, a pre svega emocionalne nužne pomoći i podrške ostaviocu. Procena da li je došlo do uskraćivanja nužne pomoći jeste faktičko pitanje na koje sud mora da odgovori u svakom konkretnom slučaju i predstavlja pravni standard koji se procenjuje prema svim okolnostima konkretnog slučaja." Iz presude Višeg suda u Novom Sadu P 157/19 od 15.05.2020. godine koja je potvrđena presudom Apelacionog suda u Novom Sadu Gž 2071/20 od. 16.09.2020. godine. Bilten Višeg suda u Novom Sadu, br. 11/2020.

[82] Zakon o nasleđivanju govoreći o položaju potomaka nedostojnog u članu 6. navodi: "Nedostojnost ne smeta potomcima nedostojnog da i oni nasleđuju kao da je nedostojan umro pre ostavioca."

ostaviocu ne i na njegove potomke. U zakonu, taksativno su pobrojani razlozi zbog kojih je neko lice nedostojno za nasleđivanje.

Nedostojan je:

1) **onaj ko je umišljajno usmrtio ostavioca, ili je to pokušao;**
2) **onaj ko je prinudom pretnjom ili prevarom naveo ostavioca da sačini ili opozove zaveštanje ili neku njegovu odredbu, ili ga je u tome sprečio;**
3) **onaj ko je u nameri sprečavanja ostaviočeve poslednje volje uništio ili sakrio njegovo zaveštanje, ili ga je falsifikovao i**
4) **onaj ko se teže ogrešio o zakonsku obavezu izdržavanja ostavioca, ili mu je uskratio nužnu pomoć**.[83]

Zbog važnosti i posledica koje nedostojnost za nasleđivanje proizvodi, pozabavićemo se razlozima nedostojnosti.

2.4.3.1. Ubistvo ili pokušaj ubistva ostavioca

Lice koje je izvršilo krivično delo ubistva ili je izvršilo pomenuto krivično delo u pokušaju, nedostojno je za nasleđivanje.[84] Za ovo krivično delo, potrebno je da je učinjeno sa direknim umišljajem (počinilac je bio svestan posledica i želeo je da do njih i dođe), odnosno dovoljno je da je postojao eventualni umišljaj. Pored izvršioca, nedostojan je i "saizvršilac, podstrekač, pomagač, ali i onaj ko liši života ostavioca iz samilosti (eutanazija). Isključena je nedostojnost ako je delo učinjeno iz nehata, u nužnoj odbrani ili krajnjoj nuždi."[85] Da li je neko lice izvršilo krivično, delo utvrđuje se pravosnažnom presudom krivičnog suda. Bez obzira na učinjeno krivično delo i postojanje pravosnažne presude krivičnog suda, ostavilac može oprostiti nedostojnost licu koje je pokušalo da ga liši života. Ostavilac to može učiniti u svom zaveštanju ili na isti način na koji je zakon propisao da je potrebno sačiniti zaveštanje. U drugom slučaju, ostavilac nije u obavezi da takav dokumenat i nazove zaveštanjem. Važno je napomenuti razliku između nedostojnosti zakonskog naslednika i prava

[83] Član 4. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.

[84] Pojam "lišenja" života po Krivičnom zakoniku obuhvata krivična dela: ubistvo (član 113), teško ubistvo (član 114), ubistvo na mah (član 116) i lišenje života iz samilosti (član 118). Krivični zakonik, Sl. glasnik RS", br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.

[85] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, drugo dopunjeno izdanje, Beograd: Službeni glasnik, str. 31.

njegovih potomaka da po pravu prestavljanja naslede zaostavštinu ostavioca i nedostojnosti zaveštajnog naslednika ili legatara čiji naslednici nemaju mogućnost nasleđivanja po pravu predstavljanja. U slučaju nedostojnosti zaveštajnih naslednika ili legatara, pravo nasleđivanja dobija pre svih zamenik ili supstitut, ukoliko postoji, a ako ga nema, onda dolazi do nasleđivanja prema pravu priraštaja.[86] Pravo priraštaja stiče se *ipso jure* i nije ga potrebno isticati u posebnom zahtevu.

2.4.3.2. Onemogućavanje slobode testiranja

Lice koje se, koristeći prinudu, pretnju ili koje je na prevaran način navelo ostavioca da sačini ili opozove testament ili neku odredbu u njemu, nedostojno je za nasleđivanje. Isto je i u slučaju da neko lice, koristeći prinudu, pretnju ili prevaru, spreči ostavioca da sačini testament.

"Prinuda je zabranjena (protivpravna) sila koja se testatoru stavlja u izgled ili se na njemu neposredno primenjuje sa ciljem da se testator onemogući da slobodno izrazi svoju volju."[87] Prinuda ne mora biti direktno upućena prema ostaviocu, već može biti upućena i njegovim bliskim srodnicima (deca npr.) a sve u cilju uticanja na ostaviočevu poslednju volju. Prinuda može biti fizička ili psihička. Fizička prinuda je protivpravno korišćenje fizičke sile u cilju prisiljavanja testatora da izjavi svoju volju na način koji to ne želi. Fizička prinuda sprovodi se upravo u trenutku izricanja ostaviočeve poslednje volje i na taj način direktno se menja volja u pravcu u kome to želi lice koje primenjuje fizičku silu. Za razliku od fizičke prinude, pretnja ili psihička prinuda, stavlja u izgled neko zlo ostaviocu ukoliko ne postupi na način na koji to želi lice koje preti. Pretnja kod ostavioca izaziva opravdan strah od mogućeg zla i utiče na izjavu njegove poslednje volje na način da ostavilac izjavljuje ne ono što stvarno želi, već ono što od njega traži lice koje mu preti. Opravdan strah kod ostavioca postoji ako je pretnjom ugrožen život, telo ili neko drugo važno dobro testatora ili njegovog bliskog srodnika ili drugog lica (prijatelj npr.).

Posledica postojanja bilo fizičke ili psihičke prinude ili pretnje je onemogućavanje izražavanja prave volje na strani ostavioca, a na strani lica koje sprovodi prinudu i pretnju prema ostaviocu dolazi do nedostojnosti.

---

[86] Pravo priraštaja u slučaju postojanja zaveštanja normira član 140. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.

[87] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 31.

Prevara takođe predstavlja vid onemogućavanja volje testatora, jer se radi o namerno izazvanoj ili održavanoj zabludi ostavioca u pogledu činjenica prilikom izjavljivanja poslednje volje ostavioca. Prevarom, odnosno dovođenjem u zabludu nekog lica, stvara se kriva slika o stvarnosti kod prevarenog lica. Lice koje je prevarom ili dovođenjem u zabludu uticalo na ostavioca da izjavi određenu volju u testamentu, opozove testament ili ga izmeni, nedostojno je za nasleđivanje. Kao i kod prinude i pretnje, tako i kod prevare i dovođenja u zabludu testatora, nedostojan je i saučesnik bilo koje vrste.[88]

Zakonodavac je ostavio dva roka za poništenje testamenta iz razloga rušljivosti zbog mana volje ostavioca. Subjektivan, u roku od jedne godine od saznanja za razlog rušljivosti testamenta[89] i objektivni od 10 godina od dana proglašenja testamenta. Ukoliko se u konkretnom slučaju radi o nesavesnom licu, poništaj se može tražiti u roku od 20 godina.[90]

2.4.3.3. Uništenje, sakrivanje ili falsifikovanje testamenta

Lice koje u nameri sprečavanja poslednje volje ostavioca uništi, sakrije ili falsifikuje testament ostavioca, nedostojan je za nasleđivanje. O nedostojnosti govorimo i kod saučesnika. Da bi došlo do rušljivosti testamenta, potrebno je da je postojala namera u cilju sprečavanja poslednje volje ostavioca. Ukoliko namera ne postoji, doći će samo do rušljivosti zaveštanja, ne i do nedostojnosti za nasleđivanje tog lica. U slučaju falsifikovanja testamenta, potrebno je provesti odgovarajući krivični postupak i sačekati pravosnažnu presudu nadležnog krivičnog suda od koje će zavisiti da li će falsifikator biti nedostojan za nasleđivanje. U slučaju zastare krivičnog gonjenja za falsifikat, podobnost za nasleđivanje utvrđivaće se u ostavinskom postupku ukoliko o tom pitanju ne postoji spor među naslednicima.

U slučaju spora, ostavinski sud uputiće strane na parnicu.

---

[88] Dovođenje u zabludu kao razlog utvrđivanja nedostojnosti naslednika javlja se u sudskoj praksi naših sudova. Navodimo jedan: "Dovođenjem ostavioca u zabludu da je ona poništila njegov testament, razlog je da žena bude nedostojna za nasleđivanje." Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Gž. 22/59. Glasnik advokatske komore APV, br. 8/1959. str. 23.

[89] Bez obzira na to kad je neko lice saznalo da je došlo do prinude ili pretnje, odnosno zablude, subjektivni rok ne može početi teći pre nego dođe do proglašenja testamenta. Videti član 169., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[90] Videti član 169., stav 1. i 3. Ibidem.

2.4.3.4. Teže ogrešenje o zakonsku obavezu izdržavanja i uskraćenje nužne pomoći

Porodični zakon Republike Srbije čitavu jednu glavu posvetio je institutu izdržavanja. Glavom VII propisan je krug subjekata izdržavanja, način, visina i rokovi izdržavanja. Zakonska obaveza izdržavanja među licima koja se međusobno nasleđuju propisana je između: supružnika,[91] roditelja, dece i drugih srodnika. Dakle, ukoliko naslednik ima zakonsku obavezu izdržavanja prema ostaviocu i ukoliko je ne ispuni, odnosno teže se ogreši o utvrđenu obavezu, postaće nedostojan za nasleđivanje. Termin "teže ogrešenje" predstavlja pravni standard o kome sud raspravlja u svakom konkretnom slučaju.[92] U zavisnosti od iznetih činjenica i dokaza, sud će doneti odluku o tome da li se u konkretnom slučaju radi o težem ogrešenju imajući istovremeno u vidu i situaciju na strani ostavioca u pogledu postojanja sredstava za život, mogućnosti zaposlenja, postojanja drugih izvora prihoda i sl. Sudska praksa naših sudova u pogledu dužine izbegavanja davanja zakonskog izdržavanja zauzela je stav da rok od 6 meseci nedavanja izdržavanja nekom licu predstavlja rok zbog koga možemo govoriti o težem ogrešenju o obavezu zakonskog izdržavanja koja za posledicu ima nedostojnost takvog naslednika. Jasno je pre toga da obaveza izdržavanja mora biti utvrđena pravosnažnom i izvršnom odlukom nadležnog suda. Što se tiče nužne pomoći, radi se o pomoći koja je nepohodna ostaviocu da bi spasao sopstveni život. Prilikom pružanja nužne pomoći, ne možemo zahtevati od naslednika da zbog toga i on sam dođe u istu životnu opasnost.

Kada se radi o nedostojnosti za nasleđivanje, ostavinski sud po službenoj dužnosti vodi računa o njoj. Međutim, iako o nedostojnosti za nasleđivanje

---

[91] Više o zakonskom izdržavanju supružnika videti u: Počuča, M. (2010). Zakonsko izdržavanje bračnih i vanbračnih partnera. *Pravo - teorija i praksa*, vol. 27, br. 3/4, str. 79–93.

[92] Kao primer onoga što sud smatra pod ukazivanjem nužne pomoći, navodimo odluku suda: "Ukazivanje nužne pomoći u smislu člana 121. tačka 4. Zakona o nasleđivanju ne odnosi se samo na obavezu materijalnog izdržavanja, već i na pružanje pomoći u širem smislu, a to podrazumeva negu, brigu, pažnju, pogotovo ako se radi o bolesnoj staroj osobi, te ukoliko je izostao ovaj prisan kontakt u psihološkoj sferi, ispunjeni su uslovi za primenu odredaba o nedostojnosti za nasleđivanje." Vrhovni sud Vojvodine Rev-174/87. Navedeno kod: Stojanović, N. (2008). Praktikum za nasledno pravo, Niš: Pravni fakultet u Nišu, str. 16.

sud vodi računa po službenoj dužnosti, teret činjenične tvrdnje i dokaza o nedostojnosti nekog lica na stranci je koja to tvrdi.[93]

2.4.3.5. Oproštaj nedostojnosti

Ostavilac, bez obzira na zakonsku normu koja je taksativno pobrajala razloge zbog kojih neko lice može biti nedostojno za nasleđivanje, može učiniti oproštaj nedostojnosti.

Posledica koju priznaje naš pravni sistem sastoji se u tome što će lice kome je nedostojnost oproštena imati isti naslednopravni položaj kao i ostali naslednici uprkos postojanju činjenica koje govore u prilog nedostojnosti za nasleđivanje**. Oproštaj nedostojnosti je "Izjava volje ostavioca kojom se otklanjaju pravna dejstva nedostojnosti."**[94] U pogledu forme koju izjava o oproštaju nedostojnosti mora imati, sudska praksa i pravna nauka zauzeli su stav da se to mora učiniti u istoj formi koju je zakon predvideo za testamentarno raspolaganje, bez obzira na oblik testamenta, što znači da ono može biti dato prećutno ili izričito. Izričito kad zaveštalac sastavlja izjavu u formi testamenta kojom izričito oprašta nedostojnost nasledniku ili prećutno kada nedostojno lice u testamentu imenuje za testamentarnog naslednika ili legatara, znajući za razlog nedostojnosti naslednika ili legatara. Sam Zakon o nasleđivanju ne govori o formi potrebnoj za davanje oprosta od nedostojnosti.[95]

2.5. Pravni osnovi nasleđivanja

Poslednja pretpostavka, ali ne i najnevažnija za nasleđivanje jeste postojanje pravnog osnova za nasleđivanje. Bez valjanog pravnog osnova, nasleđivanje nema pravnu snagu i posledice koje proizilaze iz nasleđivanja nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu.[96] Pod pravnim osnovom u

---

[93] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev-2870/05, od 14.11.2006, Sudska praksa, br. 6/2007, str. 21.

[94] Eccher, R. (2002). Bürgerliches Recht, Bd. VI-Erbrecht, Wien/New York, str. 15.

[95] Više o nedostojnosti za nasleđivenje videti u: Đurđević, B., D. (2009). O reformi razloga nedostojnosti za nasleđivanje. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 81, br. 6, str. 211–227 i Kovačević, M. (2016). Nedostojnost za nasleđivanje u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 65–82.

[96] "Za sticanje građanskog (imovinskog) prava, traži se pravni osnov (*justus titulus*), a za neka prava posebno stvarna, traži se i način sticanja (*modus acquirendi*). Za sticanje naslednog prava, iako spada u apsolutna prava, imajući u vidu subjektivno nasledno

naslednom pravu podrazumevamo izvor iz kog naslednik crpi svoje subjektivno pravo na nasleđivanje. Istorijski gledano, u naslednom pravu konstituisala su se tri osnova pozivanja na nasleđe:

1. **zakonski osnov,**
2. **osnov voljnog raspolaganja (testamentarno, zaveštajno ili oporučno nasleđivanje) i**
3. **ugovorni osnov nasleđivanja.**

Naše nasledno pravo poznaje dva pravna osnova za nasleđivanje: zakonski osnov i testamentarni osnov. Nasleđivanje na osnovu ugovora o nasleđivanju u našem pravu nije dozvoljen pravni osnov za nasleđivanje. Zakonsko (intestantsko) nasleđivanje, primenjuje se ukoliko ostavilac nije ostavio testament (zaveštanje, poslednja izjava volje) ili je on ništav. Ukoliko ostavilac kao testator svojom poslednjom izjavom volje nije obuhvatio svu svoju imovinu, ili u slučaju da zaveštajni naslednik ne može ili neće da se prihvati nasleđa (da negativnu nasledničku izjavu), opet će se primeniti zakonsko nasleđivanje. Iz razloga poštovanja volje ostavioca, testamentarno raspolaganje ima prioritet u odnosu na zakonski naslednopravni osnov. Možemo kazati da testament u odnosu na zakon ima jaču pravnu snagu. Zakon dozvoljava da jedno lice nasledi po oba dozvoljena osnova nasleđivanja istovremeno (deo imovine jedno lice može naslediti na osnovu testamenta, a drugi deo imovine može to isto lice naslediti kao zakonski naslednik iza istog ostavioca). U konkretnom slučaju, možemo imati situaciju da iz smrti jednog ostavioca može doći do kumulativnog nasleđivanja i na osnovu zakona i na osnovu testamenta. U onom delu u kom nasleđivanje nije nastalo osnovom testamenta nego je nastalo osnovom zakona, može se desiti da zaveštajni naslednik i zakonski naslednik budu sanaslednici na jednom delu zaostavštine.

pravo, dovoljan je samo pravni osnov, mada se i nasleđivanjem stiču svojina, posed i druga prava." Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 102.

Drugi deo

NASLEĐIVANJE NA OSNOVU ZAKONA

I ČINJENICE NA OSNOVU KOJIH SE NASLEĐUJE PO ZAKONU

Nakon smrti ostavioca, subjektivno nasledno pravo može nastati neposredno na osnovu zakona i tada govorimo o zakonskom nasledniku. Zakonsko nasleđivanje u naslednom pravu ima veliki značaj. Najveći broj naslednika upravo nasleđuje na osnovu zakona iako smo naveli da u odnosu na testamentarni osnov nasleđivanja ovaj osnov ima dispozitivni karakter. Do intestantskog nasleđivanja ili nasleđivanja na osnovu zakona doći će u sledećim slučajevima: kada ostavilac nije ostavio testament, kada je testament delimično ili potpuno ništav, kada testamentom nije u celosti podeljena zaostavština, kada u testamentu nije određen univerzalni naslednik nego samo singularni (legatar) naslednik i kada zaveštajni naslednik ne može da nasledi (nedostojnost ili nesposobnost za nasleđivanje usled činjenice da je zaveštajni naslednik umro pre ostavioca) ili ne želi da primi nasledstvo (dao je negativnu naslednu izjavu). Da bi do sticanja naslednog prava zaista i došlo, potrebno je da postoje i određene činjenice utvrđene zakonom. Postojanje pravno relevantnih činjenica važno je iz razloga neposrednog prava na nasleđivanje koje proizilazi iz samog zakona (*ipso jure*). "Nasleđivanje na osnovu zakona, zasniva se na skupu načela koja su sprovedena u Zakonu o nasleđivanju."[97] Takođe, važno je napomenuti da zakonsko nasleđivanje u srpskom pravu polazi od principa porodičnog nasleđivanja. Pripadnost ostaviočevoj porodici, bez obzira na osnovu koje činjenice je došlo do pripadnosti porodici, od presudnog je značaja za zakonsko nasleđivanje. Imajući u vidu pobrojano, mogli bismo dati sledeću definiciju: **zakonsko (intestantsko) nasleđivanje omogućava nakon smrti ostavioca neposredno sticanje subjektivnog naslednog prava naslednicima, članovima porodice ostavioca, uz uslov postojanja pravno relevantnih činjenica za nasleđivanje i poštovanje zakonom utvrđenih načela.**

Zakon o nasleđivanju utvrdio je koje su to pravno relevantne činjenice bez čijeg postojanja ne može doći do nasleđivanja po ovom osnovu. To su:

---

[97] Govoreći dalje o načelima i njihovom značaju, Babić izdvaja sledeća načela: 1. nasleđivanje u momentu smrti (*mortis causa*) 2. sticanje zaostavštine po sili zakona (*ipso jure*) 3. neposredne univerzalne sukcesije, 4. nasleđivanje na osnovu testamenta i/ili zakona, 5. ravnopravnosti, 6. dobrovoljnosti sticanja, 7. slobode sačinjavanja testamenta, 8. raspravljanja zaostavštine po službenoj dužnosti. Videti: Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju: : sa odabranom sudskom praksom i prilozima, op. cit., str. 24.

- **krvno srodstvo ostavioca i naslednika,**
- **građansko srodstvo između ostavioca i naslednika,**
- **postojanje braka između ostavioca i naslednika i**
- **postojanje zajednice života između ostavioca i vanbračnog partnera.**

1.1. Krvno srodstvo sa ostaviocem

Krvno srodstvo je veza koja se između dvoje ili više lica uspostavlja rođenjem. Ovaj oblik srodstva ili veze među licima u naslednom pravu ima naveće značenje. Pravni status rođenog deteta može biti bračni i vanbračni u zavisnosti od toga da li je dete rođeno u braku ili van braka. Za nasledno pravo, pravni status bračnog i vanbračnog srodnika potpuno je izjednačen tako da i jedan i drugi krvni srodnik ima ista nasledna prava. Krvni srodnici mogu biti potomci ili preci drugim srodnicima. Nasledno pravo poznaje potomke ostavioca (deca, unučad praunučad i dr.), pretke ostavioca (roditelji, babe i dedovi i dr.) i pobočne krvne srodnike (braća i sestre) Potomci i preci ostavioca nalaze se u pravoj liniji (*linea recta*). Nastali su rođenjem jedan od drugoga. Potomci ostavioca nastali su od njega. Ako posmatramo krvne srodnike od najmlađeg do najstarijeg, govorimo o ushodnoj pravoj liniji (posmatramo dete pa oca pa dedu pa pradedu itd.), ako srodnike posmatramo od najstarijeg prema najmlađem, onda govorimo o nishodnoj pravoj liniji (čukundeda pa pradeda pa deda pa otac pa dete). Zajedničkog pretka u naslednom pravu nazivamo rodočelnik. U jednoj pravoj liniji možemo posmatrati dve loze, očevu i majčinu. Kod potomaka, najbolji naslednopravni položaj imaju deca ostavioca, a kod predaka, roditelji ostavioca.

Pobočni srodnici su lica koja zajedno sa ostaviocem potiču od istih predaka. Najbliži pobočni srodnici ostavioca su braća i sestre ostavioca i od svih pobočnih srodnika oni imaju najbolji naslednopravni položaj. Ukoliko braća i sestre potiču od istog oca i majke onada govorimo o germanima, ukoliko imaju zajedničkog oca govorimo o consanguineima a ukoliko potiču od različitih očeva a imaju istu majku, onda govorimo o uterinima.

Krvno srodstvo računamo po stepenima srodstva. Prilikom izračunavanja stepena srodstva uzima se u obzir jednostavna formula: Koliko rođenja toliko stepeni srodstva (*quod sunt generationis, tot sunt gradus*). Ovaj način civilnog izračunavanja koje je prihvatilo i naše pravo, razlikuje se

od prirodnog načina izračunavanja srodstva. U najbližem stepenu srodstva, dakle u prvom stepenu krvnog srodstva prema civilnom načinu izračunavanja su ostavilac i i njegova deca. Otac i kćerka ili sin deli jedan porođaj i oni su zbog toga u prvom stepenu srodstva. Brat i sestra u drugom su stepenu srodstva jer ih u odnosu na zajedničkog pretka (roditelja) dele dva rođenja; rođenje sestre i rođenje brata. Pored toga, brat i sestra nalaze se u pobočnom srodstvu za razliku od prave linije srodstva svakog od njih sa svojim roditeljima. Znači pobočna linija počinje od drugog stepena, a prava linija od prvog stepena krvnog srodstva.

1.2. Građansko srodstvo sa ostaviocem

Građansko srodstvo između dva lica može nastati putem usvojenja. "Usvojenjem se između maloletnog lica i dva punoletna (izuzetno i jednog) i poslovno sposobna lica zasniva odnos i sva prava i dužnosti slična ili ista kao kod roditelja i deteta po krvi."[98] Ovaj pravni institut ima trajni karakter između usvojitelja i usvojioca i odvija se preko nadležnog državnog organa – centra za socijalni rad. Porodični zakon Srbije koji se primenjuje od 1. jula 2005. godine poznaje samo jedan pravno priznati način usvojenja – potpuno usvojenje. Prethodni zakon koji je bio na snazi gotovo 25 godina, Zakon o braku i porodičnim odnosima pored potpunog usvojenja poznavao je i nepotpuno usvojenje kao način zasnivanja građanskog srodstva. U naslednom pravu, imajući u vidu i to da je važeći Zakon o nasleđivanju Srbije stupio na snagu 1995. godine, postoje norme koje regulišu pitanje nasleđivanja lica koje su građansko srodstvo zasnovale potpunim i nepotpunim usvojenjem. Iz razloga postojanja konkretnih slučajeva nepotpunog usvojenja iz vremena važenja starog zakona koji se bavio porodičnopravnim odnosima, Porodični zakon Srbije u prelaznim odredbama ostavio je mogućnost važenja odredbi starog zakona u pogledu nepotpunog usvojenja.[99] Tako zakon o nasleđivanju, kad normira pitanje usvojenika iz nepotpunog usvojenja, navodi:

> **"Usvojenik iz nepotpunog usvojenja, njegovi potomci i njegovi usvojenici iz potpunog usvojenja i njihovi potomci nasleđuju samo usvojioca isto kao što deca i njihovi potomci nasleđuju svoje roditelje ako ta prava pri usvojenju nisu ograničena ili isključena.**

[98] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 44.
[99] Videti član 358. Porodičnog zakona, op. cit.

Nepotpuno usvojenje ne smeta nasleđivanju između usvojenika i njegovih krvnih srodnika. [100] **Što se tiče naslednih prava usvojenika prema ostaviocu u slučajevima potpunog usvojenja, ona su potpuno izjednačena sa naslednim pravima ostalih potomaka (dece) ostavioca."**[101]

Usvojenjem se putem prava (ne biološki) formira novi roditeljski odnos, čije formiranje ima za posledicu raskidanje svih pravom utvrđenih prava i obaveza biloških roditelja i usvojenog deteta, pa tako i međusobnih naslednopravnih prava i obaveza.[102]
Usvojenik iz potpunog usvojenja i njegovi potomci i usvojenici iz potpunog usvojenja, zakonski su naslednici ostavioca i njegovih srodnika, uvažavajući naslednopravne institute.

1.3. Brak sa ostaviocem

Srodstvo koje nastaje postojanjem činjenice braka predstavlja osnovnu činjenicu na kojoj se zasniva zakonsko nasleđivanje. Iz postojanja ove činjenice proizilazi i mogućnost ostvarenja subjektivnog naslednog prava. Istorijski gledano, bračna veza imala je mnogo manji značaj za zakonsko naleđivanje od postojanja činjenice srodstva. Patrijarhalna porodica, neravnopravnost polova i nepostojanje građanskih prava ili njihovo značajno ograničavanje do nedavno, stavljali su ženu kao bračnog partnera u naslednom pravu u izuzetno težak položaj.[103] Iz naše novije istorije,

[100] Videti član 35. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.
[101] Zakon o nasleđivanju svojim članom 34. uspostavio je ista nasledna prava usvojeniku iz potpunog usvojenja i njegovim potomcima i usvojenicima iz potpunog usvojenja kao i deci i njihovim potomcima u odnosu na svoje roditelje. Međutim, u istom članu, Zakon je uskratio bilo kakva nasledna prava usvojeniku i njegovim potomcima u odnosu na njegove krvne srodnike (Ovde ne možemo kazati bivše jer se radi o trajnoj kategoriji koja nakon zasnivanja pravnog instituta usvojenja gubi svaku pravnu zaštitu pogotovo u naslednom pravu.).
[102] Više o usvojenju u uporednom pravu videti u: Krstinić, D., Vasiljković, J. (2020). Institut usvojenja u uporednom pravu, *Strani pravni život*, br. 1, str. 113–125.
[103] Običajno pravo Indije stavljalo je ženu ostavioca u treći zakonski nasledni red (iza dece, unuka i praunuka) zajedno sa kćerima ostavioca. U Rimskom zakoniku Dvanaest tablica (oko 450 god. pre n. e.) žena je imala naslednopravni položaj kćerke. Kasnije je u periodu rimskog carstva prvi put je uvedeno uzajamno nasleđivanje između bračnih partnera. Nadživeli supružnik ulazio je u peti nasledni red, poslednji nasledni red koji je nasleđivao posle svih. Justinijanovim novelama iz 537. i 543. godine (novele 43. i 117.) naslednopravni red nije diran ali je položaj nadživelog supružnika poboljšan uvođenjem

možemo pomenuti Srpski građanski zakonik iz 1844. koji preživelog supružnika nije uvrstio u krug bližih naslednika. Preživela supruga nasleđivala je ostavioca samo u slučaju da iza njegove smrti nije bilo naslednika ni iz desetog naslednog reda. Moderni pravni sistemi u naslednopravnom pogledu daju bračnoj vezi sa ostaviocem isti značaj kao i srodstvu sa ostaviocem. "Zakon o nasleđivanju Srbije, bračno srodstvo uzima kao najznačajniju činjenicu pri formulisanju pravila zakonskog nasleđivanja."[104] Međutim, supružnik može naslediti ostavioca samo ako je sa njime u punovažnom braku sve do momenta njegove smrti. Brak prestaje smrću supružnika, poništenjem i razvodom. Poništenjem braka prestaje nevažeći brak, a razvodom braka prestaje punovažni brak. Brak prestaje poništenjem ili razvodom na dan pravnosnažnosti presude o poništenju, odnosno razvodu.[105] Razvodom braka i poništenjem preživeli supružnik gubi pravo zakonskog nasleđivanja.[106]

1.4. Trajnija zajednica života sa ostaviocem – vanbračna zajednica

Vanbračna zajednica sa ostaviocem kao činjenica na osnovu koje bi vanbrači partner mogao stupiti u naslednopravni položaj kao i ostali srodnici ili zaveštajni naslednici predstavlja pitanje na koje naš pravni sistem nije dao nikakav odgovor. Iako se radi o odnosu koji je sve prisutniji u stvarnom životu, jer se sve više ljudi odlučuje za neformalnu zajednicu života tokom koje imaju i potomstvo i u toku koje zajedničkim radom i trudom stvaraju značajne materijalne i nematerijalne vrednosti, pitanje nasleđivanja vanbračnih partnera nije regulisano u našem naslednom pravu. **Naime, vanbračna zajednica partnera sa ostaviocem u našem pravu nema nikakvog pravnog značaja i uticaja na zakonsko**

vanrednog nasleđivanja. Uveden je Institut udovičkog užitka. Kasnije je odredbe o udovičkom užitku preuzeo i francuski *Code Civil*. Detaljnije o naslednom supružanskom pravu i sistemima nasleđivanja: Romac, A. (1981). Rimsko pravo, Zagreb: Narodne novine, str. 361; Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit. str. 126–133, Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit str. 126–139.

[104] Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 99.

[105] Član 30, Porodičnog zakona, op. cit.

[106] Više u: Počuča, M. (2013). Naslednopravni položaj bračnog druga. *Megatrend revija*, vol. 10, br. 3, str. 197–214 i Vučković, M. (2014). Naslednopravni položaj supružnika u savremenom srpskom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 66, str. 309–324.

nasleđivanje. To ne znači da ostavilac nema prava prilikom testamentarnog raspolaganja vanbračnom partneru zaveštati određenu imovinu i prava. Izjednačavanje braka i vanbračne zajednice u Porodičnom zakonu i izjednačavanje pravnog statusa bračne i vanbračne dece doprinelo je priznavanju naslednih prava samo u slučajevima postojanja potomaka u trajnijoj zajednici života (vanbračnoj zajednici) sa ostaviocem. Zakon o nasleđivanju potpuno je izjednačio nasledno pravni položaj bračnih i vanbračnih srodnika ostavioca.[107] Pod pojmom vanbračnih srodnika ne mislimo na vanbračnog partnera nego samo na potomke (decu) ostavioca koju je ostavilac eventualno imao u vanbračnoj zajednici.

Ukoliko su u trajnijoj zajednici sa ostaviocem živela treća lica, njihova nasledna prava ograničena su, pre svega, na deobu predmeta domaćinstva. U ostalom delu nasleđivanja, činjenica života u trajnijoj zajednici sa ostaviocem ne predstavlja samostalan osnov za sticanje svojstva zakonskog nalednika.

II RAZVRSTAVANJE NASLEDNIKA U NASLEDNE REDOVE

2.1. Istorijat i uporednopravni pregled

Od najstarijih vremena, srodstvo kao odnos između nekog lica i ostavioca, predstavlja najznačajniju pravnu činjenicu za određivanje kruga zakonskih naslednika. Krvno srodstvo koje, kako smo kazali, nastaje činjenicom rođenja, biološkom i prirodnom vezom određene grupe lica, istorijski gledano, najznačajnija je činjenica za nasleđivanje. Čitav život pojedinca u tom vremenu bio je vezan za porodicu u kojoj je rođen, živeo i u kojoj je doprinosio opstanku. Snaga porodice i mogućnost opstanka direktno je zavisila od brojnosti i fizičke snage porodice pogotovo muških članova.

[107] Komentarišući ovakvo zakonsko rešenje, Slobodan Svorcan kaže: "Ovakvo zakonsko rešenje je za najviše pohvale i predstavlja veliki doprinos ostvarenju ustavnog načela o jednakosti i ravnoprvnosti svih građana. Diskriminacija vanbračnih srodnika pri nasleđivanju ne može se ničim pravdati osim normama nekakvog, u suštini lažnog, patrijarhalnog stava." Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 100.

Žene su unutar porodice kao najvažniji zadatak imale obavezu rađanja potomaka. Muškarcima je pripadao zadatak i obaveza staranja o porodici, njenom imanju, stoci, obezbeđenju hrane za preživljavanje. Iz pomenutih razloga, logično i jedino ispravno rešenje iz tog vremena bilo je davanje prava nasleđivanja srodnicima unutar porodice. Hamurabijev zakonik (potiče iz 1860. godine pre n. e.) priznaje samo sinove kao zakonske naslednike. Sistem po kome su sinovi nasleđivali u to vreme nazivao se nasleđivanje po glavama, dakle, svi sinovi, bez obzira iz kog braka su bili, nasleđivali su na jednake delove. Imanje je moralo ostati u porodici (porodična svojina). Ovakva rešenja u naslednom pravu beležimo i u indijskom, starojevrejskom, grčkom pa i u pravu staroga rima. Justinijan je u svojim novelama uspostavio novi nasledno pravni zakonski sistem. Sistem bliskosti srodstva davao je mogućnost nasleđivanja i ostalim srodnicima a ne samo sinovima. Osnovni princip počivao je na tome da se zaostavština nasleđuje od strane onog lica koje je u trenutku smrti ostavioca bilo u najbližem stepenu srodstva sa ostaviocem.[108] Od evropskih država, ovaj sistem nasleđivanja primenjuje se i danas u Italiji, Španiji, Holandiji, Portugaliji Belgiji (pravni sistem ove zemlje počiva na francuskom *Code civil-u* sa manjim dopunama i Francuskoj. Naime, *Code civil* usvojio je rešenja iz Justinijanovih novela, tako da prvi nasledni red (najbliži srodnici) čine potomci ostavioca (deca), drugi nasledni red su roditelji ostavioca (privilegovani preci) kao i braća i sestre ostavioca i svi njihovi potomci.[109] U treći nasledni red ulaze dede i babe i svi ostali preci ostavioca. Četvrti nasledni red obuhvata ostale pobočne srodnike zaključno do šestog stepena srodstva. Drugi značajan sistem zakonskog nasleđivanja je parentelarni sistem. Nastao je u germanskom običajnom pravu i primenjuju ga savremena zakonodavstva: Austrije, Nemačke, Švajcarske i ostalih zemalja, uključujući i zemlje koje su nastale raspadom bivše SFRJ čiji se pravni sistemi naslanjaju na sisteme pomenutih

[108] Justinijan je u svojoj 118. noveli uveo ovaj sistem nasleđivanja. Radi boljeg funkcionisanja, sistem raspodele zaostavštine po sistemu bliskosti srodstva, korigovan je sa tri dopunska pravila: 1. podela na nasledne redove; 2. pravo predstavljanja; 3. podela zaostavštine na očevu i majčinu lozu. Detaljnije videti: Đurđević, B., D. (2001). Određivanje i promena zakonskog naslednog dela: magistarski rad, Beograd: Pravni fakultet, str. 31 i dalje.

[109] Interesantno je napomenuti da prilikom nasleđivanja u drugom naslednom redu istovremeno nasleđuju preci (roditelji) ostavioca i to po 1/4 svaki i pobočni srodnici koji svi zajedno nasleđuju 1/2 (braća i sestre i njihovi potomci bez obzira na to koliko ih ima). Videti članove 748., 749., 751. i 752. *Code civil-a.*

država.[110] Srbija takođe pripada krugu zemalja koje u naslednom pravu primenjuju parentelarni sistem zakonskog nasleđivanja.

2.2. Parentelarni sistem nasleđivanja

Nasleđivanje na osnovu parentelarnog sistema zakonskog nasleđivanja podrazumeva formiranje naslednih redova, grupa, koje, svaka za sebe, imaju zajedničkog pretka-rodočelnika od koga je nastala čitava grupa, koleno ili linija srodnika. Termin parentela potiče od latinskog *parens* – roditelj. Koliko će biti parentela, grupa, linija kolena, zavisi od toga koliko je takvih lica u istom rangu sa ostaviocem. Ostavilac je npr. zajednički predak rodočelnik svojim potomcima (deci) i ta parentela po našem Zakonu o nasleđivanju naziva se prvi nasledni red.[111] Dakle, radi se o parenteli u kojoj su pobrojani upravo potomci samog ostavioca i kojima je on zajednički predak. Roditelji ostavioca predstavljaju zajedničke pretke nekoj grupi lica među kojima je i ostavilac. Ta grupa lica predstavlja drugi zakonski nasledni red parentelu. Po sadržaju i načinu određivanja naslednika i visine njihovog naslednog dela, parentelarni sistem predstavlja složeni sistem. Da bi se odredio naslednik i visina njegovog naslednog dela, kombinuje se princip hijerarhijskog pozivanja srodnika na nasleđe, uvažavajući protomke, pretke i pobočne srodnike i primenjujući pravila priraštaja i predstavljanja.

Osnovno pravilo u parentelarnom sistemu zakonskog nasleđivanja jeste da naslednici iz bliže parentele nasleđuju pre naslednika dalje parentele. Sve dok ima naslednika iz jedne parentele koji mogu i hoće da naslede ostavioca, naslednici iz dalje parentele ili naslednog kruga neće se moći pojaviti kao naslednici. "Prema pravilima parentelarnog sistema, u svakom naslednom redu, prvenstveno nasleđuju rodonačelnici naslednih redova, pa se sva zaostavština raspoređuje na rodonačelnike tako da, u pojedinom naslednom redu, dobijaju jednak deo (u prvom naslednom redu

[110] Više u: Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, Novi Sad: Pravni fakultet, str. 16–43.

[111] Srpski građanski zakonik iz 1844. godine (u daljem tekstu SZG) preuzeo je zakonska rešenja iz Austrijskog građanskog zakonika iz 1811. Za parentelu SGZ upotrebljava naziv koleno. Otuda narodni izrazi o stepenu srodstva u prvom drugom itd. kolenu. Videti paragrafe 396. do 408. SGZ-a. Tekst Građanskog zakonika za Kraljevinu Srbiju iz 1844. godine (Srpski građanski zakonik), dostupan je na: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/srbija/Srpski_gradjanski_zakonik_1844.pdf, datum pristupa 15.10.2021. godine

parenteli rodonačelnik je sam ostavilac). Shodno tome, u drugom naslednom redu zaostavština se deli na dva rodonačelnika (oca i majku ostavioca), u četvrtom na osam rodonačelnika (dede i babe ostavioca) itd."[112] "Mogućnost nasleđivanja rodonačelnika i pobočnih srodnika i veličina njihovog naslednog dela mogu biti različito regulisani – tako da je relevantan stepen srodstva pripadnika naslednog reda ili se primenjuje pravo predstavljanja."[113] U zavisnosti od toga koje pravilo prilikom zakonskog nasleđivanja u parentelarnom sistemu daje prioritet pravu predstavljanja ili pravu priraštaja, razlikujemo:

1. **parentelarno graduelni sistem i**
2. **parentelarno linearni sistem.**

2.2.1. Parentelarno graduelni sistem

Prema osnovnim pravilima parentelarno graduelnog sistema, unutar svake parentele formiraju se podgrupe srodnika koje se nalaze u istom stepenu srodstva sa ostaviocem (npr. sinovi i kćeri ostavioca formiraju podgrupu unutar prve parentele jer predstavljaju najbliže srodnike ostavioca). Unutar prve parentele, u drugom stepenu srodstva su unuci ostavioca jer su dalji srodnici i jer oni potiču od ostaviočevih potomaka (sinova i kćeri). Drugu parentelu čine roditelji ostavioca kao podgrupa koja prva nasleđuje u drugoj parenteli. Njihova deca tj. braća i sestre ostavioca, naslediće jedino ukoliko nema naslednika iz prave parentele i roditelja kao prve podgrupe iz druge parentele i to nijednog od njih. Dakle, ukoliko postoji bilo koji od pobrojanih naslednika iz prve parentele ili je jedan od roditelja ostavioca živ, niko drugi neće naslediti ništa iz ostavoca. Osnovna karakteristika ovog sistema je u pravu srodnika iz bliže parentele na nasleđe čitave zaostavštine. Sve dok god ima bližih srodnika unutar jedne parentele, niko od daljnjih srodnika neće naslediti ništa. Ukoliko unutar jedne parentele imamo više srodnika koji se nalaze u istom stepenu srodstva sa ostaviocem i ako jedan od njih ne može, neće ili je nedostojan za nasleđivanje, njegov nasledni deo neće naslediti njegovi potomci nego će po pravu priraštaja biti podeljen među preostalim srodnicima koji se nalaze u istom stepenu srodstva sa ostaviocem. Kako bi bolje razjasnili, navešćemo primer:

---

[112] Babić, I. (2008). Nasledno pravo, op. cit., str. 53.

[113] Babić, I. (2017). Građansko pravo: knjiga 3: nasledno pravo, Beograd: Službeni glasnik, str. 68.

Iza ostavioca ostala su dva sina i kćer. Svako od njih ima po dvoje dece. Prema parentelarno graduelnom sistemu, u prvu parentelu ili koleno ulaze sinovi i kćeri. Sve troje naslednika trebalo bi da naslede 1/3 zaostavštine. Međutim, jedan sin umro je pre nego ostavilac i ne smatra se naslednikom. U tom slučaju, njegovu 1/3 nasledstva podeliti će njegov brat i sestra na jednake delove tako da će od bratovog dela svako od njih naslediti 1/6 dela plus 1/3 koja im ionako pripada. Deca pokojnog ostaviteljevog sina u ovom slučaju). neće naslediti ništa, jer je primenom prava priraštaja obezbeđeno da sva zaostavština bude raspoređena isključivo u krugu parentelarnih naslednika istog stepena srodstva.

Jasno je iz navedenog primera da parentelarno graduelni sistem ne prihvata sistem predstavljanja već prednost daje pravu priraštaja. Praktična rešenja u konkretnim slučajevima nasleđivanja bila su prilično nepravedna i samo mali broj zemalja zadržao je ovaj sistem zakonskog nasleđivanja.[114] Princip nasleđivanja isključivo bližih srodnika na teret svih drugih, u suštini, išao je na ruku starijim srodnicima, odnosno precima ostavioca u krajnjoj liniji, što je neprirodno i nelogično.

2.2.2. Parentelarno linearni sistem

I ovaj način raspodele zaostavštine, kao deo parentelarnog sistema, polazi od podele naslednika na parentele i podgrupe unutar parentela. Podgrupu unutar parentele čine svi srodnici koji su u odnosu na ostavioca u istom stepenu srodstva. Međutim, za razliku od graduelnog sistema, u linearnom sistemu se unutar grupe formiraju linije ili uže grupe, po kojima je sistem i dobio ime. Nasledno pravo unutar linije ili uže grupe pravom predstavljanja prenosi se na potomke-članove te linije. Znači, nosilac linije koji je član jedne parentele nalazi se u istom stepenu srodstva u odnosu na ostavioca kao i ostali članovi te parentele. Njegov nasledni deo, ukoliko nosilac nije sposoban, ne može ili ne želi da nasledi prema pravu prestavljanja naslediće članovi njegove linije, tako da će u zavisnosti od njihovog broja podeliti nosiočev nasledni deo. Opet ćemo na primeru pokušamo da razjasnimo princip parentelarno linearnog nasleđivanja: Iza smrti ostavioca ostala su dva sina i kćer. Svako od njih ima po dvoje dece. Jedan sin umro je pre smrti ostavioca tako da se ne smatra naslednikom.

[114] Ovaj sistem predstavljao je osnov zakonskog nasleđivanja u šerijatskom pravu. Tursko pravo primenjivalo je ovaj sistem neograničeno. U saksonskom pravu primenjivalo se od druge parentele. Detaljnije: Marković, L. (1930). Nasledno pravo, Beograd: Štamparija Dom, str. 66.

Da je živ nasledio bi zajedno sa svojim bratom i sestrom po 1/3 zaostavštine. Budući da nije živ, njegovu 1/3 naslednog dela nasledиće po pravu predstavljanja njegova deca i to tako da će svako dete naslediti 1/6 naslednog dela pokojnog sina ostavioca. Dakle, pravo predstavljanja je u konkretnom slučaju stavilo u isti naslednopravni položaj nosioca linije (pokojnog sina) i ostale naslednike iz njegove linije (njegova deca). U delu visine naslednopravnog dela, svi naslednici iz jedne linije nasleđuju onoliko koliko bi nasledio i nosilac linije da je u mogućnosti za nasleđivanje. Zbog prava predstavljanja vidimo da je moguće da se u istom trenutku na nasleđivanje pozovu srodnici različitog stepena srodstva sa ostaviocem. Bez obzira na to što nasleđuju u istom trenutku, njihov naslednopravni položaj nije isti. Samo srodnici istog stepena srodstva imaju isti naslednopravni položaj.

Ovaj sistem usvojen je u našem pravu i predstavlja osnov za zakonsko nasleđivanje. Pravna teorija govori o neograničenom pravu predstavljanja u primeni ovog sistema. To je samo delimično tačno jer se pravo predstavljanja primenjuje samo do trećeg stepena srodstva. Posle se primenjuje pravo priraštaja. Prilikom formiranja linija unutar parentele, vodi se računa o tome da unutar jedne linije mogu biti grupisani tako da pravu liniju čine srodnici koji potiču jedan od drugoga. Linija može biti ushodna i nishodna. Ukoliko srodnici potiču od zajedničkog pretka, linija se naziva pobočna. Nasledni redovi međusobno se isključuju. Bliži nasledni red isključuje iz nasleđivanja dalji nasledni red. Sve dok postoji u bližem naslednom redu i jedan naslednik koji hoće i može da nasledi, isključena je mogućnost da se na nasleđivanje pozovu srodnici iz daljeg naslednog reda. Dakle, zakon je isključio mogućnost npr. da ostavioca istovremeno mogu naslediti sinovi i kćeri i roditelji jer se oni ne nalaze u istom naslednom redu.

Pravo predstavljanja razrešava istovremeno i odnos konkurencije unutar istog naslednog naslednog reda. "Pravila konkurencije regulišu koji potencijalni naslednici, unutar jednog naslednog reda imaju prvenstvo u odnosu na druge potencijalne naslednike u istom naslednom redu, i koji nasledni deo pripada svakom od njih."[115] Prednost se uvek daje pretku, a ako on nije u mogućnosti da nasledi tek onda će ostavioca naslediti njegovi potomci. Međutim, ovde moramo imati u vidu i to da je zakon tako utvrdio nasledne redove da su bližem naslednom redu u odnosu na dalje nasledne

[115] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 53.

redove potomci (prvi ujedno i najbliži naslednopravni red čine deca – potomci ostavioca, drugi nasledni red čine roditelji koji su potomci trećeg naslednog reda koga čine babe i dedovi koji su opet potomci četvrtog naslednog reda koga čine prababe i pradedovi ostavioca itd.) i da, u suštini, zakonsko nasleđivanje počiva na nasleđivanju potomaka u odnosu na pretke uz poštovanje naslednopravnih linija koje postoje iza nosioca naslednih prava unutar jedne parentele i čije se pravo nasleđivanja u potpunosti ostvaruje primenom prava predstavljanja.

2.3. Zakonski nasledni redovi

Kako bi se u naslednom pravu izbegla konfuzija prilikom primene zakonskog naslednog prava, zakonodavac je utvrdio zakonske nasledne redove, njihove članove, njihov redosled nasleđivanja i ostala pravila koja omogućavaju nesmetan prelazak zaostavštine nakon smrti ostavioca na njegove naslednike. Prilikom utvrđivanja zakonskih naslednih redova i lica koja ulaze u njih, zakon je pošao od činjenice krvnog srodstva kao najvažnije činjenice za utvrđivanje naslednopravnog položaja nekog srodnika. Bez obzira na stepen srodstva, zakon je sva lica koja se nalaze u srodstvu sa ostaviocem rasporedio u zakonske nasledne redove. U slučaju primene zakonskog nasleđivanja kao naslednopravnog osnova primenjuje se već pomenuto pravilo da zakonski naslednici bližeg naslednog reda isključuju iz nasledstva zakonske naslednike daljeg naslednog reda.[116] Savremeni pravni sistemi podeljeni su po pitanju obuhvatanja kruga mogućih naslednika po zakonu. Jedni daju mogućnost nasleđivanja neograničenom krugu naslednika, drugi pak ograničavaju krug zakonskih naslednika. U pravima koja ne ograničavaju krug zakonskih naslednika, nastoji se po svaku cenu očuvati privatna svojina i ekonomska moć porodice ma kako ona u pojedinim slučajevima široka bila.[117] Posledica ovakvog nasleđivanja je da se država veoma retko pojavljuje kao naslednik. Često je neko lice naslednik a da nije ni znalo da se nalazi u ikakvom stepenu strodstva sa ostaviocem. Iz tog razloga, pravilno se postavlja pitanje opravdanosti ovakvog zakonskog rešenja. Pravni sistemi država sa ograničenim krugom potencijalnih naslednika, ograničenje zakonskog kruga pravdaju potrebom pripadanja, zaostavštine u

[116] Videti: član 8., stav 2. i 3. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.

[117] Ovaj sistem nasleđivanja prihvatila su prava Nemačke, Engleske, SAD osim Luizijane.

slučajevima nepostojanja bližih srodnika ostavioca državi imajući u vidu njezinu značajnu ulogu u sferi socijalne zaštite starih, nemoćnih, nezaposlenih, lica bez sredstava za život i dece bez roditeljskog staranja, kao dopunskog izvora materijalnih i finansijskih sredstava za socijalne programe zaštite pobrojanih kategorija stanovništva. Kritike neograničavanja zakonskog naslednog kruga potencijalnih naslednika stoje i iz razloga nepostojanja porodične zajednice, odsustva bilo kakve emotivne povezanosti ili srodničke bliskosti. Naša zemlja spada u krug zemalja koje su ograničile potencijalni krug zakonskih naslednika. Zakon o nasleđivanju Srbije utvrdio je da se na nasleđe mogu pozivati naslednici prvog, drugog, trećeg i daljih naslednih redova. Država Srbija pojavljuje se u zadnjem naslednom redu. Prirodna i biološka ograničenja u pogledu dužine života svakog lica stavljaju državu u peti nasledni red u najvećem broju slučajeva. Unutar prvog, drugog, trećeg naslednog reda neograničeno se primenjuje pravilo predstavljanja, a u četvrtom i daljim naslednim redovima nasleđuje se prema pravilu priraštaja.

2.3.1. Pravo predstavljanja (*ius reprezentationis*)

Najvažnija karakteristika parentelarno linearnog sistema upravo je omogućavanje potomcima naslednika koji nije u mogućnosti, ne može ili neće da nasledi ostavioca sa ostalim naslednicima istog naslednog reda, da stupe u nasledstvo. Nakon smrti ostavioca u slučaju nepostojanja testamenta, dakle u slučaju zakonskog nasleđivanja, potencijalni naslednici grupišu se u nasledne redove. Naslednici iz najbližeg naslednog reda imaju najveća nasledna prava i isključuju ostale naslednike iz daljih naslednih redova. Ovaj odnos isključivanja iz nasleđivanja daljih srodnika grupisanih u daljim naslednim redovima u odnosu na srodnike iz bližeg naslednog reda, važi i primenjuje se i između linija srodnika unutar jednog naslednog reda. Tako će npr. ukoliko unutar najbližeg naslednog reda postoje tri naslednika (tri sestre kćeri ostavioca npr.) svaka od njih prema zakonu naslediti po 1/3 zaostavštine. Međutim ukoliko jedna od sestara nije u mogućnosti da nasledi ili ne može ili neće, njena 1/3 nasledstva prema pravu predstavljanja i pravu isključivanja među linijama neće pripasti ostalim sestrama već će unutar linije sestre koja nije nasledila, pravom predstavljanja, tu imovinu naslediti njezini potomci (njezina deca ili unučad). Puna primena prava predstavljanja prema zakonu moguća je samo u slučaju da su potomci ostavioca njegovi potencijalni zakonski naslednici. Tek u slučaju da unutar linije sestre koja ne može ili neće da

nasledi ne postoji niti jedan potencijalni naslednik odnosno potomak doći će do primene prava priraštaja i njena 1/3 biće podeljena na jednake delove (1/6 svakoj) i pripašće ostalim dvema sestrama.
Zakon o nasleđivanju kaže:
"Ako ostaviočevo dete ne može ili neće da nasledi, njegov deo na jednake delove nasleđuju njegova deca (unuci ostaviočevi), a kad neki od ostaviočevih unuka ne može ili neće da nasledi, njegov deo na jednake delove nasleđuju njegova deca (praunuci ostaviočevi) i tako redom sve dokle ima ostaviočevih potomaka."[118]

Polazeći od iznetog, **pravo predstavljanja možemo definisati kao**: **zakonom utvrđenu mogućnost i pravo potencijalnih zakonskih naslednika (svih potomaka) unutar jedne linije, da stupe u nasledna prava i obaveze rodonačelnika te linije u slučaju kada rodonačelnik linije nije mogao ili nije hteo da postane naslednik.**
Pravo predstavljanja u odnosu na pravo priraštaja ima određene prednosti. Osnovna je to da se primenom prava predstavljanja omogućuje potomcima naslednika da u slučaju nemogućnosti za nasleđivanje, naslede njegov nasledni deo pre drugih srodnika. Njime se u praksi omogućava daljim srodnicima unutar iste linije "da se popnu na stepen svog pretka koji ne može u konkretnom slučaju da bude naslednik."[119] Kod primene samog prava predstavljanja moramo napomenuti da naš zakon dozvoljava primenu bez obzira na razloge zbog kojih neko lice nije postalo naslednik. Ti razlozi mogu biti smrt naslednika, proglašenje nestalog lica za umrlo pre smrti ostavioca, nedostojnost naslednika ili odricanje od nasleđivanja davanjem negativne nasledne izjave. Što se tiče obima kruga lica koja se mogu koristiti pravom predstavljanja, naš zakon taj krug nije ograničio ni na koji način.

2.3.2. Pravo priraštaja (*ius accrescendi*)

Parentelarno linearni sistem zakonskog nasleđivanja pravo priraštaja u odnosu na pravo predstavljanja ima dispozitivni karakter. Potomak koji iz nekog razloga ne može da nasledi svog ostavioca, prema pravu predstavljanja zameniće, odnosno, stupiće u naslednikova prava. Međutim, ukoliko potomaka nema ili iz nekog razloga ne mogu da naslede

[118] Član 10. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.
[119] Blagojević, B. (1971). Nasledno pravo SRJ sa osvrtom na prava drugih država, Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika, str. 97.

deo zaostavštine ostaviočevog naslednika, primeniće se pravo priraštaja. **"Pravo priraštaja je zakonom određena mogućnost da nasledni deo jednog naslednika nezavisno od njegove volje pripadne drugim naslednicima koji se sa ovim naslednikom nalaze u istom naslednom kolenu istoj podgrupi i istom stepenu srodstva."**[120]

Kako i sam naziv sugeriše, ukoliko se prilikom zakonskog nasleđivanja po našem pravu ne može primeniti pravo predstavljanja, doći će do prirastanja – spajanja i povećanja nasledstva ostalih naslednika unutar istog naslednog reda. Podela naslednog dela čiji naslednik nije u mogućnosti ili neće da nasledi, a pri tom i nema potomaka, vrši se na jednake delove između ostalih naslednika unutar istog naslednog reda i pripaja se već utvrđenom naslednom delu svakog od njih.

Primer: Ostavilac je imao dva sina i dve kćeri. Jedan sin i jedna kćer umrli su pre smrti ostavioca. Da su bili živi u trenutku smrti ostavioca, pripadalo bi im kao i drugim živim naslednicima (preostali sin i kćer) po 1/4 zaostavštine. Budući da njihov naslednopravni deo prema pravu predstavljanja nema ko da nasledi (nisu imali dece – potomaka) pravom priraštaja svakom od preostala dva naslednika pripašće po jedna četvrtina zaostavštine koja im po zakonu pripada i još jedna četvrtina zaostavštine koja je pripadala drugim naslednicima, tako da će ukupno, umesto jedne četvrtine, svako naslediti po jednu polovinu zaostavštine.

Naš Zakon o nasleđivanju određujući način primene i dejstva pravila priraštaja i prava predstavljanja odredio je da se u prvom, drugom i trećem naslednom redu prvenstveno primenjuje pravilo predstavljanja, a tek ako se ono ne može primeniti onda se primenjuje pravo priraštaja. U četvrtom i daljim naslednim redovima, primenjuje se samo pravo priraštaja, dok je isključeno pravo predstavljanja.

[120] Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 135.

III REDOVNI ZAKONSKI NASLEDNI REDOVI

Zakon o nasleđivanju utvrdio je nasledne redove na osnovu kojih se u Srbiji nasleđuje po zakonu. Prilikom nasleđivanja unutar ovih naslednih redova primenju se opšta pravila. Pravo predstavljanja, pravo priraštaja i pravo isključivanja daljih naslednika od strane bližih, najvažnija su opšta pravila. O posebnim pravilima koja se primenjuju unutar zakonskog nasleđivanja kasnije će biti reči. Za sada, samo ćemo naglasiti da do primene posebnih pravila o nasleđivanju dolazi uglavnom unutar prvog i drugog naslednog reda. Zakon određuje za svakog naslednika unutar naslednog reda kvotu kojom se izračunava veličina naslednog dela svakog naslednika. Od ovog pravila postoje izuzeci kada zakon uvažavajući posebne prilike i potrebe dozvoljava odstupanje od utvrđenih naslednih kvota na način da ih kod određenih zakonskih naslednika može uvećati ili smanjiti u zavisnosti od konkretnog slučaja. Pošto se radi o izuzetku od pravila, zakon je taksativno naveo slučajeve u kojima može doći do povećanja ili smanjenja naslednog dela u korist ili na štetu naslednika. U pogledu naslednika, izuzetak se može odnositi na supružnika ostavioca, njegovu decu i roditelje.

3.1. Prvi zakonski nasledni red

Prema Zakonu o nasleđivanju:

"**Prvi nasledni red čine ostaviočevi potomci i njegov bračni drug.**"[121] Iz definicije, jasno proizilazi da je u prvom naslednom redu rodonačelnik ili zajednički predak sam ostavilac. Njegovi potomci, uvažavajući pozitivno pravo naše zemlje, jesu bračna i vanbračna deca i usvojenici, odnosno potpuno[122] ili nepotpuno usvojena deca[123] ostavioca. Sve tri pobrojane kategorije potomaka u naslednim pravima potpuno su izjednačene. Izuzetak mogu predstavljati potomci koji potiču iz nepotpunog usvojenja po starom zakonu koji je dozvoljavo i formu nepotpunog usvojenja sa ograničenjem ili isključenjem naslednih prava između usvojitelja i usvojenika koji je u tom slučaju nasledna prava zadržavao u odnosu prema svojim biološkim roditeljima. Stupanjem na snagu Porodičnog zakona 2005. godine i ostavljanjem zakonske

[121] Član 9., stav 1. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.
[122] Videti član 34. Ibidem.
[123] Videti član 35. Ibidem

mogućnosti samo potpunog usvojenja ovakvi izuzeci retko se javljaju u praksi. Pored potomaka, i bračni drug (savremeniji izraz je supružnik ili bračni partner), [124] ulazi u prvi nasledni red zakonskih naslednika ostavioca. On dolazi u isti nasledni red kao i potomci ostavioca. Njegova pozicija unutar prvog naslednog reda specifična je i određena uslovom postojanja potomaka na strani ostavioca. Ukoliko ostavilac nije imao potomaka u prvom naslednom redu, bračni drug neće moći sam nasleđivati ostaviočevu zaostavštinu, jer je Zakon u tom slučaju predvideo da će bračni drug preći u drugi nasledni red i svoje nasledno pravo će ostvarivati zajedno sa naslednicima drugog naslednog reda.

Potomci ostavioca i bračni drug ostavioca nasleđuju zaostavštinu na jednake idealne delove. Deoba se vrši po glavama – *per capite.* Supružnikovo pravo na nasleđivanje jednakog naslednog dela kao i pravo potomaka ostavioca može se smanjiti u slučaju da se kao naslednik u prvom naslednom redu pojavljuju deca ostavioca iz ranijih brakova. Da bi do smanjenja supružnikovog dela zaista i došlo potrebno je da se ispune i određene zakonske pretpostavke, o kojima ćemo kasnije opširnije. U odnosu na potomke ostavioca u prvom zakonskom naslednom redu primenjuje se pravo predstavljanja i to neograničeno sve dok ima zakonskih potomaka unutar linije nekog od potomaka ostavioca.

Potomku ostavioca iz nekog ranijeg braka ili brakova ostavioca čiji preživeli bračni drug nije i njihov roditelj, ostavljena je mogućnosti i pravo da u slučaju da je posebna imovina bračnog druga[125] veća od one koja bi mu pripala prilikom podele zaostavštine na jednake delove, onda svako ostaviočevo dete može naslediti do dva puta više nego bračni drug ostavioca. O samom povećanju naslednog dela deteta ostavioca kome preživeli suprug nije drugi roditelja, odlučuje sud na zahtev deteta, dakle ne po službenoj dužnosti. Tokom samog odlučivanja o zahtevu deteta, sud vodi računa ne samo o posebnoj imovini preživelog supružnika nego i o delu zajedeničke imovine koja je nakon smrti pripala supružniku pre formiranja same zaostavštine.

Pravilo podele zaostavštine na jednake delove među naslednicima prvog zakonskog naslednog reda može biti dovedeno u pitanje u situaciji kada naslednik iz prvog naslednog reda nije u mogućnosti da nasledi, a pri tom

---

[124] Supružnik je lice koje je stupilo u brak sa ostaviocem na način koji je predviđen čanovima 292–304 Porodičnog zakona. op. cit.

[125] Više o posebnoj imovini bračnog druga u: Počuča, M. (2011). Posebna imovina supružnika. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 83, br. 9, str. 447–462.

on sam nema potomaka koji bi po pravu predstavljanja nasledili njegov nasledni deo. U tom slučaju, primenjuje se pravo priraštaja i taj nasledni deo biće podeljen među preostalim naslednicima prvog zakonskog naslednog reda.

3.2. Drugi zakonski nasledni red

Drugi zakonski nasledni red čine ostaviočev bračni drug i ostaviočevi roditelji i njihovo potomstvo.[126] Bračni drug ostavioca pojavljuje se kako vidimo i u drugom zakonskom naslednom redu. Kad se pojavljuje kao naslednik u drugom zakonskom naslednom redu, ostaviočev bračni drug nasleđuje jednu polovinu zaostavštine. Preostalu polovinu zaostavštine na jednake delove nasleđuju roditelji ostavioca. Ukoliko u trenutku delacije ostavilac nije imao supružnika (nije stupao u brak, ili je brak do njegove smrti prestao razvodom ili poništenjem), celokupna zaostavština deli se na roditelje i to svakom po jedna polovina zaostavštine. Isto rešenje zakonodavac je predvideo i u situaciji kada bračni drug ostavioca ne može ili neće da nasledi svoj deo zaostavštine. Naravno, ovde moramo imati u vidu i činjenicu zbog koje je bračni drug došao u situaciju da nasleđuje u drugom naslednom redu a to je činjenica da supružnici nisu imali potomaka (dece) u braku. Članom 13., stav 1 Zakona o nasleđivanju eksplicitno, je dato pravo predstavljanja i u drugom zakonskom naslednom redu:

> "Ako ostaviočev roditelj ne može ili neće da nasledi, njegov deo na jednake delove nasleđuju njegova deca (braća i sestre ostavioca), njegovi unuci i praunuci i njegovi dalji potomci, po pravilima koja važe kada ostavioca nasleđuju njegovi potomci."

U praksi srećemo slučajeve kada nijedan roditelj ne može ili ne želi da nasledi a imaju potomke (braća i sestre ostavioca). U navedenom slučaju mora se voditi računa o kvalitetu srodstva pobočnih srodnika. Ranije smo naveli da pobočni srodnici mogu biti punorodni (braća i sestre koji imaju zajedničke roditelje) i jednorodni (braća i sestre koji potiču od jednog zajedničkog roditelja, oca ili majke). Ostaviočeva rođena braća i sestre nasleđuju na jednake delove od naslednog dela obaju roditelja. Braća i sestre ostavioca po ocu nasleđuju na jednake delove sa ostalom braćom i sestrama samo nasledni deo koji pripada ocu. Isto je i sa braćom i sestrama

[126] Član 12., stav 1. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit

ostavioca po majci koji na jednake delove sa ostalom braćom i sestrama nasleđuju samo nasledni deo majke ostavioca. Prostom računicom ispostavlja se da rođeni brat i sestra mogu naslediti dvostruko više od braće i sestara po ocu ili majci jer oni nasleđuju samo deo nasledstva koji pripada ocu ili majci. U situaciji kada ne može da nasledi niti jedan roditelj, a jedan od njih je bio ostaviočev roditelj, dok je drugi roditelj pored ostavioca imao i drugih potomaka, svu zaostavštinu u celosti nasledиće upravo oni (radi se o polubraći i polusestrama ostavioca) uvažavajući pravo predstavljanja u neograničenom obimu.[127] Za razliku od prvog naslednog reda u kome supružnik, u slučaju da ostavilac nema potomaka (dece), ne može sam naslediti celokupnu zaostavštinu, u drugom naslednom redu supružnik nasleđuje celokupnu zaostavštinu ukoliko roditelji ostavioca umru pre ostavioca, ne mogu ili ne žele da naslede ostavioca a pri tom nemaju potomaka.

I u drugom naslednom redu, zakon ostavlja mogućnost povećanja ili smanjenja naslednog dela bračnom drugu i roditeljima uvažavajući pretpostavke i razmatrajući svaki konkretan slučaj na osnovu podnetog zahteva aktivno legitimisanog lica. Detaljnije o pomenutim slučajevima biće kasnije govora.

3.3. Treći zakonski nasledni red

U treći nasledni red svrstani su ostaviočevi babe i dedovi po očevoj i majčinoj liniji i njihovo potomstvo. Tako, u trećem naslednom redu imamo četiri rodonačelnika. Podela zaostavštine u ovom redu vrši se u dve linije: očevoj i majčinoj. Konkretno, baba i deda po očevoj liniji nasledиće po 1/4 zaostavštine svako. Sa druge strane, baba i deda po majčinoj liniji takođe će naslediti po 1/4 zaostavštine svako od njih. U slučaju da bilo koji od nosilaca linije (deda ili baba) ne može ili ne želi da nasledi dolazi do prava predstavljanja i njegov nasledni deo nasledиće njegovi potomci bez ograničenja. Ako nosilac linije nema potomaka ili ne može ili ne želi da nasledi njegov nasledni deo pripašće njegovom supružniku. Ukoliko unutar jedne linije (loze) nema naslednika koji može ili želi da nasledi nasledni deo koji pripada toj lozi pripašće drugoj lozi očevoj ili majčinoj.

[127] Videti član 14. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

3.4. Četvrti zakonski nasledni red i dalji nasledni redovi

U četvrtom naslednom redu, pravo na nasleđivanje imaju samo ostaviočevi preci. Nasleđivanje po pravu predstavljanja u ovom naslednom redu isključeno je. **Četvrti nasledni red čine ostaviočevi prababe i pradedovi**. U situaciji kada bi svi pradedovi i prababe bili živi i kad ispred njih ne bi bilo bližih naslednika u prvom drugom i trećem naslednom redu svako od njih nasledio bi po 1/8 zaostavštine. Prema zakonu, ostaviočevi pradedovi i prababe sa očeve strane nasleđuju na jednake delove polovinu zaostavštine, a drugu polovinu na jednake delove nasleđuju ostaviočevi pradedovi i prababe s majčine strane.[128] Ako jedan od rodonačelnika ne može ili neće da nasledi, njegov deo nasleđuje njegov bračni drug, ako je predak ostaviočev. Ako par predaka iste loze ne može i neće da nasledi, njihov deo nasleđuje drugi par predaka iste loze, i ako unutar jedne loze nema predaka koji mogu i žele da naslede ostavioca njihov nasledni deo nasledиće preci iz druge loze.

Ukoliko unutar četvrtog naslednog reda nema predaka koji mogu i žele da naslede ostavioca, ukoliko ih ima, zaostavštinu će naslediti dalji preci. Princip nasleđivanja daljih predaka (čukunbabe i čukundedovi) isti je kao i princip i pravila koja važe za nasleđivanje u četvrtom naslednom redu.[129]

3.5. Republika Srbija kao zakonski naslednik

U slučaju kada iza ostavioca nema drugih naslednika, kao univerzalni sukcesor po zakonu pojavljuje se država (Republika Srbija). Dakle, u bilo kom slučaju, zaostavština iza ostavioca ne može ostati nenasleđena. Za razliku od drugih potencijalnih naslednika, država se ne može odreći od nasledstva.[130] Zaostavština koju Republika Srbija nasledi, postaje državna svojina. Kako potencijalni naslednici ostavioca ne bi bili oštećeni prelaskom zaostavštine na državu kao univerzalnog sukcesora, Zakon o nasleđivanju propisao je poseban postupak sa zaostavštinom ako su naslednici nepoznati. Tako, ako nije poznato ima li naslednika, sud će

[128] Član 19., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[129] Videti član 20. Ibidem.
[130] Član 21. stav 2. navodi, Ibidem. glasi: "Republika Srbija ne može se odreći nasleđa." Kao kuriozitet, spomenućemo da austrijski građanski zakon dozvoljava državi da odbije prijem nasleđa, čime u pravom smislu te reči imamo zaostavštinu bez naslednika (vakantna zaostavština). Videti: Graf, G. (1999). Erbrecht, 3, neu bearbeitete Auflage, Vien, str. 22.

oglasom pozvati lica koja polažu pravo na nasleđe da se prijave sudu u roku od jedne godine od dana objavljivanja oglasa. "Oglas će se istaći na oglasnoj tabli suda, objaviti u Službenom listu Savezne Republike Jugoslavije, "Službenom glasniku Republike Srbije", a po potrebi, i na drugi način." [131] Ukoliko postoje određeni nagoveštaji po pitanju prebivališta potencijalnih naslednika ostavioca u inostranstvu oglas se može objaviti i u odgovarajućem sredstvu javnog obaveštavanja (lokalne novine, radio i sl.). Kako zaostavština, bilo pokretna bilo nepokretna, ne bi u roku od godine dana, koliko je ostavljen rok za prijavu potencijalnih naslednika propala ili nestala sud postavlja privremenog staraoca zaostavštine da se o njoj i stara. Privremeni staraoc zaostavštine može se postaviti i na zahtev ostavičevih poverilaca, legatara ili korisnika naloga. On je ovlašćen da u ime naslednika tuži, bude tužen, da naplaćuje potraživanja, isplaćuje dugove i legate i da zastupa u drugim sporovima naslednike.

Kada protekom ostavljenog roka ne dođe do pojavljivanja potencijalnih naslednika ostavioca, Republika Srbija postaće univerzalni naslednik. Da bi država i konačno postala naslednik zaostavštine, potrebno je da proteknu zakonom utvrđeni rokovi. "Republika Srbija je uvek zakoniti držalac, [132] dok se savesnost za sve držaoce, pa i Republiku Srbiju pretpostavlja. [133] Protekom zakonom utvrđenih rokova, naslednici gube nasledna prava, a Republika Srbija konačno ih dobija.

---

[131] Član 208., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[132] Kada je u pitanju sticanje prava svojine na stvarima kao najčešći oblik sticanja zaostavštine od strane naslednika pa tako i Republike Srbije kao krajnjeg naslednika u našem pravu, konačno pravo svojine na pokretnim stvarima Republika Srbija će steći nakon proteka roka od tri godine od dana otvaranja nasleđa, kod sticanja prava svojine na nepokretnim stvarima potreban je protek roka od 10 godina od dana otvaranja nasleđa (član 209. Zakona o nasleđivanju). Osnov za ovakav protek vremena za sticanje svojine je u činjenici koju smo već naveli da se Republika Srbija u odnosu na sticanje prava svojine smatra zakonitim i savesnim držaocem stvari. Kada tumačimo odredbu Zakona o nasleđivanju koja govori o Republici Srbiji kao nasledniku, onda to u konkretnom slučaju znači da će zaostavštinu iza ostavioca koja nema naslednika, odnosno kada se ne zna da li naslednik postoji preuzeti nadležna opština, na čijoj teritoriji je ostavilac imao prebivalište, a ako nije imao prebivalište, nadležna je opština u kojoj je ostavilac imao boravište. Ovo rešenje odnosi se na pokretne stvari a u slučaju nepokretnih stvari nadležna opština je u svakom slučaju ona na čijoj teritoriji se nalazi nepokretna imovina.

[133] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 113.

IV NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ SUPRUŽNIKA KAO ZAKONSKOG NASLEDNIKA

Supružnikova pozicija u naslednom pravu specifična je iz više razloga.
1. Osnovini princip nasleđivanja u našem pravu u slučaju zakonskog nasleđivanja jeste postojanje srodstva sa ostaviocem. Supružnik, slobodno možemo reći, nije srodnik ostavioca. Činjenica je da je njegov zakonski osnov za nasleđivanje ostavoca ne srodstvo već postojanje činjenice braka. Postojanje braka, bez obzira na njegovu dužinu, kvalitet, eventualnu ništavost i sl., dovoljno je samo po sebi da supružnika pozicionira u najuži krug zakonskih naslednika (prvi nasledni red).
2. Doprinos supružnika u stvaranju imovine, bilo zajedničke ili posebne imovine koja nakon smrti postaje predmetom nasleđivanja od strane naslednika i supružnika, takođe stavlja supružnika u specifičnu naslednopravnu poziciju.
3. Pojavljivanje supružnika u dva naslednopravna reda specifično je samo po sebi i jedinstveno u odnosu na ostale potencijalne naslednike.
4. Mogućnost povećanja i smanjenja naslednog dela supružnika predstavlja isto tako specifičnost koja ga u naslednom pravu odvaja od ostalih potencijalnih naslednika.
Uvažavajući sve specifičnosti supružnika u naslednom pravu, zakonodavac je doneo posebna pravila po kojima se vrši utvrđivanje i raspored naslednog dela supružnika u konkretnim slučajevima. U našem naslednom pravu bračni drug ulazi u krug zakonskih naslednika,[134] s tim što se njegov nasledni položaj znatno razlikuje u prvom i drugom naslednom redu.

4.1. Istorijat i uporednopravni pregled

Brak u naslednom pravu savemenih država ima veliki značaj. Tokom istorije njegov značaj u naslednom pravu bio je gotovo zanemariv. Patrijarhalna porodica, nejednakost žena i muškaraca, nepostojanje građanskih prava žena i ostavljanje ženi osnovne socijalne obaveze rađanje dece doprinelo je izuzetno nepovoljnom položaju žene u

[134] Član 8. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

naslednom pravu tadašnjih država. Njezin položaj kretao se od potpunog nepriznavanja do ograničenih naslednih prava davanjem prava plodouživanja iza smrti supruga, čak i na stvarima koja je žena donela u brak i na kraju davanjem prava svojine ženama na nasleđenim stvarima kao savremenije rešenje iz ne tako davne prošlosti.[135] Pravo porodične svojine iz rimskog i starijih perioda, snažno je uticalo na nasledno pravo supružnika, pogotovo žene. Potomci i ostali muški srodnici **u rimskom pravu** nasleđivali su porodičnu svojinu. Institut miraza predstavljao je određenu kompenzaciju i obeštećenje ženskim osobama (kćerima) u naslednopravnom smislu, prilikom udaje i odlaska iz porodice. ”Miraz je imao dvostruku ulogu: s jedne strane, predstavljao je naknadu ženi za izgubljeno nasledno pravo prema svojoj porodici kao posledica agnatskog srodstva, a, s druge strane, miraz je služio kao dokaz da je brak zaključen (*instrumenta dotalia*). Rimsko pravo poznavalo je još jedan pravni institut. To je bio *donatio ante nuptias* poklon između verenika. Svrha poklona bila je da se obezbedi imovina za potrebe buduće bračne zajednice, a u slučaju razvoda ili smrti muža da se obezbedi egzistencija žene. Imovina koja je bila predmet poklona nije se odmah prenosila na ženu, već tek nakon razvoda braka.”[136] U periodu rimskog carstva, rimski pretori poboljšali su položaj žene u naslednom pravu. Prvo je uvedeno uzajamno nasleđivanje

[135] Hamurabijev zakonik poznavao je instituciju miraza koji je žena unosila u brak i predavala ga mužu koji je njim upravljao i raspolagao. Kako bi žena imala kakvo takvo obezbeđenje u materijalnom smislu, muž joj je davao poklon (*nudunu*) u formi javne isprave. Na tako poklonjenim stvarima žena je imala samo pravo plodouživanja. Posle smrti ili ponovne udaje pravo svojine prelazilo je na sinove. Videti čl. 171. i 172. zakonika. U rimskom pravu miraz (*dos*) je u početku bio vlasništvo muža i on je mogao slobodno da raspolaže sa njim. Kasnije žena postaje vlasnik imovine koju je unela kao miraz u brak s tim da je od vremena cara Justinijana žena imala i mogućnost podnošenja specijalne tužbe za vraćanje miraza *vindicatio dotis*. Detaljnije: Avramović, S. (1993). Opšta istorija države i prava: deo 1: pravna istorija Starog veka, Beograd: Službeni list SRJ, str. 83–85.

[136] Analogijom možemo zaključiti da se imovina prenosila na ženu i nakon delacije supruga tako da je poklon imao i naslednopravni karakter. U vreme cara Justinijana, bilo je dozvoljeno da se ovaj ugovor sklopi i nakon zaključenja braka tako da je ovaj institut promenio naziv u *donatio propter nuptias* – davanje poklona zbog braka. U praksi, to je značilo da su se pravne norme o donaciji pre braka izjednačile sa pravnim normama o mirazu, što je imalo za posledicu da se visina donacije izjednačila sa visinom miraza. Videti: Radovanov, A., Počuča, M. (2010). Bračno imovinsko pravo: Porodično procesno pravo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 15.

između bračnih partnera (*bonorum possessio unde vir et uxor*).[137] Drugo poboljšanje naslednog prava bračnog partnera bilo je uvođenjem instituta udovičkog užitka. Za njega bi, u najkraćem, mogli kazati da predstavlja kompromis između nemanja naslednog prava i potrebe za obezbeđenje određenih materijalnih – imovinskih prava bračnom drugu i majci dece ostavioca. Treće poboljšanje usledilo je nakon uvođenja vanrednog zakonskog nasleđivanja (*successio ab intenstato extra-ordinaria seu ex speciali fundamento*). Njime se rešava pitanje nasleđivanja siromašne udovice.[138] Ovaj institut preuzeo je i francuski *Code civil,* a samim tim i savremeni pravni sistemi koji se naslanjaju na pravna rešenja ovog zakona (uglavnom pravni sistemi romanskih zemalja).

Francusko pravo novelom *Code civila* iz 1958. godine uvelo je bračnog druga – ženu ostavioca u redovni krug zakonskih naslednika, što do tada nije bio slučaj. Naime, do tada, žena bračni drug ostavioca ulazila je u krug izuzetnih zakonskih naslednika. Njen naslednopravni položaj u odnosu na decu koju je imala sa ostaviocem poboljšan je i određen je tako da ne može biti manji od 1/4 zaostavštine bez obzira na broj zajedničkih potomaka. U odnosu na potomke ostavioca iz prethodnog braka, žena bračni drug, ima pravo na nasledni deo koji pripada jednom detetu ali ne više od 1/4 zaostavštine.[139] Iako su joj Zakonom priznata određena pravna dejstva, vanbračna zajednica ni u jednom vidu ne predstavlja osnov povezivanja na zakonsko nasleđivanje. Krug zakonskih naslednika u francuskom zakonodavstvu obuhvata ostaviočevog supružnika različitog ili istog

[137] "Nadživeli suprug spadao je u petu klasu zakonskih naslednika: prvu klasu činili su potomci, drugu preci sa rođenom braćom i sestrama i njihovim potomstvom prvog stepena, treću braća i sestre *ex latere* (polurodni) sa potomstvom prvog stepena, četvrtu ostali pobočni srodnici i najzad u petom naslednom redu bio je preživeli bračni drug. Za bračnog druga, odmah su postavljeni posebni uslovi, koje u većoj meri uvažavaju i današnji zakoni i to: bračni drug nije sticao nasleđe *ipso jure*, kao ostali zakonski naslednici (srodnici) već je morao da traži zakonsko nasleđe i da mu ga pretor, po ispitivanju osnova dodeli. Bračni drug može da nasledi samo ako je brak postojao do smrti ostavioca i nije bio ni privremeno prekidan (stalna i trajna zajednica braka). Mogao je da nasledi samo bračni drug iz punovažnog braka, a ne iz braka koji se može i posle smrti jednog od supružnika poništiti. Justinijan je ostavio ovaj red, a dopunio ga je udovičkim užitkom." Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 127.

[138] Pod siromašnom udovicom (*multer indodata et inops*) smatrala se nadživela supruga koja nema miraza ili je uprkos mirazu siromašna, jer je miraz nedovoljan za njeno izdržavanje ili koja nema prava na *propter nuptias*.

[139] Videti član. 767., stav 3., tač. 1 i tač. 2. *Code civil-a*.

pola,[140] kao i njegove krvne i adoptivne srodnike. U pogledu načina grupisanja srodnika kao zakonskih naslednika francuski zakonodavac prihvatio je sistem bliskosti srodstva. Ovaj sistem podrazumeva njihovu podelu u grupe u zavisnosti od toga da li su oni potomci, preci ili pobočni srodnici. Pored toga izdvojena je i posebna grupa srodnika, tzv. privilegovani preci (roditelji ostavioca) i privilegovani pobočni srodnici (braća i sestre ostavioca i njihovo potomstvo), koji imaju prednost u nasleđivanju u odnosu na ostale tzv. neprivilegovane pretke i pobočne srodnike.[141]

Savremena pravna rešenja u francuskom pravu supružniku (bez obzira na pol) ostavioca, ukoliko nasleđuje u prvom naslednom redu, daje pravo na 1/4 zaostavštine. Ukoliko nema naslednika iz prvog naslednog reda supružnik, ima pravo plodouživanja na celoj zaostavštini. Kada konkuriše sa ostaviočevom vanbračnom decom ostavioca i njihovim bračnim potomcima ili braćom i sestrama ostavioca i roditeljima ostavioca (drugi nasledni red), supružnik ima pravo na 1/2 svojine i pravo plodouživanja na drugoj polovini. Ukoliko, osim supružnika, nema naslednika unutar prvog i drugog naslednog reda, supružnik u svojinu nasleđuje celokupnu zaostavštinu (slično rešenje kao i naš Zakon o nasleđivanju). Izmenama zakona iz 2006 godine utvrđeno je ograničeno nasledno pravo vanbračnom partneru ostavioca, uvažavajući savremene trendove i izjednačavanjem bračne i vanbračne zajednice u porodičnom pravu. Vanbračni partner dobio je pravo privremenog stanovanja kao i pravo na dodelu prvenstvenog prava na preduzetničku delatnost kojom se bavio ostavilac (pravo na nastavak delatnosti tj. posla kojim se ostavilac bavio za života).[142]

Nemačko pravo daje supružniku dominantan naslednopravni položaj u odnosu na ostavioca i njegove srodnike.[143] Ukoliko do nasleđivanja dolazi osnovom zakona a ne testamenta ili po osnovu ugovornog raspolaganja u

[140] U pravu Republike Francuske Zakonom iz 2013. godine dozvoljeno je zaključenje braka licima istog pola. LOI n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe (1). Tekst navedenog Zakona dostupan je na: https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000027414540/

[141] Više u: Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, op. cit., str. 38–40.

[142] Videti izmenjene članove 763., 831. i 832. *Code civil-a*.

[143] U krug zakonskih naslednika u pravu Republike Nemačke ulaze ostaviočev supružnik različitog ili istog pola, partner iz istopolne registrovane zajednice, kao i njegovi krvni i adoptivni srodnici. Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, op. cit., str. 32.

slučaju smrti (*mortis causa*), nadživeli supružnik nasleđuje: predmete domaćinstva i svadbene poklone koji obuhvataju sva pokretna dobra namenjena životnim potrebama supružnika, odnosno poklone koje su dobili prilikom sklapanja braka.[144] Supružnik ima pravo na tzv. *Dreissigster* (pravo na korištenje stana i predmeta domaćinstva u roku od 30 dana od delacije ostavioca) zajedno sa članovima porodice ostavioca.[145] Nadživela supruga ima pravo podnošenja zahteva za izdržavanje ukoliko očekuje rođenje jednog naslednika, kao ostavinski dug. Supružnik je, po zakonu, pravi univerzalni sukcesor jer nasleđuje svoj nasledni deo u svojinu s tim što mu u pojedinim slučajevim ostaje i mogućnost i pravo plodouživanja. Visina naslednog dela zavisi od činjenice da li supružnik nasleđuje u prvom (zajedno sa potomcima ostavioca) naslednom redu, (u tom slučaju, pripada mu 1/4 zaostavštine) ili nasleđuje u konkurenciji sa naslednicima iz drugog naslednog reda (roditelji ostavioca i njihovi potomci) i trećeg naslednog reda (babe i dedovi ostavioca s tim da se njihovi potomci isključuju), kada mu pripada 1/2 zaostavštine (može i više u zavisnosti od broja naslednika trećeg naslednog reda jer se u odnosu na potomke baba i dedova ne primenjuje pravo predstavljanja nego njihov deo prirasta ostalim živim naslednicima i supružniku).

Interesantno je spomenuti da je Zakonom o okončanju diskriminacije zajednica istopolnih lica 2001. godine, ustanovljeno uzajamno zakonsko nasledno pravo istopolnih partnera.[146] Prema paragrafu 10. Zakona o registrovanom životnom partnerstvu Republike Nemačke iz 2001. godine, zaključno sa izmenama i dopunama iz 2018. godine istopolni partner ostavioca iz registrovane zajednice života izjednačen je u zakonskim naslednim pravima sa supružnikom.[147]

Austrijsko pravo prihvatilo je 1915. godine sistem nasleđivanja u svojinu nadživelog supružnika.[148] Krug zakonskih naslednika u pravu Republike Austrije obuhvata ostaviočevog supružnika različitog ili istog pola,[149] partnera iz istopolne ili heteroseksualne, registrovane ili faktičke zajednice

[144] Videti paragrafe 1931., stav 1. tač. 1. i 1932. Nemačkog građanskog zakona.
[145] Ibidem paragraf 1969.
[146] Detaljnije o pomenutom Cvejić Jančić, O. (2001). Da li je brak prevaziđen: novi oblici zajedničkog života u savremenim pravima, *Pravni život*, vol. 50, br. 9, str. 455 i dalje.
[147] Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, op. cit., str. 32.
[148] Videti paragrafe 757. i 758. Austrijskog građanskog zakonika.
[149] U skladu sa odlukom Ustavnog suda Republike Austrije iz 2017. godine (G 258-259/2017-9), počevši od 1. januara 2019. godine istopolnim partnerima dozvoljeno je sklapanje braka, te je nastala i mogućnost zakonskog nasleđivanja između njih.

života,[150] kao i krvne i adoptivne srodnike ostavioca. Kao osnova zakonskog nasleđivanja prihvaćen je parentelarno-linearni sistem grupisanja srodnika. U slučaju da supružnik nasleđuje sa naslednicima prve parentele, veličina njegovog naslednog dela iznosi 1/3. Ako pak nasleđuje sa naslednicima druge parentele, supružnik nasleđuje 2/3 zaostavštine. U slučaju nasleđivanja sa naslednicima treće parentele (babe i dedovi) supružnik će isto naslediti 2/3 zaostavštine, s tim što ukoliko babe i dedovi ne mogu ili ne žele da naslede, pravom priraštaja supružnik može naslediti celokupnu zaostavštinu. Prilikom izračunavanja visine supružnikovog naslednog dela uračunava se i ono što je nasledio na osnovu bračnog ugovora ili ugovora o nasleđivanju. U pogledu predmeta zajedničkog domaćinstva zakon je utvrdio pravo prethodne isporuke (pre otvaranja ostavinskog postupka) supružniku u odnosu na predmete koji su mu nužni, uvažavajući njegove potrebe za života ostavioca. Ostali predmeti domaćinstva dele se zajedno sa potomcima ostavica tokom samog postupka.

Austrijsko pravni sistem ne priznaje partnerima koji su živeli u vanbračnoj zajednici do smrti ostavioca nikakva nasledna prava osnovom zakona što, naravno, ne isključuje njihovo pravo nasleđivanja po osnovu testamenta ili ugovora o nasleđivanju.

Pravo anglosaksonskih zemalja ne poznaje u porodičnim odnosima institute posebne i zajedničke imovine pa se već u startu sistem nasleđivanja supružnika i ostalih naslednika u odnosu na zaostavštinu razlikuje od kontinentalnog evropskog prava. Englesko pravo sve do 1925. godine pravilo je razliku između nasleđivanja udovice i njezinih naslednih prava i naslednog prava preživelog muža.[151] Kasnijim zakonima, izjednačeno je nasledno pravo muža i žene. U pravu Velike Britanije

[150] Zakonska nasledna prava partnerima iz istopolnih registrovanih zajednica priznata su od 1. januara 2010. godine, stupanjem na snagu Zakona o registrovanom partnerstvu Republike Austrije (Eingetragene Partnerschaft-Gesetz-EPG, BGBI, 1 Nr. 135/2009, zaključno sa izmenama iz 2021. godine BGBl. I Nr. 86/2021, Zakon je dostupan na: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20006586).

[151] Godine 1925. u Engleskoj je donet Zakon o naslednim masama (*Administation of Estates Act*, 1925. g.). Ovim zakonom, izjednačena su nasledna prava bračnih partnera. Kasnije su usvojena još dva zakona koja regulišu nasledno pravo supružnika i to *Intestates Estates Act* iz 1952. g. i *Family provision Act* iz 1966. g. Najvažnija karakteristika pobrojanih zakona je da veličina naslednog dela bračnog druga zavisi od toga ko od srodnika konkuriše s njim u nasleđe.

osnovne činjenice koje se primenjuju prilikom formulisanja pravila zakonskog nasleđivanja predstavljaju brak između lica različitog ili istog pola,[152] istopolno ili heteroseksualno registrovano partnerstvo,[153] kao i krvno i adoptivno srodstvo. Najvažnija karakteristika ovog pravnog sistema jeste da supružnik uglavnom nasleđuje u svojinu pokretne stvari, stvari za ličnu upotrebu, ukrasne predmete i sl. U odnosu na nepokretnu imovinu, supružnik ima pravo na legat u vrednosti 25.000 funti sterlinga. Na ovu vrednost ide i kamata od trenutka delacije ostavioca do dana isplate. Takođe, preživeli supružnik dobija i doživotnu kamatu na 1/2 preostale imovine koja je pripala deci.[154] Ovakav režim zakonskog naslednog prava važi u Kanadi, Novom Zelandu, većini država SAD, normalno, sa manjim i odgovarajućim izmenama.

Naše pravo u pogledu naslednopravnog položaja bračnog partnera ili supružnika poznaje tri najznačajnije faze. **Prva faza** odnosi se na period važenja Srpskog građanskog zakonika (od 1844. do 1946. godine) koji je u osnovi preuzeo pravna rešenja rimskog prava.[155] Naslednopravni položaj preživelog supružnika bio je izuzetno nepovoljan. I muž i žena preživeli iza ostavioca u svojinu su nasleđivali tek slučaju da nije bilo srodnika ostavioca iz 10 naslednih redova – parentela. Udovica je, za razliku od preživelog muža, imala pravo na udovički užitak.[156] Pored prava na

---

[152] Zaključenje braka licima istog pola dozvoljeno je Zakonom iz 2013. godine (Marriage (Same Sex Couples) Act 2013, tekst Zakona je dostupan na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents/enacted).

[153] Zakonom o građanskom partnerstvu Velike Britanije iz 2004. godine istopolne partnerske zajednice su izjednačene sa brakom, pa i u naslednopravnim dejstvima. Videti The Civil Partnership Act 2004, Dostupno na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents. A Zakonom o izmenama odredaba o građanskom partnerstvu Velike Britanije, od decembra 2019. godine mogućnost njegovog zasnivanja proširena je i na heteroseksualne partnere, koji su time stekli i pravo zakonskog nasleđivanja. Videti: The Civil Partnership (Opposite-sex Couples) Regulations 2019, Dostupno na: https://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2019/9780111190784/contents.

[154] Detaljnije i opširnije o zakonskom nasleđivanju u Britaniji videti Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 128–130.

[155] O zakonskom nasleđivanju u srednjovekovnom srpskom pravu ima veoma malo podataka. Naime, o zakonskom nasleđivanju govore samo članovi 41. i 48. Dušanovog zakonik. Više u: Šarkić, S. (2020). Srednjovekovno srpsko pravo o nasleđivanju. *Pravni zapisi*, vol. 11, br. 1, str. 121–140.

[156] Institut udovičkog užitka postojao je još u Krmčiji (Zakonopravilu) sv. Save. U Prohironu u glavi 6. grana 5 stoji: "Ako ostavilac nije imao više od troje dece, njegova siromašna supruga, bilo da su deca njena ili iz prethodnog braka ostaviočevog, nasleđuje

uživanje dela zaostavštine koji je ravan delu deteta, udovica je prema SGZ imala pravo stanovanja u muževljevoj kući. Pravo uživanja udovica je gubila nakon preudaje.[157] Druga faza odnosi se na period donošenja posleratnog zakona o nasleđivanju. Savezni zakon o nasleđivanju iz 1955.[158] godine ukinuo je pravo na udovički užitak iz SGZ-a. Razlog je bilo značajno poboljšanje naslednopravnog položaja supružnika jer je zakon propisivao nasleđivanje bračnih drugova u svojinu. Potpuno je izjednačen naslednopravni položaj obaju bračnih partnera, s tim što oba partnera ulaze u konkurenciju za nasleđivanje sa najbližim srodnicima ostavioca. U zavisnosti od konkretnog slučaja, bračni drug se mogao pojaviti kao zakonski naslednik u prvom ili drugom naslednom redu. Činjenica postojanja potomaka iza ostavioca presudno utiče na naslednopravni položaj i mogućnost nasleđivanja u prvom naslednom redu. Ukoliko iz ostavioca nije bilo potomaka, bračni drug nije mogao sam nasleđivati u prvom naslednom redu. U tom slučaju, nasleđivao je u drugom zakonskom naslednom redu zajedno sa roditeljima ostavioca njihovim potomcima prema pravu predstavljanja. Zakon je uredio i mogućnost smanjenja naslednog dela supružnika u situaciji kada su iza ostavioca ostali potomci iz prethodnog braka. Da bi do smanjenja naslednog dela supružnika zaista i došlo, prema zakonu, morali su biti ispunjeni i određeni uslovi.[159] Kao nastavak ove druge faze, javlja se Zakon o nasleđivanju Srbije iz 1974. godine.[160] Ovaj zakon zadržao je sva rešenja koja je imao prethodni zakon, pogotovo u pogledu naslednog prava bračnih drugova. Postojeći Zakon o nasleđivanju Srbije iz 1995. predstavlja važeći zakon i **treću fazu** razvoja našeg naslednog prava.

1/4 zaostavštine, ali ako je više dece, žena uzima (onoliko) koliki se deo daje jednom od dece i to tako da žena samo koristi takvu imovinu, a vlasništvo se čuva onoj deci koju ima iz braka tog muža." (IK 273a) Preudajom žena to pravo gubi (IK 273b). Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 132.

[157] Videti paragrafe 412–417. SGZ.

[158] "Službeni list FNRJ", br. 20/55.

[159] Zakon je predvideo dva bitna uslova za primenu ustanove povećanja naslednog prava dece u odnosu na preživelog bračnog druga: Dete je moralo biti rođeno u prethodnom braku ostavioca, odnosno potrebno je bilo da tom detetu preživeli bračni drug nije roditelj. Drugi uslov bio je vezan za imovinsko stanje preživelog bračnog druga. Naime, njegova posebna imovina, kao i onaj deo zajedničke imovine koju je nasledio deobom zaostavštine, trebalo je da bude veća od zakonskog naslednog dela koji bi pripao preživelom bračnom drugu kada bi on nasledio na jednake delove sa ostaviočevim prvostepenim potomcima.

[160] "Službeni glasnik SRS", br. 52/74, 1/80 i 25/82.

Rešenja i norme ovog zakona upravo izučavamo u materiji naslednog prava.

4.2. Naslednopravni položaj supružnika u prvom naslednom redu

Najvažnija karakteristika naslednopravnog položaja supružnika, uopšte je pravo nasleđivanja u svojinu. Kako smo videli, ovo pravo utvrđeno je još zakonom iz 1955. godine. Unutar prvog naslednog reda supružnika nasleđuje sa ostaviočevim prvostepenim srodnicima-potomcima. U savremenom naslednom pravu, "Bračni drug ima izuzetan ili se može reći gotovo dominantan položaj u nasleđivanju ostavioca."[161] Za ostaviočeve potomke treba smatrati osim bračne i vanbračne dece i usvojenika iz potpunog usvojenja i usvojenika iz nepotpunog usvojenja kad njegovo nasledno pravo prema ostaviocu odnosno usvojitelju nije sasvim isključeno ili ograničeno.

U prvom naslednom redu, bračni drug nasleđuje sa ostaviočevim potomcima i ostaviočevim usvojenicima i njihovim potomcima. Osnovno pravilo prilikom nasleđivanja unutar prvog naslednog reda je da naslednici unutar prvog naslednog reda dele zaostavštinu na jednake delove. "Zakonodavac tretira supružnika kao tzv. zakonsku kćer ostavioca (*filia loco*), tako da on predstavlja jednu liniju u okviru prvog naslednog reda."[162] Potomci ostaviočeve dece, odnosno ostaviočevih usvojenika, nasleđuju na osnovu prava predstavljanja. "Ako ostaviočevo dete ne može ili neće da nasledi, njegov deo na jednake delove nasleđuju njegova deca (unuci ostaviočevi), a kad neki od ostaviočevih unuka ne može ili neće da nasledi, njegov deo na jednake delove nasleđuju njegova deca (praunuci ostaviočevi) i tako redom, sve dokle ima ostaviočevih potomaka" (član 10. Zakona o nasleđivanju). Ostaviočeva deca i bračni drug nasleđuju na jednake delove (član 9., stav 2. Zakona o nasleđivanju). Bračni drug je u prvom naslednom redu izjednačen sa ostaviočevim detetom. Pojedini autori smatraju da je radi bolje zaštite bračnog druga, pored sticanja u svojinu, trebalo Zakonom o nasleđivanju iz 1995. godine omogućiti i

[161] Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 129.

[162] Videti: Blagojević T., B. (1983). Nasledno pravo u Jugoslaviji: prava republika i pokrajina, Beograd: Savremena administracija, str. 146. i Vizner, B. (1967). Građansko pravo u teoriji i praksi, knjiga II, Osijek: B. Vizner, str. 195 i Đurđević, B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit., str. 86.

sticanje prava doživotnog uživanja (plodouživanja) na jednom delu zaostavštine koju su stekli u svojinu ostali naslednici ili na celoj zaostavštini koja je pripala ostalim naslednicima, u sporazumu sa svim ili pojedinim naslednikom prvog naslednog reda.[163]

4.2.1. Smanjenje naslednog dela supružnika

Nasledni deo bračnog druga u prvom naslednom redu nije fiksno određen, jer se po članu 9., stav 3. Zakona o nasleđivanju, može smanjiti u korist dece ostavioca iz ranijih brakova (ne i u korist daljih potomaka prema pravu predstavljanja) i ostaviočeve vanbračne dece priznate od strane ostavioca za života. Ako je iza ostavioca ostalo dece iz njegovih ranijih brakova (tj. dece čiji drugi roditelj nije preživeli bračni drug ostaviočev), vanbračne dece ili usvojenika, a imovina bračnog druga je veća od one koja bi mu pripala pri podeli zaostavštine na jednake delove, onda svako ostaviočevo dete (bračno, vanbračno i usvojilac iz potpunog usvojenja) može naslediti do dva puta više nego bračni drug ako sud, pošto razmotri sve okolnosti, oceni da je to opravdano. Da bi došlo do smanjenja naslednog dela bračnog druga od jedne polovine, potreban je zahtev ostaviočeve dece. Do smanjenja dela bračnog druga ne dolazi po automatizmu, tj. sud o tome ne odlučuje po službenoj dužnosti. Kada je stavljen zahtev sudu, sud ima samo da oceni opravdanost zahteva. "Ovaj institut uveden je da bi se popravio materijalni položaj ostaviočeve vanbračne dece i dece iz njegovih ranijih brakova, koji nakon ostaviočeve smrti može biti doveden u pitanje."[164]

Kada dođe do smanjenja, do dva puta, naslednog dela ostaviočevog bračnog druga, nasledni deo ostaviočevog bračnog druga predstavlja (umanjeni nasledni deo ostaviočevog bračnog druga, odnosno povećani nasledni deo dece, odnosno usvojenika koji su zahtevali smanjenje) zakonski nasledni deo koji je veći, (u odnosu na decu, odnosno usvojenike koji su zahtevali smanjenje naslednog dela), odnosno manji (u odnosu na bračnog druga čiji je deo smanjen) od naslednog dela koji bi naslednicima prvog naslednog reda pripao bez primene odredbe člana 9., stav 3. Zakona o nasleđivanju, a na osnovu odredbe člana 9., stav 2. Zakona o

[163] Detaljnije videti: Svorcan, S. (1996). Sticanje svojine i plodouživanja putem nasleđivanja: nasledno-pravni položaj bračnog druga, *Pravni život*, vol. 45, br. 10, str. 93–103.

[164] Đurđević, B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit., str. 107.

nasleđivanju. Ovo zakonsko rešenje predstavlja izuzetak od opšteg pravila o nasleđivanju zaostavštine na jednake delove. Pojedini pravnici smatraju da ovo zakonsko rešenje ne odgovara životnim potrebama bračnog druga i ostalih naslednika. Kritikuje se zapravo kriterijum "postojanje dece kojima preživeli bračni drug nije roditelj", i njihovo pravo na povećanje naslednog dela. Takođe, isti teoretičar zalaže se da kriterijum bude "imovno stanje i radna sposobnost pojedinih naslednika – potomaka i bračnog druga, s tim što bi povećanje naslednog dela jednog naslednika valjalo dozvoliti na teret bilo kog ili više naslednika, a ne samo na teret bračnog druga."[165]

4.3. Naslednopravni položaj supružnika u drugom naslednom redu

Supružnik se pojavljuje kao naslednik u drugom naslednom redu samo u slučaju kada ostavilac nema nijednog potomka (bračnog, vanbračnog ili usvojenog). Ukoliko postoji ma i jedan potomak, supružnik će zajedno s njim, nasleđivati u prvom naslednom redu. Drugi nasledni red čine:

a) bračni drug ostavioca,
b) roditelji ostavioca i
c) svi potomci ostaviočevih roditelja.

Kad nasleđuje u drugom naslednom redu, bračni drug ostavioca nasleđuje 1/2 zaostavštine. Preostalu polovinu zaostavštine nasleđuju po 1/4 ostaviočevi roditelji. Ako ostaviočevi roditelji imaju potomstva a neko od njih ne može ili neće da nasledi, njegov deo na jednake delove nasleđuju njegova deca (braća i sestre ostavioca), njegovi unuci i praunuci i dalje prema pravu predstavljanja. U slučaju da jedan roditelj ne može ili neće da nasledi a nema potomaka, njegov deo naslediće drugi ostaviočev roditelj. Ako i on ne može ili neće da nasledi svoj deo i deo drugog roditelja ostaviočevog, naslediće njegovi potomci prema pravu predstavljanja. U slučaju da ostaviočevi roditelji nemaju potomstva, a ne mogu ili neće da naslede, bračni drug ostavioca nasleđuje celokupnu zaostavštinu.[166] U određenim situacijama, bračnom drugu dato je pravo na povećanje naslednog dela ukoliko nasleđuje u drugom naslednom redu.

---

[165] Videti članak: Svorcan, S. (1996). Sticanje svojine i plodouživanja putem nasleđivanja: nasledno-pravni položaj bračnog druga, op. cit., str. 93–103.
[166] Videti članove 13–15. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

4.3.1. Povećanje naslednog dela bračnog druga u drugom naslednom redu

Uvažavajući životne situacije u kojima se supružnik može naći nakon smrti ostavioca, zakonom je ostavljena mogućnost supružniku za povećanje svog naslednog dela. Da bi do toga i došlo, potrebno je da se ispune dva uslova i to jedan na strani supružnika a drugi u pogledu vrednosti same zaostavštine. Uslov na strani supružnika jeste to da nema dovoljno sredstava za život, a uslov u pogledu vrednosti zaostavštine podrazumeva da je zaostavština tako mala da bi u slučaju njene podele, supružnik dospeo u vrlo tešku materijalnu situaciju (oskudicu). Prilikom povećanja naslednog dela putem konstituisanja prava doživotnog uživanja (plodouživanja) na delu ili celokupnoj zaostavštini potrebno je da se ispuni uslov na strani supružnika u pogledu nemanja dovoljno nužnih sredstava za život.[167] O postojanju uslova odlučuje nadležan sud u parničnom ili vanparničnom postupku. Prilikom odlučivanja u svakom konkretnom slučaju, po zahtevu supružnika za povećanje naslednog dela, sud naročito ceni dužinu zajednice života ostavioca i bračnog druga, imovno stanje i sposobnost za privređivanje bračnog druga i ostalih naslednika i vrednost zaostavštine.[168] Povećanje naslednog dela bračni drug može ostvariti kroz:

a) zahtev za konstituisanje prava doživotnog uživanja i
b) zahtevom u svojinu celokupne zaostavštine.

Razmotrićemo oba zahteva i pretpostavke potrebne za osnovanost ovih zahteva.

***a*) *Konstituisanje prava doživotnog uživanja* (*plodouživanja*)** Plodouživanje je lična službenost koja se sastoji iz ovlašćenja upotrebe i pribiranja plodova sa tuđe stvari, bez povrede njene suštine. Ustanovljava se u korist određenog lica i može trajati do kraja života. Plodouživalac je

[167] Pitanje definisanja pojma nužnih sredstava za život pogotovo njegove visine i "praga„ ispod kojeg se smatra da neko lice nema ni minimum sredstava za život, delimično rešava teorija i statistički pokazatelji Ministarstva za rad i socijalnu politiku Srbije, ali s obzirom na to da se radi o pravnom standardu, najvažnija je uloga suda u svakom konkretnom slučaju. O zahtevu za povećanje naslednog dela odlučuje sud u vanparničnom ili parničnom postupku. U teoriji, sredstvima za život, smatraju se: "ona sredstva koja su neophodna da bi supružnik obezbedio: stanovanje (što obuhvata i plaćanje komunalnih usluga, struje, grejanja i sl.), ishranu, odevanje, lečenje, neophodne predmete za ličnu upotrebu i izdatke za neophodne socijalne i kulturne potrebe." Đurđević B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit., str. 110.

[168] Član 23., stav 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

ovlašćen da izvlači ekonomske koristi iz stvari (ili prava) i to predstavlja potpuno korišćenje stvari. Plodouživalac je mora koristiti prema njenoj nameni i kao dobar domaćin. Stvar na kojoj ima pravo plodouživanja plodouživalac ne može da otuđi. Posle konstituisanja plodouživanja, vlasniku stvari ostaje veoma ograničeno pravo svojine koje se, uobičajeno, naziva *nuda proprietas* ili gola svojina.

Prema članu 1., stav 2. Zakona o nasleđivanju, zaostavštinu čine nasleđivanju podobna prava koja su ostaviocu pripadala u trenutku smrti, a to su sve pokretne i nepokretne stvari koje su pripadale ostaviocu u trenutku delacije, tačnije pravo svojine na njima, ali i druga imovinska prava, tj. ona prava čija se vrednost može izraziti u novcu, kao i obligaciona prava. Može je prenositi i opterećivati hipotekom ili službenostima, ali to ostaje bez uticaja na plodouživaočeva prava. Preživeli bračni drug će u praksi najčešće zahtevati pravo uživanja na nepokretnim i pokretnim stvarima. "Proširenje naslednog dela supružnika konstituisanjem doživotnog uživanja ne menja naslednopravne posledice koje su nastale u trenutku delacije. Svi naslednici, pa i supružnik, u vreme delacije stiču svojinu na određenom delu zaostavštine i odgovaraju za ostaviočeve dugove. Docnije uvećanje supružnikovog naslednog dela ne menja ništa u tome: kako supružnik pravo na nasledni deo ostvaruje putem singularne sukcesije, on za povećani nasledni deo ne odgovara za ostaviočeve dugove."[169]

U našem naslednom pravu pre Drugog svetskog rata, postojala je mogućnost konstituisanja prava doživotnog uživanja samo u korist žene na zaostavštini muža, kao izraz njenog tadašnjeg položaja u društvu. Žena se tretirala kao stranac u porodici tako da je nasleđivanje u svojinu bilo isključeno, jer bi žena udajom odnosila i nasleđena porodična dobra.[170] Posleratno nasledno pravo, tačnije Zakon o nasleđivanju iz 1955. godine, menja naslednopravni status žene i ukida ustanovu udovičkog užitka.

[169] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 397.

[170] SGZ iz 1844. predviđao je zakonsko nasleđivanje supruga posle svih srodnika, koji su bili raspoređeni u 10 parentela, dakle u praksi suprugovo nasledno pravo je bilo neostvarivo. Radi toga, zakon je priznao ženi, ne i muškarcu, pravo plodouživanja na muževljevoj zaostavštini tzv. udovički užitak. U konkurenciji sa srodnicima iz prve i druge parentele, udovica je imala pravo uživanja na delu koji je bio ravan delu ostalih naslednika. U slučaju konkurencije na nasleđivanje sa daljim srodnicima ostavioca, udovica ostavioca imala je pravo uživanja na celokupnoj zaostavštini. Pored udovičkog užitka, udovica je imala pravo i stanovanja u muževljevoj kući uz ograničenje odnosno gubitak prava u slučaju preudaje. Videti paragrafe 412–417 SGZ.

Razlog ovakvog zakonskog rešenja bio je u tome što je žena stekla isti naslednopravni položaj kao i muškarac. Pri takvom stanju stvari, smatralo se da je udovički užitak izlišna ustanova; zašto bi se ženi (ili obojici bračnih drugova – recipročno) priznavalo zakonsko pravo plodouživanja kada nasleđivanjem stiče više – stiče pravo svojine?

Tek Zakonom o nasleđivanju iz 1995. godine, uvedena je ustanova doživotnog uživanja u korist oboje bračnih drugova. Doživotno uživanje ili plodouživanje (*ususfructus*) u našem pravu predstavlja ličnu službenost koja ovlašćuje plodouživaoca da tuđu stvar upotrebljava i sa nje ubira plodove bez povrede suštine same stvari. ”Ono može imati za predmet stvari (pokretne i nepokretne) i prava. Shodno tome, pravo plodouživanja može se konstituisati na stanu, kući, poljoprivrednom ili šumskom zemljištu, mašinama itd.” [171] Ovo pravo bračnog druga ima etičku dimenziju i ustrojeno je prvenstveno radi zaštite interesa bračnog druga koji vrlo često posle smrti bračnog druga može zapasti u teške materijalne prilike. Kako se pravilno primećuje, ovim se štite i interesi ostalih vlasnika. “Ovo stoga što na imovini koja je opterećena pravom doživotnog uživanja oni stiču pravo svojine. Smrću bračnog druga pravo plodouživanja se kao lična službenost gasi.” [172] Po članu 23., stav 1. Zakona o nasleđivanju, kad je pozvan na nasleđe s naslednicima drugog naslednog reda a nema nužnih sredstava za život, bračni drug može u roku od jedne godine od smrti ostaviočeve zahtevati doživotno uživanje (plodouživanje) na celini ili delu zaostavštine koju su nasledili ostali naslednici. Za ispunjenje zahteva za konstiuisanje prava doživotnog uživanja potrebno je da bračni drug konkuriše na nasleđe po zakonskom redu sa ostalim naslednicima drugog naslednog reda i da nema nužnih sredstava za izdržavanje. Kada je u pitanju ovaj drugi uslov, može se uzeti da je to onaj bračni drug čije su imovinske prilike takvog sadržaja da mu ne pružaju osnovne uslove za vođenje života u okviru jednog normalnog i prosečnog standarda. To je onaj bračni drug koji nije u radnom odnosu,

[171] Detaljnije o plodouživanju videti u: Babić, I. (2005). Komentar Zakona o nasleđivanju: sa sudskom praksom, šemama, obrascima, registrima i Zakonom o vanparničnom postupku, Beograd: Službeni list SCG, str. 71. i 72; Kovačević, N. (2014). Pojam i predmet plodouživanja. *Pravni život,* vol. 63, br. 3/4, str. 81–92; Lazić, M., Vučković, M. (2013). Plodouživanje u zbrinjavanju naslednika, u: Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru : tematski zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu: knjiga 3, Niš: Pravni fakultet, str. 119–135.

[172] Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 150.

bolestan je, sa malom imovinom od koje ne može ostvarivati nikakvu korist (npr. da je izdaje u zakup), sa malim iznosom socijalne pomoći i sl. Prema odredbi člana 23. Zakona o nasleđivanju, sud je jedino pozvan da vrši procenu ove pretpostavke. Sudu je prepušteno i to da prema okolnostima svakog konkretnog slučaja odluči da li će u korist preživelog bračnog druga konstiuisati pravo doživotnog uživanja na celoj zaostavštini ili delu zaostavštine. Sudu za osnov meritorne odluke poslužiće ne samo kao pretpostavka na strani preživelog bračnog druga (da nema nužnih sredstava za izdržavanje), već i pretpostavke na strani naslednika drugog naslednog reda. Uostalom, odredba stava 3. člana 23. upućuje sud na činjenice koje će naročito da ceni, a to su dužina trajanja zajednice života ostavioca i bračnog druga, imovno stanje i sposobnost za privređivanje bračnog druga i ostalih naslednika i vrednost zaostavštine.

Postavlja se pitanje kako sud da odluči ako postoji kolizija interesa između preživelog bračnog druga i ostalih naslednika drugog naslednog reda, kada su imovinske prilike bračnog druga i ostalih naslednika podjednako teške i nepovoljne. U teoriji i sudskoj praksi na ovakvu situaciju gleda se dvojako: po jednom stavu, preživeli bračni drug koji predstavlja naslednika iz prvog naslednog reda, što znači da je bliže ostaviocu u pogledu naslednopravnih ovlašćenja od naslednika drugog naslednog reda, uvek može konstituisati pravo doživotnog uživanja, s tim što će sud prema okolnostima slučaja odlučiti da li će to biti na delu ili celokupnoj zaostavštini. Međutim, po drugom mišljenju, sud bi o konstiuisanju ovog prava mogao odlučiti samo ako su materijalne prilike naslednika drugog naslednog reda takve da se to neće negativno odraziti na njihov materijalnopravni položaj. Nije osnovano zahtevati od lica koja se nalazi u oskudici da svoju nemaštinu povećava da bi se podmirile potrebe drugog lica koje se isto tako nalazi u nepovoljnom materijalnom položaju. Tražiti ovakve žrtve u ime neodređenih etičkih principa nasledničke solidarnosti, nije osnovano i ne proističe iz samog duha Zakona o nasleđivanju. Preživeli bračni drug zahtev za konstiuisanje prava doživotnog uživanja na celini ili jednom delu zaostavštine može zahtevati u roku od jedne godine od smrti ostaviočeve. Istekom ovog roka gasi se pravo preživelog bračnog druga. Radi se o prekluzivnom roku o kome sud vodi računa po službenoj dužnosti. Ako je zahtev stavljen po isteku roka od godinu dana od smrti ostavioca, sud će u parnici tužbu odbaciti.

Prema članu 25. Zakona o nasleđivanju do preinačenja i ukidanja doživotnog uživanja može doći u sledećim slučajevima:

a) kada se bračni drug i ostali naslednici sporazumeju da doživotno uživanje preinače u doživotnu rentu i
b) kada se promene prilike zbog kojih je bračnom drugu pripalo doživotno izdržavanje ili renta.

U situaciji pod b) to su slučajevi kada se posle ostaviočeve smrti imovinske prilike bračnog druga poboljšaju, a ostali naslednici iz raznoraznih razloga zapadnu u oskudicu i nemaštinu, te ne bi bilo pravično da bračni drug uživa celu ili deo zaostavštine. Preinačenje se postiže sporazumom (ugovorom) između bračnog druga i ostalih naslednika o preinačenju doživotnog uživanja u doživotnu rentu.[173] Renta može biti novčana i naturalna. Promena prilika koje je sud imao prilikom ustanovljavanja prava doživotnog uživanja ili rente, a tiču se bračnog druga i ostalih naslednika drugog naslednog reda, može dovesti do toga da sud, na osnovu zahteva ostalih naslednika doživotno uživanje ili rentu ukine. Potrebna je promena prilika na strani bračnog druga na bolje (zaposlio se, sklopio brak, stekao nasleđem imovinu i dr.). Potrebna je i promena prilika ostalih naslednika na gore (bolest, postali nesposobni za rad), s tim da te promene budu rezultat objektivnih okolnosti (ne rezultat zle namere). Razume se, potrebno je da budu trajnije prirode. Član 25. Zakona o nasleđivanju predviđa mogućnost da bračni drug i ostali naslednici sporazumno doživotno uživanje preinače u doživotnu rentu. Da li je moguće ovo preinačenje putem suda, kada ostali naslednici postave takav zahtev sudu? Ima mišljenja da je to moguće. Polazeći od poznatog principa ko može više, može i manje: ako ostali naslednici drugog naslednog reda mogu tražiti ukidanje, zašto ne bi mogli tražiti njegovo preinačenje u doživotnu rentu, s tim što bi sud i u ovom slučaju cenio postojanje promenjenih prilika, koje su nužne za usvajanje zahteva.[174]

b) Zahtev za ostvarivanjem prava nasleđa celokupne zaostavštine Po članu 23., stav 2. Zakona o nasleđivanju, kad je vrednost zaostavštine tako

[173] Doživotna renta predstavlja ugovor kojim se jedan ugovornik, poverilac rente obavezuje da na drugog ugovornika dužnika rente, prenese svojinu određeniih stvari prava ili da mu isplati određenu svotu novca. Dužnik rente se obavezuje da poveriocu rente ili nekom trećem licu isplaćuje u određenim vremenskim razmacima do kraja njegovog života određene iznose novca ili drugih zamenjivih stvari. Šarkić, N., Počuča, M. (2018). Izvršenje sudskih odluka kojima je utvrđeno pravo na rentu ili povremena davanja, u: Zbornik radova sa XXI međunarodnog naučnog skupa Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje, Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 546.
[174] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 146.

mala da bi njenom podelom zapao u oskudicu, bračni drug može zahtevati u svojinu celokupnu zaostavštinu. Kada se odlučuje o povećanju naslednog dela ostaviočevog bračnog druga ili da bračni drug nasledi celu zaostavštinu, potrebno je da su istovremeno (kumulativno) ispunjena dva bitna uslova:

1. da bračni drug nema nužnih sredstava za život i
2. da je zaostavština tako male vrednosti, da bi njenom podelom bračni drug zapao u oskudicu.

Prvi uslov, kada bračni drug nema nužnih sredstava analiziran je u prethodnom tekstu. Kada je zaostavština male vrednosti, faktičko je pitanje koje procenjuje sud. Kod ovog vida povećanja naslednog dela bračnog druga, bračni drug, pored svog naslednog dela koji iznosi 1/2, stiče u svojinu i deo koji pripada ostalim naslednicima drugog naslednog reda. Naslednici u odnosu na koje ostvaruje zahtev za povećanjem svog naslednog dela u odnosu na svoj deo prestaju biti naslednici od trenutka smrti ostavioca. To ima značaj na obim odgovornosti bračnog druga za ostaviočeve dugove. On odgovara u punom obimu. I kod ovog oblika povećanja naslednog dela, pri odlučivanju, sud naročito ceni dužinu trajanja zajednikog života ostavioca i bračnog druga, imovno stanje i sposobnost za privređivanje bračnog druga i ostalih naslednika i vrednost zaostavštine.[175] Pravo zahtevanja povećanja naslednog dela lično je pravo preživelog bračnog druga (član 24. Zakona o nasleđivanju). Ako bračni drug umre pre ostvarenja prava na povećanje naslednog dela, to pravo ne prelazi na njegove naslednike, jer odredba ima u vidu samo i isključivo interese i potrebe bračnog druga.[176] U parnici koju bi bračni drug poveo, tražeći da mu se kao bračnom drugu bez nužnih sredstava za život prizna pravo na celu zaostavštinu u smislu člana 24. Zakona o nasleđivanju, pa u toku parnice umre, sud će njen tužbeni zahtev odbiti, jer se ovo pravo kao lično pravo ugasilo njenom smrću. "To znači da se gasi i njen zahtev u materijalno-pravnom smislu tako da njenim naslednicima ne pripada pravo da ga ostvaruju".[177] Do povećanja naslednog dela ostaviočevog

[175] U prilog ovom tumačenju zakonske norme člana 23. Zakona o nasleđivanju, navodimo primer iz sudske prakse našeg suda: "Supruga ima pravo nasledstva na celokupnoj zaostavštini iza smrti svoga supruga, ako je predmetna zaostavština male vrednosti, a imovinske i zdravstvene prilike u kojima se ona nalazi upućuju na to da bi podelom zaostavštine tužilja došla u oskudicu." Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev–1291/01 od 23.03.2001. godine.

[176] Odluka Okružnog suda u Beogradu, Gž. 1177/84.

[177] Iz obrazloženja odluke Vrhovnog suda Srbije, Rev–3412/92.

bračnog druga može doći jedino na zahtev preživelog bračnog druga koji on dostavlja sudu – vanparničnom ili parničnom, jer se povećanje ostvaruje odlukom suda. Bračni drug stavlja zahtev najranije u postupku raspravljanja zaostavštine. Ako nisu sporne činjenice, postoji mogućnost da se o tome odluči u ostavinskom postupku bez upućivanja na parnicu. Ovo pod uslovom da nisu sporne činjenice za čije utvrđivanje je potrebno uputiti stranke na parnicu u smislu člana 119. Zakona o vanparničnom postupku, dajući svojstvo tužioca stranci koja je slabija u pravu.

4.3.2. Smanjenje naslednog dela bračnog druga u drugom naslednom redu

Do smanjenja naslednog dela bračnog druga u drugom naslednom redu dolazi pod uslovima iz člana 26. Zakona o nasleđivanju. Treba istaći da se nasleđeni deo smanjuje prilikom konkurisanja sa svim naslednicima drugog naslednog reda, a ne samo kad konkuriše sa roditeljima ostavioca, kako je bilo predviđeno odredbama ranijih zakona. Smanjenje naslednog dela supružnika u drugom naslednom redu moguće je ukoliko su ispunjena dva uslova. Prvi uslov je da ostaviočeva nasleđena dobra čine više od polovine njegove posebne imovine. Kada se ima deo posebne imovine koji ima osnov u nasleđenoj imovini, nasleđena imovina može poticati od nasleđa nekog krvnog srodnika ili ranijeg bračnog druga. Ukoliko je u posebnoj imovini veći deo nasleđene imovine, to dovodi do većeg smanjenja naslednog dela bračnog druga. Vrednost posebne imovine ceni se prema stanju u trenutku ostaviočeve smrti, a prema cenama u vreme procene.

Drugi uslov odnosi se na dužinu trajanja bračne zajednice, u smislu da bračna zajednica nije trajala duže vremena. Pod bračnom zajednicom treba razumeti bračnu zajednicu u pravnom i faktičkom smislu. Kada bračna zajednica nije duže trajala, faktičko je pitanje. Ovo je, dakle, stvar ocene suda. Duže trajanje bračne zajednice koristi bračnom drugu, jer će tada procenat smanjenja naslednog dela bračnog druga biti manji i obratno.

Smanjenje naslednog dela bračnog druga je moguće najviše do četvrtine zaostavštine. Deo za koji je nasledni deo bračnog druga smanjen, sud dodeljuje samo nasledniku koji je zahtev postavio, a ne i ostalim naslednicima, zato što se radi o građanskim pravima čije ostvarenje zavisi od subjekta kome objektivno pravo daje takvu mogućnost. Na njemu je da li će ga ostvarivati ili neće. U toku trajanja postupka u kome se odlučuje o zahtevu za smanjenje naslednog dela

bračnog druga, bračni drug može da se odrekne nasleđivanja u svojinu i da traži da mu se konstituiše doživotno uživanje na polovini zaostavštine. Kad je bračni drug pozvan na nasleđe s naslednicima drugog naslednog reda, a ostaviočeva nasleđena dobra čine više od polovine njegove posebne imovine, ostali naslednici mogu u roku od jedne godine od smrti ostaviočeve, od dana otvaranja nasleđa, staviti zahtev za smanjenje naslednog dela bračnog druga. Radi se o prekluzivnom roku o kome sud vodi računa po službenoj dužnosti. Po isteku roka, ovo pravo definitivno se gasi. Ako je zahtev stavljen po isteku roka od godinu dana od smrti ostavioca, sud će u parnici tužbu odbaciti. Ako naslednik koji nije zahtevao smanjenje naslednog dela bračnog druga, umre pre isteka za postavljanje zahteva, to pravo pripada njegovim potomcima, ako su njegovi naslednici, u roku od šest meseci od njegove smrti postavili identičan zahtev u ostavinskom ili parničnom postupku. Protek ovog roka je prekluzivan rok. Protekom ovog roka gubi se pravo. Na njega sud pazi po službenoj dužnosti. Sud će tužbu odbaciti kao neblagovremenu.

4.3.3. Pravo bračnog druga i naslednika na izbor

Dok se rešava po zahtevu ostalih naslednika drugog naslednog reda (sanaslednika), bračni drug može, umesto nasleđa, u svojinu izabrati doživotno uživanje na polovini zaostavštine.

Ako bračni drug ovako ne odluči, a umre pre davanja izjave o izboru, njegovi naslednici mogu da naslede u svojini koliko sleduje bračnom drugu ostavioca. Izjavu o izboru doživotnog uživanja na polovini zaostavštine umesto nasleđa u svojinu o kojoj je reč u članu 28., stav 1. Zakona o nasleđivanju, pretpostavlja da izjava o izboru nije data pod uslovom ili rokom. Ako je izjava o izboru oročena ili data pod uslovom, smatraće se da ni uslov ni rok ne postoje.[178]

Izjava o izboru ne može se opozvati, ali može se poništiti ako je posledica prinude, prevare, pretnje ili zablude. Pretnju, zabludu i prevaru ZOO uvrštava u mane volje i za njih vezuje rušljivost.[179] Ako se posle okončanja postupka za raspravljanje zaostavštine pronađe nova imovina, već učinjeni izbor proteže se i na tu imovinu. Najčešće će ostali naslednici drugog naslednog reda staviti zahtev za smanjenje naslednog dela bračnog druga

[178] Videti član 29., stav 1. Zakona o nasleđivanju.

[179] O manama volje kao razlogu za rušljivost date izjave o izboru doživotnog uzdržavanja videti članove 60–66. i članove 111–117. ZOO.

u ostavinskom postupku, ako je bio učesnik ostavinskog postupka. Ako učestvuju u postupku i propuste da stave zahtev za smanjenje, ne mogu posle pravosnažnosti postaviti takav zahtev. Ukoliko naslednik nije učestvovao u ostavinskom postupku, može tužbom pokrenuti parnični postupak. To su slučajevi u kojima Zakon o vanparničnom postupku dozvoljava ponavljanje postupka. No, i za ovakvog naslednika važi materijalnopravni prekluzivni rok od jedne godine od dana smrti ostavioca.

4.4. Gubitak supružnikovog prava na zakonsko nasleđivanje

Prema odredbi člana 22. Zakona o nasleđivanju, bračni drug gubi pravo zakonskog nasleđivanja:

1. **ako je ostavilac bio podneo tužbu za razvod braka a posle njegove smrti se utvrdi da je tužba bila osnovana,**
2. **ako je njegov brak sa ostaviocem poništen posle ostaviočeve smrti, a iz razloga koji su bračnom drugu bili poznati u trenutku zaključenja braka i**
3. **ako je njegova zajednica života sa ostaviocem bila trajno prestala njegovom krivicom ili u sporazumu sa ostaviocem.**

Pravo nasleđivanja između bračnih drugova prestaje razvodom, ukoliko za života bude doneta pravosnažna odluka o tome. Moguća je, međutim, situacija da jedan bračni drug podnese tužbu i u toku brakorazvodnog postupka umre. Pravo na podizanje tužbe za razvod braka pripada bračnim drugovima, jer se radi o ličnom pravu koje oni ni pravnim poslom među živima, za slučaj smrti ne mogu preneti na drugo lice. Pravo na podizanje tužbe ne prelazi na naslednike, ali naslednici tužioca mogu produžiti već započeti postupak u cilju dokazivanja osnovanosti tužbe. Ako osnovanost tužbe bude dokazana, preživeli bračni drug gubi pravo da nasledi umrlog bračnog druga. Ukoliko je u toku parnice umro tuženi bračni drug brakorazvodni spor obustavlja se pošto naslednici tuženog bračnog druga nemaju pravo da nastave postupak. Ako naslednici kod razvoda braka nemaju samostalno pravo na tužbu, kod poništenja braka oni takvo pravo imaju. Oni imaju pravni interes za pokretanje parničnog postupka kako bi dobili presudu kojom se brak ostavioca i preživelog bračnog druga poništava, zato što njihova nasledna prava zavise od nepostojanja braka. Pravosnažnom presudom o poništenju braka zapravo obesnažuje se osnov

po kome preživeli bračni drug nasleđuje. Kad po tužbi naslednika dođe do parnice, naslednici ostavioca moraju dokazati da je preživeli bračni drug znao za razloge koje brak čine ništavim. Pod određenim uslovima brak može biti poništen i po tužbi javnog tužioca ali i drugih lica koji imaju pravni interes.

Zajednica života bračnih drugova pretpostavlja da bračni drugovi zajedno žive i rade. Ukoliko je zajednica trajno prestala krivicom nadživelog bračnog druga ili u sporazumu sa ostaviocem, nadživeli bračni drug gubi pravo na nasleđivanje. Sudska praksa o tome navodi: "Trajni prekid bračne zajednice nastupa napuštanjem zajedničkog domaćinstva jednog bračnog druga i kada supružnici nastave da se povremeno viđaju i posećuju u dužem vremenskom periodu od nekoliko godina (1991–1995), sve do smrti drugog bračnog druga, i taj prekid bračne zajednice predstavlja osnovu za gubitak prava na zakonsko nasleđivanje iza pokojnog bračnog druga, u smislu člana 22. Zakona o nasleđivanju. Zaključak ne dovodi u sumnju da nijedan od supružnika nije pokrenuo postupak za razvod braka, a niti su od značaja zbog kojih je tužena napustila zajednicu."[180] Međutim, "ne gubi pravo na nasleđe preživela supruga koja je privremeno ostala u inostranstvu kod svoje dece iz ranijeg braka, u odsustvu sporazumne odluke o trajnom prestanku zajednice života, ako su bračni drugovi nastavili održavanje uzajajmnih prava i obaveza u vidu povremenog dolaska i zajedničkog boravka supruge u domaćinstvu ostavioca, donoseći pri tome poklone ostaviocu, kao i organizovanjem i isplatom troškova njegove sahrane."[181]

Radi pojašnjenja instituta zajednice života navodimo još jedan primer iz sudske prakse: "Kada je ostavilac pozvao suprugu na uspostavljanje bračne zajednice, a do uspostavljanja bračne zajednice nije došlo, već je nakon toga odvojeni život trajao još 27 godina, sve do smrti ostavioca, i za to vreme niko od bračnih drugova nije ništa preduzimao i cilju uspostavljanja bračne zajednice, ima se smatrati da je, s obzirom na ovako dug odvojen život i nepreduzimanje mera za uspostavljanje bračne zajednice u konkretnom slučaju, zajednica života trajno prestala u sporazumu sa ostaviocem."[182] Vanbračna zajednica ne isključuje bračnu zajednicu. "Neosnovano tužilja osporava zaključak sudova navodima

[180] Odluka Okružnog suda u Zrenjaninu Gž. 53/01.

[181] Odluka Višeg suda u Subotici Gž. 1406/89, preuzeto iz: Krsmanović, T. (2003). Aktuelna sudska praksa iz naslednog prava, Beograd: Poslovni biro, str. 146.

[182] Odluka Vrhovnog suda Srbije, odeljenje u Novom Sadu, Gž 1401/65.

revizije da vanbračna zajednica isključuje bračnu, i da je zasnivanjem vanbračne zajednice sada pok. Đ. prestala njegova bračna zajednica sa tuženom, a time i njeno pravo nasleđivanja. Ovi navodi u suprotnosti su sa utvrđenim činjeničnim stanjem da Đ. V. i posle uspostavljanja veze sa majkom mal. nije prekinuo zajednicu u zajedničkom domaćinstvu sa tuženom. Pošto u ovom slučaju do trajnog prestanka bračne zajednice uopšte nije došlo, to tužena ima pravo na nasleđivanja, jer spada u krug zakonskih naslednika, te su neosnovani navodi koji se odnose na vanbračnu vezu i postojanje vanbračne veze za Đ. V. sa majkom tužilje."[183]

Sporazum nadživelog bračnog druga sa ostaviocem o trajnom prestanku njihove bračne zajednice mora biti izričit i rezultat njihove slobodno izražene volje, a može biti i sadržan u predlogu za sporazumni razvod braka koji su bračni drugovi sačinili ili podneli pre smrti ostavioca.

V NASLEDNOPRAVNI POLOŽAJ DECE I RODITELJA KAO ZAKONSKIH NASLEDNIKA U POSEBNIM SLUČAJEVIMA

5.1. Povećanje naslednog dela dece ostavioca

Zakon o nasleđivanju, pod pojmom *ostaviočeva deca*, podrazumeva i prihvata kako decu rođenu u braku, tako i vanbračnu decu i usvojenike. Da bi dete moglo zahtevati povećanje nasledenog dela prilikom nasleđivanja potrebno je da tom detetu preživeli bračni drug nije roditelj. Dakle, pravo na povećanje naslednog dela imaju samo deca iz ranijih brakova, vanbračnih veza ili usvojenja pod određenim uslovima.

"Kad postoji ostaviočevo dete kome ostaviočev bračni drug nije roditelj, a imovina bračnog druga veća je od one koja bi mu pripala pri podeli zaostavštine na jednake delove, onda svako ostaviočevo dete može naslediti do dva puta više nego bračni drug ako sud, pošto razmotri sve okolnosti, oceni da je to opravdano."[184]

[183] Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 3436/99.
[184] Član 9., stav 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

Analizirajući zakonsku odredbu možemo zaključiti da do povećanja naslednog dela dece može doći samo u slučaju da su ispunjena tri postavljena uslova:

1. **da među ostaviočevom decom ima bar jedno dete kome ostaviočev bračni drug nije roditelj,**
2. **da je imovina bračnog druga veća od imovine koja bi mu pripala prilikom podele zaostavštine na jednake delove i**
3. **da sud oceni da je povećanje naslednog dela u korist dece i opravdano.**

Prva dva postavljena uslova moraju biti ispunjena kumulativno. Ispunjenje obaju uslova na strani nekog deteta ne znači automatsko povećanje naslednog dela. Do njega će doći ukoliko sud nakon razmatranja svih okolnosti i činjenica u konkretnom slučaju oceni da je to i opravdano.[185] Što se tiče veličine imovine bračnog druga ostavioca, i tu moramo dati neophodna pojašnjenja. Pod supružnikovom imovinom smatra se posebna imovina i udeo zajedničke imovine koji je supružniku pripao kao njegov doprinos u sticanju iste tokom trajanja braka. Ta ukupna imovina treba da ima veću vrednost od zakonom utvrđenog naslednog dela koji bi mu pripao primenjujući opšta pravila zakonskog nasleđivanja u prvom naslednom redu (podela na jednake delove sa prvostepenim potomcima ostavica). Treći uslov predstavlja novinu u sadašnjem zakonu u odnosu na zakon iz 1974. godine Novina je u tome da je zakonom ostavljena mogućnost sudu kao nadležnom državnom organu da prilikom određivanja veličine naslednih delova naslednika u prvom naslednom redu u slučaju zahteva deteta za povećanje naslednog dela oceni opravdanost zahteva. Dakle, zahtev može biti prihvaćen ali i odbijen uvažavajući specifičnost svakog slučaja za sebe. O ovome sud ne vodi računa po službenoj dužnosti, već dete naslednik, koje smatra da postoje uslovi za povećanje njegovog naslednog dela mora podneti zahtev. Zahtev se može podneti tokom ostavinske rasprave do pravosnažnosti rešenja o

[185] Prilikom odlučivanja o opravdanosti zahteva za povećanje naslednog dela, sud uzima u obzir sve okolnosti, a naročito imovinske prilike i sposobnost za privređivanje svakog deteta i bračnog druga, trajanje bračne zajednice, kao i vrednost zaostavštine. Saveznim zakonom o nasleđivanju iz 1974. godine bilo je utvrđeno da se povećanje naslednog dela uz ispunjenje određenih uslova dosuđuje automatski i to samo u dvostrukom iznosu. Sadašnji zakon ostavio je mogućnost raspravljanja o opravdanosti zahteva s tim što povećanje naslednog dela dece u prvom naslednom redu može biti i manje od dvostrukog o čemu odlučuje sud.

nasleđivanju. Dakle formalno i nakon zaključenja ostavinske rasprave imajući u vidu da se rešenje mora dostaviti naslednicima i da je ostavljen rok za žalbe nakon kog proteka dolazi do pravosnažnosti rešenja.[186]
Naslednik koji nije učestvovao u ostavinskom postupku ima pravo pokretanja parnice radi namirenja vlastitog naslednog dela, a samim tim, u takvoj parnici, može tražiti i povećanje svog naslednog dela po osnovu člana 9., stav 3. Zakona o nasleđivanju. U postupku koji se vodi tokom ostavinske rasprave i u kome, ukoliko sud prihvati zahtev za povećanje naslednog dela jednog deteta, povećanje naslednog prava u odnosu na preživelog bračnog druga dosuđuje se u korist sve dece prvostepenih naslednika. Presuda u parničnom postupku, nakon provedenog ostavinskog postupka, kojom se povećava nasledni deo osnovom člana 9. Zakona o nasleđivanju, odnosiće se samo na naslednika koji je poveo parnicu.
Posledice koje nastaju nakon usvajanja zahteva za povećanje naslednog dela deci iz člana 9. Zakona o nasleđivanju, odnose se na decu, bračnog druga i sva druga zainteresovana lica (poverioci ostavioca, dužnici). Najvažnije je da se proporcionalno povećanju naslednog dela, povećava i odgovornost za dugove ostavioca. Na strani supružnika, obaveze se smanjuju proporcionalno smanjenju naslednog dela u korist dece. I legati koje je supružnik primio od ostavioca smanjuju se srazmerno umanjenju supružnikovog naslednog dela, s tim što se za visinu umanjenja zadužuju deca čiji je nasledni deo povećan.[187]

---

[186] Moramo naglasiti da procesnopravna pozicija nije jednaka za naslednika koji je učestvovao u ostavinskoj raspravi i naslednika koji u njoj nije učestvovao. Nasledniku koji je učestvovao u ostavinskoj raspravi a nije podneo zahtev za povećanje naslednog dela, sud primenjuje pravilo presuđene stvari (*res judicata*) uz iznimku davanja prava na podnošenja takvog zahteva u parničnom postupku ukoliko je razlog za ponavljanje ostavinskog postupka uticao na to da se u ostavinskoj raspravi ne postavi zahtev za povećanjem. U prilog tvrdnji, navodimo: "Bez obzira što detetu iz ranijeg braka ostavitelja... pod određenim uslovima pripada dva puta veći nasledni deo nego preživelom bračnom drugu, što tužitelju pravosnažnim rešenjem o nasleđivanju nije priznato, on ovo pravo ne može ostvariti u parnici... Ovo iz razloga što okolnost, da je za svoje pravo saznao tek nakon pravosnažno završenog ostavinskog postupka, nije razlog za ponavljanje postupka po čl. 421. stav 1. tač. 1 do 9 ZPP-a." Odluka Višeg suda u Subotici, Gž. 1520/87. Preuzeto od: Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 142.
[187] Od ovog pravila, koje je logično i pravedno za sve naslednike, postoji izuzetak u slučaju postojanja testamenta u kome je supružnik označen kao lični isporučilac legata.

5.2. Povećanje naslednog dela roditelja ostavioca

Prema zakonu, roditelji ostavioca pojavljuju se kao naslednici drugog naslednog reda. U tom naslednom redu roditelji nasleđuju zajedno sa bračnim drugom ostavioca. Zakonskom odredbom, roditeljima je ostavljena mogućnost povećanja naslednog dela pod određenim uslovima. Prilikom odlučivanja o načinu na koji žele zatražiti uvećanje naslednog dela, roditelji imaju dve mogućnosti:

1. **da zahtevaju doživotno uživanje na celini ili delu zaostavštine koju je nasledio bračni drug i**
2. **da zahtevaju u svojinu celokupnu zaostavštinu.**

Da bi do povećanja naslednog dela roditelja na njihov zahtev zaista u konkretnom slučaju i došlo, zakonodavac je utvrdio i odgovarajuće uslove u svakom pobrojanom slučaju. Zato ćemo ih razmotriti odvojeno svakog za sebe.

5.2.1. Pravo plodouživanja

Ostaviočevi roditelji u slučaju da su pozvani na nasleđe sa ostaviočevim bračnim drugom, imaju pravo da zahtevaju doživotno uživanje na celini ili delu zaostavštine koju je nasledio bračni drug u svojinu. **Ovo pravo imaju jedino i isključivo u slučaju da nemaju nužnih sredstava za život**.[188] O tom pravu, dakle, o zahtevu roditelja za doživotno uživanje, odluku donosi nadležni sud (ostavinski u vanpraničnom ili nadležni osnovni sud parničnom postupku). Zakon o nasleđivanju utvrdio je i rok od godinu dana nakon smrti ostavioca u kome roditelji kao naslednici drugog naslednog reda mogu podneti ovaj zahtev za plodouživanje na delu zaostavštine koji je pripao u nasleđe bračnom drugu ostavioca. Rok je prekluzivan i njegovim protekom roditelji gube to pravo. Ukoliko je zajednica života ostaviočevih roditelja trajno prestala, zakon daje roditelju koji nema nužnih sredstava za život i koji nije kriv za prestanak te zajednice, mogućnost da zahteva doživotno uživanje i na celini i na delu zaostavštine koji je nasledio drugi roditelj i celini i delu zaostavštine koju je nasledio bračni drug. U situaciji u kojoj jednog od roditelja koji ne može ili neće da nasledi, pa po pravu predstavljanja njegov deo naslede potomci,

---

Međutim, "Naslednik nije dužan ispuniti isporuku ili nalog ako se time dira u njegov nužni deo." Član 144., stav 1. Zakona o nasleđivanju Srbije, op. cit.

[188] Videti član 31., stav 1. Ibidem.

analogijom u pravu, onda roditelj koji nema nužnih sredstava za život ima pravo doživotnog uživanja i od potomaka prvog roditelja i od bračnog druga. Bez obzira na to što i u zakonu govorimo o povećanju naslednog dela roditelja, u slučaju doživotnog uživanja na celoj ili delu zaostavštine koju nasleđuje bračni drug ili roditelj u zavisnosti od slučaja, to povećanje nije trajno povećanje svojine roditelja. U ovim slučajevima, radi se o konstituisanju prava plodouživanja kao pravu lične službenosti.[189] Pravo je lično i nije prenosivo na naslednike. Smrću roditelja pravo se gasi i imovina prelazi u svojinu bračnog druga osnovom naslednog prava koje je privremeno bilo suspendovano konstituisanim pravom plodouživanja roditelja za života. U slučaju smrti jednog roditelja pre ostvarenja prava plodouživanja, drugi ostaviočev roditelj može iskoristiti svoje pravo uz poštovanje zakonom utvrđenih uslova.

Odlučujući po zahtevu ostaviočevih roditelja, dakle ne po službenoj dužnosti, sud naročito ceni:

1. **imovno stanje i sposobnost za privređivanje roditelja, ostaviočevog bračnog druga i potomaka roditelja koji ne može ili neće da nasledi,**
2. **dužinu trajanja zajednice života ostavioca i bračnog druga i**
3. **vrednost zaostavštine**.[190]

Ukoliko o postavljenom zahtevu za doživotno uzdržavanje odlučuje ostavinski sud, sud donosi rešenje, a ukoliko se o zahtevu odlučuje u parnici, sud donosi presudu.

5.2.2. Pravo nasleđivanja povećanog dela roditelja ostavioca u svojinu

Već smo ukazali da u slučaju da roditelji nasleđuju zajedno sa ostaviočevim bračnim drugom veličina njihovog naslednog dela iznosi 1/2 zaostavštine. U slučaju kada je vrednost zaostavštine tako mala da bi njenom podelom zapali u oskudicu, ostaviočevi roditelji mogu zahtevati u svojinu celokupnu zaostavštinu.[191] Kao i kod podnošenja zahteva za doživotno uživanje rok u kome roditelji mogu podneti zahtev za nasleđivanje cele zaostavštine u svojinu iznosi jednu godinu od dana smrti ostavioca. Nadležni sud doneće odluku o podnetom zahtevu (isto kao i kod plodouživanja). Prilikom odlučivanja o zahtevu ostaviočevih roditelja, sud

[189] Više u: Lazić, M. (2000). Lične službenosti, Niš: Pravni fakultet, str. 49–50.
[190] Član 32. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[191] Član 31., stav 4. Ibidem.

naročito (sud ceni i druge okolnosti koje mogu biti važne za donošenje pravilne odluke o zahtevu, s tim što o okolnostima koje su pobrojane u članu 32. Zakona o nasleđivanju posebno vodi računa) ceni imovno stanje i sposobnost za privređivanje roditelja, ostaviočevog bračnog druga i potomaka roditelja koji ne može ili neće da nasledi, dužinu trajanja zajednice života ostavioca i bračnog druga i vrednost zaostavštine. Presudna činjenica prilikom odlučivanja jeste sama vrednost zaostavštine kao apriori pitanje u samom postupku. Ukoliko je vrednost imovine veća, onda će i nasledni deo veličine 1/2 moći podmiriti ostaviočeve roditelje i "izvući" ih iz teške materijalne situacije i oskudice u kojoj se nalaze.

5.3. Pravo usvojenika i usvojioca ostavioca

U porodičnopravnom smislu, usvojenje (*adoptio*) "možemo definisati kao ustanovu socijalne zaštite i porodičnog prava, kojom se veštačkim putem formira roditeljski odnos između tuđeg maloletnog deteta (usvojenika) i punoletne poslovno sposobne osobe (usvojitelja)."[192] Iz date definicije proizilazi da usvojenjem nastaje između usvojenika i njegovih srodnika s jedne strane i usvojitelja i njegovih srodnika s druge strane, neraskidiv odnos srodstva i sva prava i dužnosti koja iz toga proizilaze. Jedno od njih je i nasledno pravo.

5.3.1. Pravo usvojenika

Odredbom zakona, usvojenik se smatra detetom i potomkom ostavioca i samim tim, ulazi u prvi zakonski nasledni red nakon smrti ostavioca. Pre donošenja važećeg Porodičnog zakona Srbije 2005. godine, usvojenje je moglo po zakonu biti potpuno i nepotpuno. Imajući u vidu i to da lica koja su usvojena po starom Zakonu o braku i porodičnim odnosima[193] mogu biti potpuno i li nepotpuno usvojena a da su živa i da imaju i sva zakonom utvrđena prava, moraćemo se baviti u naslednom pravu i potpunim i nepotpunim usvojenjem. Napominjemo da u važećem Porodičnom zakonu više ne postoji institut nepotpunog usvojenja. Usvojenik iz potpunog usvojenja, njegovi potomci i njegovi usvojenici iz potpunog usvojenja i njihovi potomci nasleđuju usvojioca i njegove srodnike isto kao što deca i

[192] Detaljnije o usvojenju Počuča, M. (2010). Porodično pravo, op. cit. str. 206. i dalje.
[193] "Sl. glasnik SRS", br. 22/80, 24/84 - dr. zakon i 11/88, "Sl. glasnik RS", br. 22/93, 25/93 - ispr., 35/94, 46/95 - dr. zakon i 29/01.

njihovi potomci nasleđuju svoje roditelje i njihove srodnike.[194] Ova zakonska odredba u svemu izjednačava biološku decu (bračnu i vanbračnu) i njihova nasledna prava sa usvojenicima iz potpunog usvojenja. Ograničenje postoji na drugoj strani u smislu da usvojenik iz potpunog usvojenja i njegovi potomci ne nasleđuju usvojenikove krvne srodnike, niti ovi nasleđuju usvojenika i njegove potomke.

Ukoliko se radi o nepotpunom usvojenju zasniva se "između usvojioca, s jedne strane, i usvojenika i njegovih potomaka s druge strane, odnos srodstva i po pravilu, druga prava i dužnosti koja po zakonu postoje između roditelja i dece. Ovaj oblik usvojenja ne utiče na prava usvojenika prema njegovim roditeljima i drugim srodnicima, na njegove dužnosti prema njima, ni na zakonsko nasleđivanje između usvojenika i njegovih krvnih srodnika."[195] Usvojenik iz nepotpunog usvojenja i njegovi potomci (deca, unuci itd.) po pravilu, nasleđuju samo usvojioca, ne i njegove srodnike, isto kao što deca nasleđuju svoje roditelje. Međutim, ovo pravilo može biti suspendovano u slučaju da su nasledna prava usvojenika iz nepotpunog usvojenja prema usvojiocu isključena ili ograničena u trenutku usvojenja. Ovo se uglavnom dešavalo u slučajevima kada usvojitelj ima vlastitu decu i ne želi ugroziti njihov naslednopravni položaj odnosno veličinu naslednog dela. Analogijom proizilazi da usvojenik iz nepotpunog usvojenja ne nasleđuje usvojiteljeve krvne srodnike, druge usvojiteljeve usvojenike ni bračnog druga usvojenika koji ga nije usvojio. Isto tako, usvojenik iz nepotpunog usvojenja i njegovi potomci ne nasleđuju usvojitelja ukoliko je usvojilac bio podneo zahtev za prestanak usvojenja, a posle njegove smrti se utvrdi da je zahtev bio osnovan.

5.3.2. Pravo usvojioca

Usvojilac takođe može biti iz potpunog i nepotpunog usvojenja. Kao lice koje je usvojilo neko dete, može se naći u situaciji da bude pozvan na nasleđe nakon smrti usvojenika. Nasledna prava zavise od činjenice da li se radi o potpunom usvojenju ili nepotpunom. Usvojilac iz potpunog usvojenja i njegovi srodnici nasleđuju usvojenika i njegove potomke isto kao što roditelji i njihovi srodnici nasleđuju svoju decu i njihove potomke.[196] Ukoliko se radi o usvojiocu iz nepotpunog usvojenja i

[194] Videti član 34., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cip.
[195] Babić, I. (2008). Nasledno pravo, op. cit., str. 71.
[196] Član 37. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

njegovim srodnicima oni ne nasleđuju usvojenika. Od ovog pravila postoje izuzeci i to ako usvojilac nema nužnih sredstava za život, a usvojenik nema naslednika iz prvog naslednog reda, usvojilac može u roku od jedne godine od smrti usvojenikove zahtevati doživotno uživanje na delu zaostavštine ako pri usvojenju nisu bila isključena usvojenikova nasledna prava. Prilikom odlučivanja o podnetom zahtevu, sud će ceniti dužinu trajanja usvojenja, obim usvojenikovih naslednih prava, vrednost zaostavštine i imovno stanje naslednika pozvanih na nasleđe. Usvojiteljevo pravo strogo je lično pravo i ne može prelaziti na naslednike u slučaju smrti usvojioca pre ostvarenja prava na nasleđivanje usvojenika iz nepotpunog usvojenja.

Treći deo

ZAVEŠTAJNO (TESTAMENTARNO) NASLEĐIVANJE

I POJAM I PRAVNA PRIRODA ZAVEŠTANJA

1.1. Pojam zaveštanja

Zaveštanje ili testament jedan je od najznačajnijih instituta naslednog prava. Značaj testamentarnog zaveštanja u pravu prevazilazi imovinskopravne posledice koje nastupaju prema zaveštajnim naslednicima. Za testamentarnog ostavioca i testamentarne naslednike, zaveštanje predstavlja puno više od običnog prenosa imovinskih prava nakon smrti ostavioca.[197] Kroz istoriju nasleđivanje imovine značilo je i nasleđivanje porodičnog kulta, običaja predaka, održavanje porodičnih i religijskih svečanosti, održavanje grobova i još mnogo toga. Savremeno zaveštanje predstavlja jedan od načina za izražavanje temeljnog načela građanskog prava – načela dispozitivnosti volje (načelo autonomije volje pojedinca). Svako lice slobodno je da svoju volju izrazi u obliku zaveštanja tj. testamenta, na način u kome će odrediti ko će biti naslednik njegove zaostavštine nakon njegove smrti i na koji način će se izvršiti raspodela imovine između imenovanih naslednika u zaveštanju. Volja zaveštajnog ostavioca delovaće tek nakon njegove smrti, iako je on tu volju izrazio za života, ne znajući za trenutak svoje delacije. Već smo kazali da u naslednom pravu savremenih zemalja postoje tri pravna osnova za nasleđivanje: zakonski osnov, testamentarni osnov i nasleđivanje osnovom ugovora o nasleđivanju (naše nasledno pravo ih ne priznaje kao pravni osnov za nasleđivanje). Zaveštanje, pravnu snagu crpi iz normi objektivnog prava koje ovakvom raspolaganju imovinom za slučaj smrti daju pravnu zaštitu u naslednom pravu i snagu drugog pravnog osnova za nasleđivanje u našem pravu. Zaveštanje ima jaču pravnu snagu u naslednom pravu od zakonskog nasleđivanja. Razlog ovakvog pristupa zakonodavca je jednostavan, potrebno je uvažiti volju ostavioca u pogledu nasleđivanja njegove zaostavštine nakon njegove smrti. Dispozitivnost zakonskog osnova nasleđivanja ostaje kao rezervna varijanta u slučaju da ostavilac nije ostavio važeći testament u trenutku smrti, kojom država

[197] Ipak, istorijski posmatrano, pogotovo tokom čitavog perioda rimskog carstva glavna sadržina testamenta očitovala se u rimskom načelu: *Institutio heredis est caput et fundamentum testamenti* – Imenovanje naslednika je glava i temelj testamenta. Gai. 2.229. "Zato je za rimsko zaveštanje od suštinske važnosti, da sadrži imenovanje naslednika – univerzalnog sukcesora, pri čemu je broj naslednika manje važan od činjenice da oni nasleđuju cijelu imovinu zavještaoca, odnosno ulaze u sva njegova prava i obaveze." Horvat, M. (1962). Rimsko pravo, Zagreb: Školska knjiga, str. 317.

onemogućava postojanje imovine i prava iza ostavioca bez naslednika. U materijalnopravnom smislu, zaveštanje predstavlja izjavu poslednje volje. Formalno gledano, zaveštanje je poslednja izjava volje ostavioca data u formi testamenta. Ova podela važna je imajući u vidu odredbe zakona o nasleđivanju o ništavosti testamenta i njegovoj nevažnosti usled nedostatka materijalnih i formalnih pretpostavki za testamentarno raspolaganje.

Zaveštanje kao termin koristimo i u situacijama koje ne možemo povezivati sa nasleđivanjem (politički testament, književni testament i sl.). Kada govorimo o zaveštanju, u naslednom pravu, kao najpogodnija definicija pojma zaveštanja nameće se:

> **Zaveštanje (testament, oporuka, poslednja volja) jeste zakonom uređeni oblik jednostrane, strogo lične i opozive izjave volje za to sposobnog lica, kojom ono određuje raspodelu svoje imovine posle svoje smrti i, eventualno, daje druge izjave i naredbe u vezi sa svojom smrću.**[198]

Svaki pobrojani elemenat date definicije kasnije ćemo detaljnije razmatrati. Testament u pravilu predstavlja poslednju izjavu volje kojom ostavilac raspolaže svojom imovinom u slučaju smrti u korist svojih naslednika. Međutim, postoji mogućnost sačinjavanja i negativnog testamenta. Negativnim testamentom ostavilac isključuje iz nasledstva zakonskog ili nužnog naslednika. Isključenje može biti delimično ili u celosti. Ukoliko zaveštalac u zaveštanju isključi u celosti iz nasleđa zakonskog naslednika, tim činom zaveštalac ne utiče na njegov nužni deo. U situaciji isključenja nužnog naslednika putem testamenta, govorimo o razbaštinjenju i ono mora biti u skladu sa zakonskim propisima iz te materije.

Nasledno pravo savremenih zemalja ima dva pristupa zaveštajnom ili testamentarnom pravu. Države angloameričkog pravnog sistema radi rasprostranjene prakse sačinjavanja testamenta u slučaju svoje smrti testamentarnom raspolaganju daju prioritet. Zemlje koje pripadaju evropskom kontinentalnom pravu veći značaj daju zakonskom nasleđivanju uvažavajući praksu u kojoj se ređe nasleđuje na osnovu sačinjenog pravovaljanog testamenta.

---

[198] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 217.

1.2. Istorijat i uporednopravni pregled

Nasledno pravo najstarijeg vremena vežemo pre svega za običajno pravo. U tom smislu testamentarno raspolaganje u korist naslednika pojavilo se kasnije. Hamurabijev zakonik kao jedan od najstarijih zakona u jednom svom delu govori o naslednim pravima. Članovi 178., 180., i 181. zakonika normiraju materiju koju savremeno pravo naziva odredbe naslednog prava. Naravno, u to vreme nije bilo govora o nekim jasnim naslednopravnim rešenjima u zakoniku. Tumačenjem pomenutih članova možemo zaključiti da, po svoj prilici, jedino nije bilo sporno da je sin istinski naslednik (*ibila*), a ako ovih nema, onda su naslednici mogli biti i braća ostavioca.[199] I antička Grčka, po nekim autorima, u svom pravu imala je institut testamenta. Solonovim zakonima iz 594. godine pre naše ere s tim što se smatra da je testament preuzet iz starog Egipta.[200] Rimsko pravo u Zakoniku XII tablica poznaje pojam testamenta ali o njegovom sadržaju postoji veliki spor. Testament kakvog ga doživljavamo u savremenom pravu, kao izjavu volje kojom ostavilac imenuje svoje naslednike u rimskom pravu, pojavljuje se znatno kasnije, u doba klasičnog prava (oko 150. god. pre. n. e.), "Rimljani su znali za testament od najstarijih vremena i, ne samo da su znali nego su ga i široko koristili. Za Rimljane, pravljenje testamenta, predstavljalo je moralni imperativ i religijsku obavezu. Umrijeti bez testamenta bilo je za Rimljane ravno prokletstvu i velikoj nesreći." [201] U tom periodu, postoji više vrsta testamenata. Postojali su pisani testamenti a usmeni testament uveden je u III veku. Na kraju je prihvaćen i svojeručni testament u formi u kojoj ga i danas prihvatamo. U srednjem veku, testament je gubio na značaju u delu koji su pokorila germanska plemena.[202] Vizantijsko pravo nastavilo je sa primenom rimskog prava, a samim tim i testamentarnog raspolaganja imovinom kao važnog instituta naslednog prava. Jačanjem hrišćanstva i

[199] O naslednopravnim odredbama Hamurabijevog zakonika: Šarkić, S., Popović, D. (1993). Veliki pravni sistemi i kodifikacije, Beograd: Savremena administracija, str. 11.
[200] Detaljnije i opširnije o pojavi testamenta u starom Egiptu, Grčkoj, jevrejskoj državi onog vremena, videti u: Antić O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 225 i dalje
[201] O testamentu u tom vremenu detaljno i opširno videti: Marković, D., S. (2004). Testament u srednjevjekovnom pravu, Beograd: IP Glosarijum, str. 136, i Počuča, M., Stefanović, N. (2019). Institut testamenta kao nasleđe iz rimskog prava. *Pravni zapisi*, vol. 10, br. 2, str. 517–531.
[202] Više u: Matović, T. (2017). O zaveštavanju u srpskom srednjovekovnom pravu. *Pravni zapisi*, vol. 8, br. 1, str. 20–33.

Crkve, ponovo dolazi do jačanja značaja testamentarnog raspolaganja imovinom iz razloga raspolaganja u korist crkve. Građanske kodifikacije 19. veka, prihvataju testament kao naslednopravnu mogućnost raspolaganja ostavioca svojom imovinom u slučaju smrti zajedno sa zakonskim nasleđivanjem i ugovornim nasleđivanjem. Tendencije u savremenim pravima idu u pravcu davanja velike slobode testiranja licima bilo putem testamenta ili putem ugovora o nasleđivanju. Kontinentalne zemlje Evrope odgovarajućim pravnim rešenjima testamentarno pravo ograničavaju, za razliku od zemalja u kojima se primenjuje anglosaksonsko pravo i koje prihvataju neograničeno pravo raspolaganja imovinom za života bilo testamentima bilo ugovornim raspolaganjem.[203]

1.3. Pravna priroda zaveštanja

Zaveštanje kao pravni posao po mnogo čemu se razlikuje od ostalih pravnih poslova. Karakteristike i osobine ovog pravnog posla zajednički nazivamo pravnom prirodom zaveštanja. **Bitne karakteristike zaveštanja su:**

1. **pravni posao za slučaj smrti** (***mortis causa***),
2. **strogo formalni pravni posao,**
3. **jednostrani pravni posao,**
4. **dobročin pravni posao,**
5. **opoziv pravni posao i**
6. **lični pravni posao.**

S obzirom na značaj pobrojanih karakteristika, svaku od njih objasnićemo pojedinačno.

1. Pravni posao za slučaj smrti

U građanskom pravu, poslovi se, između ostalog dele, i na poslove među živima (*inter vivos*) i poslove za slučaj smrti (*mortis causa*). Osnovna karakteristika koja razlikuje pomenute vrste poslova jeste trenutak u kome nastaju pravna dejstva pojedinog pravnog posla. Poslovi među živima, sklapaju se i proizvode prava dejstva među stranama za života tih lica. Izuzetno u nekim pravnim poslovima dejstva mogu nastupiti i nakon smrti jedne od strana (npr. obligacionopravni posao sklapanja ugovora o doživotnom izdržavanju). Pravni poslovi za slučaj smrti sklapaju se pod

[203] Više u: Vasiljković, J. Z., Krstinić, D. M. (2021). Oblici zaveštanja u evropskim zakonodavstvima. *Strani pravni život*, br. 3, str. 433–444.

bitnim uslovom, a to je da pravna dejstva i posledice takvog posla nastupaju isključivo u slučaju smrti jedne ugovorne strane. Znači, smrt određenog lica bitan je uslov za sami pravni posao i njegovo pravno dejstvo. Bez ispunjenja tog uslova nema niti pravnog posla. Testament upravo predstavlja najkarakterističniji pravni posao *mortis causa,* jer da bi proizveo bilo kakvo pravno dejstvo neophodan uslov je smrt testatora (lica koje je sačinilo testament). Dakle, ukoliko je testament osnov, nasleđivanja delacija ostavioca ili testatora, nužan je uslov za pravom priznato nasledivanje po tom osnovu.

2. Strogo formalni pravni posao

Zakon o nasleđivanju propisao je formu za svaki oblik testamenta. Bez propisane forme, nema pravovaljanog testamenta. Kao i za sve druge pravne poslove za koje je predviđeno postojanje propisane forme postojanje volje za sklapanje tog pravnog posla nije dovoljno. Propisana forma, utvrđena zakonom, bitan je uslov za postojanje takvog posla.[204] Nepostojanje zakonom utvrđene forme prilikom sačinjavanja nekog od dozvoljenih oblika testamenta u našem pravu dovodi do ništavosti testamenta. Razlozi za ovakav pristup zakonodavca je dvojake prirode. Prvo, postojanje forme tera i opominje testatora da ozbiljno pristupi samom testamentu imajući u vidu posledice koje će proizvesti nakon njegove smrti u odnosu na naslednike i druga zainteresirana lica. Drugo, uvažavanje zadate forme prilikom sačinjavanja testamenta omogućava nadležnom sudu da nakon smrti testatora bez sumnje utvrdi njegovu pravu volju u pogledu raspodele njegove zaostavštine nakon njegove smrti.

3. Jednostrani pravni posao

Za postojanje pravom priznatog testamenta dovoljna je izjava volje samo jednog lica tj. testatora. Dakle, njegovo postojanje nije uslovljeno postojanjem volja drugih lica (npr. naslednika), čak uticaj drugih lica na sačinjavanje testamenta kao jednostrane izjave volje testatora može dovesti do njegovog poništenja i nevažnosti. Prilikom sačinjavanja

[204] Dajući podelu ugovora prema nužnim uslovima za nastanak, Slobodan Perović navodi da se ugovori za čije se zaključenje zakonom ili voljom stranaka, zahteva i ispunjenje određene forme nazivaju formalnim ugovorima. Osobine formalnih ugovora su da ispunjenje predviđene forme predstavlja bitan konstitutivni sastojak ugovora. Ugovor se ne može zaključiti ako se izjava volje ne učini u određenoj formi. Detaljnije: Perović, S. (1968). Obligaciono pravo I, Opšta teorija ugovora, Beograd: Naučna knjiga, str. 29. i dalje.

testamenta, testator se može konsultovati sa licima za koja smatra da mu mogu pomoći prilikom sačinjavanja testamenta (advokat npr.), ali sam testament mora biti sačinjen na način da izražava slobodno izraženu volju testatora u tom trenutku. Svaka vrsta pritiska na izražavanje volje testatora predstavlja razlog zbog kojeg se može tražiti poništenje takvog testamenta. Taj razlog zakon naziva manama volje i one mogu biti izazvane prinudom, pretnjom, prevarom ili dovođenjem u zabludu testatora. O ovome će detaljnije biti više reči kasnije.

4. Dobročin pravni posao

Podela poslova na teretne i dobročine, izraz je opšte podele pravnih poslova. Dobročine pravne poslove možemo posmatrati u subjektivnom i objektivnom smislu. Dobročini pravni poslovi u subjektivnom smislu predstavljaju one poslove u kojima postoji namera darežljivosti (*intentio liberalis*), dok u objektivnom smislu, dobročini poslovi su oni pravni poslovi kod kojih jedno lice smanjuje svoju imovinu, da bi uvećalo imovinu drugog lica, i to sve čini bez ikakvog ekvivalenta, ekonomskog ili moralnog.[205]

5. Opoziv pravni posao

Testament, zaveštanje ili poslednja izjava volje ostavioca može, pogotovo ako posmatramo samo poslednji termin, stvoriti zabunu u pogledu opozivosti. Izraz poslednja izjava volje podrazumeva vremenski poslednju izjavu volje kojom neko lice (zaveštalac, testator) raspoređuje svoju imovinu za slučaj smrti. Dok god je živ, to lice može menjati svoju volju i sačinjavati nova zaveštanja. Kasnije zaveštanje poništava ranije i tako redom dok god je zaveštalac živ. Od prava na opoziv testamenta zaveštalac se ne može odreći ni na koji način. Odricanje od prava na opoziv nema nikakvo pravno dejstvo.[206] Da bi do pravno priznate promene i opoziva

[205] Francuski *Code civil* (član 1105) određuje pojam dobročinog pravnog posla po čisto objektivnom kriterijumu. Po njemu, dobročini pravni posao je onaj u kome jedna od stranaka dobija od druge potpuno besplatno neku korist. U teoriji francuskog prava kritikovana je ova definicija zbog toga što ne uzima u obzir i subjektivni moment. Vidi: Marty G., Raynaud, P. (1962). Droit civil, II Les obligationes, Paris, str. 82.

[206] Unošenje klauzule u kojoj bi se na bilo koji način ili uz bilo koji uslov ograničilo ili onemogućilo menjanje volje zaveštaoca, u neki pravni posao zaveštaoca po njegovoj volji ili volji druge strane, pravno je neodrživo i ne proizvodi nikakav pravni učinak. Čak i kada sam zaveštalac iz nekog razloga unese u zaveštanje ovakvu odredbu, ona ne proizvodi nikakva pravna dejstva u pogledu sačinjavanja novog zaveštanja.

zaveštanja zaista i došlo potrebno je da zaveštalac u trenutku izmene ili opoziva zaveštanja ima istu pravnu sposobnost koja se traži za sačinjavanje zaveštanja. Aktivnu testamentarnu sposobnost analiziraćemo detaljnije nešto kasnije.

6. Lični pravni posao

Savremeni pravni sistemi iz praktičnih razloga daju mogućnost sklapanja najvećeg broja pravnih poslova preko zastupnika (punomoćnika). Testament je jedan od retkih pravnih poslova koje isključuje bilo kakvo zastupanje prilikom sačinjavanja istog. "Zaveštalac mora lično, svojom sopstvenom i slobodnom voljom iskazati sadržinu svog testamenta."[207] Ovakavo tumačenje zakona ne ostavlja dilemu u pogledu prava lica kojima je oduzeta poslovna sposobnost bilo potpuno bilo delimično za sačinjavanje testamenta. Oni to pravo nemaju. Dakle testator ne može sačiniti važeći testament niti preko zakonskog zastupnika niti preko punomoćnika.[208] Ovde naglašavamo da pomoć npr. advokata prilikom stavljanja testamenta ili lica koje je dovelo testatora u sud, ili tumača koji sudiji prenosi zaveštaočevu volju, ne predstavlja sastavljanje testamenta preko punomoćnika ili zastupnika. Uloga pobrojanih lica svodi se na obavljanje tehničkih i pomoćnih poslova koji omogućavaju donošenje pravom priznatog testamenta.

1.4. Razvrstavanje zaveštanja

U zavisnosti od postojanja određenih činjenica i karakteristika koje vezujemo za pojedina zaveštanja, možemo izvršiti i njihovo grupisanje u određene grupe. Prvu grupu sačinjavaju zaveštanja u činjem sačinjavanju je učestvovao državni organ i tu grupu delimo na javna i privatna zaveštanja. U odnosu na prilike u kojima je sačinjeno zaveštanje delimo ih na redovna i vanredna zaveštanja. U pogledu forme u kojoj je sačinjeno zaveštanje, podela je na pisana zaveštanja i usmena zaveštanja. Kako bi ih mogli i svrstati prema odgovarajućim zajedničkim karakteristikama i osobinama u pobrojane grupe ubrojićemo i oblike zaveštanja koji se pojavljuju u našem pravu. To su:

---

[207] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 222.

[208] Ovakvo zakonsko rešenje predstavlja izuzetak od pravila da se ugovor kao i svaki drugi pravni posao može preduzimati preko zastupnika čime se ne menja volja lica i kauza samog posla. Videti član 84., stav 1. ZOO.

1. **svojeručno (olografsko) zaveštanje,**
2. **pisano (alografsko) zaveštanje pred svedocima,**
3. **sudsko zaveštanje,**
4. **javnobeležničko zaveštanje**
5. **konzularno zaveštanje,**
6. **međunarodno zaveštanje,**
7. **brodsko zaveštanje,**
8. **vojno zaveštanje,**
9. **usmeno zaveštanje.**

1.4.1. Javna i privatna zaveštanja

Osnovno pitanje od koga polazimo prilikom podele zaveštanja na javna i privatna, jeste pitanje da li je u sačinjavanju zaveštanja učestvovao nadležni državni organ ili ne. Javna zaveštanja sačinjavaju se uz učešće ovlašćenog državnog organa (sud). Uloga suda kao ovlašćenog državnog organa jeste da pruži neophodnu stručnu pravnu pomoć zaveštaocu prilikom sačinjavanja zaveštanja. Prisustvo stručnih i obučenih lica prilikom sačinjavanja zaveštanja u velikoj meri garantuje da će sačinjeni testament biti sačinjen u zakonom traženoj formi i da će nakon delacije zaveštaoca imati pravnu snagu. Uloga suda nije samo da pomogne zaveštaocu prilikom sačinjavanja zaveštanja, sud tom prilikom utvrđuje identitet zaveštaoca i njegovu aktivnu zaveštajnu sposobnost. Iz tih razloga, javna zaveštanja, na neki način, verodostojnija su od privatnih jer je mogućnost pogreške prilikom sačinjavanja zaveštanja svedena na minimum. **Javna zaveštanja su:**

1. **Sudsko zaveštanje** – sačinjava ga sudija nadležnog suda (osnovni sud) po kazivanju zaveštaoca.
2. **Javnobeležničko zaveštanje** – sačinjava ga javni beležnik u obliku javnobeležničkog zapisa.
3. **Konzularno zaveštanje** – sačinjava ga konzularni predstavnik Republike Srbije na radu u diplomatsko-konzularnom predstavništvu naše zemlje u svetu.
4. **Međunarodno zaveštanje** – sačinjava ga ovlašćeno lice države u kojoj ostavilac sačinjava zaveštanje (može biti sudija, notar, konzularni predstavnik, zapovednik stranog broda npr.).
5. **Brodsko zaveštanje** – sačinjava ga zapovednik broda.
6. **Vojno zaveštanje** – sačinjava ga komandir čete ili starešina njegovog ranga ili višeg.

Privatna zaveštanja sačinjavaju se bez prisustva državnih organa i u tu skupinu ulaze:

1. **Svojeručno zaveštanje –** sačinjava ga sam zaveštalac.
2. **Pismeno zaveštanje pred svedocima –** sačinjava ga sam zaveštalac ili drugo lice uz prisustvo dva svedoka.
3. **Usmeno zaveštanje –** sačinjava ga sam zaveštalac uz prisustvo tri svedoka.

2.2.2. Redovna i vanredna zaveštanja

Podela zaveštanja na redovna i vanredna odnosi se na način i okolnosti u kome je neko zaveštanje sačinjeno. Osnovna karakteristika redovnih zaveštanja jeste činjenica da se takva zaveštanja sačinjavanju tokom redovnog života i u uobičajenim okolnostima. Lice aktivno legitimisano za pravljenje zaveštanja (lice koje ima testamentarnu sposobnost) bilo kada u toku svog života ukoliko ima volju, može sačiniti jedan od zakonom propisanih oblika zaveštanja. Da li će to i učiniti, stvar je tog lica. Ako se odluči da ga i sačini, takvo zaveštanje ukoliko ispunjava zakonom utvrđenu formu i druge uslove, biće punovažno sve dok ga zaveštalac ne opozove ili izmeni, dakle važiće neodređeno vreme. Isto tako, redovno zaveštanje zakon vezuje za redovne okolnosti u društvu i životu svakog od nas.

U redovna zaveštanja ubrajamo:

1. **svojeručno zaveštanje,**
2. **pismeno zaveštanje pred svedocima,**
3. **sudsko zaveštanje,**
4. **javnobeležničko zaveštanje,**
5. **konzularno zaveštanje i**
6. **međunarodno zaveštanje.**

Vanredna zaveštanja sačinjavaju se prilikom postojanja vanrednih situacija. Vanredne okolnosti koje se javljaju izuzetno mogu biti uzrokovane prirodnim događajima (zemljotresi, poplave, cunami, požari) i događajima koji su prouzrokovali ljudi (ratovi, mobilizacije, potonuća broda). Po pravilu ovaj oblik zaveštanja može sačiniti lice koje ima određena svojstva, odnosno obavlja vojnu dužnost, putuje brodom, nađe se u izuzetnim prilikama.[209] Iz tih razloga, zakonodavac je ostavio

[209] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 125.

mogućnost licima kojima je objektivno ugožen život usled vanrednih okolnosti da u takvim trenucima sačine zaveštanje. Međutim, bolest i životno doba ostavioca, ne predstavljaju sami za sebe izuzetne prilike zbog kojih se nije mogao sačiniti testament u redovnoj formi.[210] Vanredna zaveštanja karakteriše ograničenost važenja zaveštanja. Naime, ukoliko bi se i desilo da usled vanrednih okolnosti u kojima se neko lice našlo, lice izgubi život, odnosno umre, važnost takvog testamenta ne dovodi se u pitanje uz uvažavanje uslova propisanih u zakonu za te oblike zaveštanja. Međutim, ukoliko lice ostane živo, važenje zaveštanja sačinjenog u vanrednim okolnostima ima ograničeno trajanje.

Razlog je jednostavan: prestankom vanrednih okolnosti licu je opet omogućeno sačinjavanje redovnih zaveštanja i omogućeno mu je da u redovnim okolnostima razmisli o sačinjavanju zaveštanja i svojoj poslednjoj volji u pogledu raspodele svoje imovine za slučaj smrti.

U vanredna zaveštanja ubrajamo:

1. **brodsko zaveštanje,**
2. **vojno zaveštanje i**
3. **usmeno zaveštanje.**

2.2.3. Pismena i usmena zaveštanja

Prema obliku u kome je zaveštanje sačinjeno, razlikujemo pismena i usmeno zaveštanje. Pismena zaveštanja sačinjena su u pisanoj ispravi koja može biti java ili privatna. Pismeni testament s obzirom na trag u dokumentu potpuno je izvestan, u pravilu i jasan i nedvosmislen ukoliko je pisan uvažavajući zakonske norme. Sva pravom priznata zaveštanja, pisanog su oblika izuzev usmenog zaveštanja. Usmeno zaveštanje nastaje na osnovu usmene izjave testatora. Ovaj oblik zaveštanja predviđen je samo za vanredne (izuzetne) prilike u kojima se nađe testator. Zakonom o nasleđivanju predviđen je samo jedan oblik usmenog zaveštanja u članu 110, dok su svi ostali oblici zaveštanja pisani. Usmeno zaveštanje kao vanredni oblik zaveštanja retko se pojavljuje u sudskoj praksi.

[210] U prilog navedenom stavu, pogledati odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev–3986/97 od 2.12.1997.godine.

II SPOSOBNOST ZA SAČINJAVANJE ZAVEŠTANJA – PRETPOSTAVKE

Zaveštajna sposobnost (*testamenti factio activa*) podrazumeva sposobnost fizičkog lica da izjavom svoje volje sačini zaveštanje, odnosno da sačinjeno zaveštanje izmeni ili opozove. Bez zaveštajne sposobnosti nema ni valjanog zaveštanja. Aktivna zaveštajna sposobnost mora postojati u trenutku sačinjavanja zaveštanja da bi zaveštanje bilo punovažno isto kao i prilikom izmene ili opoziva zaveštanja.[211] Suština zaveštanja kao pravnog posla leži u voljnoj raspodeli imovine za slučaj smrti. Da bi neko lice raspolagalo imovinom za života zakon zahteva poslovnu sposobnost tog lica. Prilikom sačinjavanja zaveštanja, poslovna sposobnost ima adekvatan izraz koje se u pravu naziva zaveštajna sposobnost.[212] S

[211] Ukoliko o aktivnoj zaveštajnoj sposobnosti postoji spor koji se pokreće tužbom zainteresovane strane "Nadležni sud nije stručan da utvrđuje da li je testator bio sposoban za rasuđivanje u vreme sačinjenja testamenta. Testamentarna sposobnost za rasuđivanje u vreme sačinjavanja testamenta utvrđuje se veštačenjem," Odluka Okružnog suda u Požarevcu Gž. 1364/97 od 13.11.1997. godine. Isto tako, "Zaveštajna sposobnost zaveštaoca, procenjuje se prema "*lex nationalis*" zaveštaoca, bez obzira na to gde je testament sačinjen, na koju imovinu se odnosi i gde se ona nalazi." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-4683/99 od 5.04.2001. godine

[212] U pravnoj teoriji postoji dilema oko toga da li poslovna sposobnost nekog lica uključuje i zaveštajnu sposobnost ili se radi o odvojenim pravnim institutima. Nikola Gavela npr. smatra da "oporučna sposobnost nije poseban slučaj poslovne sposobnosti, nego posebna pravna sposobnost, pa je za valjanost oporuke bez značenja da li je oporučitelj imao opću poslovnu sposobnost ili nije, odlučno je jedino da li je u trenutku oporučivanja imao oporučnu sposobnost." Gavela N., Belaj, V. (2008). Nasljedno pravo, op. cit., str. 130. Đorđević i Svorcan raspravljajući o testamentarnoj sposobnosti navode: "Testamentalna sposobnost se zato kao prirodni produžetak poslovne sposobnosti može smatranti posebnom, specijalnom poslovnom sposobnošću, ali sposobnošću koja se razlikuje od opšte poslovne sposobnosti i koja ima izvesnih specifičnosti. Đorđević, V., Svorcan, N., S. (1997). Nasledno pravo, Kragujevac: Pravni fakultet, str. 207. Govoreći o zaveštajnoj sposobnosti Svorcan smatra da "Zaveštajnu sposobnost treba razlikovati od poslovne sposobnosti. Uslovi za sticanje zaveštajne sposobnosti blaži su nego uslovi za sticanje poslovne sposobnosti." Svorcan N., S., (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 40. Slavko Marković ističe da je u pogledu testamentalne sposobnosti stav većine, a koji je i njegov stav, da je testamentalna sposobnost jedna podvrsta ili deo poslovne sposobnosti. Poslovna i testamentalna sposobnost su po kvalitetu iste sposobnosti, jer su usmerene na ostvarenje istih društveno-političkih i pravnih ciljeva, sposobnosti da se samostalno raspolaže imovinom. Detaljnije videti Marković, S. (1974). Odnos testamentalne prema pravnoj i poslovnoj sposobnosti, *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu*. br. 13, str. 155–173. Ilija Babić smatra da: "Sposobnost za pravljenje bilo kog oblika testamenta razlikuje se i od potpune poslovne sposobnosti i delimične poslovne sposobnosti. Potpuna poslovna

obzirom na to da zaveštanje može da sadrži materijalnopravne i formalnopravne odredbe u vezi sa nasleđivanjem i odredbe koje nisu naslednopravnog karaktera, potrebno je imati u vidu i to da za pojedine odredbe u zaveštanju nije dovoljno imati samo zaveštajnu sposobnost. Naime, materijalnopravnim odredbama npr. određuje se univerzalni ili singularni naslednik, isključuje ili lišava prava na nužni deo naslednik, oprašta se nedostojnost za nasleđivanje, određuje se veličina naslednog dela koji treba da pripadne pojedinim naslednicima, postavljaju se uslovi i rokovi u vezi sa nasleđivanjem, određuju nalozi i sl. Formalnopravnim odredbama zaveštanja npr. određuje se izvršilac testamenta ili lice koje treba da se stara o ostaviočevoj volji u vezi sa legatom ili nalogom i sl. Odredbama koje nisu naslednopravnog karaktera npr. preporučuje se organu starateljstva da neko lice postavi ili ne postavi za staraoca maloletnoj deci ostavioca, priznaje ili oprašta dug, određuje mesto i način sahrane, priznaje vanbračno očinstvo deteta itd. U ovim poslednjim pomenutim slučajevima odredbe zaveštanja koje nemaju naslednopravni karakter, pored postojanja zaveštajne sposobnosti, potrebno je i nužno utvrditi i postojanje poslovne sposobnosti da bi takve izjave volje bile pravom priznate. "Posebno je pitanje uticaja lišenja poslovne sposobnosti jednog lica na aktivnu zaveštajnu sposobnost. U tim slučajevima, bez obzira na to da li se radi o potpunom ili delimičnom lišenju, pošto je posredi nedostatak koji se odnosi na subjektivni element sposobnost za rasuđivanje (samo izuzetno se može javiti drugi razlog a to je postojanje teških fizičkih nedostataka zbog kojih je neko lišen poslovne sposobnosti) – treba smatrati da takvo lice nije sposobno da pravi testament. Dakle, lišenje poslovne sposobnosti stvara oborivu pretpostavku da lišeno lice nema aktivnu zaveštajnu sposobnost."[213] S druge strane, imamo i situaciju da maloletno lice koje još nema poslovnu sposobnost a navršilo je 15. godina, ima zaveštajnu sposobnost. Koliko god je postojanje zaveštajne sposobnosti važno u trenutku sačinjavanja zaveštanja, toliko gubitak iste

sposobnost se stiče punoletstvom, s navršenih 18 godina života ili emancipacijom (zaključenjem braka pre punoletstva, s navršenih 16 godina života, po dozvoli suda), a delimična s navršenih 14 godina života. Potpuna ili delimična poslovna sposobnost ne poklapa se s radnom sposobnošću, bračnom sposobnošću, a ni s testamentarnom sposobnošću. Delimično poslovno sposobno lice, koje nije navršilo 15 godina života, testamentarno je nesposobno. Testamentarna sposobnost stiče se ako su se stekle opšte i eventualno, posebne pretpostavke za sačinavanje testamenta." Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 119.

[213] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 234.

nakon sačinjavanja zaveštanja nije od uticaja na njegovu važnost. Zakon o nasleđivanju kao novinu uneo je pravni institut koji u suštini počiva na ustanovi obligacionog prava, klauzuli promenjenih okolnosti (*rebus sic stantibus*). Naime, u izuzetnim slučajevima kada se bitno izmene prilike koje su za vreme zaveštanja bile zaveštaočeva odlučujuća pobuda, sud može, na zahtev zainteresovanog lica, staviti van snage pojedine odredbe zaveštanja ako zaveštalac to nije mogao učiniti zbog gubitka sposobnosti za rasuđivanje.[214] Zakon je zainteresovanom licu ostavio rok od tri godine od dana proglašenja zaveštanja u kome to lice može podneti zahtev za stavljanje van snage pojedinih odredbi zaveštanja.

2.1. Opšte pretpostavke – uslovi za sačinjavanje zaveštanja

Zakonodavac je prilikom utvrđivanja zaveštajne sposobnosti odredio i odgovarajuće uslove koje lice mora ispuniti da bi zaveštajnu sposobnost i imalo, odnosno da bi bila pravom i priznata.

Prva pretpostavka ili uslov koje lice mora da ispuni jeste određeni broj godina života.

Starosna dob u našem zakonu, kao objektivan uslov za sticanje zaveštajne sposobnosti, postavljena je na 15 navršenih godina.[215] U odnosu na prethodni zakon o nasleđivanju, došlo je do snižavanja starosne granice (prethodni zakon imao je 16 godina kao starosnu granicu). Snižavanje je rezultat uticaja ostalih grana prava, njihove uzajamne veze i uticaja ostalih savremenih prava evropskih zemalja i zemalja u okruženju. Npr. zakon iz radnopravne oblasti omogućio je maloletnicima starijim od 15 godina života zasnivanje radnog odnosa,[216] lice tih godina ima mogućnost samostalnog raspolaganja svojom imovinom stečenom radom.[217] "Usklađivanje ovih propisa predstavlja doprinos afirmaciji stvaralačkih aktivnosti kod mladih ljudi, njihovog podsticanja da i u ovom uzrastu stiču

[214] Videti član 80., stav. 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[215] U rimskom pravu, testamentarna sposobnost (*testamenti factio activa*) priznavana je muškarcima sa navršenjem 14. godine života. Žene su to pravo sticale navršenjem 12. godine. Stanojević, O. (1994). Rimsko pravo, Beograd: Službeni list SRJ, str. 229. Srpski građanski zakonik priznavao je punu sposobnost testiranja maloletnicima koji su navršili 15 godina života. "Ova lica mogla su da testiraju u svakoj zakonom predviđenoj formi bez ikakvog odobrenja ili učešća zakonskog zastupnika." Marković, L. (1930). Nasledno pravo, op. cit., str. 189.

[216] Videti član 24., stav 1. Zakona o radu, "Sl. glasnik RS", br. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - odluka US, 113/17 i 95/18 - autentično tumačenje.

[217] Videti član 64., stav 3. Porodičnog zakona, op. cit.

imovinu putem rada i nastojanja da stvaranje postane njihova životna potreba."[218] U savremenim pravnim sistemima evropskih zemalja starosna granica za sticanje sposobnosti za sačinjavanje testamenta kreće se od 14. do 18. godine. Najniža granica je prihvaćena u pravu Republike Mađarske, u kojem maloletnici koji su navršili 14. godina života, kao i punoletna lica koja su delimično lišena poslovne sposobnosti, u pogledu njihove sposobnosti davanja imovinskopravnih izjava mogu punovažno raspolagati isključivo u obliku javnobeležničkog zaveštanja. Takođe, i u pravu Republike Austrije ograničena zaveštajna sposobnost stiče se sa navršenih 14. godina života. Maloletnicima je u ovom uzrastu omogućeno da sačine usmeno, sudsko i javnobeležničko zaveštanje. U pravu Republike Nemačke zaveštajna sposobnost se stiče sa navršenih 16. godina života, kada je moguće sačinjavanje javnobeležničkog zaveštanja, davanjem izjave u usmenoj formi pred javnim beležnikom ili predajom otvorenog pisma. U istom uzrastu, odnosno sa navršenih 16. godina života zaveštajno raspolaganje moguće je i u pravu Republike Francuske, kao i u pravu Republike Hrvatske. U zakonodavstvima Ruske Federacije, Republike Bugarske i Velike Britanije zaveštajna sposobnost se stiče kada i poslovna sposobnost, sa navršenih 18. godina života.[219]

Drugi uslov je da je to lice sposobno za rasuđivanje.

Sposobnost za nasleđivanje sačinjavaju dve komponente, a to su svest i volja. Posmatrano sa medicinskog stanovištva, svest predstavlja psihičku funkciju ljudskog organizma. U tom smislu, svest i pažnja su treća grupa psihičkih funkcija koju nazivamo energijska. "Svest kao budnost, preduslov je svakog svesnog doživljaja, a pažnja obezbeđuje veliku oštrinu i efikasnost psihičkim procesima kada se usmere putem volje na određeni sadržaj i cilj."[220] Sastavni deo svesti je inteligencija kao četvrta kognitivna (spoznajna) funkcija. Jedna od brojnih definicija inteligencije kaže da inteligencija predstavlja opštu sposobnost koja omogućava uočavanje bitnih odnosa, odnosno opštu sposobnost da se mišljenje i spoznato upotrebi za nove zahteve. U pravu, kada govorimo o svesnom

[218] Živojinović, D. (1998). Testamentalna (zaveštajna) sposobnost, U: Novine u zakonu o nasleđivanju Srbije iz 1995: zbornik radova, Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu Institut za pravne i društvene nauke, str. 123.

[219] Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, op. cit., str. 78–79.

[220] Počuča, M. (2008). Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenog straha, Novi Sad: Univerziteta Privredna akademija, str. 18.

licu, podrazumevamo da je lice prosečnog znanja i inteligencije, odnosno iskustva, sposobno da shvati koje pravne posledice njegova radnja ili izjava volje može izazvati u odnosu na njegova prava i obaveze, bez obzira na to da li su konkretne radnje pravno dopuštene ili nedopuštene, dakle kažnjive. Kad neko lice nije u mogućnosti da pravilno razume svoje i postupke i ponašanja drugih lica, tada govorimo o licu koje nije sposobno za rasuđivanje. Porodični zakon u delu koji reguliše pitanje lišavanja poslovne sposobnosti lica kaže: "Punoletno lice koje zbog bolesti ili smetnji u psiho-fizičkom razvoju nije sposobno za normalno rasuđivanje te zbog toga nije u stanju da se samo stara o sebi i o zaštiti svojih prava i interesa može biti potpuno lišeno poslovne sposobnosti." [221] Što se tiče pitanja definisanja vrsta bolesti i smetnji u psihofizikom razvoju, širim tumačenjem Porodičnog zakona Srbije možemo zaključiti da pod pojmovima bolesti i psihofizičkih smetnji može biti prihvaćeno svako ono ponašanje punoletnog lica koje za posledicu ima nemogućnost staranja o sebi i svojim pravnim interesima. [222] Značajan deo zaveštaočeve sposobnosti za sačinjavanje zaveštanja čini zaveštaočeva volja da do zaveštanja zaista i dođe. Da bi bila relevantna u pravu, volja pravnog subjekta da preduzme neki pravni posao mora biti u saglasnosti sa svesti tog lica o uslovima i posledicama preduzetih radnji. Ukoliko ne postoji saglasnost volje i svesti o preduzetom pravnom poslu otvara se mogućnost zainteresovanim licima da obaraju preduzeti pravni posao osnovom postojanja mana volje. U pogledu zaveštajne sposobnosti volja se, pre svega, ogleda u nameri (*animus testandi*) zaveštaoca da raspolaže imovinom za slučaj svoje smrti. Namera mora biti ispoljena tako da se njeno postojanje može utvrditi sa sigurnošću. "Iz namere ostavioca mora nedvosmisleno proizilaziti da izjavljena volja predstavlja poslednju volju (testament), a ne neki drugi pravni posao (npr. javno obećanje nagrade, ponuda za zaključenje ugovora itd.)."[223] Dakle, volja mora biti slobodna, ozbiljna i stvarna, određena i bezuslovna.

[221] Član 146. Porodičnog zakona Srbije, op. cit.
[222] Detaljnije o razlozima stavljanja lica pod starateljstvo i lišenju poslovne sposobnosti odnosno utvrđivanju sposobnosti nekog lica za rasuđivanje pogotovo o pravilima sadržanim u međunarodnoj klasifikaciji bolesti, povreda i uzroka smrti videti u: Počuča, M. (2010). Porodično pravo, op. cit., str. 270–273.
[223] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 122.

2.2. Posebne prepostavke – uslovi za testamentarnu sposobnost

Posebne pretpostavke – uslovi pojavljuju se prilikom sačinjavanja nekih oblika zaveštanja. Njihovo postojanje podrazumeva i postojanje opštih uslova (uzrast, i sposobnost za rasuđivanje). Poseban uslov prilikom sačinjavanja npr. vojnog testamenta jeste to da je testator mobilisan ili da se nalazi u ratu na vojnoj dužnosti. Isto tako npr. svojeručno zaveštanje ne može sačiniti lice koje ne zna da čita i piše. Da bi neko lice sačinilo brodsko zaveštanje potrebno je da, pored opštih uslova za sačinjavanje zaveštanja, bude ispunjen i poseban uslov, a to je da se zaveštalac nalazi na brodu. Kada se za sačinjavanje određenog oblika zaveštanja zahteva ispunjenje posebnih uslova, a zaveštalac ne ispunjava postavljene uslove, onda kažemo da na strani zaveštaoca ne postoji zaveštajna sposobnost za sačinjavanje tog oblika zaveštanja. Istovremeno, to ne znači da to lice nema aktivnu zaveštajnu sposobnost za sačinjavanje nekog drugog oblika zaveštanja. Detaljnije o uslovima za sačinjavanje pojedinog zaveštanja govorićemo kad budemo obrazlagali svaki oblik zaveštanja za sebe.

2.3. Zakonski oblik – forma zaveštanja

Zaveštanje je formalni pravni akt, pa je za njegovu punovažnost pored ostalih zakonom utvrđenih uslova, potrebna i zakonom predviđena forma. Formu, kao uslov za punovažnog zaveštanja, poznaju svi savremeni pravni sistemi. Naše pravo u pogledu forme zaveštanja navodi:

> **"Zaveštanje mora biti sačinjeno u obliku i pod uslovima određenim zakonom."**[224]

Razloga za donošenje ovakve zakonske norme je više. Najvažniji upravo proizilazi iz same prirode zaveštanja kao pravnog posla *mortis causa*. Naime, nakon smrti zaveštaoca, jedan od težih zadataka suda u toku ostavinske rasprave jeste utvrđivanje zaveštaočeve namere i volje u pogledu raspolaganja imovinom ukoliko o tome postoji spor među potencijalnim naslednicima zaveštajnim i drugim. Radi toga, potrebno je za života zaveštaoca prilikom sačinjavanja samog zaveštanja obezbediti da se izjava poslednje volje dâ na takav način koji će garantovati da se stvarna volja zaveštaoca realizuje, a mogućnost nedoumica i zloupotreba u tom pogledu svede na najmanju moguću meru. Nepostojanje zakonom

[224] Član 83. Zakon o nasleđivanju, op. cit.

utvrđenog oblika dovodi do rušljivosti zaveštanja. U tom smislu, kao logičan nastavak, zahteva za sačinjavanjem zaveštanja u obliku i pod uslovima određenim zakonom, zakonodavac donosi normu kojom određuje da je rušljivo zaveštanje koje nije sačinjeno na utvrđen način.[225] Svrha pobrojanih normi ogleda se u tome da se izvrši maksimalna zaštita zaveštaoca nakon njegove smrti u pogledu tumačenja njegove autentične volje. Forma je u tom smislu bitan sastojak zaveštanja. Pobijanje zaveštanja usled rušljivosti iz člana 168. može vršti lice koje za to ima pravni interes. "Isticanje rušljivosti zaveštanja u ostavinskom postupku, po pravilu, izaziva spor o činjenicama, zbog čega će sud prekinuti raspravljanje zaostavštine i uputiti stranke da pokrenu parnicu." [226] Poništenje zaveštanja rušljivog zbog povrede oblika i nepoštovanje uslova određenih zakonom može se zahtevati u roku od jedne godine od dana saznanja za zaveštanje, a najkasnije u roku od 10 godina od dana proglašenja zaveštanja. Početak roka ne može početi pre proglašenja zaveštanja.[227]

2.4. Svedoci zaveštanja

Svedoci u našem zaveštajnom pravu pojavljuju se u tri slučaja:

1. **prilikom utvrđivanje identiteta zaveštaoca,**
2. **prilikom sačinjavanja pojedinih oblika zaveštanja i**
3. **prilikom proglašenja zaveštanja.**

Zakon je po pitanju svedoka doneo pravila kojima se utvrđuje koje lice može biti svedok, a koje ne može. Jedan deo pravila utvrđen je u Zakonu o nasleđivanju a drugi deo nalazi se u Zakonu o vanpraničnom postupku. Imajući u vidu situacije u kojima je zakon odredio prisustvo svedoka razlikujemo i uslove koje svedoci moraju ispunjavati da bi bili pravom priznati svedoci. Testamentarne svedoke moramo razlikovati od svedoka koji se pojavljuju u krivičnom i parničnom postupku. Svedočenje u pomenuta dva postupka predstavlja građansku dužnost i svedoci se moraju toj dužnosti i odazvati pod pretnjom prinudnog privođenja po nalogu suda. Testamentarni svedoci nemaju obavezu i dužnost svedočenja jer se radi o principu dobrovoljnog svedočenja.

---

[225] Videti član 168. Zakon o nasleđivanju, op. cit.
[226] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 486.
[227] Član 170. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

2.4.1. Svedoci identiteta

Svedoci koji se javljaju kao svedoci identiteta imaju zadatak da pre sačinjavanja određenih oblika zaveštanja pomognu nadležnom organu da utvrdi identitet zaveštaoca. Svi javni oblici zaveštanja (sudsko, međunarodno, brodsko, konzularno, javnobeležničko i vojno zaveštanje) podrazumevaju da nadležni državni organ pre sačinjavanja zaveštanja utvrdi identitet zaveštaoca i postojanje njegove stvarne volje u tom pogledu. Izuzetak od utvrđenog pravila postoji samo u situaciji kada ovlašćeno službeno lice nadležnog organa poznaje lično zaveštaoca. U tom slučaju, utvrđivanje identiteta nije potrebno. Sve druge situacije zahtevaju od ovlašćenog službenog lica da pre sačinjavanja zaveštanja utvrdi pravi identitet zaveštaoca. Prilikom utvrđivanja identiteta, zaveštalac može posedovati ličnu ispravu sa fotografijom a mora je posedovati i svedok. Ako zaveštalac poseduje ličnu ispravu sa fotografijom koja je važeća i koju je izdao nadležni državni organ, onda je dovoljno da pored javne isprave samo jedan svedok potvrdi identitet zaveštaoca.[228] U slučaju da zaveštalac nema javnu ispravu sa fotografijom, njegov identitet moraju posvedočiti dva svedoka. Ovi svedoci imaju isključivi zadatak u postupku sačinjavanja zaveštanja da potvrde identite zaveštaoca. Njihova uloga u sačinjavanju zaveštanja time se i završava. Međutim, za razliku od testamentarnih svedoka, svedoci identiteta mogu biti srodnici zaveštaoca, a mogu biti i kasniji naslednici zaveštaočevi, bilo singularni bilo univerzalni. Da bi svedočenje o identitetu bilo pravno valjano potrebno je da svedok identiteta ima poslovnu sposobnost. Priklanjamo se stanovištu autora koji smatraju da je dovoljna i delimična poslovna sposobnost svedoka da bi svedočenje bilo pravno valjano. Na sudu je da tokom utvrđivanja identiteta zaveštaoca utvrdi kod delimično sposobnog lica da li je ono podobno za ovu vrstu svedočenja. (Svedoči se samo o identitetu nekog lica i za tu vrstu svedočenja nije potrebno nekakvo posebno znanje i sposobnost).

Nakon što potvrde identitet zaveštaoca, svedoci identiteta potpisuju zapisnik, odnosno stavljaju svoj rukoznak (nije neophodno da su i

[228] Sudska praksa najčešće prilikom utvrđivanja identiteta lica koje želi da sastavi ili potvrdi ispravu pred nadležnim organom prihvata kao dovoljno pokazivanje javne isprave sa fotografijom. Ista je situacija i kod zaveštaoca. Međutim, Zakon o vanparničnom postupku Srbije izričito u članu 168. određuje da: "Javni beležnik utvrđuje identitet učesnika uvidom u njegovu ličnu kartu, putnu ispravu, vozačku dozvolu ili drugi službeni dokument sa fotografijom, a ako to nije moguće, saslušanjem dva svedoka identiteta."

pismeni). Time se njihova uloga u sačinjavanju zaveštanja i završava. Njihovo dalje prisustvo nije potrebno.

2.4.2. Zaveštajni svedoci

Gotovo svi oblici zaveštanja u našem pravu podrazumevaju prisustvo zaveštajnih svedoka. Zaveštajni svedoci moraju biti pismeni, punoletni i poslovno potpuno sposobni izuzev kod usmenog zaveštanja, u kom slučaju svedoci ne moraju biti pismeni. Izuzetak je olografski (svojeručni testament) za čije sačinjavanje nisu potrebni zaveštajni svedoci. Njihovo fizičko prisustvo potpisa od bitnog je značaja za važnost svakog drugog zaveštanja u kom je zakon predvideo postojanje zaveštajnih svedoka. Uslov postojanja zaveštajnih svedoka kao razlog važnosti istih postoji kod alografskog zaveštanja (pisano zaveštanje pred svedocima), međunarodnog zaveštanja i usmenog zaveštanja. Prilikom objašnjenja oblika zaveštanja detaljnije ćemo se baviti i testamentarnim svedocima. **Da bi neko lice moglo biti testamentarni svedok, potrebno je da ispuni dva opšta uslova: 1. da je punoletno i 2. da je poslovno sposobno.** Posebni uslovi odnose se na posebne situacije kod pojedinih oblika zaveštanja. Tako npr. "Zaveštajni svedoci moraju biti pismeni, punoletni i poslovno potpuno sposobni, izuzev kod usmenog zaveštanja, kada svedoci ne moraju biti pismeni. Svedoci međunarodnog i pismenog zaveštanja pred svedocima moraju znati i jezik na kom zaveštalac izjavljuje da je zaveštanje njegovo, a svedoci usmenog i sudskog zaveštanja moraju znati i jezik na kom je zaveštanje sačinjeno."[229]

Svi pobrojani uslovi na strani zaveštajnih svedoka postavljeni su pozitivno, u smislu da testamentarni svedoci moraju biti podobni za tu funkciju, dakle moraju imati osobine koje se u zakonu traže.

Zaveštajni svedoci, za razliku od svedoka identiteta, moraju ispunjavati još jedan uslov da bi njihovo svedočenje bilo punovažno za postojanje zaveštanja. Ovaj put, uslov je postavljen negativno. Radi se o uslovu nepostojanja srodničkog odnosa između zaveštaoca i testamentarnih svedoka. O kom srodstvu (krvnom, tazbinskom, građanskom) i o kom stepenu je reč, zakon je odredio tačnim navođenjem. Tako:

[229] Videti član 112. Zakona o nasleđivanju, kojim zakonodavac određuje krug lica i uslove koje svedoci moraju ispuniti prilikom svedočenja prilikom sačinjavanja pojedinog zaveštanja. U okviru pomenutog člana o zaveštajnim svedocima stoji podnaslov "Ko može biti svedok".

> **"Ne mogu biti zaveštajni svedoci niti mogu sačiniti zaveštanje po zaveštaočevom kazivanju u svojstvu sudije, odnosno ovlašćenog lica ako se zaveštanje sačinjava po pravilima sudskog zaveštanja: potomci zaveštaočevi, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi preci i usvojioci, njegovi srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stepena srodstva zaključno, bračni drugovi svih tih lica i bračni drug zaveštaočev. To ne važi za usmeno zaveštanje."**[230]

Pažljivim čitanjem, potrebno je uočiti da se ova zakonska odredba ne odnosi samo na sudsko zaveštanje već na sva zaveštanja koja se sačinjavaju po pravilima sudskog zaveštanja. Ranije smo kazali da u ovu grupu zaveštanja ulaze sudsko, konzularno, javnobeležničko, brodsko, vojno i međunarodno zaveštanje kao javna zaveštanja.

Odredba zakona koja je isključila uslov srodstva prilikom sačinjavanja usmenog zaveštanja prihvata usmeno zaveštanje upravo onako kako i treba. Radi se o vanrednom zaveštanju koje se sačinjava u teškim okolnostima (borba za život) i vanrednim prilikama. Prisustvo srodnika i zaštita principa dobrovoljnosti i odsustva svake vrste pritiska na zaveštaočevu volju prilikom davanja izjave poslednje volje kod usmenog zaveštanja u ovom slučaju bi bilo kontraproduktivno. Ispostavilo bi se, naime, da zaveštalac ne može dati usmeno zaveštanje pred srodnicima kao zaveštajnim svedocima. Imajući u vidu prisutnu raspravu u naučnim krugovima i sudsku praksu u ovim slučajevima doneta je pravilna odluka o ovom pitanju. Međutim, zaveštajni svedoci kod usmenog zaveštanja imaju obavezu da, bez odlaganja, napismeno sastave zaveštaočevu poslednju izjavu volje i da je predaju što pre sudu, ili da je usmeno ponove pred sudom iznoseći pri tom kad je gde i u kojim prilikama zaveštalac izrekao svoju poslednju volju. Izvršenje ove obaveze nije uslov punovažnosti usmenog zaveštanja.

2.4.3. Svedoci proglašenja zaveštanja

Prilikom proglašenja zaveštanja, osnovom zakonske norme obavezno je prisustvo dva svedoka.[231] Pored uslova da se radi o punoletnim licima koja imaju sposobnost za rasuđivanje, zakonodavac nije postavio nikakav drugi uslov na strani svedoka proglašenja zaveštanja. Pored pozvanih lica

[230] Član 113. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[231] Član 106. Zakona o vanparničnom postupku u stavu 3. kaže: "Otvaranje i čitanje testamenta izvršiti će se u prisustvu dva punoletna građanina koji mogu biti i naslednici."

srodnika zaveštaoca, pre svih, kao svedoci proglašenja mogu se pojaviti i sudski zapisničar, sudski tumač ili bilo koji drugi radnik suda ili lice koje se zatekne u sudu u trenutku proglašenja zaveštanja. I ovaj oblik svedočenja je dobrovoljan.

III SADRŽINA ZAVEŠTANJA

Sadržinu zaveštanja možemo podeliti na nekoliko načina. Najzastupljenija podela odnosi se formu odredbi koje se nalaze u zaveštanju. Po formi razlikujemo:

1. **materijalno pravne odredbe,**
2. **formalnopravne odredbe i**
3. **odredbe koje nisu naslednopravnog karaktera.**

Odredbe zaveštanja u materijalnopravnom smislu odnose se na izjavu ili naredbu poslednje volje zaveštaoca. Ovim odredbama određuje se univerzalni ili singularni naslednik, isključuje se ili lišava prava na nužni deo naslednik, oprašta se nedostojnost za nasleđivanje, određuju se nasledne kvote koje treba da pripadnu pojedinim naslednicima, postavljaju se uslovi i rokovi u vezi sa nasleđivanjem, određuju nalozi, osnivanje zadužbine i sl. U ovom smislu, zaveštanje u materijalnom smislu se poklapa zaveštanjem u subjektivnom smislu. "Testament u materijalnom smislu sinonim je za samu izjavu poslednje volje."[232]

Formalnopravne odredbe zaveštanja sadrže radnje kojima se određuju izvršioci zaveštanja, lica koja treba da se staraju o ostaviočevoj volji sa legatom ili nalogom i sl.

Zaveštalac ima slobodu prilikom sačinjavanja zaveštanja da odluči o tome što će sadržavati zaveštanje. Stoga zaveštanje može sadržati i odredbe koje nisu naslednopravnog karaktera npr. poreporučuje se organu starateljstva da neko lice postavi ili ne postavi za staraoca maloletnoj deci ostavioca, priznaje ili oprašta dug, određuje mesto i način sahrane, priznaje vanbračno očinstvo deteta i sl. Međutim, sve odredbe zaveštanja moraju biti dopuštene. Širina dopuštenog raspolaganja prilikom sačinjavanja zaveštanja ista je kao i kod sklapanja pravnih poslova među živima. Ograničenja u pogledu zaveštajne slobode odnose se uglavnom na

[232] Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 231.

ograničenja u odnosu na naslednike, uslove i rokove u pogledu nasleđivanja i legata, odnosno naloga u zaveštanju.

3.1. Postavljanje naslednika

Osnovni motiv zaveštaoca za sačinjavanje zaveštanja jeste postavljanje naslednika i određivanje naslednog dela zaveštajnih naslednika. Istorijski gledano, bez postavljanja naslednika njegovim imenovanjem u zaveštanju, zaveštanje nije moglo ni postojati. Savremeno nasledno pravo ne postavlja uslov takve prirode, moguće je sačiniti pravovaljano zaveštanje u kome nije označen naslednik. Zaveštajni naslednik može biti univerzalni sukcesor ili singularni sukcesor u zavisnosti od volje zaveštaoca izražene u zaveštanju. Zaveštalac može postaviti jednog ili više zaveštajnih naslednika. Zakon o nasleđivanju daje definiciju zaveštajnog naslednika:

> **"Naslednik na osnovu zaveštanja je onaj kome je zaveštalac ostavio celokupnu imovinu ili deo te imovine određen prema njenoj celini.**
>
> **Naslednikom se smatra i onaj kome je zaveštanjem ostavljena jedna ili više određenih stvari ili prava ako je zaveštalac hteo da taj bude naslednik."**[233]

Stavom 2. zakonske norme određen je univerzalni sukcesor, bilo da se radi o jednom univerzalnom sukcesoru ili više njih koje nazivamo sanaslednicima, dok se stavom 3. određuje se singularni sukcesor, naslednik koji nasledna prava vuče osnovom legata, o čemu će kasnije biti više reči.

Naslednik se najčešće postavlja neposredno, tako da ne postoji dilema o njegovom građanskom identitetu i ličnosti. Imenovanjem naslednika imenom i prezimenom, odnosno ličnim imenom i dodatkom koji individualizuje naslednika u odnosu na druga lica prema zaveštaocu (moj sin Marko, moja kći Bojana), najčešći je način postavljanja naslednika. Posredno, naslednik se može postaviti tako što će u zaveštanju zaveštalac navesti podatke na osnovu kojih se može utvrditi lični identitet naslednika[234] (određujem za naslednika komšiju koji je zasadio i koji

[233] Član 114., stav 2 i 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[234] Po pitanju određenja naslednika u zaveštanju, zakon kaže da naslednici isporukoprimci i drugi kojima su ostavljene kakve koristi, moraju biti određeni ili odredivi. Odredivi su ako zaveštanje sadrži podatke na osnovu kojih se može utvrditi ko

održava park oko zgrade npr.). Zaveštanjem se za naslednika može postaviti fizičko i pravno lice. Pravno lice položaj naslednika može imati samo u slučaju zaveštajnog nasleđivanja.[235] U situaciji kada postoji samo jedan imenovani naslednik kao univerzalni sukcesor, govorimo o generalnom nasledniku. Ukoliko ih je više, svaki od njih nasleđuje deo zaostavštine određen u zaveštanju (1/3 ili 1/5 može i 30% npr. ali ovo je ređi način ostavljanja naslednih kvota u zaveštanju) i nazivamo ih sanaslednicima. Ukoliko su sanaslednici imenovani bez određivanja nasledničke kvote, raspodela zaostavštine vrši se na jednake delove među njima.

3.1.1. Određivanje zamenika nasledniku – supstitucija

Zaveštalac ima pravo da u zaveštanju odredi zamenika naslednika u slučaju da zaveštajni naslednik ne može ili neće da nasledi. Kada umre pre zaveštaoca, zaveštajni naslednik ne može naslediti jer nije živ. Takođe, ne može naslediti ni zaveštajni naslednik koji je nedostojan za nasleđivanje. U situaciji kada zaveštajni naslednik da negativnu nasledničku izjavu (odrekne se od nasleđa), tada kažemo da nasledenik neće da nasledi. U oba pomenuta slučaja, zaveštaocu je ostavljena mogućnost da zameni naslednika (obična supstitucija) imenovanjem supstituta. Kao i zaveštajni naslednik ili isporukoprimac, i njihov imenovani zamenik mora ispuniti sve pretpostavke da bi i nasledio. Pretpostavke su: da je živ u trenutku ostaviočeve smrti (ili bar začet), da nije nedostojan i da se nije odrekao nasleđa. S obzirom na to da zamenik naslednika svoje pravo na nasleđivanje može ostvariti samo u slučaju da imenovani naslednik ne može ili neće da nasledni, govorimo o principu isključivosti. Ako

---

su oni. Primer iz sudske prakse: Nasljednik je u oporuci dovoljno određen riječima „ostavljam onome tko me dohrani i sahrani." Rešenje Vrhovnog suda NR Hrvatske Gzz. 108/57 od 17. oktobra 1957. ZSO, knjiga II sveska 3, 1957, odluka br. 614. Preuzeto iz: Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit. str. 398.

[235] Član. 3., stav. 3 Zakona o nasleđivanju odredio je da na osnovu zaveštanja može naslediti i pravno lice uz uslov da posebnim propisima nije drugačije određeno. Istim članom u stavu 4. određeno je da pravno lice može biti i legatar. Zakon je u odredbama koje se odnose na raspoloaganje u dozvoljene svrhe i osnivanje zadužbine i fondacije, takođe, predvideo mogućnost da pravno lice dobije nekakvu korist iz zaveštanja. U članu 118. Zakona ostavljena je mogućnost da zaveštalac ostavi deo imovine iz zaostavštine već postojećem pravnom licu ili da se osnovom njegove naredbe u zaveštanju osnuje posebno i novo pravno lice – zadužbinu, koja će osnovom zaveštanja naslediti sredstva za postizanje ostavljenog cilja.

nasleđuje institut, onda ne nasleđuje supstitut i obrnuto. Nikad se ne može desiti da naslede obojica istovremeno ili da nasleđuju jedan drugog. Zakon je dozvolio i mogućnost da zaveštalac pored mogućnosti imenovanja zamene, zaveštajnim naslednicima odredi zamenu i zakonskim naslednicima. Zakon o nasleđivanju izričito je zabranio zaveštaocu da u zaveštanju odredi naslednika imenovanom zaveštajnom nasledniku ili isporukoprimcu (legataru). Ovaj oblik supstitucije naziva se fideikomisarna supstitucija.[236] Dakle, imenovanje naslednika nasledniku u našem pravu nije dozvoljeno.

3.1.2. Ograničenja u zaveštanju u pogledu naslednika

Zaveštalac prilikom određivanja zaveštajnih naslednika, njihovih supstituta, može postaviti odgovarajuća ograničenja prilikom nasleđivanja. Ograničenja mogu, u odnosu na naslednika biti u pogledu postavljanja odgovarujućih uslova, rokova i naloga. U pravnom poslu uslov predstavlja neizvesnu okolnost od čijeg ispunjenja zavisi i sam pravni posao. U zaveštanju, ispunjenje uslova određuje se prema normama građanskog prava, s tim što te norme nisu u koliziji sa normama zakona o naslednom pravu koje se odnose na uslove i rokove. Opšte odredbe građanskog prava govore o mogućim dopuštenim i moralnim uslovima. Odredbe naslednog prava definišu uslov na negativan način. Kada je zaveštanjem nasledniku ili više njih ograničeno nasledno pravo uslovima ili rokovima, od vrste uslova ili rokova zavisi i način sticanja zaostavštine lica čije pravo je ograničeno.

Zbog važnosti materije, detaljnije ćemo se baviti ovim pitanjima.

3.1.3. Raspolaganje u dozvoljene svrhe

Zaveštalac ima pravo da u svom zaveštanju odredi da se celokupna imovina ili njen deo upotrebi za postizanje neke dozvoljene svrhe. O tome šta predstavlja dozvoljenu svrhu kao "pravnom pitanju", odlučuje sud u ostavinskom postupku. Od procene dozvoljene svrhe zavisi i činjenica da li će zaveštanje biti punovažno ili ne. Da bi zaveštana imovina bila upotrebljena u dopuštene svrhe, nužno je imenovati lice, bilo fizičko bilo pravno, koje će naslediti imovinu u delu koji je to zaveštalac odredio u zaveštanju. To lice kome je povereno raspolaganje u dopuštene svrhe ne mora i biti osnovano samo zbog toga. Ono se može baviti sasvim drugim

[236] Videti član 159., stav. 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

poslovima. Međutim, u nasleđenom delu imovine ostavioca, ono mora poštovati nalog ostavioca i raspolagati nasleđenim sredstvima onako kako je zaveštalac odredio. To znači da se kod raspolaganja u dopuštene svrhe u stvari radi o nalogu. Zbog te činjenice, potrebno je da odredba zaveštanja o raspolaganju u dozvoljene svrhe ima sve potrebne karakteristike kao i druge odredbe zaveštanja (bude dopuštena, moguća, izvršiva i sl.).[237] Naziv koji se u teoriji koristi kod ovakvih raspolaganja jeste fiducijarna zadužbina (nepotpuna zadužbina). Zakon je ostavio mogućnost zaveštaocu da u cilju raspolaganja u dopuštene svrhe odredbom zaveštanja naredi osnivanje zadužbine ili fondacije, s tim što je dužan da u zaveštanju i obezbedi sredstva za postizanje njezinog cilja.[238] Ova zadužbina ima svojstvo pravnog lica. Da bi nastala, potrebno je kumulatvno ispuniti sledeće pretpostavke: da je zaveštanjem naređeno osnivanje zadužbine, da je zaveštanjem određena imovina i sredstva za osnivanje i da je u zaveštanju određen dozvoljen cilj koji ta zadužbina ostavljenim sredstvima treba postići.[239]

---

[237] Da bi se ovakva odredba u zaveštanju mogla sprovesti, nužno je da je lice koje treba sprovesti ovo dopušteno raspolaganje određeno ili bar odredivo (čl. 115. Zakona o nasleđivanju). Isto tako, to lice mora imati sposobnost za nasleđivanje kao i drugi naslednici uz poštovanje zakonom utvrđenih ograničenja i zabrana u pogledu zaveštajnih naslednika (npr. sredstvima u dopštene svrhe ne bi moglo raspolagati lice koje je svedok zaveštanja u određenim oblicima zaveštanja, sudija pred kojim je sastavljeno zaveštanje, njegov bračni drug). Na primer: "Sve što imam ostavljam u korist školovanja slepe i slabovidne dece u Beogradu."Ovom odredbom zaveštanja, imenovan je posredno naslednik sve imovine ostavioca. Radi se o pravnom licu (školi) koja se tim poslom bavi. Jasno je da ovom odredbom nije osnovana nova škola već je reč o postojećoj kao zaveštajnom nasledniku. Zaveštalac je naredio da se njegova cela imovina u potrebi u dozvoljene svrhe, te je školi dato pravo nasleđivanja imovine ostavioca u humane svrhe – školovanje slepe i slabovidne dece.

[238] Član 118., stav. 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit..

[239] Republika Srbija donela je u Skupštini Srbije 23.11.2010. Zakon o zadužbinama i fondacijama Srbije. Zadužbina u smislu ovog zakona jeste pravno lice bez članova koje je osnivač namenio određenu imovinu (osnovna imovina ne može biti manja od 30. 000 evra u dinarskoj protivrednosti), radi dobročinskog stvaranja opštekorisnog cilja ili privatnog interesa, odnosno cilja koji nije zabranjen Ustavom i zakonom. Fondacija, u smislu ovog zakona, jeste pravno lice, bez članova i osnovne imovine koje je osnovano radi dobročinog stvaranja opštekorisnog cilja koji nije zabranjen Ustavom i zakonom. Članom 3 ovog zakona definisani su poslovi, odnosno aktivnosti koje se smatraju opštekorisnim i dobočinim kao npr.: aktivnosti usmerene na promovisanje ljudskih, manjinskih i građanskih prava, promovisanje demokratskih vrednosti, evropskih

3.2. Postavljanje uslova i rokova u zaveštanju

> **"Zaveštalac može, u pojedinim odredbama zaveštanja, postaviti uslove i rokove."**[240]

Ovom zakonskom odredbom pitanje postojanja uslova i rokova u zaveštanju afirmativno je rešeno. Međutim, da bi do njihove primene i došlo, potrebno je da uslovi i rokovi budu dopušteni, mogući i izvršivi i moralni. Ukoliko u zaveštanju postoje uslovi i rokovi koji nisu valjani po zakonu, njihova nevažnost ne utiče na valjanost ostalih odredbi zaveštanja.

3.2.1. Postavljanje uslova

Uslov u naslednom pravu predstavlja neizvesnu okolnost od čijeg ispunjenja ili neispunjenja zavisi dejstvo zaveštanja. Sačinjavanje zaveštanja predstavlja, kako smo naveli, jednostranu, dobročinu i uvek opozivu izjavu poslednje volje ostavioca kojom zaveštalac raspolaže imovinom za slučaj svoje smrti. Ukoliko u zaveštanju postoji klauzula kojom zaveštalac dejstvo zaveštanja uslovljava postojanjem ili nepostojanjem određenih okolnosti onda govorimo o postavljenom uslovu u zaveštanju. Uslov može biti postavljen u odnosu na naslednike i druga zainteresovana lica. Najčešće se uslov u zaveštanju postavlja upotrebom izraza: "dužan je", "pod uslovom", "ako", "s tim da" ili "ukoliko". Uslov može biti postavljen i prećutno tako da iz odredaba zaveštanja proizilazi da postoji određeni uslov. Prema karakteristikama, uslove možemo podeliti na nekoliko načina. Pozitivni uslovi jesu oni kod kojih se neka neizvesna okolnost treba desiti da bi došlo do ispunjenja uslova. Negativni uslov ostvariće se samo ako se uslovljeni događaj ne desi. Odložni ili suspenzivni uslov odlaže pravni posao (nasleđivanje osnovom zaveštanja) sve do trenutka ispunjenja uslova iz zaveštanja. Znači odložni uslov je buduća i neizvesna okolnost čijim nastupanjem lice određeno u testamentu postaje naslednik (npr. Marko će postati moj naslednik kada položi pravosudni ispit). Odložni uslovi u testamentarnom pravu deluju *eh nunc*, odnosno nemaju povratnog dejstva.[241] U slučaju da zaveštalac predvidi odložni negativni uslov, takva odredba se smatra raskidivim pozitivnim

integracija, ... zaštita životinja, zaštita životne sredine, borba protiv korupcije... Videti članove 2. i 3. Zakona o zadužbinama i fondacijama Srbije, op. cit.

[240] Član 119. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[241] Član 123., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

uslovom.[242] U tom smislu ukoliko odredba u zaveštanju glasi "Moj sin će biti naslednik ako ne propuši" potrebno je tumačiti: "Moj sin biće naslednik dok ne propuši." Raskidni ili rezolutivni uslovi svojim nastupanjem poništavaju dejstvo zaveštanja (dakle, ako se uslov ostvari naslednik neće naslediti, odnosno moraće da vrati nasleđeno). Ovaj uslov predstavlja buduću i neizvesnu okolnost čijim nastupanjem postavljeni naslednik gubi to svojstvo, a zaostavština pripada zakonskim naslednicima, ukoliko zaveštanjem nije predviđeno drugačije. Primer za raskidni uslov jeste: Darko će izgubiti nasledstvo ako napusti školu.[243]

Svi nabrojani uslovi, a ima ih još, odnose se kako na zaveštajnog naslednika tako i na isporukoprimca ili legatara kao singularne sukcesore. Vreme koje protiče dok se čeka ispunjenje određenog uslova nazivamo pendencija. Imajući u vidu da naše zakonodavstvo ne poznaje pojam *ležeće zaostavštine ili zaostavštine bez naslednika,* potrebno je da neko u vreme pendencije bude titular zaostavštine. Ukoliko se radi o pendenciji zbog odložnog (suspenzivnog uslova), zaostavština pripada ostaviočevim zakonskim naslednicima.[244] Oni u pendenciji imaju status prethodnih naslednika što im omogućava da zaostavštinom upravljaju, da je koriste, ubiraju plodove sa nje. S obzirom na postojanje uslova, prethodni naslednici ne smeju zaostavštinom raspolagati (stavljati je u pravni promet npr. putem prodaje i sl.). U pogledu ostaviočevih dugova, prethodni naslednici odgovaraju do visine zaostavštine koju su primili u nasleđe čekajući da li će se odložni uslov desiti ili neće." Prema našim pozitivnim propisima, sud je dužan da u ostavinskom rešenju konstatuje da li je i koliko pravo naslednika odloženo zbog neispunjavanja uslova i u čiju korist. Sud će takođe na predlog zaineresovanih lica za vreme pendencije uslova, odrediti privremene mere za obezbeđenje odnosnog dela zaostavštine, po odredbama zakona o izvršnom postupku."[245]

Da bi pravi naslednik zaista i nasledio osnovom zaveštanja donetog pod odložnim (suspenzivnim) rokom potrebno je da dočeka živ trenutak ispunjenja određenog uslova, i potrebno je da se određeni uslov zaista i desi. Ukoliko do ovoga ne dođe, prethodni naslednik postaje pravi

---

[242] Član 123., stav 2. Ibidem.

[243] Panov, S., Antić, O. (2017). Porodično pravo & Nasledno pravo: priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd: Projuris, str. 150.

[244] Videti član 125. Zakon o nasleđivanju, op. cit.

[245] Detaljnije o pravu prethodnih naslednika za vreme pendencije, Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 252.

naslednik u punom smislu. Njegovo nasledno pravo u tom trenutku potpuno se izjednačava sa naslednim pravom univerzalnog naslednika u trenutku smrti ostavioca. U suprotnom slučaju, kada dođe do ispunjenja uslova, naslednik koji je postavljen uz uslov potaje univerzalni sukcesor a prethodni naslednik gubi nasledna prava. Međutim, privremeni naslednik ipak zadržava određena prava koja je imao u vremenu pendencije uslova kao što su: zadržava ubrane plodove u vremenu pendencije, ostaje mu pravo naknade troškova koje je imao u odnosu na privremeno ustupljenu zaostavštinu, odnosno ostaje mu pravo isplate troškova koje je imao prema ostaviočevim poveriocima.

U slučaju postavljanja raskidnog uslova u zaveštanju imamo obrnutu situaciju od objašnjene. Naime, u tom slučaju, imenovani zaveštajni naslednik u vreme pendencije raskidnog uslova ima položaj privremenog naslednika. Sada on čeka da vidi da li će se raskidni uslov i desiti. Ako se desi, njegova nasledna prava na zaostavštini koju je dobio zaveštanjem prestaju. Kao i u prvom slučaju, imenovani zaveštajni naslednik ne sme raspolagati zaostavštinom, ali ima pravo praktičnog plodouživanja. Kao privremeni naslednik, on odgovara za dugove ostavioca do visine privremeno nasleđene zaostavštine. Ukoliko do ispunjenja raskidnog uslova i dođe, dakle, uslov se ispuni, imenovani naslednik gubi sva nasledna prava. Ukoliko do ispunjenja raskidnog uslova ne dođe imenovani naslednik postaje univerzalni sukcesor od trenutka delacije ostavioca. Ako imenovani naslednik ne doživi trenutak definitivnog neispunjenja raskidnog uslova umesto njega zaostavštinu će nasledniti njegovi zakonski naslednici.[246]

Zakon o nasleđivanju u delu koji uređuje pitanje uslova govori o nepostojećim uslovima. Za razliku od njega, Zakon o obligacionim odnosima u članu 75. govori o ništavim uslovima što je jasnije terminološko određenje po pitanju važnosti uslova u pravu. Dakle, nepostojeće uslove možemo tumačiti i kao ništave uslove. U tom smislu, zakon navodi:

[246] Zakon je ovo pravo u članu 127. ograničio uslovom "ako iz zaveštanja ne sledi što drugo." Ovom formulacijom, omogućeno je zaveštaocu da imenuje naslednika nasledniku koji nije nasledio. Radi se o fideikomisarnoj supstituciji koja kod nas nije dozvoljena ukoliko bi usko tumačili zakonsku odredbu. Međutim, zaveštalac je postavljanjem uslova potencijalnom zaveštajnom nasledniku, nije definitivno odredio zaveštajnog naslednika tako da o fideikomisu, u stvari, ne možemo ni govoriti.

"Uslovi protivni prinudnim propisima, javnom pretku ili dobrim običajima smatraju se nepostojećim.

Nepostojećim se smatraju i nemogući, nerazumljivi i protivrečni uslovi.
Nepostojećim se smatra i uslov ostvaren pre ostaviočeve smrti ako iz zaveštanja ne sledi da uslov treba ponoviti."[247]

3.2.2. Postavljanje rokova

Rok u građanskom pravu predstavlja protek vremena ili nastupanje određenog trenutka u vremenu od kog trenutka ili od čijeg proteka zavisi nastajanje ili prestanak pravnog posla.[248] Građansko procesno pravo prihvatilo je sledeću definiciju: "Rok je određeno vremensko razdoblje u kome se neka procesna radnja može poduzeti, odnosno prije čijeg se isteka ne može poduzeti."[249] U naslednom pravu, rok je odredba u zaveštanju kojom se pravo zaveštajnog naslednika ili legatara ograničava vremenom, s tim što nasledno pravo može nastati ili prestati protekom vremena ili njegovim nastupanjem. U tom smislu, razlikujemo početne (odložne) rokove koji zahtevaju protek određenog vremena da bi do nastanka naslednog prava došlo. Dakle, potrebno je da protekne neko vreme određeno rokom, da zaveštajni naslednik postane i pravi naslednik. Njegovo pravo ograničeno je postojanjem roka u zaveštanju i od njegovog nastupanja zavisi i konstituisanje naslednog prava zaveštajnog naslednika. Druga vrsta rokova su raskidni (završni) rokovi. Nastupanjem ovog roka prestaje nasledno pravo zaveštajnog naslednika (npr. zaveštanjem je određen naslednik za vreme od 10 godina i nakon tog vremena, nasleđenu imovinu dužan je predati zakonskim ili nekim drugim imenovanim naslednicima u zaveštanju). Najvažnija karakteristika rokova jeste njihova izvesnost. Bez obzira na to da li se radi o početnim ili završnim rokovima,

[247] Član 120. Zakon o nasleđivanju, op. cit.
[248] Babić daje sledeću definiciju: "Rok (*dies*) je trenutak u vremenu ili određeni protek vremena čijim nastupanjem pravni posao nastaje (suspenzivni, odložni početni rok) ili prestaje (rezolutivni, raskidni, završni rok). Babić, I. (2008). Osnovi imovinskog prava, Beograd: Sl. glasnik, str. 138. Antić kaže: "Rok ili termin (*dies, terminus*) je određeni protok vremena ili određeni trenutak u vremenu za koji je vezan postanak ili prestanak nekog prava." Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 256.
[249] Detaljnije o rokovima u građansko procesnom pravu u: Triva, S. (1983). Građansko procesno pravo, Zagreb: Narodne novine, str 285–289.

njihovo nastupanje nije neizvesno. Ukoliko su postavljeni sami, na način da je potpuno izvesno njihovo nastupanje (npr. na dan smrti nekog lica), tada govorimo o čistim rokovima. Ukoliko uz postavljene rokove moraju da se ispune i neki uslovi, onda govorimo o složenim rokovima jer njihovo nastupanje nije dovoljno jer zavisi i od drugih postavljenih uslova (npr. na dan kada moj sin postane punoljetan). Zbog postojanja neizvesnosti prilikom ispunjenja složenih rokova, primenjuju se pravila o uslovima.[250] Kao i kod uslova, sve što je kazano o rokovima za naslednike odnosi se i na legara kao singularnog sukcesora. Nasledno pravo prihvata samo primerene rokove. Rok koji nikad ne može nastupiti ili je neprimereno dug, smatra se nepostojećim. U slučaju zabune oko postavljenih rokova na strani zaveštaoca, sud će odrediti pravu dužinu rokova tumačeći pravu volju zaveštaoca.[251] U slučaju da je naslednik postavljen pod odložnim rokom ili uslovom, do njegovog ispunjenja, zaostavština pripada ostaviočevim zakonskim naslednicima ukoliko u zaveštanju nije drugačije određeno. Ispunjenjem odložnog roka postavljeni naslednici nasleđuju zaostavštinu u svojinu. Naslednik koji je postavljen pod raskidnim rokom ili uslovom ima položaj uživaoca zaostavštine. Kada se raskidni uslov ili rok ostvari, zaostavštinu u svojinu nasleđuju ostaviočevi zakonski naslednici, ukoliko ostavilac u zaveštanju nije odredio što drugo. Ako se raskidni uslov ili rok ne ostvari, postavljeni naslednik naslediće zaostavštinu u svojinu. Ukoliko postavljeni naslednik ne doživi ostvarenje raskidnog roka ili uslova, zaostavštinu će, po pravu predstavljanja naslediti njegovi naslednici.

3.3. Nalog u zaveštanju

Nalog (teret, namet, modus) u zaveštanju je odredba zaveštanja kojom zaveštalac postavlja određenu obavezu ili teret nasledniku ili legataru.[252] Predmet naloga može biti vrlo različit. Može pored imovinskih obaveza,

[250] "Složeni se rokovi zbog neizvjesnosti svog nastupa prosuđuju kao uvjeti i prema tome, njihovo je djelovanje na pravni učinak oporuke potpuno jednako kao i kod uvjeta." Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju, Zagreb: Narodne novine, str. 262.

[251] Član 124. Zakon o nasleđivanju, op. cit.

[252] "Nalog u oporuci je odredba oporučitelja, kojom se nasljedniku ili legataru nameće dužnost da u određenu svrhu nešto učini, dade ili propusti, a odatle za korisnika ne proističe potraživanje." Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju, op. cit., str. 263.

sadržavati i neke lične, moralne interese za korisnika naloga. Korisnik naloga može se opteretiti nalogom u korist trećih lica ili u javne svrhe. Može se korisnik opteretiti nalogom i u korist zaveštaoca i njegovog interesa, koji se ostvaruje nakon njegove smrti. Nalog se razlikuje od uslova zbog toga što se u nalogu nalazi obaveza nekog ispunjenja, koje kod uslova nema. U odnosu na legat, nalog se razlikuje jer legat uvek predstavlja imovinsku korist za legatara što kod naloga nije slučaj. Legatar kao poverilac ima pravo tražiti ispunjenje legata, dok kod naloga poverilac ne postoji. Nalog može biti afirmativan i negativan u smislu da zaveštalac može naložiti nasledniku ili legataru da nešto učini ili da se uzdrži od nečeg šta bi inače bio ovlašćen da učini s tim da zbog tog činjenja ili nečinjenja ne nastane obligacioni odnos između obavezanog lica i korisnika naloga. Prema zakonu nalog koji je protivan prinudnim propisima javnom poretku ili dobrim običajima smatra se nepostojećim. Nepostojećim se smatraju i nemogući, nerazumljivi i protivrečni nalozi.[253]

3.3.1. Dejstva naloga i posledice neispunjenja

Nalogom se ne stvaraju nikakvi obligacioni odnosi između korisnika naloga i obavezanog lica. Korisnik naloga nema direktno ovlašćenje za izvršenje naloga. Posredno on to pravo može iskoristiti tako što ima pravo podnošenja deklaratorne tužbe, kojom će zahtevati da sud utvrdi da nije došlo do ispunjenja naloga. Naslednik koji je i najčešće lice opterećeno nalogom (može i legatar) ima zakonsku obavezu ispunjenja naloga. Neispunjenje naloga krivicom obavezanog lica ima dejstvo raskidnog uslova. U odnosnu na naslednika ili legatara kao obavezana lica, to znači da njihova nasledna prava prestaju, jer je došlo do ostvarenja raskidnog uslova. Umesto njih, na nasleđe se pozivaju druga lica supstituti (ukoliko su imenovani u zaveštanju) ili zakonski naslednici koji imaju pravni položaj kasnijih naslednika. U pomenutoj situaciji, sud će tumačenjem zaveštanja utvrditi da li nalog ostaje i u odnosu na kasnije naslednike ili ne, a sve u zavisnosti od postavljenog naloga. Ukoliko je u zaveštanju došlo do raspolaganja u dozvoljene svrhe osnivanjem zadužbine ili fondacije, zaveštalac i u tom slučaju ima pravo postavljanja naloga zadužbini kao pravnom licu i nasledniku odnosno legataru. Nalog može teretiti i zakonskog naslednika ostavioca. Bez obzira na to da li se radi o zakonskom ili testamentarnom nasledniku kao licu opterećenom nalogom

[253] Član 132. Zakon o nasleđivanju, op. cit.

obaveza ispunjenja naloga je ista. Ako zakonski naslednik ne može ili neće da nasledi ostavioca, tada zaostavštinu nasleđuju dalji zakonski srodnici ostavioca uz obavezu ispunjenja naloga. Ukoliko zaveštajni naslednik ne može ili neće da nasledni ostavioca, njegov nasledni deo nasleđuju zakonski naslednici uz obavezu ispunjenja ostavljenog naloga u zaveštanju.[254]

3.4. Ostavljanje legata – isporuke u zaveštanju

3.4.1. Pojam legata

Legat ili isporuka je odredba u zaveštanju kojom zaveštalac ostavlja nekom licu određenu imovinsku korist koja se sastoji od jedne ili više određenih stvari ili prava iz zaostavštine. Lice kome je zaveštalac ostavio određenu imovinsku korist, nazivamo legatarom ili isporukoprimcem. Legatar je, za razliku od univerzalnog naslednika (sukcesora), singularni naslednik (sukcesor). Njegovo nasledno pravo nije direktno i on ne nasleđuje ostavioca u trenutku smrti kao univerzalni naslednici. Njegovo nasledno pravo je indirektno, tako što je nekom od naslednika naloženo da iz njegovog naslednog dela dâ određenu stvar ili pravo tom određenom licu. Ovde moramo razlikovati indirektno nasledno pravo legatara i mogućnost zaveštaoca da legat ostavi na direktan ili indirektan način. Direktni neposredni legat postoji kad zaveštalac neposredno iz zaostavštine ostavi jednu ili više individualno određenih stvari ili prava određenom licu, bez imenovanja lica koje treba da ispuni legat. Kod indirektnog legata dužnost ispunjenja legata vezana je za neko lice određeno u zaveštanju. Najčešće je to zaveštajni naslednik. Ukoliko legatar nije tačno određen dovoljno je da bude odrediv, pa će sud na osnovu ostalih odredbi zaveštanja tumačenjem zaveštanja imenovati to lice. Legataru se ne ostavlja deo nasledstva kao i ostalim naslednicima, već mu se ostavlja određena stvar ili pravo. On je singularni naslednik koji svoje nasledno pravo crpi iz čiste zaostavštine. U praksi, to znači da poverioci ostavioca imaju prvenstvo prilikom naplate svojih potraživanja u odnosu na legatare. Međutim, legatari imaju prednost u namirenju svojih

[254] Više u: Stojanović, N. (2002). Nalog u zaveštanju. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 42, str. 231–246 i Vidić Trninić, J., Đ., Kovačević, M., S. (2018). Nalog u naslednopravnom zakonodavstvu Srbije i ostalih zemalja Evrope. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 52, br. 4, str. 1619–1639.

naslednih prava u odnosu na univerzalne naslednike. Ovo pravo ograničeno je u odnosu na prava nužnih naslednika koji imaju prioritet i u odnosu na univerzalne naslednike i u odnosu na legatare. Bez obzira na specifičnosti u odnosu na ostale naslednike, legatar svoje nasledno pravo stiče trenutkom smrti zaveštaoca. Kada će zaista i doći do prenosa tog prava i konstituisanja prava svojine na legatu zavisi od ostalih odredbi u zaveštanju i momenta predaje legata od strane lica koje je zaveštanjem određeno kao dužnik legata. "U tome se sastoji suštinska razlika između pravnog dejstva koje proizvodi imenovanje naslednika i pravnih dejstava koja nastaju ostavljanjem legata."[255]

3.4.2. Subjekti legata

Kod legata pojavljuju se dva subjekta: legatar ili isporukoprimac i dužnik legata ili onerat. Legatar je lice kome je namenjena imovinska korist iz zaostavštine. Legatar ili isporukoprimac ili korisnik legata stiče legat pod istim uslovima kao i univerzalni naslednici. Dakle, legatar mora biti živ u trenutku delacije, mora biti sposoban za nasleđivanje, mora biti dostojan i treba da se prihvati nasleđa. Dužnik isporuke ili onerat je lice koje osnovom odredbe zaveštanja ima obavezu ispunjenja legata. U ulozi dužnika isporuke mogu se naći zaveštajni naslednici, zakonski naslednici ili druga lica (izvršilac zaveštanja npr.). Ukoliko je legat naložen samom legataru onda govorimo o sublegatu. Kad zaveštalac ostavi legat zakonskom ili nužnom nasledniku, onda govorimo o prelegatu. U takvom slučaju, naslednik se u delu legata pojavljuje kao singularni sukcesor sa svim pravima koje on ima u odnosu na univerzalne naslednike. Prelegat se zakonskom nasledniku uračunava u njegov zakonski nasledni deo, uz uslov da zaveštalac u zaveštanju nije drugačije odredio. U slučaju postojanja prelegata u korist nužnih naslednika, prelegat se neće računati u nužni deo bez obzira na jasnu volju zaveštaoca, u tom pogledu, ako bi zbog toga došlo do povrede nužnog naslednog dela ostalih nužnih naslednika. Kao i kod imenovanja naslednika, i legat se može postaviti uz određene uslove i rokove. Isto tako, legat može biti opterećen i nalogom. Ukoliko zaveštalac ostavi legat nekolicini lica takav legat nazivamo zajedničkim legatom. Na strani dužnika legata takođe možemo imati više lica. Bez obzira na njihov broj, svi oni dužni su da ispune legat. Zakon je utvrdio i određena ograničenja u pogledu izvršenja legata ukoliko se radi

[255] Đurđević, B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit., str. 176.

o nasledniku čijim bi izvršenjem došlo do povrede njegovog nužnog dela. U tom slučaju legat se ne izvršava. Slično je i kod sublegata gde legatar ima nalog da iz primljenog legata deo primljenog dâ nekom drugom licu. Obaveza sublegata ne može biti veća od samog legata.
U legatu se kao subjekat može pojaviti i izvršilac zaveštanja ukoliko je postavljen. Ako njega nema, izvršenje legata može se zahtevati i od naslednika koji upravljaju zaostavštinom.

3.4.3. Forma i predmet legata

Legat se može ostaviti samo u formi zaveštanja. Dakle, da bi legat bio pravosnažan, potrebno je u svemu ispuniti stroge zakonske norme u pogledu sačinjavanja zaveštanja u bilo kom obliku. S obzirom na to da legat obezbeđuje legataru imovinsku korist, predmet legata može biti davanje, činjenje, nečinjenje ili trpljenje. Pravo je zaveštaoca da izabere predmet legata i lice kome će legat pripasti. Najčešće se kao predmet legata pojavljuju određene stvari i davanje istih kao obligaciono pravni odnos prenosa prava svojine ostavioca na legatara. Predmet legata mogu biti i druga prava (ne samo svojine koje se ogleda u davanju stvari), kao što je pravo plodouživanja, autorska prava ili pravo potraživanja (osim ličnih prava). I u slučaju postojanja ovakvog legata, u kome se prenose samo prava, govorimo o obligacionom dejstvu legata. Tako npr. ukoliko legatom određenu stvar nije više moguće isporučiti legataru, dužnik legata će biti u obavezi, pod uslovom da u zaveštanju nije drugačije određeno, da legataru isplati određeni novčani iznos. U odnosu na predmet legata, delimo ih na:

1. **Individulano određen legat** – postoji u slučaju kada je zaveštalac stvar ili pravo iz legata konkretizovao na način da se oni razlikuju od drugih stvari ili prava iz zaostavštine (npr. automobil reg. oznaka Bg 234 TR, ili potraživanje od Steve Stevića u iznosu od 10 000 dinara). Da bi ovakav legat proizveo pravna dejstva, potrebno je da je u trenutku delacije ostavioca predmet legata u ostaviočevoj imovini. Ako ga nema, odnosno ukoliko je zaveštalac potrošio ili otuđio predmet legata pre delacije, legat se smatra opozvanim.
2. **Generički određen legat** – postoji kada je predmet određen prema opštem svojstvu stvari ili prava (npr. sinovcu ostavljam 4 zimske gume). Da bi legat opstao, potrebno je i da ovako određene stvari ili prava budu u zaostavštini u trenutku delacije ostavioca. U

slučaju da ostavilac nije odredio količinu generičkih stvari ili stvari određenih ili odredivih po rodu, zakon je odredio zakonsku pretpostavku da je volja ostavioca da sve takve stvari iz zaostavštine pripadnu legataru. Zainteresovana lica mogu dokazivati suprotno, tumačeći ostale odredbe zaveštanja.

3. **Legat potraživanja** – postoji kad ostavilac ima pravom priznato potraživanje prema trećem licu. Da bi došlo do prenosa potraživanja, dužnik legata mora potpisati ugovor o prenosu potraživanja na legatara osnovom odredbe zaveštanja. Prenos potraživanja ili cesija kao način ustupanja potraživanja regulisan je odredbama ZOO.[256]
4. **Legat nabavke** – postoji u slučaju kada je zaveštalac odredio da dužnik legata, osnovom legata, nabavi određenu stvar i isporuči je legataru (npr. da se mojoj ženi nakon moje smrti kupi automobil marke punto).

U praksi postoji još nekoliko vrsta legata u odnosu na predmet kao što su **legat cilja, ili alternativno određen legat.** S obzirom na važnost, nećemo se zadržavati na njima. Kao posebne vrste legata nabrojaćemo **legat ostavljen dužniku**. Kod legata ostavljenog dužniku, zakon fingira da je došlo do otpusta duga.[257]

3.4.4. Pravni položaj legatara

U odnosu na legat, legatar ima prava i obaveze. Osnovno pravo legatara jeste pravo na legat. Ovo pravo je obligaciono i sastoji se u ovlašćenju legatara da zahteva od dužnika legata prenos stvari i prava iz legata. Drugo pravo koje moramo razlikovati i odvojeno posmatrati jeste pravo legatara na legiranom predmetu, stvari ili pravu. To posebno pravo koje nastaje kada dužnik legata prenese legiranu stvar, predmet ili pravo legataru (vrlo često se radi o fizičkoj predaji određene legitrane stvari). O kakvom pravu će se zaista i raditi, zavisi od samog legata. Najčešće se radi o stvarnom pravu (pravo svojine na određenoj stvari). Pravo može biti i obligaciono, ukoliko se legatom prenose potraživanja ostavioca na legatara. Ovo pravo legatar stiče u trenutku potpisivanja ugovora o cesiji tj. ustupanju legiranih

[256] Videti član 152. Zakon o nasleđivanju, op. cit. O cesiji potrebno pogledati članove 436–443. ZOO.

[257] U zakon u nasleđivanju određeno je da isporuka ostavljena ostavioćevom dužniku ima dejstvo otpuštanja duga ako iz zaveštanje ne proizilazi što drugo. Član 151. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

potraživanja. Isto tako, mogu se legirati i intelektualna prava (autorska npr.). Pravo na legat kao najznačajnije pravo, legatar (bez njega nema niti prava na sticanje legata) stiče danom smrti ostavioca. U slučaju da postoje odredbe zaveštanja koje sadrže određene uslove ili rokove, pravo na legat legatar će steći u zavisnosti od postavljenih uslova i rokova. Ovo su izuzeci od pravila. Nakon smrti ostavioca legatar je dužan da dâ izjavu kojom se prihvata ili kojom odbija ostavljeni legat. Izjava legatara daje se na isti način kao i naslednička izjava bilo kog drugog naslednika. Nakon prihvatanja prava na legat, legatar stiče pravo da zahteva od dužnika legata izvršenje istog. Zakonodavac je pravo legatara na izvršenje, odnosno predaju legata pravno sankcionisao dajući, u slučaju neispunjenja obaveze dužnika legata da legat zaista i prenese legataru, pravo podnošenja tužbe u parničnom postupku za izvršenje prava na prijem ostavljenog legata. S obzirom na to da se radi o obligacionom odnosu između legatara i dužnika legata, zakon je predvideo i odgovarajući rok zastare. Određeni rok iznosi godinu dana od dana kada je legatar saznao za svoje pravo i bio ovlašćen da traži izvršenje istog od dužnika legata. Legatar, u zavisnosti od konkretne situacije, može dobiti čitav legat, a može se naći u situaciji da zbog potraživanja poverioca ostavioca njegovo pravo na legat bude smanjeno. Potraživanja poverioca koja su nastala za života ostavioca u odnosu na zaostavštinu i naslednike imaju prioritet u namirenju u odnosu na legatara. Dakle, ukoliko poverioci ne uspeju da se namire iz čiste zaostavštine ostavioca, namiriće se iz ostavljenog legata do nivoa svojih nenamirenih potraživanja iz zaostavštine. Prvenstvo u odnosu na legatara imaju i nužni naslednici ostavioca. Ovo praktično znači da legatar ima najslabije nasledno pravo i da će svoje pravo na legat ostvariti tek ukoliko se iz ostavljenog legata ne namire poverioci ostavioca i nužni naslednici. Iz tog razloga, koji proizilazi iz same pravne prirode legata, legatar ne odgovara za dugove ostavioca. Od iznetog pravila postoje izuzeci u slučaju da ostavilac u zaveštanju pored legata ostavi i obavezu legataru u pogledu zaveštaočevih dugova. Međutim, dugovi ne mogu prelaziti vrednost ostavljenog legata (npr. ostavilac je ostavio nekom licu automobil uz obavezu da vrati preostali lizing kredit koji je ostao za otplatu tog automobila).

Pravo na legat zastareva u roku od godine dana od dana proglašenja zaveštanja, odnosno od dana kada je legatar saznao za svoje pravo na legat

i bio ovlašćen da traži isporuku.[258] Prvi ostavljeni rok zastare legata objektivne je prirode i predviđen je u situacijama kada je i legatar prisustvovao proglašenju zaveštanja. Međutim, možemo imati i situaciju da legatar ne bude na proglašenju zaveštanja i da o ostavljenom legatu sazna kasnije. Iz tog razloga, ostavljen je subjektivni rok od godinu dana od dana saznanja legatara za legat. Nakon proteka ostavljenog roka dolazi do zastare potraživanja po osnovu legata. Nastupanjem zastare legatar gubi zakonsku mogućnost sudskog namirenja legata kao obligacionog prava.

Legat prestaje (pada) u sledećim situacijama:

1. **ako legatar umre pre ostavioca,**
2. **u slučaju nedostojnosti legatara,**
3. **kad se legatar odrekne legata,**
4. **u slučaju da legirane stvari u trenutku smrti nisu u zaostavštini i**
5. **ako je zaveštalac otuđi ili potroši legiranu stvar ili predmet za života.**

3.5. Ostale odredbe zaveštanja

Pored odredbi kojima se raspolaže zaostavštinom i kojima se imenuju naslednici i legatari, zaveštanje može da sadrži i druge odredbe. Tako u zaveštanju, zaveštalac može isključiti iz prava na nužni deo nužnog naslednika, može ga i lišiti nužnog naslednog dela. U zaveštanju, ostavilac može oprostiti i nedostojnost zakonskom nasledniku, može priznati očinstvo, može postaviti izvršioca zaveštanja. Sve ove odredbe sastavni su deo zaveštanja i prilikom proglašenja istog tumače se i izvršavaju kao i sve ostale.

3.5.1. Isključenje nužnih naslednika iz zaveštanja

Naše pravo, kao i većina savremenih prava, prihvatilo je mogućnost razbaštinjenja nužnih naslednika od strane ostavioca. Način na koji zaveštalac to može da učini uređen je normama zaveštajnog prava. Nužni naslednik može se **razbaštiniti** na dva načina:

1. **isključenjem nužnih naslednika iz nasleđa i**
2. **lišenjem prava na nužni deo.**

[258] Član 154. Zakona o nasleđivanju. op. cit.

I jedno i drugo pravo ostavljeno je zaveštaocu i ono predstavlja sastavni deo zaveštaočeve slobode testiranja prilikom sačinjavanja zaveštanja. Razlikujemo ih od nedostojnosti kao pravnog instituta koji se primenjuje po službenoj dužnosti na sve zakonske naslednike. Sud po službenoj dužnosti vodi računa o tome da li postoje razlozi za nedostojnost za nasleđivanje. Za primenu ustanove nedostojnosti u naslednom pravu, volja ostavioca ili volja naslednika nije ni od kakvog značaja, osim u slučaju kada ostavilac želi dati oproštaj od nedostojnosti. Međutim, kod isključenja i lišenja prava na nužni deo volja ostavioca konstitutivni je elemenat primene ovih pravnih instituta zaveštajnog prava. Najvažnija razlika između instituta nedostojnosti za nasleđivanje i instituta isključenja i lišenja nužnih naslednika jeste u stepenu društvene opasnosti koje izazivaju radnje na kojima se zasnivaju razlozi za nedostojnost, isključenje ili lišenje. Isključenje nužnih naslednika iz nasleđa predstavlja određenu vrstu kazne nužnim naslednicima koju zaveštalac određuje u zaveštanju uz postojanje zakonom predviđenih uslova. Dakle, samo volja zaveštaoca da isključi nužnog naslednika iz prava na nužni nasledni deo nije dovoljna. Potrebno je da istovremeno pored volje ostavioca za isključenjem budu ispunjeni zakonom predviđeni razlozi. Zakonodavac u normama koje utvrđuju uzroke isključenja nužnih naslednika navodi:

> **"Zaveštalac može isključiti iz nasleđa nužnog naslednika koji se povredom neke zakonske ili moralne obaveze teže ogrešio o njega (ako se uvredljivo ili grubo odnosio prema zaveštaocu, ako je umišljajno učinio krivično delo prema zaveštaocu, njegovom detetu, usvojeniku, bračnom drugu ili roditelju, ako se odao neradu ili nepoštenom životu."**[259]

Analizirajući navedenu zakonsku normu vidimo da je za pravom priznato isključenje iz nasledstva nužnog naslednika potrebno da nužni naslednik počini neku od navedenih težih povreda zakonskih i moralnih obaveza prema zaveštaocu. O težini počinjene povrede kao razlogu za isključenje iz prava na nužni deo naslednika odlučuje sud uzimajući u obzir sve elemente, objektivne i subjektivne, konkretnog slučaja. Prilikom donošenja odluke o ispunjenju razloga za isključenje nužnih naslednika iz nasleđa sud mora voditi računa i o zaveštaočevim shvatanjima moralnih vrednosti i obaveza koje proizilaze iz njih, s tim što takve vrednosti ne mogu biti suprotne prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim

[259] Član 61. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

običajima. Važno je napomenuti da sud naročito ceni vreme u kom je došlo do težeg ogrešenja nužnog naslednika u odnosu na zaveštaoca, stavljajući ga u odnos prema vremenu proglašenja zaveštanja (često razlika može biti višegodišnja, pa i decenijska) i postojanju zakonskih razloga za isključenje u trenutku delacije ostavioca.[260] Isključenje iz prava na nužni nasledni deo može biti potpuno ili delimično. Potpunim isključenjem, naslednik ne dobija nikakvu korist iz zaostavštine. Delimičnim isključenjem, naslednik dobija manju korist od one koju bi dobio kao zakonski nužni naslednik. U pogledu oblika isključenja, zakon je postavio uslov da isključenje mora biti učinjeno u obliku potrebnom za zaveštanje. Ono mora biti izraženo na nesumnjiv način, a poželjno je i navesti uzrok isključenja. Teret dokazivanja osnovanosti isključenja nalazi se na strani lica koje se na isključenje poziva. Osnovanost isključenja može se dokazivati u ostavinskom, dakle, vanparničnom postupku, a u slučaju spora stranke se upućuju na parnicu. [261] Odredbom zaveštanja o isključenju, nužni naslednik ostaje bez pravne osnove za nasleđivanje nužnog dela u meri u kojoj je isključenje određeno (delimično ili potpuno). U pogledu naslednih prava ostalih naslednika (zakonskih, nužnih ili zaveštajnih) u slučaju

[260] U sudskoj praksi pojavio se spor oko pitanja u kom trenutku moraju postojati razlozi za isključenje iz nužnog nasledstva. Logično je da ti razlozi moraju postojati u trenutku sačinjavanja zaveštanja jer, ako ih tada nema, nije mogućno da ih zaveštalac anticipira u budućnosti takve događaje. Međutim, isto tako, ti razlozi prema normi zakona moraju postojati i u trenutku smrti ostavioca. Ukoliko se radi o razlogu počinjenog krivičnog dela, dovoljno je da je ono počinjeno u trenutku sačinjavanja zaveštanja, s tim što sud ipak mora doneti pravosnažnu presudu u pogledu počinjenog krivičnog dela (može i nakon smrti ostavioca). Kako bi približili materiju u konkretnim slučajevima, navešćemo dva primera iz sudske prakse.

"Iako su utvrdili da ponašanje tuženih prema ocu ima karakter uvredljivog ponašanja, nižestepeni sudovi su, na osnovu detaljne analize ukupnih odnosa između tuženih i ostavioca i odnosa samog ostavioca prema tuženima, kao sinovima, pravilno zaključili da se u ponašanju tuženih nisu stekli razlozi za isključivanje iz nasleđa. Da bi se isključenje naslednika iz nasleđa smatralo opravdanim, neophodno je da je počinio delo koje znači teže zanemarivanje obaveza prema ostaviocu što se ocenjuje u zavisnosti od okolnosti slučaja uz uslov postojanja skrivljenog ponašanja." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2446/93 preuzeto od Krsmanović, T. (2003). Aktuelna sudska praksa iz naslednog prava, op. cit., str. 148.

"Izjava testatora o isključenju nužnih naslednika nema pravnog dejstva u slučaju kada u vreme sastavljanja testamenta nije postojao nijedan od zakonskih razloga za njihovo isključenje iz nasleđa." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-212/86, Bilten Okružnog suda u Beogradu, br. 27–28/87, str. 75.

[261] Videti član 119., stav 1. i 2. u vezi sa članom 24. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

isključenja nužnih naslednika, polazi se od pretpostavke da je isključeni umro pre ostavioca. Potomci nužnog naslednika nasleđuju, prema pravu predstavljanja, uz ispunjenje zakonskih uslova u pogledu zakonskog nasleđivanja (srodnici bližeg naslednog reda isključuju srodnike daljeg naslednog reda). Ukoliko nužni naslednik nema potomstva, tada će se nužni deo ostalih nužnih naslednika uvećati za onaj deo koji bi pripao isključenom nužnom nasledniku. Isključenje nužnog naslednika iz nasledstva ne sprečava ostavioca da isključenom nasledniku ostavi legat ili neku drugu korist iz zaostavštine.

3.5.2. Lišenje nužnih naslednika

Lišenje prava na nužni nasledni deo može se učiniti samo prema potomku ostavioca koji ima pravo na nužni deo. Lišenjem nužnog naslednika, ostavilac uvodi u nasledna prava potomke lišenog lica. **Nužni naslednik tj. potomak ostavioca, može biti lišen nužnog naslednog dela ako je prezadužen ili je raspinik.**[262] Prezaduženošću nekog lica smatramo stanje imovine tog lica u kome postoji trajnija nesrazmera između aktive i pasive, na način da obaveze premašuju vrednost imovine. O rasipništvu nekog lica govorimo u slučaju kada ponašanje i upravljanje tog lica svojom imovinom vodi do njenog nepovratnog i trajnog umanjenja ili nestanka. Da bi ostavilac mogao lišiti potomka prava na nužni nasledni deo, potrebno je da zakonski razlozi prezaduženosti i rasipništva odnosno postojanje njegovih potomaka, postoje kako u trenutku sačinjavanja zaveštanja tako i u trenutku smrti ostavioca. O postojanju razloga za lišenje prava na nužni nasledni deo odlučuje sud u ostavinskom postupku. U slučaju spora o postojanju razloga, sud će zainteresovane strane uputiti na parnicu. Razlog postojanja ovakvog zakonskog rešenja u zaveštajnom pravu leži u otvaranju mogućnosti ostaviocu da lišenjem naslednog prava svog nužnog naslednika, omogući njegovim potomcima da pravom predstavljanja naslede nužni nasledni deo. Jednostavno, štite se potomci nužnog naslednika od mogućnosti da usled njegove prezaduženosti ili rasipništva ostanu bez imovine koju bi u redovnom toku stvari nasleđivanjem i dobili.[263] Pored postojanja razloga prezaduženosti ili rasipništva, zakon je odredio da je lišenje punovažno samo ako u trenutku

[262] Član 64. stav 1. Zakon o nasleđivanju, op. cit.
[263] Više u: Čolaković, M., Demirović, R. (2020). Lišenje nužnog nasljednog dijela kao oblik zaštite imovinskih interesa porodice, U: Pravo i tradicija promjene: zbornik radova, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet, str. 148–163.

smrti ostaviočeve lišeni ima maloletno dete ili maloletnog unuka od ranije umrlog deteta. Isto važi i u slučaju da lišeni ima punoletno dete i punoletnog unuka od ranije umrlog deteta, koji su nesposobni za privređivanje. Posledice lišenja zavise od broja potomaka kojima treba da pripadne nasledni deo lišenog nužnog naslednika. Ukoliko npr. nužni naslednik ima samo jednog potomka, deo koji je lišenjem oduzet nužnom nasledniku, u celosti pripada njegovom jedinom potomku. Ukoliko ima više potomaka lišenog naslednika, deoba nasleđa vrši se prema pravilima deobe unutar prvog zakonskog naslednog reda (prema glavama i prema pravu predstavljanja).

"Iz izloženog, vidi se da je svrha ustanove lišenja prava na nužni deo, pre svega, zaštita drugostepenih ili eventualno daljih potomaka ostavioca. Ovo zbog toga što ti potomci ne samo da ne mogu da očekuju nikakve imovinske koristi od svog roditelja, već postoji i realna opasnost da njihov roditelj upropasti i nasleđe koje je primio od svojih roditelja."[264]

3.5.3. Opraštanje nedostojnosti nasledniku

Jedna od odredbi zaveštanja koja po svom sadržaju može biti samostalan sadržaj zaveštanja jeste odredba kojom ostavilac oprašta nedostojnost nasledniku. Nedostojnost nekog lica za nasleđivanje kao individualni razlog za oduzimanje svojstva naslednika, predstavlja kaznu, kojom se potencijalni naslednik onemogućava da nasledi bilo osnovom zakona bilo osnovom zaveštanja iz zakonom pobrojanih razloga nedostojnosti. O nedostojnosti sud vodi računa po službenoj dužnosti. Međutim, zakon je ostavio mogućnost ostaviocu da izvrši oprost nedostojnosti i na taj način omogući nedostojnom nasledniku da nasleđuje zajedno sa drugim naslednicima. Oproštaj nedostojnosti mora biti učinjen u obliku potrebnom za zaveštanje. Isprava mora biti data u bilo kom obliku zaveštanja, s tim što ona ne mora biti označena kao zaveštanje.

3.5.4. Određivanje izvršioca zaveštanja

Ostavilac u zaveštanju može odrediti lice koje će se starati o izvršenju zaveštanja, nekog njegovog dela i naredbe iz zaveštanja. To lice nazivamo izvršiocem zaveštanja. Može biti jedan ali isto tako može ih biti i više. Izvršilac zaveštanja može biti lice koje se prihvati ove dužnosti dobrovoljno i koje je poslovno sposobno. "Izvršilac testamenta ima

[264] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 211.

svojstvo specifičnog zakonskog zastupnika zaveštaoca koga, po pravilu, svojom voljom određuje testator."[265] Od njega se očekuje da obavlja sve redovne poslove vezane za izvršenje zaveštanja. Čuvanje zaostavštine i upravljanje istom do trenutka deobe i prelaska nasleđenih delova na naslednike osnovni je zadatak i dužnost izvršioca zaveštanja. Izvršioca zaveštanja može postaviti zaveštalac, a ukoliko postavljeni izvršilac ne želi da prihvati obavezu i dužnost, sud može postaviti izvršioca zaveštanja. Ukoliko u zaveštanju postoje uslovi, rokovi ili nalozi, pitanje izvršioca zaveštanja dobija na značaju jer su upravo to važna pitanja od kojih zavisi izvršenje zaveštanja. Za obavljeni rad izvršilac zaveštanja podnosi sudu izveštaj i račun. Naknada troškova izvršioca zaveštanja isplaćuje se na teret zaostavštine, prema odluci suda. Pored naknade troškova koje je izvršilac imao tokom izvršenja zaveštanja, njemu pripada i odgovarajuća naknada za njegov trud i uloženi rad. O naknadi troškova i naknadi za rad izvršioca zaveštanja, ostavinski sud donosi posebno rešenje. U slučaju potrebe, njegov opoziv mogu tražiti zainteresovana lica, pre svih naslednici, a i sam sud ukoliko nije zadovoljan njegovim radom. I sam izvršilac može tražiti od suda razrešenje dužnosti izvršioca uz obavezu da poslove uredno obavlja i do trenutka razrešenja na osnovu sudskog rešenja pod pretnjom obaveze naknade štete pričinjene usled ne preduzimanja nužnih poslova koji ne trpe odlaganje u odnosu na zaostavštinu.

IV OPOZIV, ČUVANJE, TUMAČENJE I NIŠTAVOST ZAVEŠTANJA

4.1. Opoziv zaveštanja

Kao što ostavilac ima mogućnost da svoju izjavu poslednje volje da putem zaveštanja, isto tako, on ima i mogućnost da izjavljenu volju opozove. Opozivom zaveštanja stavlja se van snage zaveštanje i poništavaju se sva prava dejstva zaveštanja. Zaveštanje se može opozvati i delimično.[266] Da bi opoziv zaveštanja kao voljni akt ostavioca bio pravovaljan, potrebno je

[265] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 179.

[266] U prilog, navodimo sudsku odluku: "Zaveštalac uvek može opozvati testament u celini ili delimično izjavom datom u bilo kom obliku u kome se po zakonu može napraviti testament." Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-4263/97, Bilten SP VSS, br. 4/97 navedena kod Babić, I. (2005). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 271.

da u trenutku opoziva zaveštalac ima punu testamentarnu sposobnost kao i za sačinjavanje zaveštanja. Pored testamentarne sposobnosti, potrebno je ispuniti još dva uslova da bi opoziv proizveo pravna dejstva u odnosu na postojeće zaveštanje. To su: 1. da postoji ozbiljna i stvarna namera da se zaveštanje opozove i stavi van snage, i 2. da je zaveštaočeva volja u pogledu opoziva zaveštanja potpuno slobodna. Od ispunjenja nabrojanih uslova zavisi da li će opoziv biti punovažan, rušljiv ili ništav. Opoziv zaveštanja strogo je lični akt. Zaveštalac se prava na opoziv ne može odreći ili ga preneti drugom licu. Apsolutno bi ništava bila odredba u zaveštanju kojom bi se zaveštalac unapred odrekao prava na opoziv zaveštanja. Opoziv zaveštanja može biti izričitan ili prećutan. Izričito se opoziv zaveštanja vrši davanjem izjave u bilo kom obliku u kome se zaveštanje može sačiniti. Isto tako, zaveštanje se može opozvati i pravljenjem novog zaveštanja. U pomenutom slučaju, govorimo i izričitom i formalnom opozivu. Prilikom pravljenja novog zaveštanja, zaveštalac nije vezan oblikom i formom prethodnog zaveštanja (npr. sudsko zaveštanje[267] može se opozvati sačinjavanjem novog svojeručnog zaveštanja). Ukoliko se daje u formi izjave, nužno je u izjavi potpuno izvesnim učiniti svoju volju da se opozove zaveštanje (npr. ovom izjavom opozivam svoje zaveštanje kojim sam imenovao NN i RR za svoje naslednike). Zaveštalac može opozvati zaveštanje i njegovim uništenjem. I u ovom slučaju mora postojati jasna volja zaveštaoca da zaveštanje opozove uništenjem. Nakon opoziva zaveštanja, zaveštalac nije u obavezi sačinjavanja novog zaveštanja. Ukoliko se docnijim zaveštanjem izričito ne opozove ranije, zaveštanje, odredbe ranijeg zaveštanja ostaju na snazi ukoliko nisu u suprotnosti sa odredbama ranijeg zaveštanja. U slučaju uništenja kasnijeg zaveštanja od strane zaveštaoca, na snazi ostaje ranije zaveštanje ako iz okolnosti ne proizilazi nešto drugo. "Ovakav prećutni opoziv zasniva se na načelu da svako kasnije testamentalno raspolaganje znači prećutno opozivanje prethodnog, jer je testament pravni akt *mortis causa*, tj. on sadrži raspolaganje za slučaj smrti, pa ga do smrti zaveštalac može neograničeno menjati i dopunjavati samo ako je sposoban za to."[268]

[267] Više o opozivu sudskog zaveštanja u: Vidić Trninić, J., Đ. (2021). Opoziv i sudsko stavljanje zaveštanja van snage prema Zakonu o nasleđivanju Srbije uz osvrt na ostala savremena evropska prava. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 55, br. 1, str. 143–160.

[268] Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit. str., 302.

Prećutni opoziv zaveštanja ujedno je i neformalan, i postoji u slučajevima raspolaganja individulano određenim stvarima ili pravom. U slučaju zaveštaočevog raspolaganja ovakvom stvari ili pravom, nastupa dejstvo kao u slučaju opoziva. U konkretnom slučaju, opoziv nastaje konkludentnim radnjama za života ostavioca. Ostavilac može individualno određenu stvar faktičkim korištenjem istrošiti, uništiti ili joj u značajnoj meri promeniti osobine na način da se više ne može govoriti o istoj stvari. S druge strane, ostavilac za života može tom stvari ili pravom raspolagati i putem pravnih poslova (kupoprodaja npr.). Posledica i jednog i drugog raspolaganja za života ostavioca jeste opoziv zaveštanja u kom je ostavilac raspolagao tim stvarima ili pravima za slučaj svoje smrti. Ukoliko je za života ostavilac raspolagao stvarima određenim po rodu, odredbe zaveštanja ostaju na snazi (npr. 100 kg pšenice iz ambara).[269] Ostavilac može za života raspolagati svojom zaveštanom imovinom i putem ugovora o raspodeli imovine za života i ugovora o doživotnom izdržavanju. Odnos pomenutih ugovora u odnosu na sačinjeno zaveštanje takav je da ugovori imaju jaču pravnu snagu od zaveštanja. I jedan i drugi ugovor imaju karakteristike obostranog teretnog posla za razliku od zaveštanja koje je jednostrani lični dobročin posao iz kog razloga je pravna snaga pomenutih ugovora jača. "Ugovorom o doživotnom izdržavanju može se opozvati testament ali testamentom se ne može oduzeti važnost ugovoru o doživotnom izdržavanju."[270] Isto tako, ukoliko zaveštalac nekom licu

[269] Sudska praksa naših sudova ima bogatu praksu vezanu za opoziv zaveštanja. Kod prećutnog opoziva zaveštanja novodimo nekoliko. "Testament se može opozvati i na taj način što je testator nakon sačinjavanja testamenta raspolagao sa zaveštanim stvarima." Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Rev-50/82 od 17.09.1982. objavljena u: Radovanov, A. (2009). Zbornik sudske prakse: građanskopravna oblast: Vrhovni sud Vojvodine, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str 155. "Smatraće se da je ostavilac opozvao pismeni testament time što je pocepao isti, bez potpunog uništenja, ukoliko se utvrdi da je to cepanje izvršeno u cilju odstupanja od volje izražene u testamentu." Odluka Okružnog suda u Nišu, Gž-2556/80, Bilten Okružnog sud u Beogradu br. 11-12/81, str. 92. navedeno kod Stojanović, N. (2008). Praktikum za nasledno pravo, op. cit., str. 107.

[270] U prilog navedenom citatu navodimo i odluku Vrhovnog suda Srbije koja glasi: "Zaveštanje pred svedocima nije opozvano docnije zaključenim ugovorom o doživotnom izdržavanju, čiji je predmet ista imovina (nepokretna i pokretna), ako se po tužbi zakonskih naslednika primaoca izdržavanja utvrdi da je ugovor o doživotnom izdržavanju ništav. Ništav ugovor ne proizvodi nikakva pravna dejstva od samog početka pa nadalje, što sa gledišta ostvarenja njegovog cilja znači da ugovor o doživotnom izdržavanju nije ni nastao." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-2155/05 od 28.09.2005. godine. Počuča, M. (2011). Ugovor o doživotnom izdržavanju, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 203.

zavešta legat, pa taj legat kasnije za života otuđi, potroši, raspolaže sa njim ili legat slučajno propadne, smatra se da je došlo do prećutnog opoziva zaveštanja.

4.2. Čuvanje zaveštanja

Pod čuvanjem zaveštanja podrazumevamo čuvanje pismena o sadržini zaveštanja, odnosno čuvanje zaveštanja u objektivnom smislu (isprave ili objekta na kome je sačinjeno zaveštanje). I usmeno zaveštanje možemo čuvati na način da se čuva pisana isprava o sadržini usmenog zaveštanja. Čuvanje zaveštanja privatna je stvar zaveštaoca. Međutim, Zakon o nasleđivanju ostavio je mogućnost zaveštaocu da može svojeručno zaveštanje, pismeno zaveštanje pred svedocima i sudsko zaveštanje poveriti na čuvanje nadležnom sudu u otvorenom ili zatvorenom kovertu. Kad primi zaveštanje sud o tome sačinjava zapisnik koverat sa zaveštanjem stavlja u poseban omot koji se pečati i čuva u sudu.[271] Takođe, testator može predati zaveštanje na čuvanje i javnom beležniku.[272] A ukoliko je zaveštalac sačinio međunarodno zaveštanje, shodno zakonu, ovlašćeno lice pred kim je sačinjeno međunarodno zaveštanje pita zaveštaoca da li želi da dâ izjavu o čuvanju zaveštanja. Ukoliko zaveštalac koji je sačinio međunarodno zaveštanje, ima nameru da čuva zaveštanje, dužan je da kaže mesto gde želi da ga čuva i to mesto beleži se u potvrdu koju izdaje ovlašćeno lice.

4.3. Tumačenje zaveštanja

Odredbe zaveštanja koje su napisane jasno, nedvosmisleno i precizno nije potrebno tumačiti. Međutim često se dešava da zaveštalac nije dovoljno jasno ili precizno izrazio svoju volju u pogledu raspolaganja svojom imovinom za slučaj smrti. Da bi se utvrdila prava volja ostavioca potrebno je izvršiti tumačenje spornih i nejasnih odredbi zaveštanja. Prilikom tumačenja spornih odredbi u pojedinim pravnim poslovima pogotovo dvostranim ugovorima npr. ZOO predviđa da prilikom tumačenja spornih i nejasnih odnosno nepreciznih odredbi treba postupati u skladu sa odredbom člana 99. stav 1. koja glasi "Odredbe ugovora primenjuju se kako glase," dok je stavom 2. ostavljena mogućnost za izuzetke. Navedeni način tumačenja u pravnoj nauci naziva se objektivnim tumačenjem.

[271]Videti član 90. Zakon o nasleđivanju, op. cit.

[272] Videti član 4. Zakona o javnom beležništvu, "Sl. glasnik RS", br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 - dr. zakon, 93/14 - dr. zakon, 121/14, 6/15 i 106/15.

Ostavljeni izuzeci u drugom stavu tumače se na subjektivan način, odnosno prilikom tumačenja nejasnih i nepreciznih odredbi dvostranih ugovora potrebno je istražiti i zajedničku nameru ugovornih strana, a ne samo tumačiti ono što je napisano u ugovoru. Što se tiče tumačenja zaveštanja potrebno je ponoviti da je zaveštanje jednostran i ličan, dobročin pravni posao. Dakle prilikom sačinjavanja zaveštanja važna je samo namera i volja zaveštaoca. "Zaveštanje se tumači tako što se utvrđuje smisao, značenje i domašaj njegove izjave u zaveštanju."[273] Prilikom tumačenja nejasnih i nepreciznih odredbi zaveštanja vodi se računa o pravoj nameri zaveštaoca.[274] Ovakvim zakonskim rešenjem usvojena je tzv. "teorija volje" kao subjektivni metod tumačenja. Ovaj metod tumačenja podrazumeva da se prilikom tumačenja spornih odredbi zaveštanja ne treba strogo držati doslovnog značenja izraza, i navedenih složenica ili pasusa u zaveštanju, već sud mora istraživati zaveštaočevu pravu nameru. U tom smislu možemo zaključiti da se prilikom tumačenja odredbi zaveštanja primenjuju posebna pravila tumačenja za zaveštanje koja se razlikuju od opštih pravila tumačenja koja se primenjuju prilikom tumačenja odredbi ostalih pravnih poslova. Jasno je da prilikom tumačenja zaveštaočeve volje u zaveštanju sud mora sagledavati zaveštanje u celini, a nužno je i pronaći zajedničku vezu između svih odredbi zaveštanja kako bi iz tako dobijene misaone celine uspeo proniknuti u stvarnu nameru zaveštaoca u spornoj odredbi zaveštanja. Namera je još u rimskom pravu bila sinonim za volju zaveštaoca.[275] U slučaju da i pored obaveze suda u svakom konkretnom slučaju istraži i dođe do prave namere ostavioca, do toga i ne dođe, zakonodavac je odredio da se zaveštanje tumači u smislu koji je povoljniji za zakonske naslednike ili one kojima je zaveštanjem naložena nekakva obaveza. U samom zakonu, predviđeno je više posebnih pravila prilikom tumačenja zaveštanja. [276] Radi važnosti u praksi, navešćemo ih:

1. Ukoliko zaveštalac postavi jednog naslednika, a ne odredi njegov nasledni deo, on nasleđuje celokupnu zaostavštinu. Isto tako, ukoliko zaveštalac odredi jednog naslednika i odredi njegov nasledni deo (polovina npr.), ostatak nasleđuju zakonski naslednici.

[273] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 430
[274] Videti član 135., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit..
[275] *In testamentis plenius testatoris intentionem scrutamur.,* Sec. Paulus, D. 50.17.12.
[276] Videti članove 136–139. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

2. U slučajevima kada je zaveštalac postavio više naslednika a nije im odredio njihove nasledne delove, oni nasleđuju na jednake delove.
3. U istom slučaju, odnosno kada je postavljeno više naslednika i kada im je određen nasledni deo, zaostavštinu koja nije obuhvaćena takvim zaveštajnim raspolaganjima nasleđuju zakonski naslednici.
4. U slučaju da zaveštalac postavi naslednike tako da jednima odredi nasledne delove, a drugima ne odredi, oni naslednici čiji nasledni deo nije određen, ostatak zaostavštine nasleđuju na jednake delove.
5. U slučaju kad ništa ne preostane naslednicima čiji deo nije određen, delovi zaostavštine naslednika sa određenim delom srazmerno se smanjuju sve dok naslednici s neodređenim delom zaostavštine ne dobiju deo koje je jednak delu naslednika čiji je određeni deo najmanji. Isto je i u situaciji kada su delovi zaostavštine naslednika sa određenim delovima jednaki a ništa nije preostalo naslednicima čiji nasledni deo nije određen, s tim što se srazmerno smanjenje odnosi na sve određene naslednike tako da na kraju svi postavljeni naslednici dobiju jednake delove.
6. Zakon je predvideo i slučajeve u kojima neki od zaveštajnih naslednika ne može ili neće da nasledi i kad dolazi do prava priraštaja u korist ostalih naslednika. Razlikujemo tri situacije:
    a) Kad zaveštalac postavi više naslednika a ne odredi njihove nasledne delove, deo naslednika koji ne može ili neće da nasledi, jednako prirasta ostalim postavljenim naslednicima.
    b) Kad zaveštalac postavi naslednike tako da jednima odredi nasledne delove, a drugima ne odredi, deo naslednika koji ne mogu ili neće da naslede, jednako prirasta samo naslednicima čiji nasledni deo nije određen.
    c) Kad zaveštalac postavi naslednike i svima odredi nasledne delove, deo naslednika koji ne može ili neće da nasledi pripada zakonskim naslednicima.

4.4. Nevažnost zaveštanja

U praksi može postojati čitav niz razloga zbog kojih zaveštanje može biti nevažno. Nevažnost zaveštanja može biti potpuna ili delimična. Nevažeća

zaveštanja u odnosu na razlog nevažnosti delimo na ništava zaveštanja i rušljiva zaveštanja.

4.4.1. Ništava zaveštanja

Zaveštanje može biti potpuno ili delimično ništavo. Potpuno ništavo zaveštanje može biti iz sledećih razloga:

1. **ako je njegova sadržina protivna prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima,**
2. **ako je zaveštanje sačinilo lice koje nije navršilo 15 godina života ili ako ga je sačinilo lice koje je zbog nesposobnosti za rasuđivanje potpuno lišeno poslovne sposobnosti i**
3. **ako je zaveštanje falsifikovano.**

O delimičnoj ništavosti zaveštanja govorimo onda kada je neka od odredbi zaveštanja ništava, s tim što njena ništavost ne utiče na ostale odredbe zaveštanja koje ostaju na snazi. Ništava je svaka odredba koja je suprotna prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima. Isto tako, ništava je i odredba u zaveštanju kojom ostavilac određuje naslednika svom nasledniku. Ovakve odredbe nazivamo i fideikomisarnim klauzulama i one po našem pravu nisu dozvoljene. Odredbe kojima ostavilac zabranjuje nasledniku ili legataru raspolaganje nasleđenom imovinom takođe nisu dozvoljene i ukoliko su navedene u zaveštanju, smatraju se ništavim. Ništava je i odredba u zaveštanju kojom ostavilac zabranjuje deobu nasledstva bez obzira na to da li se radi o privremenoj ili trajnoj zabrani. Kod sudskog, javnobeležničkog, konzularnog, međunarodnog, brodskog ili vojnog zaveštanja, ništave su odredbe kojima zaveštalac ostavlja nešto u nasleđe sudiji, javnom beležniku, ovlašćenom licu koje postupa kao organ javne vlasti prilikom sačinjavanja pomenutih zaveštanja ili precima, potomcima i braći ili sestrama ovih lica, kao i bračnim drugovima ovih lica.[277] U pogledu testametalnih svedoka prilikom sačinjavanja pismenog zaveštanja pred svedocima, sudskog, konzularnog, međunarodnog, brodskog, vojnog i javnobeležničkog zaveštanja situacija je ista. Ništave su odredbe kojima ostavilac nešto ostavlja njima ili njihovim potomcima, njihovoj braći ili sestrama, ili njihovim bračnim drugovima. Kod usmenog zaveštanja, ništave su odredbe kojima je zaveštalac ostavio nešto svedocima zaveštanja, njihovim potomcima, njihovim precima, njihovim pobočnim srodnicima

[277] Član 160. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

zaključno sa četvrtim stepenom srodstva, bračnim partnerima svih ovih lica i bračnim drugovima svedoka. Razlozi ništavosti pojedinih odredbi zaveštanja, pogotovo u slučaju ostavljanja u nasleđe dela imovine pobrojanim licima, jasni su iz razloga mogućnosti zloupotrebe činjenice prisustva sačinjavanju zaveštanja i mogućnosti pobrojanih lica da u trenutku sačinjavanja zaveštanja utiču na sadržinu zaveštanja. S druge strane, s obzirom na to da se radi o imperativnoj zakonskoj normi i državni organi i sam zaveštalac moraju voditi računa prilikom sačinjavanja zaveštanja o tim odredbama zakona.[278] Prema odredbi zakona, na ništavost, sud pazi po službenoj dužnosti s tim što se na ništavost može pozvati i svako drugo zainteresovano lice.[279] Pod zainteresovanim licima podrazumevamo naslednike, poverioce ostavioca, legatare i nalogoprimce. Pravo na isticanje ništavosti ne gasi se uz poštovanje pravila o održaju, sticanju od nevlasnika i zastarelosti potraživanja. Zaveštanje u slučaju ništavosti smatramo zaveštanjem koje nikad nije bilo sačinjeno. Ako je samo neka odredba zaveštanja ništava, smatra se da takva odredba ne postoji u zaveštanju. U naslednopravnom smislu, nakon poništenja zaveštanja doći će do nasleđivanja na osnovu zakona. U tom slučaju, nesavestan zaveštajni naslednik vraća sve nasleđeno, a savestan zaveštajni naslednik vraća samo deo nasleđene imovine, koju je posedovao u trenutku saznanja za ništavost zaveštanja.[280]

4.4.2. Rušljiva zaveštanja

Kao i ništava zaveštanja, tako i rušljiva zaveštanja mogu biti u celosti ili delimično rušljiva. **Zaveštanje je rušljivo ako je sačinjeno od strane lica koje nije u trenutku sačinjavanja imalo zaveštajnu sposobnost, ako je u vreme zaveštanja bilo mana zaveštaočeve volje i ako pri sačinjavanju zaveštanja nisu poštovani oblik i uslovi propisani zakonom**. Za razliku od ništavosti, rušljivost predstavlja blaži oblik kršenja imperativnih zakonskih normi koje pogađaju ne opšte društvene interese već samo pojedinačne interese. Iz pomenutog razloga, sud ne vodi

[278] Kod razmatranja ništavih odredbi u usmenom zaveštanju, Svorcan pravilno primećuje da: "Zakon u ova lica nije ubrojio i usvojenike svedoka i njihovo potomstvo i usvojioce svedoka, što predstavlja očit propust zakonodavca. Treba uzeti da se zabrana odnosi i na ova lica i njihove bračne drugove." Svorcan, S. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 85.
[279] Član 161. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[280] Ovde primenjujemo član 162. Zakona o nasleđivanju u vezi sa održajem i zastarom potraživanja.

računa o rušljivosti po službenoj dužnosti, već se na rušljivost mogu pozivati zainteresovana lica. Za razliku od ništavosti kod kojeg razloge ništavosti može isticati i svako zainteresovano lice, kod rušljivosti razloge može isticati samo pravno zainteresovano lice. Pravni interes, koji mora postojati na strani aktivno zaintesovanog lica, ima pre svega zakonski naslednik koji bi bio pozvan na nasleđe da nema zaveštajnog naslednika.[281] Za podizanje tužbe zbog rušljivosti, zakonodavac je ostavio rok od 10 godina od proglašenja zaveštanja prema savesnom licu kao objektivan rok i godinu dana od dana saznanja za razloge rušljivosti kao subjektivan rok. Za nesavesna lica, ostavljeni rok je 20 godina od dana proglašenja zaveštanja.[282] Analizirajući zakonske norme koje navode razloge rušljivosti zaveštanja, kao najvažnije razloge možemo izdvojiti:

1.Mane volje koje podrazumevaju prinudu, prevaru i zabludu. Prinuda postoji u slučajevima kada se prema zaveštaocu primenjuje fizička sila, neposredno uz zahtev da se zaveštanje sačini na način i u sadržini koja odgovara licu koje vrši prinudu. Prinuda silom mora biti takva da joj se zaveštalac ne može lako odupreti. Pretnja je psihička prinuda kojom se zaveštaocu stavlja u izgled neko zlo u slučaju da u zaveštanje ne unese odredbe koje odgovaraju licu koje vrši pretnju. Pretnja mora biti ozbiljna kako u pogledu iznetog zla tako i u pogledu mogućnosti lica da izneto zlo i učini. Prevara je radnja nekog lica kojom se na lažan način predočavaju neke činjenice u nameri da zaveštalac promeni svoju volju u pogledu istih. O zabludi govorimo kada zaveštalac usled radnje nekog lica stvori pogrešnu sliku, odnosno predstavu o stvarnim činjenicama koje su od uticaja na sačinjavanje zaveštanja.[283]

---

[281] U prilog tvrdnji, videti odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev-5452/00 od 30.05.2001. godine. Isto tako, sudska praksa stala je na stanovište da: "Aktivna legitimacija za poništaj testamenta pripada licu koje bi, po zakonskom redu nasleđivanja, bilo pozvano na nasleđe kad ne bi bilo testamenta, uključujući i lice isključeno iz nasleđa, odnosno lišeno nužnog dela kao i svako drugo lice koje učini verovatnim da bi mu usled poništenja testamenta pripala neka korist iz zaostavštine." Vrhovni sud Srbije Rev-1393/04 od 23.12.2004. godine.

[282] Član 169. Zakon o nasleđivanju, op. cit.

[283] Antić razlikuje kod mana volje psihičku prinudu, zabludu i prevaru kao tradicionalne razloge za rušljivost od fizičke prinude (*vis absoluta*). Naime, u slučaju postojanja fizičke prinude, autor smatra da testament nije ni nastao, odnosno da se radi o nepostojećem aktu. "U ostalim slučajevima, mana volje radi se o relativnoj ništavosti, sa svim pravnim posledicama koje ona povlači. Pri tom, treba voditi računa o tome da će zaveštanje biti

2.Nepoštovanje oblika zaveštanja i zakonskih uslova. Nepostojanje zakonom utvrđene forme i ostalih uslova iz Zakona o nasleđivanju predstavlja razlog rušljivosti zaveštanja. Zaveštanje je, kako smo naveli ranije, strogo formalan pravni posao i odredba o rušljivosti zbog nepostojanja potrebne pravne forme zaveštanja predstavlja zaštitu privatnih interesa zainteresovanih lica, pre svih naslednika.

3.Nepostojanje testamentarne sposobnosti. Ovaj razlog može biti i u slučaju ništavosti zaveštanja navedenoj u odredbi člana 156. Zakona o nasleđivanju. Kad govorimo o nepostojanju testamentarne ili zaveštajne sposobnosti kao razlogu rušljivosti, tada mislimo, pre svega na situacije u kojima se može naći lice starije od 15 godina ali koje nije sposobno za rasuđivanje i kome zbog maloletstva nije oduzeta poslovna sposobnost. Ako mu je u međuvremenu oduzeta poslovna sposobnost, onda se ne radi o rušljivosti nego o ništavosti zaveštanja.

V OBLICI ZAVEŠTANJA U NAŠEM PRAVU

5.1. Svojeručno zaveštanje (olografski testament)

U našem pravu svojeručnim zaveštanjem ili olografskim testamentom, nazivamo testament koji je zaveštalac napisao svojom rukom i potpisao ga.[284] Iz date definicije proizilaze dva bitna obeležja ovog zaveštanja, a to je da:

1. zaveštanje mora biti svojeručno napisano od početka do kraja zaveštaočevom rukom i
2. zaveštanje mora biti potpisano od strane zaveštaoca.

Da bi pobrojani bitni elementi olografskog zaveštanja bili ispunjeni, nužno je da zaveštalac zna da piše.[285] Pri tom, za punovažnost olografskog

ništavo i kada mane volje potiču od trećih, pravno nezainteresovanih lica, kao i u slučaju postojanja zablude o motivu." Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 327.

[284] Svojeručno zaveštanje nastalo je iz rimskog privilegovanog testamenta (*testamentum inter liberos*) koji su roditelji sačinjavali u korist svoje dece i za čiju punovažnost nije bilo potrebno prisustvo svedoka. Kasnije je u Justinijanovoj kodifikaciji uveden Novelom Valentijana III iz 446. godine. Kao redovni oblik zaveštanja u savremenim pravima, prvi put pojavljuje se u Francuskoj, ordonansom iz 1629. godine, odakle je unet u *Code civil* (art. 970) kasnije je prihvaćen i u svim drugim buržoaskim kodifikacijama.

[285] Zakonodavac je na početku odredbe o svojeručnom zaveštanju odredio da to zaveštanje može sačiniti samo osoba koja zna da čita i piše. Dakle, nije dovoljno da

testamenta nije bitan jezik na kome je napisan, a testament može biti napisan i stenografski.[286] Isto tako, svojeručno zaveštanje ne može biti punovažno ukoliko ga je sastavio zaveštalac uz pomoć tehničkih sredstava (pisaća mašina npr. ili kompjuter). Da bi zaveštanje bilo punovažno, nije bitno na čemu je napisano (hartija, drvo, salveta i sl.) i čime je pisano (olovka, mastilo, kreda). Ipak, korišćenje atipičnih sredstava i podloge za pisanje zaveštanja mogu dovesti u pitanje materijalnopravnu punovažnost zaveštanja, odnosno ozbiljnost zaveštaočeve volje. Stoga je dopuštenost i opravdanost odstupanja od uobičajenih sredstava pisanja i podloge na kojoj je pisano zaveštanje neophodno uvek ceniti prema okolnostima konkretnog slučaja.[287] Termin *svojeručno napisan* znači da je zaveštalac sam formirao slova i reči u zaveštanju, što garantuje slobodnu volju zaveštaoca i u određenoj meri predstavlja ograničenje u pogledu mogućih zloupotreba drugih lica. Drugi bitan elemenat olografskog zaveštanja jeste potpis zaveštaoca. Preporučljivo je da se zaveštalac potpiše punim imenom i prezimenom s tim što izuzetno može važiti i potpis koji je učinjen na drugi način (paraf, nadimkom, označavanjem srodstva npr. vaš otac i sl). Autentičnost potpisa bitna je pretpostavka za punovažnost zaveštanja. Primarno, potpisom se zaveštalac ne identifikuje, potpis služi da zaveštalac njime označi završetak svoje volje u pogledu raspolaganja imovinom i pravima i da potpisom na kraju verifikuje izneto. Zakon je eksplicitno odredio da: "Za punovažnost svojeručnog zaveštanja nije

zaveštalac zna da se potpiše i da piše, ako nije u stanju da pročita i razume što je napisao. "Punovažan je samo onaj testament koji je napravio zaveštalac koji zna da čita i piše. Lice koje zna da potpiše samo svoje ime, za slučaj smrti, punovažno može raspolagati svojom imovinom jedino sačinjenjem sudskog testamenta ili usmenog testamenta ako su za to ispunjeni zakonski uslovi." Odluka Višeg suda u Subotici, Gž. 902/86. Sudska praksa br. 8/87.

[286] Važno je navesti da se u teoriji našlo kao sporno pitanje upravo pitanje mogućnosti sačinjavanja svojeručnog zaveštanja korišćenjem stenografije. Prema mišljenju Svorcana zaveštanje se ne može stenografski zabeležiti zato što se u stenografskim znacima ne može pouzdano prepoznati autentičnost rukopisa zaveštaova, kao što to nije moguće utvrditi ni iz štampanih slova. Svorcan, S. (2004). Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, Kragujevac: Pravni fakultet, str. 206. S druge strane Kreč, Pavić, Antić i Blagojević su potpuno suprotnog mišljenja, prema kome je stenografski pisan i potpisan testament punovažan, s obzirom na to da stenogram predstavlja rukopis osobe koja se njime služi i kao takav nosi lično obeležje autora. Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju, op. cit., str. 202; Blagojević, B., Antić, O. (1991). Nasledno pravo, Beograd: Nomos, str. 309.

[287] Vidić Trninić, J. Đ. (2016). Olografski i alografski testament u srpskom i uporednom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 50, br. 4, str. 1257.

nužno da se u njemu naznači datum kada je sačinjeno, ali je to poželjno."[288] Poželjno je iz čitavog niza praktičnih razloga koji su značajni za ocenu pitanja punovažnosti zaveštanja, kao što su npr. postojanje testamentarne sposobnosti u trenutku sačinjavanja zaveštanja, postojanje slobodne volje, postojanje nasciturusa u čiju korist se testira u zaveštanju, postojanje više zaveštanja u trenutku smrti zaveštaoca itd. Preporučivo je i da zaveštalac u svojeručnom zaveštanju označi mesto i datum sačinjavanja zaveštanja. Tako je npr. Nacrtom Građanskog zakonika Republike Srbije alternativno predviđeno da se pored već propisanih minimalnih uslova, punovažnost svojeručnog zaveštanja uslovi i obaveznim naznačavanjem datuma kada je ono sačinjeno.[289]

5.2. Pismeno zaveštanje pred svedocima (*testamentum allographum*)

Po svom obeležju, alografski testament je privatno i redovno zaveštanje. **Radi se o zaveštanju koje je zaveštaocu, u pismenoj formi, sačinio on ili drugo lice (najčešće advokat), s tim što zaveštalac mora pred dva svedoka izjaviti da je to zaveštanje pročitao i da je to njegova poslednja volja.** Nakon toga, zaveštalac se potpisuje na pismeno, a posle njega to čine i dva svedoka zaveštanja. Postavljeni zahtev u zakonu da je pismeno i pročitao predstavlja novinu u Zakonu o nasleđivanju iz 1995.[290] U odnosu na svojeručno zaveštanje, gde zaveštalac sam sačinjava zaveštanje, tekst pismenog zaveštanja pred svedocima uglavnom sačinjavaju druga lica normalno na osnovu izjavljene volje ostavioca i sam čin pisanja u tehničkom značenju nije od važnosti za zaveštanje. Čak u toj fazi ne možemo ni govoriti o zaveštanju jer ono to još uvek i nije. Jasno je da tekst zaveštanja može napraviti i sam zaveštalac (na kompjuteru npr. ili pisaćoj mašini). Da bi sačinio ovakav oblik zaveštanja, zaveštalac mora biti pismen. Pismenost se zahteva radi toga što pre potpisivanja zaveštanja,

---

[288] Član 84. stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[289] Videti alternativu uz član 2678., stav 2. Nacrta Građanskog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2015. Dostupno na: https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf

[290] Prethodna zakonska rešenja zahtevala su samo da zaveštalac pred svedocima prizna zaveštanje u formalnom smislu kao dokument koji je potpisao. Dakle, nije bilo po zakonu obavezno da zaveštalac i pročita pismeni dokument. Imajući u vidu da pismeno zaveštanje pred svedocima najčešće sačinjavaju advokati ili druga lica, dadatna provera sadržine zaveštanja od strane zaveštaoca predstavlja dobro zakonsko rešenje i unapređenje, pre svega radi zaštite i isticanja prave zaveštaočeve volje u pismenom zaveštanju.

pred dva svedoka, zaveštalac mora biti u stanju da neposredno (dakle sam) proveri sadržinu pismena koje želi da proglasi svojim zaveštanjem.[291] **Za punovažnost ovog zaveštanja potrebno je:**

1. **postojanje pismene isprave tj. testamenta,**
2. **postojanje izjave zaveštaoca da je pismena isprava njegova poslednja volja i da je ispravu o zaveštanju pročitao,**
3. **postojanje potpisa zaveštaoca i**
4. **postojanje dva svedoka i njihovih potpisa na pismenom zaveštanju.**

Za postojanje pismene isprave, nije značajno ko je autor i ko ju je u tehničkom smislu i na koji način sastavio. To može biti sam zaveštalac, a može biti i neko drugo lice (najčešće advokat). Ova faza sačinjavanja zaveštanja predstavlja tehničku a ne pravnu radnju. Davanje izjave zaveštaoca da je ispravu o zaveštanju pročitao i da je to njegovo zaveštanje, vezano je za prisustvo dva svedoka koji date izjave svojim potpisima i potvrđuju na zaveštanju. Izjava mora biti data pred oba svedoka istovremeno i mora biti jasna i ozbiljna. Pri tom, zaveštalac nije dužan da zaveštanje pročita pred svedocima. Dovoljno je da da izjavu kojom potvrđuje da je ispravu o zaveštanju pročitao i da ona predstavlja njegovo zaveštanje. Uloga svedoka je da svojim prisustvom i potpisima, na neposredan način, potvrde da je napisana isprava o zaveštanju ostaviočeva po njegovom priznanju i datoj izjavi i da je na njoj u njihovom prisustvu stavljen potpis zaveštaoca. Da bi zaveštanje bilo punovažno, zaveštalac se mora potpisati na kraju zaveštanja. Potpisati se može punim imenom i prezimenom, početnim slovom imena ili prezimena i punim imenom i prezimenom ali ne može samo inicijalima. Svojeručan potpis u

[291] Za proveranje sadržine pismena nije dovoljno da zaveštalac zna da čita i piše u formalnom smislu, nužno je u trenutku sačinjavanja zaveštanja da on te funkcije zaista i ima. Npr. fakultetski obrazovan ostavilac, u trenutku sačinjavanja zaveštanja, nije poneo naočari iako ima veliku dioptriju koja mu onemogućava čitanje bez naočara. U slučaju potpisivanja ostavioca na pismeno zaveštanje pred svedocima i svedoka nakon njega bez prethodne konstatacije da je takvo zaveštanje i pročitao, dovelo bi do rušljivosti ovakvog zaveštanja iz razloga faktične nemogućnosti provere sadržaja zaveštanja od strane zaveštaoca pre njegovog potpisivanja. I u sudskoj praksi imamo sličnih primera npr. "Pismeni testament pred svedocima sačinjen latiničnim pismom (za koje je utvrđeno da testator ne zna da čita i piše iako je pismen), je ništav zbog propisanog oblika. Presuda Okružnog suda u Požarevcu Gž. 150/95 od 15.12.1995. godine. "Za punovažnost alografskog zaveštanja neophodna je zaveštaočeva potpuna pismenost. Zaveštalac ne sme biti samo delimično pismen ili da ne zna da čita, ali da zna da se potpiše." Detaljnije videti Odluku Vrhovnog suda Srbije Rev-889/02 od 26.09.2002. godine.

slučaju da pismeno zaveštanje ima više strana ili listova, dovoljan je na kraju zaveštanja, uz preporuku da se potpis stavi na svakom listu ili strani kako bi se otklonile eventualne sumnje u autentičnost nekog dela zaveštanja. Nakon potpisa zaveštaoca, potpisuju se zaveštajni svedoci. Oba zaveštajna svedoka moraju biti istovremeno prisutna u trenutku davanja zaveštaočeve izjave o sačinjenoj ispravi kao sopstvenom zaveštanju i činjenici da je pismenu zaveštajnu ispravu zaista i pročitao.[292] Isto tako, njihovo obostrano prisustvo neophodno je u trenutku potpisivanja zaveštaoca na pismeno zaveštanje. Svedoci moraju biti poslovno sposobna lica. Oni ne moraju razumeti jezik na kome je pisano zaveštanje, ali moraju razumeti jezik na kome je zaveštalac izjavio da prihvata pismenu ispravu zaveštanja kao svoju i da ju je pročitao pre potpisivanja.[293] Punovažnost samog zaveštanja isto tako uslovljena je istovremenim prisustvom oba zaveštajna svedoka kako u trenutku kada zaveštalac izjavljuje da je sačinjeno pismeno pročitao i da je to njegova poslednja volja, tako i istovremeno u trenutku kada se zaveštalac potpisuje. Dva su razloga za prisustvo zaveštajnih svedoka: 1. posvedočenje autentičnosti zaveštaočevog potpisa i 2. posvedočenje autentičnosti zaveštaočeve izjave da je konkretno napisano pismeno pročitao i da je to njegova poslednja volja. "Potpisivanje i navedene izjave jedinstvena su pravna radnja."[294] U ulozi zaveštajnog svedoka ne mogu se pojaviti sledeća lica: svi zaveštaočevi potomci, svi zaveštaočevi preci, svi zaveštaočevi usvojenici i njihovi potomci, svi pobočni srodnici zaveštaoca zaključno sa četvrtim stepenom srodstva i njihovi bračni drugovi i bračni drug zaveštaoca. Uvažavajući izneto, jasno je da ovo zaveštanje ne može sačiniti nepismeno lice.

5.3. Sudsko zaveštanje

Sudsko zaveštanje predstavlja u našem pravu najčešći oblik zaveštanja. Prisustvo državnog organa, njegova stručnost i znanje, poverenje u sud, u najvećoj meri opredeljuju građane da se u slučaju sačinjavanja zaveštanja odluče za ovaj oblik zaveštanja. Sudsko zaveštanje po svojim obeležjima

[292] U prilog iznetom, navodimo odluku: "Alografsko zaveštanje (pismeno zaveštanje pred svedocima), ako nije pročitano pred svedocima i ako zaveštalac nije izjavio da je njegovo – nepunovažno je." Videti odluku Vrhovnog suda Srbije Rev-2413/04. od 20.10.2004. godine.

[293] Videti član 112., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[294] Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-4910/02 od 11.12.2002. godine,

predstavlja javno, redovno i pismeno zaveštanje, koje sudija bilo kog osnovnog suda sačinjava po kazivanju zaveštaoca, po pravilima koja važe za sastavljanje isprava ako zakonom nije drugačije određeno.[295] Ovaj oblik zaveštanja mogu sačinjavati sva zaveštajno sposobna lica, bez razlike da li su pismena, nepismena, slepa, gluva ili nema. Osnovni sud na čijem području zaveštalac ima prebivalište ili boravište mesno je nadležan, s tim što zaveštalac može sačiniti sudsko zaveštanje u bilo kom sudu na teritoriji Srbije.[296] Sudija pojedinac tog suda funkcionalno je nadležan za sačinjavanje ovog zaveštanja. Isprava se može sastaviti i van suda ukoliko zaveštalac nije sposoban da dođe u sud ili kada za to postoje drugi opravdani razlozi, uz uplatu određene takse.[297] Tada će sudija sastaviti sudski testament van zgrade suda (u stanu, bolnici, zatvoru i sl.).[298] Pravila koja koristimo prilikom sačinjavanja ovog zaveštanja koriste se osnovom zakona i za sačinjavanje konzularnog, brodskog i vojnog zaveštanja kao javnih zaveštanja.[299] Izuzetak je međunarodno zaveštanje koje je takođe javno ali se pravila za sačinjavanje bitno razlikuju od ostalih pobrojanih javnih zaveštanja. Sudsko zaveštanje sačinjava sudija po kazivanju zaveštaoca. Pre sačinjavanja zaveštanja, sudija mora da utvrdi identitet zaveštaoca. Identitet nekog lica može se utvrditi na sledeći način: 1. ličnim poznanstvom sudije i lica koje namerava da sačini zaveštanje; 2. uvidom u javnu ispravu sa fotografijom zaveštaoca (lična karta, pasoš zaveštaoca); 3. svedočenjem dva svedoka identiteta zaveštaoca u slučaju nepostojanja ličnih dokumenata. Ukoliko zaveštalac ne može na navedeni način dokazati svoj identitet sudija će odbiti da sačini testament. On će tako postupiti i ako posle uvida u pomenute isprave i saslušanja svedoka

[295] Član 86. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[296] Videti član 13. stav 2. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit. U slučaju da zaveštalac sačini zaveštanje u sudu na čijoj teritoriji nema prebivalište ili boravište, taj sud dužan je da odmah izvesti sud na čijem području zaveštalac ima prebivalište shodno članu 89. Zakona o nasleđivanju.

[297] Član 166. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit. Naime, prema noveliranom Zakonu o vanparničnom postupku Republike Srbije za sastavljanje sudskog zaveštanja primenjuju se pravila koja važe za sastavljanje isprava ukoliko ovim Zakonom ili zakonom kojim se reguliše ustanova nasleđivanja nije drugačije određeno. Analizirajući član 183., stav 2. Zakona o vanparničnom postupku zaključujemo da prvenstvo u primeni ima Zakon o nasleđivanju, a zatim i odgovarajuće odredbe Zakona o vanparničnom postupku.

[298] Videti član 118. Sudskog poslovnika,"Sl. glasnik RS", br. 110/09, 70/11, 19/12, 89/13, 96/2015, 104/15, 113/15 - ispr., 39/16, 56/16, 77/16, 16/18, 78/18, 43/19 i 93/19.

[299] Videti članove 91., 108., stav 1. i 109., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

identiteta nije stekao uverenje da je zaveštalac lice za koje se izdaje.[300] Svedoci identiteta moraju se identifikovati vlastitim ličnim ispravama sa fotografijom.[301] "Svedoci identiteta moraju biti punoletna i emancipovana lica, s tim što to mogu biti i srodnici zaveštaoca, naslednici, legatari i sl., odnosno svedoci identiteta ne moraju ispunjavati posebne uslove koji su predviđeni za testamentarne svedoke."[302] Nakon utvrđivanja identiteta zaveštaoca, sudija je dužan da utvrdi zaveštaočevu sposobnost za sačinjavanje zaveštanja. Ova radnja sudije veoma je važna za punovažnost samog zaveštanja, jer je opštepoznato da se najveći broj sporova vezanih za zaveštanje upravo vodi zbog nepostojanja zaveštaočeve testamentarne sposobnosti. Ranije smo kazali da je zaveštajna ili testamentarna sposobnost bitan uslov za punovažnost zaveštanja. Sposobnost za rasuđivanje u smislu sposobnosti za sačinjavanje zaveštanja, sudija proverava vođenjem kraćeg razgovora sa ostaviocem kroz koji donosi zaključak o aktivnoj zaveštajnoj sposobnosti. Ako posumnja i najmanje u njegovu sposobnost za rasuđivanje, sudija mora obavezno pozvati sudskog veštaka, neuropsihijatra i istog saslušati, te uneti u zapisnik sve u vezi sa zaveštaočevom sposobnošću za rasuđivanje. [303] Prilikom utvrđivanja zaveštaočeve aktivne zaveštajne sposobnosti, sudija ispituje i da li postoji ozbiljna i stvarna namera za sačinjavanje zaveštanja. Pre početka sačinjavanja sudskog zaveštanja, sudija je dužan i da zaveštaocu objasni smisao i posledice koje proizvodi sačinjeno zaveštanje u odnosu na njega i njegove naslednike i druga zainteresovana lica. Nakon toga, sudija upozorava i skreće pažnju zaveštaocu da u zakonu postoje norme koje regulišu pitanje imperativnog nasleđivanja (prava na nužni nasledni deo) i koje u određenoj meri ograničavaju njegovo pravo raspolaganja prilikom raspolaganja imovinom u zaveštanju. Primena ovih normi ne dovodi u pitanje samo zaveštanje, ali u velikoj meri menja nameru zaveštaoca i njegovu raspodelu imovine, ukoliko ih ne uzme u obzir prilikom sačinjavanja zaveštanja. Sudija će objasniti zaveštaocu kako će norme imperativnog karaktera delovati u njegovom konkretnom slučaju. Posle ovih prethodnih radnji, koje je dužan da preduzme, sudija zaveštalac

[300] Videti članove 168–170, a u vezi sa članom 164, stav 3 Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.
[301] Videti član 167. Ibidem.
[302] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 289.
[303] Detaljnije o utvrđivanju zaveštajne sposobnosti: Svorcan, S. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 56 i 57.

usmeno izlaže svoju poslednju volju u pogledu raspodele imovine. U toku izlaganja, zaveštalac se može služiti odgovarajućim ispravama, dokumentima, podsetnikom, ali ne može u sud doneti napisano zaveštanje i predati ga sudu. Usmenost izlaganja u ovoj fazi sačinjavanja zaveštanja, predstavlja bitan elemenat forme zaveštanja. U slučaju da je zaveštalac gluvonem, on svoju poslednju volju daje preko tumača, a u slučaju da ne poznaje jezik suda u kome daje zaveštanje, zaveštalac daje usmenu izjavu na svom jeziku, a ovlašćeni sudski tumač će prevesti sudu izjavu na službeni jezik suda. Ukoliko zaveštalac u toku usmenog iznošenja svoje poslednje volje raspolaže imovinom na nejasan, kontadiktoran ili način koji nije dozvoljen prinudnim propisima ili se kosi sa moralnim u pogledu sadržine zaveštanja, sudija je dužan da zaveštaoca upozori na te delove izjave ali ne sme nikako da utiče na izmenu zaveštaočeve poslednje volje.[304] Ako zaveštalac insistira na unošenju odredbi koje su suprotne prinudnim propisima, moralu i dobrim običajima sudija ima pravo da rešenjem odbije sačinjavanje sudskog zaveštanja. Zaveštalac ima pravo na rešenje, žalbe. U toku iznošenja poslednje volje zaveštaoca sudija ima pravo da pitanjima razjasni nejasna i kontradiktorana raspolaganja kako bi mogao precizno i jasno da izdiktira u zapisnik poslednju volju zaveštaoca.

[304] U teoriji po pitanju obaveze i dužnosti sudije u pogledu prihvatanja i neprihvatanja zaveštaočeve volje koja se kosi sa prinudnim prinudnim propisima, moralom i opšteprihvaćenim normama ponašanja, nailazimo na nekoliko tumačenja. Tako npr. Svorcan navodi: "Ako zaveštalac insistira da se nejasni delovi njegove izjave unesu u zapisnik baš onako kako ih je on izneo, sudija ih mora uneti u zapisnik onako kako zaveštalac zahteva, s tim što će ispod teksta zaveštanja konstatovati da je upozorio zaveštaoca na nejasnoće, ali da to zaveštalac nije prihvatio." Svorcan, S. (2009). Nasledno pravo op. cit. str. 57. Antić u pogledu zaveštaočevog insistiranja na nekoj odredbi koja bi bila suprotna imperativnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima navodi da će "sud posle upozorenja i objašnjenja koje zaveštalac ne prihvati rešenjem odbiti sačinjavanje sudskog zaveštanja." Antić, O. (2009). Nasledno pravo op. cit., str. 290. Marković smatra da se sudija prilikom sačinjavanja sudskog zaveštanja nalazi u ulozi pravnog savetnika i da je dužan da zaveštaocu ukaže na sve nedostatke i propuste koje testament u celini ili pojedinačne odredbe čine ništavim ili rušljivim. "Zato zaveštalac može, ali ne mora da prihvati preporuke i savete sudije. Sudije će postupati kako izjavljuje zaveštalac, a zabeležiće da je zaveštalac opomenut na pravne posledice pojedinih svojih odredbi koje čine testament ništavim ili rušljivim... Sudija mora da se ogradi od očitih zakonskih nedostataka testamenta. Naime, ne može se tražiti da sudija sačinjava ništave ili rušljive testamente. Iako je sudija dobar advokat zaveštaocu, on je sudija i sačinjava javnu ispravu. Zato je ovlašćen da odbije da unese u testament sadržinu ili izjavu koja bi bila protivzakonita i protivmoralna, tj. protivna Ustavu i zakonima." Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 264.

Prilikom sačinjavanja zapisnika, sudija treba da izjavu zaveštaoca što vernije unese u zapisnik, ukoliko je moguće, treba se držati zaveštaočevih reči. Ipak dozvoljene su i preformulacije određenih reči i izraza od strane sudije u cilju što jasnijeg i tačnijeg iskazivanja ostaviočeve volje. Sam zapisnik sastoji se od nekoliko delova: uvodnog dela, ostaviočevog zaveštanja, klauzule kojom se konstatuju preduzete radnje prilikom sačinjavanja zaveštanja, potpis zaveštaoca, zaveštajnih svedoka i sudije. Uvodni deo zaveštanja sadrži: koji sud je sačinio zaveštanje, koji sudija je postupao, mesto sačinjavanja zapisnika, datum sačinjavanja zapisnika, ime zaveštaoca, način na koji je sud utvrdio njegov identitet, imena zaveštajnih svedoka i način utvrđivanja njihovog identiteta, ime sudskih tumača ukoliko je za njima bilo potrebe. U uvodnom delu konstatuje se i na koji način je sudija utvrdio zaveštajnu sposobnost zaveštaoca, pogotovo u smislu sposobnosti za rasuđivanje. Unose se i eventualna upozorenja sudije u pogledu valjanosti određenih odredbi u zaveštanju i činjenice i okolnosti koje mogu biti značajne za punovažnost zaveštanja. Nakon ove faze, postupak sačinjavanja sudskog zaveštanja može ići u dva pravca u zavisnosti od činjenice da li se radi o zaveštaocu koji zna da čita i piše ili se radi o nepismenom licu.

5.3.1. Sudsko zaveštanje u slučaju kada je zaveštalac u stanju da ga pročita

Nakon sastavljanja zapisnika koji nastaje tako što sudija glasno diktira zapisničaru sadržinu iznetog zaveštanja, sudija predaje zapisnik zaveštaocu. Zaveštalac čita zapisnik, daje primedbe izmene i dopune ukoliko ih ima.[305] Nakon izmene zapisnika u pravcu datih primedbi ili ukoliko primedbi nema od strane zaveštaoca, on zapisnik i potpisuje. Zaveštalac se na zaveštanju potpisuje punim imenom i prezimenom. Ako se zaveštanje sastoji od više listova, zaveštalac će se potpisati na kraju svakog lista. Nakon zaveštaoca, sudija na samom zaveštanju klauzulom potvrđuje da ga je zaveštalac u njegovom prisustvu pročitao i potpisao.[306] Nakon toga sudija ispod klauzule stavlja svoj potpis i pečat suda. Time je sudsko zaveštanje u ovom slučaju sačinjeno.

[305] Stojanović, N. (2015). Postupak za sastavljanja sudskog zaveštanja i novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije, *Pravni život,* vol. 64, br. 10, str. 550.
[306] Član 87., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

Važno je navesti da u odnosu na Zakon o nasleđivanju, koji propisuje da zaveštalac prvo stavlja svoj potpis ili rukoznak, pa onda sudija unosi klauzulu kojom potvrđuje koje su sve radnje preduzete, u toku sastavljanja zaveštanja, i na šta je on zaveštaoca upozorio, dok novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije menja redosled stvari, insistirajući na tome da se svi ovi podaci unose iznad potpisa zaveštaoca.[307]

5.3.2. Sudsko zaveštanje u slučaju kada zaveštalac nije u stanju da ga pročita

U slučaju kad zaveštalac nije u stanju da pročita zaveštanje koje mu je sačinio na zapisnik sudija, postupak sačinjavanja zaveštanja ide sledećim redosledom. Sudija zaveštaocu čita zaveštanje u prisustvu dva svedoka (u ovom slučaju prisustvo dva testamentarna svedoka je neophodno). Nakon toga, zaveštalac u njihovom prisustvu izjavljuje da je to njegovo zaveštanje i nakon toga zaveštalac zaveštanje potpisuje (ranije smo konstatovali da neko lice može znati da se potpiše a da pri tom ne ume da čita i piše) ili stavlja rukoznak.[308] Zakon o vanparničnom postupku bliže određuje redosled prstiju desne ruke čiji se otisak može upotrebiti umesto potpisa. U prvom redu, to je kažiprst, a ako njega nema, srednji prst, zatim prstenjak, mali prst i na kraju palac desne ruke. Ukoliko zaveštalac nema desnu ruku, onda će se na ispravu staviti, prema utvrđenom redosledu, otisak nekog od prstiju sa leve ruke. A ako zaveštalac nije u stanju da na zaveštanje stavi otisak nekog od svojih prstiju, onda zaveštanje potpisuje jedan od svedoka.[309] Situacija u kojoj zaveštalac nije u stanju da pročita zaveštanje odnosi se ne samo na nepismena lica već i na sva ona lica koja u trenutku sačinjavanja sudskog zaveštanja nisu u mogućnosti da pročitaju zaveštanje (npr. slepo lice, lice ne poznaje jezik suda). Za razliku od prvog navedenog sudskog zaveštanja gde nije potrebno prisustvo zaveštajnih svedoka, u slučaju sačinjavanja zaveštanja kada lice nije u mogućnosti da zaveštanje i pročita, nužno je prisustvo dva testamentarna svedoka. Identitet svedoka utvrđuje se na jedan od tri ranije navedena načina. U slučaju da je zaveštalac nem, slep ili ne zna jezik suda, nužno je da prisustvuju i odgovarajući sudski tumači koji će pomoći u sačinjavanju

[307] Videti član 173., stav 4. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.
[308] Član 88., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[309] Član 179., stav 1–3. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

zaveštanja. Zaveštajni svedoci mogu biti i svedoci identiteta uz uslov da ispunjavaju zakonske uslove za zaveštajne svedoke. Posle potpisa zaveštaoca potpisuju se zaveštajni svedoci, tumač, ukoliko je učestvovao u postupku i na kraju se potpisuje i sudija. I kod ovog zaveštanja sudija će klauzulom na zaveštanju konstatovati sve preduzete radnje pre svog potpisa i stavljanja pečata suda. U slučaju da zaveštanje ima više listova, oni se spajaju jemstvenikom i jemstvenik se pečati sudskim pečatom. Na svakom listu mora biti potpis zaveštaoca ili njegov rukoznak. Na zadnjem listu zaveštanja upisuje se ukupan broj listova od kojih se sastoji zaveštanje.

Nakon završetka postupka i u prvom i u drugom slučaju sudija pita zaveštaoca o načinu na koji će čuvati zaveštanje. Zakon je u pogledu predavanja i čuvanja zaveštanja ostavio mogućnost zaveštaocu da svojeručno zaveštanje, pismeno zaveštanje pred svedocima i sudsko zaveštanje može poveriti na čuvanje nadležnom sudu u otvorenom ili zatvorenom omotu.[310] Sud nakon prijema zaveštanja sačinjava zapisnik i zaveštanje stavlja u zaseban omot koji sud pečati i čuva odvojeno od ostalih sudskih spisa.

5.4. Javnobeležničko zaveštanje

Izmenama i dopunama Zakona o nasleđivanju početkom 2015. godine uveden je novi oblik zaveštanja – javnobeležničko zaveštanje.[311] Član 111a Zakona o nasleđivanju propisao je da se javnobeležničko zaveštanje sačinjava u obliku javnobeležničkog zapisa. Postupak sačinjavanja javnobeležničkog zaveštanja sprovodi se prema pravilima za sastavljanje isprava koja su sadržana u Zakonu o vanparničnom postupku.[312] Javnobeležničko zaveštanje se po pravilu sačinjava u kancelariji javnog

[310] Videti član 90. Zakona o nasleđivanju i članove 186–190. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[311] Ustanova javnog beležništva u Republici Srbiji je uvedena Zakonom o javnom bežništvu 2011. godine, a koji je u primeni od septembra 2014. godine.("Sl. glasnik RS", br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 - dr. zakon, 93/14 - dr. zakon, 121/14, 6/15 i 106/15). Više o javnobeležničkom pravu videti u: Radulović, D., Počuča, M. (2020). Javnobeležničko pravo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.

[312] "Razilaženja između Zakona o javnom beležništvu i Zakona o vanparničnom postupku koje su dovele do prestanka važenja pojedinih odredaba Zakona o javnom beležništvu koje su se odnosile na javnobeležničko zaveštanje i njegovo sačinjavanje." Milović, J. (2020). Javnobeležničko zaveštanje, *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad,* vol. 20, br. 1, str. 83.

beležnika. U izuzetnim situacijama, odnosno ukoliko zaveštalac zbog bolesti ili starosti ne može da pristupi pred javnog beležnika, ili ako postoje drugi opravdani razlozi, javnobeležničko zaveštanje se može sačiniti izvan javnobeležničke kancelarije. Ipak, ukoliko je javni beležnik bez opravdanog razloga sačinio zaveštanje izvan svoje kancelarije ili izvan granica svog službenog sedišta, ono zbog toga nije ništavo. S druge strane ako je javni beležnik čije se službeno područje nalazi na teritoriji Republike Srbije, sastavi zaveštanje izvan Republike Srbije takvo zaveštanje neće moći da proizvede pravno dejstvo, osim ako posebnim propisom nije predviđeno drugačije.[313] Važna uloga javnog beležnika u postupku sastavljanja javnobeležničkog testamenta jeste da što jasnije i autentičnije formuliše saopštenu zaveštaočevu volju koju je dužan da što vernije unese u ispravu ne menjajući sadržinu. U postupku sačinjavanja zaveštanja od posebnog značaja je konsultantska uloga javnog beležnika, s obzirom da je on dužan da zaveštaoca poduči o sadržini i pravnim posledicama ovog pravnog posla. Javni beležnik prvenstveno mora da pouči zaveštaoca o propisima kojima se uređuje pravo na nužni deo.[314] Pored navedenog javni beležnik upozorava zaveštaoca i na ostale pravne posledice izjavljivanja njegove poslednje volje, naročito kada postoje razlozi ništavosti ili rušljivosti zaveštanja. Ukoliko utvrdi da zaveštanje sadrži nejasne odredbe ili da je rušljivo javni beležnik je dužan da stranku na to upozori. Ako i pored upozorenja zaveštalac ostane pri svojoj izjavi, upozorenje se unosi u samu ispravu, a ukoliko se zaveštalac protivi unošenju upozorenja, javni beležnik odbija da sastavi ispravu. Javni beležnik odbija da sastavi zaveštanje i u slučaju kada ono predstavlja nedopušten pravni posao, odnosno kada je suprotan prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima, kada je usmeren ka ostvarivanju nedopuštenog cilja, itd. [315] Prvi i najvažniji korak u proceduri sačinjavanja javnobeležničkog zaveštanja jeste utvrđivanje identiteta zaveštaoca. Identitet zaveštaoca i svedoka javni beležnik utvrđuje na isti način koji je naveden kod sudskog zaveštanja. Zaveštalac pred javnim beležnikom usmeno izjavljuje svoju poslednju volju, dok javni beležnik diktira ili on sam sačinjava pismeno o testamentu. Sadržina javnobeležničkog

[313] Član 166. Zakon o vanparničnom postupku, op. cit.
[314] Član 185., stav 5, Ibidem.
[315] Đurđić Milošević T. (2020). Postupak sačinjavanja javnobeležničkog zaveštanja, U: XXI vek – vek usluga i uslužnog prava, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta, Institut za pravne i društvene nauke, str. 242–243.

zaveštanja određena je odredbama Zakona o javnom beležništvu kojim se određuje sadržina javnobeležničkog zapisa.[316]

Sam izgled javnobeležničkog zaveštanja bliže je određen Javnobeležničkim poslovnikom.[317] Tako npr. javnobeležnička isprava se sastavlja na hartiji A4 formata, na odgovarajućem materijalu koji je podoban da obezbedi trajnost isprave i teksta.[318] Kada je tekst o testamentu sačinjen, on se čita zaveštaocu u prisustvu javnog beležnika. Zaveštalac može zahtevati da lično pročita ispravu pre nego što je prizna i potpiše. Nakon što se zaveštaocu pročita isprava o poslednjoj izjavi volje, on usmeno izjavljuje da je njegova volja u svemu verno uneta i potpisuje se (priznavanje isprave). Na ispravi o testamentu, neposredno iznad dela gde se potpisuju učesnik i drugi subjekti u postupku, javni beležnik unosi napomenu da su obavljene sve propisane radnje.[319] U slučaju da zaveštalac usled slabovidosti, nepismenosti ili nekog drugog razloga nije u stanju da čita ili piše, isprava mu mora biti pročitana u prisustvu javnog beležnika i dva pozvana svedoka. Pošto je zaveštaocu koji nije u stanju da čita i piše pročitan testament, on ga priznaje i potpisuje. Ako se javnobeležničko zaveštanje sastoji od više stranica, one se označavaju rednim brojevima i brojem javnobeležničkog spisa, pričvršćuju se jemstvenikom, a oba kraja jemstvenika pričvršćuju se pečatnim voskom ili nalepnicom i overavaju pečatom javnog beležnika.[320] Javnobeležničko zaveštanje potpisuju javni beležnik i testator. Pri tome se potpisi ne smeju stavljati preko teksta zaveštanja. U slučaju da se javnobeležnički testament sastoji od više stranica svaku stranicu potpisuje zaveštalac i javni beležnik. Ukoliko su prilikom sačivanjavanja testamenta bili prisutni i svedoci identiteta i oni se potpisuju pre javnog beležnika. Pored potpisa na poslednjoj strani isprave javni beležnik otiskuje svoj pečat i štambilj, što se smatra overom isprave. Ako na ispravi koju je sastavio javni beležnik nema svojeručnog potpisa i pečata javnog beležnika takva isprava nema pravno dejstvo javne isprave.[321] Članom 105., stav 3. Zakona o javnom beležništvu propisano

[316] Videti član 84. Zakona o javnom beležništvu, op. cit.
[317] "Sl. glasnik RS", br. 62/16, 66/17, 48/18, 54/18 i 151/20
[318] Član 19, stav 1. i 2. Javnobeležničkog poslovnika, op. cit.
[319] Član 173. Zakon o vanparničnom postupku, op. cit.
[320] Član 67. Zakona o javnom beležništvu, op. cit.
[321] Videti članove 68–69. Ibidem.

je da izvornik javnobeležničke isprave,[322] što znači i zaveštanja, čuva javni beležnik koji ju je sačinio, a stranci, odnosno zaveštaocu predaje otpravak testamenta. Kao što vidimo otpravak testamenta predaje se zaveštaocu, dok izvornik čuva javni beležnik i kada mu zaveštalac testament nije predao na čuvanje. Izdavanje izvornika isprave, odnosno testamenta javni beležnik će dozvoliti samo u slučajevima koji su propisani članom 108. Zakona o javnom beležništvu. Izvornik odnosno zaveštanje piše se samo u jednom primerku i samo se on, kao poslednja izjava volje može opozvati. Takođe, samo se izvorni, originalni testament može proglasiti, a ne otpravak. Zakon o javnom beležništvu predviđa obavezu javnog beležnika da nadležnom ostavinskom sudu dostavi izvornik zaveštanja, odnosno zapisa o deponovanju zaveštanja u sudu, koje je sačinio javni beležnik kada sazna za smrt ili proglašenje nestalog zaveštaoca za umrlog.[323] S obzirom da javnobeležničko zaveštanje može sačiniti bilo koji javni beležnik, bez obzira gde se nalazi prebivalište zaveštaoca, često javni beležnik neće znati da je došlo smrti ili proglašenja nestalog lica za umrlo. Kako bi se navedeno prevazišlo u našem pravu je ustanovljen Registar zaveštanja kao elektronska evidencija koja je dostupna svim javnim beležnicima. Ovaj Registar vodi Javnobeležnička komora Srbije. [324] U Registru se evidentiraju sva zaveštanja koja je sačinio javni beležnik. U njega se unose osnovni podaci o zaveštaocu, o javnom beležniku, podaci o zaveštanju itd. Uvidom u Registar može se veoma lako proveriti da li je ostavilac sačinio zaveštanje i gde se ono nalazi, što unosi pravnu sigurnost i omogućava ostvarivanje poslednje volje zaveštaoca.

5.5. Konzularno zaveštanje

Konzularno zaveštanje je javno, pismeno i redovno zaveštanje. Pismeno, jer se sačinjava u pismenom obliku, redovno zato što je pristupačno svim testamentarno sposobnim licima, bez obzira na prilike u kojima se nalaze i javan jer u njegovom sačinjavanju učestvuje državni organ, odnosno konzularni ili diplomatski predstavnik Srbije. Preciznije, ovaj oblik

[322] Više o javnobeležničkim ispravama i njihovom izvršenju videti u: Krstinić, D., Zarubica, S. (2021). Izvršenje javnobeležničkih isprava. *Pravo - teorija i praksa*, vol. 38, br. 1, str. 42–54.

[323] Član 103. Zakona o javnom beležništvu, op. cit.

[324] Na osnovu člana 36, stav 1. tačka 3 i člana 25., stav 1., tačka 16. Statuta Javnobeležničke komore Srbije, Izvršni odbor Javnobeležničke komore Srbije 15. marta 2017. godine doneo je Pravilnik o vođenju Registra zaveštanja (testamenta).

zaveštanja sastavlja šef konzulata ili lice koje on izričito ovlasti za takve radnje, to jest odgovarajući diplomatski predstavnik Srbije državljanima Srbije u inostranstvu. Sačinjavati ga mogu svi državljani Srbije koji imaju zaveštajnu sposobnost, a koji se zateknu u inostranstvu iz bilo kog razloga. Pri tome nije značajno da li je lice koje želi da sačini konzularno zaveštanje pismeno ili nepismeno, gluvo, slepo, nemo ili da li zna jezik koji je u službenoj upotrebi u našem diplomatsko konzularnom predstavništvu. **Konzularno zaveštanje sačinjava se po pravilima koja važe za sastavljanje sudskog zaveštanja i sačinjava ga u zgradi diplomatsko konzularnog predstavništva konzularni predstavnik ili diplomatski predstavnik Srbije**. Nakon sačinjavanja konzularnog zaveštanja, ostaje obaveza diplomatsko-konzularnog predstavništva da o sastavljanju zaveštanja obavesti nadležan sud u Srbiji na čijoj teritoriji zaveštalac ima prebivalište (ako ga ima). Konzularno zaveštanje omogućava državljanima Srbije koji žive u inostranstvu ili se tamo zateknu po bilo kom osnovu, da sačine zaveštanje koje je po svojim karakteristikama i postupku, koji se provodi prilikom sačinjavanja ovog zaveštanja najbliže sudskom zaveštanju u Srbiji. [325]

5.6. Međunarodno zaveštanje

Pravni osnov postojanja međunarodnog zaveštanja u našem naslednom zakonu nastao je još daleke 1977. godine. Naime, tadašnja država Jugoslavija donela je Zakon o ratifikaciji Konvencije o jednoobraznom zakonu o obliku međunarodnog testamenta.[326] Osnovom tog zakona, u naše pravo uneta je forma međunarodnog zaveštanja kao pravilo i obaveza svih zemalja koje su ratifikovale Konvenciju koja je inače usvojena u Vašingtonu 26.10.1973. godine. Konvencijom je predviđeno da će testament biti punovažan u pogledu oblika, bez obzira na mesto u kome je sačinjen, na mesto gde se imovina nalazi i bez obzira na državljanstvo, mesto prebivališta ili boravišta lica koje sačini međunarodno zaveštanje. Ovakvom formom zaveštanja u našem pravu omogućeno je bilo kom licu državljaninu bilo koje zemlje na svetu koja je kao i naša zemlja ratifikovala pomenutu Konvenciju da pod određenim uslovima može u našoj zemlji sačiniti punovažno zaveštanje.

---

[325] Videti član 91. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[326] Zakon o ratifikaciji Konvencije o jednoobraznom zakonu o obliku međunarodnog testamenta, sa prilogom, "Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 3/77.

Iako poslednja izjava volje ne mora sadržati neki element inostranosti, najčešće se sačinjava kada taj elemenat postoji. "Element inostranosti postoji kada su testator ili naslednik strani državljani, kada je prebivalište, odnosno boravište testatora ili naslednika u inostranstvu, kada se dobra kojima testator raspolaže nalaze u inostranstvu ili su potraživanja zaveštaoca nastala u inostranstvu, odnosno potiču iz inostranstva, kada je testament sastavljen u inostranstvu ilii je elemenat inostranosti izražen u nekom drugom pogledu ili će biti izražen docnije (a ne u vreme sačinjavanja testamenta)." [327] Po svojim obeležjima, međunarodno zaveštanje je javno, redovno i pismeno zaveštanje. I naši državljani, kao i stranci imaju pravo sačinjavanja međunarodnog zaveštanja. Međunarodno zaveštanje mora biti sačinjeno u pismenom obliku. Pri tome, ono može biti sačinjeno na bilo kom jeziku, rukom ili na neki drugi način. Osnovom odredbi Zakona o nasleđivanju, za sačinjavanje međunarodnog zaveštanja ovlašćena su sledeća lica: sudija osnovnog suda (član 87 i 88), javni beležnik (član 111a), diplomatski ili konzularni predstavnik naše zemlje u inostranstvu (član 91), zapovednik broda (član 108) i vojni starešina ranga komandira čete ili višeg, odnosno starešina odvojenog odreda (član 109). Prema odredbi člana 96 Zakona o nasleđivanju zaveštalac u prisustvu dva svedoka i nekog od pobrojanih ovlašćenih lica za sastavljanje međunarodnog zaveštanja izjavljuje da je sačinjeno njegovo pismeno zaveštanje i da je upoznat sa njegovom sadržinom. Pri tom, zaveštalac nije dužan da sa sadržinom zaveštanja upozna svedoke niti ovlašćeno lice. Nakon toga, zaveštalac potpisuje zaveštanje u prisustvu svedoka i ovlašćenog lica. Ukoliko je zaveštanje već potpisao, zaveštalac zaveštanje samo priznaje i potvrđuje da je potpis njegov. Ako zaveštalac nije u mogućnosti da potpiše zaveštanje, on saopštava svoj razlog ovlašćenom licu, koje to zabeležava na zaveštanju. Zaveštalac ima pravo da mesto njega zaveštanje potpiše neko drugo lice u njegovo ime, uz konstataciju ovlašćenog lica u zaveštanju. Nakon toga, svedoci i ovlašćeno lice stavljaju istovremeno svoje potpise na zaveštanje. Ako se zaveštanje sastoji od više listova, zaveštalac mora da potpiše svaki list ili ako on to nije u stanju da učini, zaveštanje može potpisivati drugi u njegovo ime ili ovlašćeno lice. Svaki list zaveštanja mora biti obeležen brojem. Obavezno se u zaveštanju unosi datum i potojanje ove činjenice u zaveštanju ima konstitutivni elemenat samog zaveštanja. Zahtev u pogledu svedoka

[327] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 143.

zaveštanja je to da svedoci moraju biti poslovno sposobni i pismeni, odnosno oba moraju znati jezik na kome je zaveštalac izjavio da je to njegovo zaveštanje. Da bi međunarodno zaveštanje bilo punovažno, u ulozi zaveštajnih svedoka i ovlašćenog lica ne mogu biti: potomci zaveštaoca, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi preci i usvojioci, njegovi srodnici pobočni zaključno do četvrtog stepena srodstva, bračni drugovi ovih lica i bračni drug zaveštaoca. Nakon sačinjavanja međunarodnog zaveštanja ovlašćeno lice izdaje potvrdu na obrascu utvrđenom Konvencijom. Mesto gde zaveštalac želi da čuva međunarodno zaveštanje upisuje se u potvrdu. Ova potvrda uzima se kao dovoljan dokaz formalne punovažnosti pismena kao međunarodnog zaveštanja, sve dok se ne dokaže suprotno. Nepostojanje potvrde ne utiče na formalnu punovažnost međunarodnog zaveštanja sačinjenog u skladu sa zakonom. Kao i ostali oblici zaveštanja u našem pravu, i međunarodno zaveštanje može se opozvati. Prilikom tumačenja i primene međunarodnog zaveštanja mora se voditi računa o njegovom međunarodnom obeležju i potrebi jednoobraznog tumačenja.[328] Odredbe zakona koje se odnose na međunarodno zaveštanje izričito utvrđuju da ništavost međunarodnog zaveštanja ne utiče na njegovu punovažnost kao zaveštanja drugog oblika.

5.7. Brodsko zaveštanje

Ovaj oblik zaveštanja sačinjava se samo u vanrednim situacijama, odnosno za vreme boravka zaveštaoca na brodu i zbog toga se radi o vanrednom zaveštanju. Pored tog obeležja radi se o pisanom zaveštanju jer se sačinjava u pisanom obliku i javnom zaveštanju, zato što u njegovom sačinjavanju učestvuje zapovednik broda. Brodsko zaveštanje može se sačiniti samo na našem brodu koji plovi pod zastavom Srbije ili je usidren u stranoj luci, odnosno na otvorenom moru. Na punovažnost zaveštanja ne utiče vrsta broda, što znači da se ono može sačiniti na putničkom, turističkom, carinskom ili brodu predviđenom za naučna istraživanja.[329] Ukoliko se nalazi u našoj luci, da bi moglo doći do sačinjavanja zaveštanja, potrebno je da je brod spreman za isplovljavanje, što podrazumeva da više nema mogućnosti za ukrcavanje ili iskrcavanje putnika i posade. Prilikom sačinjavanja brodskog zaveštanja, primenjuju se pravila za sačinjavanje

[328] Videti odredbe čanova 92–106 Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[329] Stanković, M. (2014). Brodsko zaveštanje u srpskom pravu i u uporednom pravu, *Pravni život,* vol. 63, br. 10. str. 495.

sudskog zaveštanja kako u pogledu aktivne zaveštajne sposobnosti tako i u pogledu ovlašćenog lica i zaveštajnih svedoka. Kako se radi o vanrednom zaveštanju, trajanje, odnosno važnost zaveštanja ograničena je rokom od 30 dana od dana povratka zaveštaoca u Srbiju.[330] Ovlašćeno lice za sastavljanje brodskog zaveštanja jeste zapovednik broda. Naš zakonodavac ne predviđa slučaj kada bi zapovednik broda želeo da sačini zaveštanje. Ipak, naši pozitivnopravni propisi daju osnov za tumačenje da bi zapovedniku broda najstariji oficir palube bio ovlašćen sačini brodski testament.[331]

5.8. Vojno zaveštanje

I ovaj oblik zaveštanja ima karakteristike vanrednog zaveštanja. Vanredno zaveštanje je iz razloga što ga može sačiniti lice na vojnoj dužnosti, samo u slučaju mobilizacije i rata dakle, vanrednih okolnosti koje mogu nastupiti u izuzetnim slučajevima. Pored toga, radi se o javnom i pismenom zaveštanju. Ovo zaveštanje može sačiniti u slučaju vanrednih okolnosti komandir čete i drugi starešina njegovog ranga ili višeg, odnosno neko drugi u prisustvu nekog od tih starešina, kao i svaki starešina odvojenog odreda prema pravilima koja važe za sačinjavanje sudskog zaveštanja. Uzmajući u obzir da se ovaj oblik zaveštanja sačinjava prema pravilima sudskog zaveštanja u domaćoj doktrini je prisutno mišljenje da zakonodavac nije u dovoljnoj meri vodio računa o okolnostima u kojima se ovo zaveštanje sačinjava. Naime, strogi zahtevi forme nepotrebno otežavaju njegovo sačinjavanje, te se smatra da bi trebalo pojednostaviti uslove za punovažnost vojnog zaveštanja.[332] S obzirom na vanredne okolnosti važenje vojnog zaveštanja ograničeno je na vreme od 60 dana od dana završetka rata ili 30 dana od dana prestanka mobilizacije

[330] Brodsko zaveštanje je u našem pravu prvi put uvedeno Saveznim zakonom iz 1955. godine i gotovo u nepromenjenom obliku u odnosu na važeće rešenje ova zaveštajna forma je predviđena i u Prednacrtu Građanskog zakonika Repulike Srbije. Naime, jedina izmena se odnosi na činjenicu da će ubuduće brodsko zaveštanje prestajati da važi 30 dana i "od iskrcavanja na kopno države u kojoj postoji diplomatsko-konzularno predstavništvo Republike Srbije." Videti član 2703., stav 2. Nacrta Građanskog zakonika Republike Srbije, op. cit.

[331] Član 96, stav 5., Zakona o pomorskoj plovidbi glasi "U slučaju smrti, sprečenosti ili odsutnosti, zapovednika broda zamenjuje, sa svim njegovim ovlašćenjima, najstariji oficir palube." "Sl. glasnik RS", br. 87/11, 104/13, 18/15, 113/17 - dr. zakon i 83/18.

[332] Vidić, J. Đ. (2017). Vanredni oblici zaveštanja u pravu Srbije i ostalim savremenim pravima Evrope. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 51, br. 4, str. 1546.

zaveštaoca. U slučaju ponovne mobilizacije ili rata naš zakonodavac ne predviđa produženje ovog roka. Ipak, zastupljeno je mišljenje da bi u slučaju gubitka zaveštajne sposobnosti u periodu od 30, odnosno 60 dana trebalo produžiti rok važenja vojnog zaveštanja.[333] S druge strane, ukoliko je gubitak zaveštajne sposobnosti povezan sa narušenim mentalnim zdravljem trebalo bi ostati na restriktivnom tumačenju zakonskih odredbi ili donositi odluke pojedinačno za svaki slučaj. Razlog za navedeno jesu teškoće prilikom određivanja gubitka zaveštajne sposobnosti, jer postoji opasnost da je i samo zaveštanje sastavljeno u trenutku kada je vojnik već izgubio zaveštajnu sposobnost.[334] Što se tiče lica koje može sačiniti ovo zaveštanje, minimum uslova je da se lice nalazi na vojnoj dužnosti. "To znači da pored vojnika i oficira, ovaj testament mogu sačiniti i druga lica koja se nalaze na vojnoj dužnosti: dobrovoljci, vojni lekari, ali i civilni lekari koji se sticajem okolnosti nađu na vojnoj dužnosti, medicinske sestre koje neguju ranjenike i dr. Ovaj vanredni oblik zaveštanja je, u izvesnom smislu je redovni testament u ratnim prilikama, jer predstavlja zamenu za sudski testament."[335]

5.9. Usmeno zaveštanje

Usmeno zaveštanje tj. usmeni testament (*testamentum nuncipativum exstraiudiciale*) jedan je od zakonom propisanih oblika testamenata. U savremenim pravima pojavljuje se u tri varijante: kao redovni oblik zaveštanja, kao izuzetna forma i kao pravno nedozvoljen način izjave poslednje volje. Naše pravo definisalo je usmeno zaveštanje kao izuzetni, privatni i privilegovani oblik testamenta. Da bi bio punovažan, zaveštalac svoju usmenu volju mora izjaviti pred tri istovremeno prisutna svedoka, s tim što usled izuzetnih prilika, zaveštalac ne može da raspolaže svojom imovinom na neki drugi zakonom predviđen način.[336] Usmeni testament

---

[333] Babić, I. (1994). Vojnički testament, *Anali Pravnog fakulteta*, vol. 42, br. 3/4, str. 399. Sa iznetim mišljem Ilić se ne slaže u potpunosti. Kao razlog za navedeno ističe da je potrebno uzeti u obzir ključnu činjenicu, a to je razlog gubljenja zaveštajne sposobnosti. Ako je to ranjavanje usled kojeg se vojnik nađe u stanju kome, produženje roka je opravdano. Ilić, V. (2014). Vojno zaveštanje u rimskom, francuskom i srpskom pravu. *Pravo - teorija i praksa*, vol. 31, br. 10-12, str. 64.

[334] Ibidem, str. 65.

[335] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 297.

[336] U prilog tvrdnji navodimo stav sudske prakse: "Usmeno zaveštanje je ništavo ukoliko poslednja volja nije izražena pred tri istovremeno prisutna svedoka i ako nisu postojale

ima ograničenu važnost i prestaje da važi u roku od 30 dana od prestanka izuzetnih prilika u kojima je sačinjen.

Usmeno zaveštanje je izuzetan i privatan oblik zaveštanja. Spada u grupu privilegovanih zaveštanja. Privilegovanih, iz razloga što je formalnost za njihovu valjanost blaža u odnosu na formalnost redovnih zaveštanja. Pravi se u izuzetnim prilikama, za razliku od redovnih zaveštanja koja se mogu praviti u svako vreme. Izuzetne prilike nisu u zakonu taksativno navedene. Da li su prilike izuzetne ili nisu faktičko je pitanje. "Izuzetne prilike predstavljaju činjenice iz života koje predstavljaju uslov za primenu konkretne pravne norme o punovažnosti usmenog zaveštanja."[337] Da li će se na ovakav način izjavljena volja priznati kao punovažno zaveštanje, ocenjuje sud prema okolnostima svakog konkretnog slučaja. Dakle, pitanje izuzetnih prilika u našem pravu predstavlja očigledan primer "pravnog standarda." Izuzetne prilike postojaće u slučaju rata, poplava, epidemija, brodoloma, požara i sl. Ovakve izuzetne prilike opšteg su karaktera ili objektivne prilike. Ali, zaveštalac može biti sprečen i nekom izuzetnom okolnošću koja je vezana za samu ličnost zaveštaoca, kao što je iznenadna bolest i sl. Ovde se radi o izuzetnim prilikama subjektivnog karaktera. Postojanje samo objektivnih ili samo subjektivnih prilika, koje zaveštaoca onemogućavaju da sačini redovno zaveštanje (svojeručno, zaveštanje pred svedocima ili sudsko zaveštanje), dovoljno je za sastavljanje usmenog zaveštanja. Sačinjavanje ovog zaveštanja, dakle, opravdavaju samo izuzetne prilike. "Kad objektivno nisu postojale izuzetne prilike koje bi opravdavale sastavljanje usmenog testamenta, subjektivno uverenje ostavioca da bi testament koji je usmeno iskazao pred svedocima bio valjan, ne opravdava valjanost tog testamenata.[338] Sa druge strane, prema shvatanju prihvaćenom u pravnoj teoriji, "za sačinjavanje

izuzetne prilike koje nalažu i opravdavaju tu vrstu zaveštanja. Oba uslova kumulativna su i odsustvo jednog od njih dovoljan je razlog za ništavost usmenog zaveštanja." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-3059/01 od 04.04.2002. godine.

[337]Mandić, Lj. (1998). Usmeno zaveštanje, U: Novine u Zakonu o nasleđivanju iz 1995. godine, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, str. 75–76. Detaljno o izuzetnim prilikama u: Konstantinović, N. (1958). Punovažnost usmenog testamenta usled izuzetnih prilika u smislu člana 78. Zakona o nasleđivanju, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 7, br. 12, str. 8–12. i Krstić, N. (2016). Izuzetne prilike kao uslov punovažnosti usmenog zaveštanja, U: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 195–217.

[338] Odluka Okružnog suda u Splitu, Gž. 741/89 od 7.04.1989. godine.

usmenog testamenta nije nužno da izuzetne prilike zaista postoje već je dovoljno da u konkretnom slučaju postoje činjenice koje su kod zaveštaoca stvorile objektivno opravdan utisak da su im ugroženi život, odnosno aktivna testamentarna sposobnost."[339] Budući da u našem pravu ne postoje merila ili pokazatelji koji bi pomogli sudu prilikom utvrđivanja postojanja izuzetnih okolnosti, odluke sudova su prilično nekonzistentne. Razlog leži i u velikom broju mogućih slučajeva i životnih situacija u kojima se neko lice može naći. Što se tiče same izjave volje, zaveštalac svoju usmenu izjavu poslednje volje (usmeni testament) mora izraziti na jasan način po pitanju imovine koju ostavlja, kao i po pitanju lica kome tu imovinu ostavlja. Raspolaganje zaveštaoca celom svojom imovinom u korist određenog lica, bez bližeg opisa te imovine razumljiva je i pravovaljana izjava poslednje volje u formi koja je propisana zakonom.[340] To što je testator testamentom raspolagao sa svojom imovinom mimo granica određenim zakonom, jer je povredio nužni deo nužnih naslednika, ne znači da je testament apsolutno ništav. Testament se, i to samo na zahtev nužnog naslednika, redukuje u delu koji je potreban da se namiri nužni deo.[341] Kada se testator usled bolesti nalazi u izuzetno teškom stanju, pa usmenim putem izjavljuje svoju poslednju volju, onda nije potrebno u očitovanju da izričito izjavi da je to njegov testament, kao što je to slučaj kod pismenog tetamenta.[342] Za pravnu valjanost usmenog zaveštanja, potrebno je da je izjavljivanje volje učinjeno u zajedničkom prisustvu tri zaveštajna svedoka, ali ne u dva maha i u različito vreme, dok nije neophodno da su isti bili pozvani baš u svrhu pravljenja usmenog testamenta, već je bitno da se iz same izjave zaveštaoca proizilazi volja zaveštanja. Izuzetne prilike nekada nastupaju iznenadno, pa se i ne može očekivati da svedoci budu pozvani. "U izuzetnim okolnostima, zaveštalac ne može da bira ni vreme ni mesto, pa ni svedoke svog testamenta."[343] Za testamentarne svedoke nužno je ispunjavanje kako opštih uslova tako i ispunjenje nekih posebnih uslova. Jedan od najvažnijih jeste to da imaju očuvano čulo sluha i da moraju znati jezik na kom zaveštalac izjavljuje svoju poslednju volju.[344]

---

[339] Đurđević B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit, str. 147. Isto i Zankl, W. (2009). Erbrecht-mit Beispielen und aktueller Judikatur, Wien, str. 45.
[340] Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 785/89.
[341] Odluka Vrhovnog suda Crne Gore, Gzz. 4/89-SP 7/90-71.
[342] Odeljenje VSS u Novom Sadu Gž. 1161/66.
[343] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 301.
[344] Videti član 112. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

Za razliku od svedoka kod drugih oblika zaveštanja, svedoci kod usmenog zaveštanja ne moraju biti pismeni. Pravni teoretičari smatraju da pored ovih posebnih uslova koje moraju ispunjavati testamentarni svedoci prilikom usmenog zaveštanja i koji uslovi su utvrđeni Zakonom o nasleđivanju, mora biti ispunjen još jedan važan uslov a to je da svedok mora imati i čulo vida "kako bi sa sigurnošću mogao potvrditi zaveštaočev identitet, osim u slučajevima kada se ovaj može i na drugi način nesumnjivo utvrditi. Nema lica, kao i lica sa drugim nedostacima mogu biti svedoci ove vrste testamenta ukoliko su u stanju da prenesu zaveštaočevu volju."[345]

"Pokojnik je u dva maha u različito vreme izjavio svoju nameru da svoju imovinu ostavi svojoj supruzi, ali je to učinio oba puta samo pred jednim svedokom, i nezavisno od toga da li se njegova izjava o tome kakav će pismeni testament sačiniti ne može smatrati valjanim usmenim testamentom jer nije data pred tri istovremeno prisutna svedoka. Ne moraju biti posebno baš za tu priliku pozvani, nego je dovoljno da je u njihovoj prisutnosti testator jasno i određeno izjavio svoju poslednju volju..." [346] Zaveštajni svedoci kod usmenog zaveštanja moraju biti punoletni i poslovno potpuno slobodni, ali ne moraju biti pismeni,[347] jer oni treba samo da prenosu izjavu volje zaveštaoca. Mišljenju Olivera Antića da Zakon o nasleđivanju nije isključio kao zaveštajne svedoke usmenog zaveštanja emancipovanog maloletnika, niti ograničeno poslovno sposobno lice, s tim da se to ostavi oceni suda, suprostavljeno je mišljenje Ilije Babić koji smatra da: "Svedoci usmenog testamenta moraju biti punoletni i potpuno poslovno sposobni (nije dovoljno da su samo poslovno sposobni na osnovu emancipacije, nego da su navršili 18 godina života).[348]

Svedoci pred kojima je zaveštalac usmeno izrekao svoju poslednju volju dužni su da, bez odlaganja, napismeno, sastave zaveštaočevu izjavu i da je

---

[345] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 301.

[346] Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 583/60. Ovom stavu sudske prakse možemo suprostaviti mišljenje pravne nauke izraženo kroz stav Blagojevića da u sasvim izuzetnim situacijama (zemljotres, poplava, potapanje broda, rudarske i slične nesreće) kada je istovremeno prisustvo svedoka praktično neostvarljivo, trebalo bi prihvatiti i onaj usmeni testament koji je zaveštalac izjavio svedocima u relativno kratkom vremenskom razmaku. Detaljnije u: Blagojević, B. (1979). Nasledno pravo u Jugoslaviji, Beograd: Savremena administracija, str. 277–278.

[347] Član 112., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[348] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 152.

što pre predaju sudu, ili da je usmeno ponove pred sudom, iznoseći pri tom kada, gde i u kojim prilikama je zaveštalac izrekao svoju poslednju volju. "Ne bi, međutim, bilo dopušteno da svedocima usmenog zaveštanja, koji ne znaju da pišu, zaveštaočevu izjavu poslednje volje po njihovom kazivanju napiše treće lice i da oni takav pismeni sastav predaju sudu. Nepismeni svedoci usmenog zaveštanja upućeni su, prema tome, da se za izvršenje dužnosti, koja im je naređena, obrate sudu. Postavilo bi se još i pitanje kada se radi o pismenim svedocima, da li svaki od njih piše pismeni sastav ili je moguće da jedan od njih napiše pismeni sastav, a da druga dva svedoka, pošto se saglase sa sadržinom izjave, ovaj sastav potpišu."[349] Prema odredbi člana 108. stav 1. Zakona o vanparničnom postupku, ako je umrli napravio usmeni testament i o tome postoji isprava koju su svedoci svojeručno potpisali, sud će sadržinu ove isprave proglasiti po odredbama koje važe za proglašenje pismenog testamenta. Kad izjave testamentarnih svedoka date u predmetu nisu potpune u odnosu na sadržinu i na okolnosti od kojih zavisi punovažnost takvog testamenta, sud će saslušati testamentarne svedoke i otkloniti sve nejasnoće radi pravilne ocene valjanosti spornog testamenta. Ako takve isprave nema, svedoci pred kojima je usmeni testament izjavljen, saslušaće se ponaosob o sadržini testamenta, a naročito o okolnostima od kojih zavisi njegova punovažnost, pa će se zapisnik o saslušanju ovih svedoka proglasiti prema odredbama koje važe za proglašenje pismenog testamenta.[350] "Tek po proglašenju zapisnika o saslušanju svedoka pred kojima je ostavilac izjavio usmeni testament, sud je mogao odlučivati o zahtevu za prekid postupka zbog sporne činjenice od koje zavisi pravo na nasleđe – u smislu člana 119. Zakona o vanparničnom postupku. Prema Zakonu o nasleđivanju, propust da se izvrši ova dužnost nije uslov punovažnosti usmenog zaveštanja."[351] Zakon o nasleđivanju u članu 113. stav 1. taksativno nabraja lica koja ne mogu biti zaveštajni svedoci niti mogu sačiniti zaveštanje po zaveštaočevom kazivanju u svojstvu sudije, odnosno ovlašćenog lica ako se zaveštanje sačinjava po pravilima sudskog zaveštanja: potomci zaveštaočevi, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi preci i usvojenici, njegovi srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stepena srodstva zaključno, bračni drugovi svih tih lica i bračni drug zaveštaočev. Po odredbi stava 2. navedenog člana, navedeno ne važi za usmeno zaveštanje.

[349] Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju, op. cit., str. 227.
[350] Videti član 108., stav 2. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.
[351] Videti član 111., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

"Ova odredba tumači se tako da svedoci mogu biti ostavičevi srodnici, ali uz opšte ograničenje da svedoci i njihovi određeni srodnici ne mogu imati nikakvih koristi na osnovu takvog zaveštanja. Teret dokazivanja postojanja usmenog testamenta, zavisi od postojanja ili ne postojanja odlučnih činjenica od kojih zavisi pravo na nasledstvo."[352] Kad isprava o izjavama svedoka usmenog testamenta ne sadrži (odlučne) činjenice od kojih zavisi pravo na nasledstvo, teret dokazivanja postojanja usmenog testamenta je na strani lica koje se na takav testament poziva.[353] Pismeni testament koji zaveštalac nije mogao potpisati pred svedocima može konvalidirati u usmeni testament ukoliko ispunjava uslove utvrđene Zakonom o nasleđivanju za usmeni testament.[354]

Imajući u vidu zakonsku pretpostavku postojanja "izuzetnih prilika" u kojima se može sačiniti, usmeni testament ima ograničenu važnost. On prestaje da važi istekom roka od 30 dana od prestanka izuzetnih prilika u kojim je nastao.[355] "Pojam izuzetnih prilika sadrži u sebi dva kumulativna elementa (opasnost po život, odnosno testamentarnu sposobnost zaveštaoca i nemogućnost da se sastavi testament u pismenoj formi), tako da rok počinje da teče od onog trenutka kad otpadne bar jedan od njih. To znači da će rok, po pravilu, početi da teče od trenutka kad prođe opasnost."[356] Prestankom važenja usmenog testamenta, lice može ponovo izjaviti svoju poslednju volju na bilo koji zakonom propisani način.

[352] Počuča, M. (2011). Usmeno zaveštanje, *Pedagoška stvarnost*, vol. 57, br. 7/8, str. 791.
[353] Videti presudu Okružnog suda u Subotici Gž. 1200/93.
[354] Okružni sud u Pančevu doneo je odluku da „Pisani testament pred svedocima zaveštalac mora potpisati, a ako je zaveštalac bio toliko bolestan da ga nije mogao potpisati, onda taj testament može biti punovažan kao usmeni testament ako ispunjava uslove iz Zakona o nasleđivanju." Gž. 956/78.
[355] Član 110., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[356] Đurđević B., D. (2010). Institucije naslednog prava, op. cit., str. 148–149.

Deo četvrti

IMPERATIVNO NASLEĐIVANJE – NUŽNI DEO

I OPŠTI POJMOVI NUŽNOG NASLEĐIVANJA

1.1. Uvod i istorijski razvoj prava na nužni deo

Nužni deo (*legitima portio*) je zakonom određeni deo ostavine, kojim ostavilac ne može slobodno raspolagati, pošto na taj deo po zakonu imaju pravo nužni naslednici uprkos postojećim propisima o zakonskom i zaveštajnom nasleđivanju. Nužni deo je, po svome pravnom značaju, oblik putem kojeg se vrši ograničavanje slobode testiranja. **Stvarno, on znači isključenje slobode testiranja u pogledu određenog dela zaostavštine u slučaju da postoje određena lica iz reda kruga eventualnih zakonskih naslednika.** Lice koje raspolaže imovinom slobodno je, dakle, da raspolaže sa njom po svojoj slobodnoj volji, sem u slučaju ako ga u tome ograničavaju propisi imperativne prirode. Takve norme predstavljavaju vrstu pravnih normi kojima se određuju prava i obaveze subjekata prava koje oni ne mogu svojom voljom menjati. Norme naslednog prava upravo su takve prirode, pa time i odredbe o nužnom nasleđivanju, za razliku od normi redovnog zakonskog reda, koje su dispozitivnog karaktera i koje dolaze do primene u pogledu cele zaostavštine ili samo jednog njenog dela ako ne bude postojao drugi osnov pozivanja na nasleđe. U našem pravu, taj drugi osnov pozivanja na nasleđe je zaveštanje. Ustanova nužnog naslednog prava ogleda se: 1) u zaštiti interesa porodice kao baze društvenog uređenja; 2) u osiguranju osnovnih životnih sredstava najbližim ostaviočevim srodnicima; 3) u nužnosti osiguranja životnih sredstava onim ostaviočevim srodnicima koji su nesposobni za privređivanje, a koje je ostavilac za života izdržavao, pa bi ostavljeni nužni deo imao značenje naknade za to izdržavanje. Primena ovih odredbi dolazi u svakom slučaju kada je ostavilac svojim raspolaganjem za slučaj svoje smrti uskratio nužne naslednike u njihovom pravu na nužni deo, tj. uskratio ih je za deo svoje imovine. Nužni naslednici su zakonski naslednici i to posebno zaštićeni zakonski naslednici, jer ih ostavilac ne može svojevoljno bez zakonskog razloga lišiti njihovog prava na određeni deo zaostavštine, sem u slučajevima kada to zakon dozvoljava i propisuje.

Sam institut nastao je u Rimskom pravu. Izrazi *portio legitima* i *pars legitima* u doslovnom prevodu znače "zakonski deo". Podrazumevali su deo zaostavštine kojim ostavilac nije smeo slobodno raspolagati. Taj deo ostavilac je morao ostaviti svojim najbližim srodnicima kao zakonskim

naslednicima. Ovakvom primenom stvorena je ustanova koja je ograničavala slobodu testiranja ostavioca u odnosu na pojedine naslednike. Naime, potpuna sloboda testiranja bila je predviđena Zakonom XII tablica. Smatra se da su u početku Rimljani testament često koristili kako bi sprečili primenu zastarelog zakonskog reda nasleđivanja". Kao dokaz da se testament u Rimu redovno sastavljao ističe se i tadašnja kletva "Neka te Jupiter kazni da umreš bez testamenta."[357] Kasnije je sloboda zaveštanja ograničena sa dva instituta. Prvi institut je obavezivao zaveštaoca da u zaveštanju obavezno spomene svoje potomke bez obzira na to da li ih postavlja za naslednike ili ih isključuje iz nasleđa, dok je drugi institut bio zakonski deo (*legitima portio*), koji je pripadao potomcima, precima, a u izvesnom smislu braćama i sestrama i koji im je pripadao po intestatskom redu nasleđivanja (materijalno nužno nasledno pravo ili pravo na zakonski deo nasleđa). "Konačno, pri kraju republike, u praksi centrumvirskog sudišta koje je imalo u nadležnosti nasledne predmete, probilo se shvaćanje da je oporuka kojom ostavitelj nije u dovoljnoj mjeri sjetio svoje djece protivna moralu, tj. da se radi o *testamentum inffi ciosum* (nemoralnom testamentu)." [358] Justinijanovim kodeksom, novelom 18, nužni deo naslednika sa 1/4 povećan je na 1/2 nužnog dela i to pod uslovom da su u testamentu bili navedeni kao naslednici. Naslednik je, međutim, mogao biti lišen i isključen iz nasledstva iz taksativno pobrojanih razloga čime je gubio pravo na nužni nasledni deo. Kasnije je ovaj pravni institut recepcijom, preuzet u većini naslednih prava evropskih zemalja.[359]

1.2. Pravna priroda prava na nužni deo

Ostavilac može nužni deo ostaviti u novcu, realnom ili suvlasničkom idealnom delu ili legatu. Na ovaj način, sam ostavilac odredio je pravnu prirodu nužnog dela. No, ostavilac nužnom nasledniku, i ne pomenuvši ga u zaveštanju, ne ostavlja ništa zbog čega unapred ne možemo odrediti pravnu prirodu u takvom slučaju. Prema odredbama Zakona o nasleđivanju, pravo na nužni deo primarno je obligacionoprave prirode, ali samo ako mu zaveštalac u zaveštanju nije odredio stvarnopravnu

[357] Stanojević, O. (1994). Rimsko pravo, op. cit., str. 239.
[358] Boras, M., Margaretić, L. (1980). Rimsko pravo, Zagreb: Pravni fakultet, str. 195.
[359] Više u: Zorić, M., Župljanić, M. (2019). Recepcija rimskog prava. *Oditor*, vol. 55, br. 1, str. 81–92.

prirodu.[360] Obligacionopravna priroda nužnog dela proizilazi iz zakona gde stoji: "Nužnom nasledniku pripada novčana protivvrednost nužnog dela (obligaciono pravo)."[361] Korisnik nužnog dela po ovoj odredbi nije univerzalni sukcesor ostavioca, već lice koje ima tražbeno pravo na odgovarajući deo vrednosti zaostavštine. On je, po samom zakonu, poverilac zaostavštine za iznos određen zakonom. Novčanu protivvrednost nužnom nasledniku duguju svi zaveštajni naslednici i isporukoprimci srazmerno delu zaostavštine koju su dobili, ako iz zaveštanja ne sledi što drugo. Iako je pravo na nužni deo obligaciono pravo, zakon daje mogućnost da se, na zahtev naslednika, nužni deo preobrazi i dobije stvarnopravnu prirodu, kako to proizilazi iz odredbe člana 43., stav 2. Zakona o nasleđivanju gde se kaže: "Na zahtev nužnog naslednika, sud može odlučiti da ovom pripadne određeni deo stvari i prava koje čine zaostavštinu (stvarno pravo)." Nužni naslednik, dakle, mora opravdati zahtev da mu sud odredi nužni deo u realnom obliku. Zakon o nasleđivanju nije odredio nikakve kriterijume za preobražaj obligacione prirode prava na nužni deo u stvarno pravo. Na sudovima je da prilikom odlučivanja o ovakvim zahtevima ocenjuju konkretne okolnosti slučaja.[362] "Moguće je pravo na nužni deo ostvariti istovremeno kao obligaciono i nasledno pravo, osnovom volje zaveštaoca (određivanjem naslednog dela i ostavljanjem isporuke)."[363] Da rezimiramo: tumačenjem zakonske norme pravna priroda nužnog dela prvenstveno se određuje u zaveštanju, ako to nije učinjeno, onda o nužnom delu govorimo kao obligacionom pravu koje izuzetno na zahtev nužnog naslednika može biti i stvarno pravo.

---

[360] Videti član 43., stav 2. i 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[361] Član 43., stav 1. Ibidem.

[362] Kao primer navodimo nekoliko rešenja iz sudske prakse: "Postojanje razloga za preobražaj obligacione prirode nužnog naslednog dela u stvarnopravnu nužni naslednik je dužan da dokaže s obzirom na karakter zaveštajnih dobara, postojanje i trajanje zajednice života nužnog naslednikai zaveštaoca i svoje lične i imovinske prilike." Iz Rešenja Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž. 1940/2012(3) od 05.06.2012. godine. "Mogućnost postojanja zahteva za namirenje nužnog dela (obligacionopravnog i stvarnopravnog) postavljena je alternativno, po principu isključivosti, uz zakonsku pretpostavku u korist zahteva obligacionopravne prirode". Iz Rešenja Apelacionog suda u Novom Sadu Gž. 3685/11, od 28.02.2012. godine.

[363] Antić, O., Balinovac, Z. (1996). Komentar Zakona o nasleđivanju, Beograd: Nomos, str. 233, navedeno prema: Babić, I. (1998). Pravna priroda prava na nužni deo: glosa povodom rešenja ZON, u: Novine u Zakonu o nasleđivanju iz 1995. godine, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, str. 53.

1.3. Nužni naslednici

Pravila o nasleđivanju po zakonskim naslednim redovima odnose se, dakle, i primenjuju i na nasleđivanje po nužnim naslednim redovima osnovom člana 39., stav 3. Zakona o nasleđivanju. Nužni naslednik može biti samo onaj koji je po zakonskom redu nasleđivanja pozvan na nasleđe. Ko su nužni naslednici ostavioca određeno je zakonom. Prema odredbi zakona, nužni naslednici su ostaviočevi potomci, usvojenici i njihovi potomci, bračni drug, roditelji, usvojilac, braća i sestre, dedovi i babe i ostali preci. Pravo na nužni deo pripada prvenstveno i paralelno ostaviočevim bračnim sinovima i kćerima, nasciturusu, njegovim usvojenicima i njegovom bračnom drugu, dok će potomcima ovako nabrojanih lica to pravo pripadati jedino uz primenu prava predstavljanja, tj. onda kad bi se oni u konkretnom slučaju mogli pojaviti kao redovni zakonski naslednici ostavioca.

Postoji podela na dve grupe nužnih naslednika. Jedna grupa (prvi nužni nasledni red), po zakonu, ima pravo na nužni deo samo iz postojanja činjenice da su najbliži ostaviočevi zakonski naslednici, bez traženja dopunskih uslova. Dovoljno je, dakle, samo to da ispunjavaju opšte uslove za svojstvo naslednika uopšte. To su: ostavičevi potomci, tj. njegova bračna i vanbračna deca, usvojenici i nasciturus, i njihovi potomci, kao i ostavičevi roditelji i njegov supružnik. Drugu grupu (drugi nužni nasledni red) čini kategorija lica koji su takođe zakonski naslednici ostavioca, ali za njihovo pravo na nužni deo traži se još jedna dopunska pretpostavka ili uslov, a to je trajna nesposobnost za rad i nedostatak nužnih sredstava za život. Ova grupa nužnih naslednika određena je članom 39., stav 2. Zakona o nasleđivanju, gde stoji: "Usvojilac iz nepotpunog usvojenja, ostaviočeva braća i sestre, njegovi dedovi babe i njegovi ostali preci nužni su naslednici samo ako su trajno nesposobni za privređivanje a nemaju nužnih sredstava za život." Prva grupa nužnih naslednika obično se naziva "bezuslovnim ili apsolutno nužnim naslednicima, a druga "uslovnim ili relativnim nužnim naslednicima."

Pitanje dopunskog, subjektivnog, uslova za sticanje prava na nužni deo, odlučno je pitanje i sud ga u svakom konkretnom slučaju mora utvrđivati. Jer, samo kada određena lica ispunjavaju ovaj dopunski uslov, ona mogu postati nužni naslednici. Dakle, nije dovoljno samo postojanje određenog

srodničkog odnosa sa ostaviocem.[364] Činjenica sposobnosti za rad i imanje nužnih sredstava za život, vodi nepostojanju prava na nužni deo. Nužni naslednici su svrstani u nužne nasledne redove, i tek kada nema nikog iz prvog naslednog reda, na nasleđe se pozivaju naslednici iz drugog naslednog reda.[365] Što se tiče pretpostavke da je naslednik drugog nužnog naslednog reda trajno nesposoban za privređivanje, radilo bi se o licima koja su zbog svog stanja zdravlja nesposbna da ostvaruju zaradu. To je ono faktičko pitanje koje će sud procenjivati u svakom konkretnom slučaju. U svakom slučaju, nužni naslednik može biti samo onaj koji je po zakonskom redu nasleđivanja pozvan na nasleđe.

1.3.1. Veličina nužnog dela

Veličina nužnog naslednog dela određena je zakonom. Nužni deo potomaka, usvojenika i njegovih potomaka i ostaviočevog bračnog druga je polovina, a nužni deo ostalih nužnih naslednika je trećina dela koji bi svakom od njih pripao po zakonskom redu nasleđivanja.[366] Veličina naslednog nužnog dela izračunava se kada se najpre utvrdi deo nasleđa koji bi u konkretnom slučaju pripao konkretnom licu kada bi ono

---

[364] Radi razjašnjenja, navodimo nekoliko odluka iz sudske prakse: "Nedostak nužnih sredstava za život postoji onda kada je eventualni nužni naslednik bez tih sredstava, a nije odlučujuće da li ih on dobija od drugih lica, pa bilo i od onih koji su po zakonu dužni da ga izdržavaju... Kad se tiče sredstava za život, moraju ih braća i sestre sami imati, da bi bili isključeni od prava na nužni deo... tj. ona kojima nužni naslednik raspolaže kao svojom imovinom u bilo kojem obliku, pa bilo i ostvarenim određenim tražbinama i drugim čisto imovinskim pravima. Nije uobičajeno pravo na zakonsko izdržavanje ubrajati u sastav nečije imovine." Iz odluke Vrhovnog suda Hrvatske, Gž. 2335/72.
"Kako je tužilja zemljoknjižni vlasnik kuće u Beogradu sa 1/2 dela, to ne ispunjava zakonski uslov da nema sredstava za život bez obzira na to što je kao sestra ostavioca po zakonu mogla biti nužni naslednik svog brata... braća i sestre umrlog jesu nužni naslednici ako su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih srestava za život. Da bi zakonom određeno lice steklo pravo nužnog nasleđivanja, potrebno je da se kumulativno ispune dva uslova: da je lice trajno nesposobno za rad i da nema nužnih sredstava za život. Kako je tužilja zemljoknjižni vlasnik kuće u B., sa 1/2 dela to ne ipunjava zakonski uslov da nema sredstava za život bez obzira na to što je, kao sestra ostavioca, po zakonu mogla biti nužni naslednik svog brata."Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-2053/91.
"Da bi sestra stekla pravo nužnog nasleđivanja, potrebno je kumulativno da se ispune dva uslova: da je to lice nesposobno za rad i da nema sredstava za život." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-3381/91.

[365] Trgovčević Prokić, M. (2020). Nasledno pravo i postupak za raspravljanje zaostavštine: priručnik za pravosudni ispit, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, str. 35.

[366] Član 40., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

nasleđivalo, da nema zaveštanja, kao redovni zakonski naslednik, pa se od tog dela procentualno izračunava veličina nužnog dela, uzimajući u obzir sva lica koja se u konkretnom slučaju, paraleno sa licem koje ima pravo na nužni deo pojavljuju kao zakonski naslednici po redovnom zakonskom redu (pa bez obzira na to da li sva ta lica imaju pravo na nužni deo), a s druge strane, uzimajući u obzir i sve mogućnosti povećanja odnosno smanjenja (u odnosu na redovne slučajeve) naslednog dela lica koja bi se pojavljivala kao zakonski naslednici.[367] Kod nužnog nasleđivanje ne primenjuje se prirastanje naslednom delu ukoliko nužni naslednik ne može ili neće da nasledi.[368]

1.3.2. Ostvarivanje prava na nužni deo

Pravo nasleđivanja nužnog naslednog dela je pravo koje prvenstveno pripada nužnom nasledniku – ostaviočevom potomku. Ovo pravo može pripasti i nasledniku nužnog naslednika, ali "ako ostaviočev potomak ili usvojenik koji nije zahtevao nužni deo umre pre isteka roka za postavljanje zahteva i ako je zahtev postavio, u roku od šest meseci od njegove smrti."[369] U kom roku nužni naslednik može ostvariti pravo na nužni deo, zavisi od prirode nužnog dela, tj. da li pravo na nužni nasledni deo ima obligacionopravnu ili stvarnopravnu prirodu, kao i od toga da li je nužni deo povređen zaveštajnim raspolaganjem ili poklonom. Prema članu 58., stav 1. i 2. Zakona o nasleđivanju, ako je nužni deo povređen zaveštanjem, isplata novčane protivrednosti može se zahtevati u roku od tri godine od dana proglašenja zaveštanja. Ako je nužni deo povređen i poklonima, dopuna novčane protivrednosti može se zahtevati u roku od tri godine od smrti ostaviočeve. Treba primetiti da se radi o objektivnim rokovima koji teku od dana proglašenja zaveštanja, odnosno od smrti ostavioca.[370] Pri tom, dakle, nije od značaja kada je nužni naslednik saznao za zaveštanje, njegovo proglašenje ili za svoje pravo, odnosno ugovor o poklonu i pravo na redukciju poklona zbog povrede nužnog dela, kada je rešenjem

[367] Više u: Krstić, N. (2013). Određivanje veličine nužnog dela. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 65, str. 437–453.
[368] Član 40., stav 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[369] Član 60., stav 2. Ibidem.
[370] Navedeno potvrđuje i sudska praksa: "Tužilja bez obzira što spada u krug zakonskih naslednika prvog naslednog reda, ne može osnovano tražiti da se sudskom odlukom utvrdi da je njen nasledni deo povređen jer je tužba podneta po isteku roka od tri godine od smrti lica čije je zaostavština predmet raspravljanja."Iz Presude Apelacionog suda u Nišu, Gž. 1299/2019 od 31.10.2019. godine.

vanparničnog suda upučen na parnicu i sl. Nužni naslednici kojima je povređen nužni deo mogu ostvarivati svoje pravo na vraćanje poklona u roku od 3 godine od smrti ostavioca u skladu sa članom 41. Zakona o nasleđivanju Srbije. Ovaj rok je objektivnog karaktera, vezan za smrt ostavioca, pa se ne može računati od donošenja rešenja o uputu na parnicu.[371] Ako je nužni deo stvarno pravo, po članu 59. Zakona o nasleđivanju smanjenje zaveštajnih raspolaganja može se zahtevati u roku od tri godine od dana proglašenja zaveštanja, a vraćanje poklona u roku od tri godine od smrti ostaviočeve. Kada zahtev za nužni deo ostvaruje naslednik nužnog naslednika on ga može ostvariti, u roku od šest meseci od njegove smrti, ali pod uslovom da ostaviočev potomak nije stavio zahtev pre isteka roka iz članova 58 i 59. Zakona o nasleđivanju. Rok za podnošenje tužbe radi smanjenja testamentalnih raspolaganja i vraćanjem poklona zbog povrede nužnog dela je prekluzivni a ne zastarni. Prekluzivni zato što u gore navedenim rokovima treba da se podigne tužba ili izvrši radnja koja se upodobljava tužbi. Titular nekog prava, u našem slučaju nužni naslednik ostavioca ili njegov potomak ili usvojenik opredeljuju se kao nosioci ovog prava da li će ga vršiti ili ne. Ovi rokovi su kratki, jer opšti interes, ali i interes nužnog naslednika, drugih nužnih naslednika, poklonoprimca, zahtevaju da se nastali odnos u kratkom roku definitivno odredi. Pravo se, dakle, može vršiti do određenog roka, a po njegovom isteku ono prestaje. Ovi rokovi teku kontinuirano i kod njih nema prekida i zastoja. Kod prekluzivnih rokova, sud je po službenoj dužnosti dužan da se obazire na to da li je prekluzivni rok protekao i time prestalo pravo subjekta kome zakon daje pravo da ostvaruje zahtev na nužni deo. Ukoliko je prekluzivni rok istekao, sud će tužbu odbaciti. Ovaj rok održava se ne samo podnošenjem tužbe nego i postavljanjem zahteva za redukciju testamenta u ostavinskom postupku.[372]

Zahtev za smanjenje zaveštajnih raspolaganja i redukciju poklona zbog povrede nužnog dela, nužni naslednik može istaći bilo u ostavinskom bilo

[371] Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 963/88.

[372] Navodimo nekoliko primera iz sudske prakse: "Rok se "hvata" radnjom koja ima značaj inicijalnog akta za ostvarivanje prava je preduzeta blagovremeno s obzirom na to da je ostavilac umro 7.5.1987. godine, a da je tužilac postavio zahtev za redukciju na ročištu u ostavinskom postupku 10.4.1990. godine." Odluka Vrhovnog suda Srbije Gzz 115/94. „Zastarelost prava smanjenja raspolaganja testamentom prekida se svakom tužbom kojom se traži utvrđivanje ništavosti testamenta, odnosno vraćanja poklona, pa i tužbom po kojoj je tužbeni zahetv odbijen ili je tužba odbačena." Stav sa sednice Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije od 12.4.1982. godine.

u parničnom postupku. U parničnom postupku o nužnom delu odlučuje se ako je ostavinski postupak prekinut (došlo je do spora o činjenicama), pa će po pravilu sud nužnog naslednika, po članu 121. Zakona o vanparničnom postupku uputiti na parnicu. Zaštita nužnog dela u punom obimu ili nadopuna nužnog dela ostvaruje se putem tužbe *actio supletoria*. Ovaj zahtev nužnih naslednika za smanjenje zaveštajnih raspolaganja i vraćanja poklona ostvaruje se najpre u ostavinskom postupku, s tim što se ostvarivanje prava na nužni deo vrši se na zahtev ovlašćenih nužnih naslednika. Ukoliko nužni naslednik ne stavi ovakav zahtev sudu, sud o njemu ne može odlučivati po službenoj dužnosti. Ako među učesnicima nema spora o pravu učesnika na nužni deo, ostavinski sud donosi meritorno rešenje u odnosu na pravo na nužni deo. Smisao nasleđivanja ogleda se u tome da naslednik, preuzimajući pravo na imovinu umrlog, preuzima i njegove obaveze imovinske prirode. Stoga, za dugove ostavioca naslednik, shodno članu 222. Zakona o nasleđivanju, odgovara do visine vrednosti nasleđene imovine. Odgovornost nužnog naslednika za dugove ostavioca postoji samo u situaciji ako je nužnom nasledniku ostavljeno više nego što iznosi vrednost njegovog naslednog dela. On nikad ne odgovara za obaveze na teret svog nužnog dela, jer ima pravo na neokrnjenu vrednost nužnog dela i po tome se njegov položaj razlikuje od položaja drugih naslednika.

Nužni naslednik namiruje se posle ostaviočevih poverilaca a pre isporukoprimaca (legatara).[373] Kod namirenja, treba praviti razliku da li je nužni deo stvarno pravo ili nužni deo ima obligacionopravnu prirodu:

a) Kada je nužni deo stvarno pravo – Kad je nužni deo povređen, smanjuju se zaveštajna raspolaganja, a vraćaju se pokloni ako je potrebno da se nužni deo namiri.[374] Zaveštajna raspolaganja smanjuju se u istoj srazmeri, bez obzira na njihovu prirodu i obim ako iz zaveštanja ne sledi što drugo.[375] "Podmirenje okrnjenog nužnog dela ne tereti na jedanke delove sve testamentarne naslednike. Kada su testamentarni naslednici svi nužni naslednici, oni u podmirenju naslednika čiji je nužni deo testamentom okrnjen, učestvuju srazmerno, prema onome što su preko nužnog dela primili po testamentu. To znači da testamentalni naslednik koji je dobio veću vrednost po testamentu odgovara sa većom vrednošću u podmirenju nužnog dela, a onaj koji je dobio manju vrednost odgovara

[373] Videti član 41. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[374] Član 53. Ibidem.
[375] Član 54. Ibidem.

sa manjom vrednošću. Testamentarni naslednik, koji ne bi primio ništa više od svog nužnog dela, ne bi uopšte odgovarao drugom nasledniku za nužni deo."[376] Zaveštalac može u zaveštanju odstupiti od prethodnog principa, tako što može odrediti kojim će se redom redukovati testamentarna raspolaganja.

b) Ako nužni deo ima obligacionu prirodu – Nužnom nasledniku novčanu protivvrednost solidarno duguju svi zaveštajni (testamentalni) naslednici i isporukoprimci, srazmerno delu zaostavštine koju su dobili ako iz zaveštanja ne sledi nešto drugo. Kada je to nedovoljno, nužni naslednik može zahtevati dopunu novčane protivrednosti, shodno pravilima za vraćanje poklona osnovom člana 44., stav 2. Zakona o nasleđivanju.

1.4. Razbaštinjenje nužnih naslednika

1.4.1. Nedostojnost za nasleđivanje (*indignitas*)

Nedostojnost za nasleđivanje predstavlja individualni razlog za gubitak (oduzimanje) naslednog svojstva fizičkom licu. Lice na koga se nedostojnost odnosi, iako ima sposobnost za nasleđivanje, ne može naslediti konkretnog ostavioca. **Nedostojnost je kazna za skrivljeni postupak, koje je nedostojno lice samo izazvalo, a ta okolnost oduzima mu svojstvo da nasledi konkretnog ostavioca**. Nedostojnost kao pravna ustanova primenjuje se i na nužne naslednike. Lice koje je nedostojno za nasleđivanje nema pravo na nužni deo. Smatra se kao da odnosni nužni naslednik nije postojao u trenutku smrti ostavioca, odnosno kao da je umro. Nedostojnost ne smeta potomcima nedostojnog i oni nasleđuju kao da je nedostojan umro pre ostavioca, kada je u pitanju zakonsko nasleđivanje. Međutim, kada je nedostojan zaveštajni naslednik, na mesto nedostojnog nužnog naslednika dolazi njegov supstitut, ako je tako odredio ostavilac u zaveštanju, a ako nema supstituta – deo tog nedostojnog lica kao nužnog naslednika nasleđuju zakonski naslednici ostavioca, a ako nema zakonskih naslednika – država.[377] Ostali nužni naslednici, budući da su odredbe o nedostojnosti *jus cogens*, ne mogu ih menjati. Primera radi, ako je postojao sporazum drugih nužnih naslednika

[376] Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev-1564/63 od 18.10.1963. godine.
[377] Član. 21. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

da nedostojnom nasledniku priznaju svojstvo nužnog naslednika, takav sporazum ostao bi bez dejstva, jer na postojanje razloga nedostojnosi sud pazi po službenoj dužnosti.

Razlozi nedostojnosti nabrojani su u članu 4. Zakona o nasleđivanju. Ne može naslediti na osnovu zaveštanja ili zakona, niti steći kakvu korist iz zaveštanja kada je nedostojan:

1. **onaj koji je umišljajno usmrtio ili to pokušao,**
2. **onaj ko je prinudom, pretnjom ili prevarom naveo ostavioca da sačini ili opozove zaveštanje ili neku njegovu odredbu, ili ga je u tome sprečio,**
3. **onaj ko je u nameri sprečavanja ostaviočeve poslednje volje uništio ili sakrio njegovo zaveštanje, ili ga je falsifikovao i**
4. **onaj ko se teže ogrešio o zakonsku obavezu izdržavanja ostavioca, ili mu je uskratio nužnu pomoć.**

Nedostojnost za nasleđivanje nastupa po samom zakonu (*ex lege*). To praktično znači da ostavinski sud, po službenoj dužnosti, tokom celog postupka pazi na to da li postoji koji od razloga za nedostojnost, s tim što ostavinski sud može pitanje nedostojnosti sam rešiti ili prekinuti postupak i zainteresovano lice uputiti da u parnici, u svojstvu tužioca, dokaže postojanje nedostojnosti nekog od naslednika.

1.4.2. Isključenje iz nasleđa

Kao što je napred izneto, nužni zakonski red regulisan je imperativnim normama, što znači da ga zaveštalac ne može menjati svojom voljom, dakle, ne može nikakvim raspolaganjem okrnjiti nužni deo koji pripada nužnim naslednicima, sem ako bi ostavilac iz zakonom predviđnih razloga isključio nužnog naslednika iz nasleđa. Zakon je pitanje isključenja iz nasleđa postavio kao pravni standard o kome konačnu odluku donosi sud. Razlozi za isključenje navedeni su u članu 61. Zakona o nasleđivanju. **“Zaveštalac može isključiti iz nasleđa: nužnog naslednika koji se povredom neke zakonske ili moralne obaveze teže ogrešio o njega (ako se uvredljivo i grubo odnosio prema zaveštaocu, ako je umišljajno učinio krivično delo prema zaveštaocu, njegovom detetu, bračnom drugu ili roditelju, ako se odao neradu i nepoštenom životu). Isključenje može biti potpuno ili delimično.”**

Isključenje nužnog naslednika je građanskopravna sankcija za neodgovarajuće ponašanje nužnog naslednika i to, kako u odnosu na ostavioca i njemu bliska lica, tako i u odnosu na društvenu zajednicu. Zato

je za primenu ove ustanove potrebna zakonom određena radnja i propuštanje nužnog naslednika koje mu se može pripisati u krivicu. Isto tako, nužno je da sud utvrdi da je radnjom ili propuštanjem nužnog naslednika zaista i došlo do težeg ogrešenja u odnosu na zaveštaoca. Najteže je pitanje ocene stepena povrede, jer je samo teži oblik pravom priznat razlog za isključenje. U pogledu izvršenja krivičnog dela prema zaveštaocu, zakon nije odredio o kojim krivičnim delima se radi. Analogijom bismo mogli da zaključimo da to mogu biti sva krivična dela za koje je naslednik pravosnažno osuđen osim krivičnih dela koja predstavljaju razlog za nedostojnost naslednika. Što se tiče nepoštenog života nužnog naslednika, on se može ispoljavati u prostituisanju, kockanju, pijanstvu, prosjačenju, narkomaniji. Sud će u svakom konkretnom slučaju, ceneći sve okolnosti slučaja i iznete činjenice, odrediti da li se radi o povredi zakonske norme i da li je došlo do težeg ogrešenja o ostavioca. Ukoliko je volja ostavioca da konkretnog nužnog naslednika isključi iz nasleđa, to se mora učiniti u zakonom određenoj formi. Ta forma je zaveštanje. To jasno proizilazi iz odredbe člana 62. stav 1. Zakona o nasleđivanju. Zakon u stavu 2. istog člana zahteva samo da "isključenje mora biti izraženo na nesumnjiv način, a poželjno je navesti i uzrok isključenja." U našem pravu, razlozi za isključenje iz prava na nužni deo moraju postojati u vreme ostaviočeve smrti,[378] a dokazivanje osnovanosti isključenja tereti onog ko se na isključenje poziva.[379] "Izjava testatora o isključenju nužnih naslednika nema pravnog dejstva u slučaju kada, u vreme sastavljanja testamenta nije postojao nijedan od zakonskih razloga za njihovo isključenje iz nasleđa."[380] Ukoliko bi koji od zakonskih uzroka nastao kasnije (od trenutka sačinjavanja zaveštanja do smrti smrti ostavioca), isključenje se ne proteže na taj uzrok, sem ako u pogledu tog uzroka zaveštalac ne sačini novo zaveštanje ili u već postojaćem zaveštanju ne izvrši izmenu time da obuhvati novi uzrok ili ga proširi na njemu bliska lica. Kakve su posledice isključenja? Prema odredbi člana 63. stav 1. Zakona o nasleđivanju, isključeni gubi nasleđe u meri u kojoj je isključen, a po stavu 2 navedenog člana, pravo ostalih koji mogu naslediti određuje se kao da je isključeni umro pre ostavioca. Isključenje može biti potpuno ili delimično. Od obima isključenja zavise naslednopravne posledice koje pogađaju naslednika. Kod potpunog

[378] Član 63., stav 3. Ibidem.
[379] Član 63, stav 4. Ibidem.
[380] Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-212/86.

isključenja, smatra se kao da je isključeni umro pre ostavioca. Isključenje pogađa samo ličnost nužnog naslednika, a koristi njegovim sanaslednicima da povećaju svoj nasledni deo, ali i njegovim potomcima i drugim srodnicima, primenom prava predstavljanja, odnosno prava priraštaja. Po članu 3. stav 1. Zakona o nasleđivanju, naslediti može samo onaj ko je živ u trenutku ostaviočeve smrti. Ako je nužni naslednik za vreme života zaveštaoca zaveštanjem potpuno isključen iz nasleđa, nema pravo na nužni deo, pa mu ne pripada pravo na redukciju ni poklona ni testamenta. Redukciju testamenta ne može tražiti onaj naslednik koji je isključen iz prava na nužni deo.[381] Kod potpunog isključenja, radilo bi se zapravo o jednoj fikciji. Ova fikcija koristi ostalim naslednicima. Ostalim nužnim naslednicima po pravu priraštaja povećava nužni deo. Po pravu reprezentacije da neka lica postanu nužni naslednici (potomak umesto isključenog roditelja, a ako nema potomka, roditelj isključenog naslednika). Kod delimičnog isključenja, isključeni ne gubi svojstvo naslednika. Usled ovakvog isključenja, pripada mu manji nužni deo. Onaj deo za koji je isključen, pripada ostalim nužnim naslednicima. Isključenje iz nasleđa odnosi se i na zaveštanje i na ugovor o poklonu.

1.4.3. Lišenje nužnih naslednika

Prema članu 64. Zakona o nasleđivanju, "Ako je potomak koji ima pravo na nužni deo prezadužen ili je rasipnik, zaveštalac ga može u celini ili delimično lišiti nužnog dela u korist potomaka lišenog. Lišenje mora biti učinjeno u formi potrebnoj za zaveštanje." Lišenjem prava na nužni deo zaveštalac "preskače" svog bliskog potomka koji je prezadužen ili je rasipnik, pružajući mogućnost daljem potomku koji je maloletan ili je punoletan, ali za rad nesposoban (npr. lišava sina u korist unuka), da dobije imovinsku vrednost i u visini nužnog dela koji bi trebao da pripadne ostaviočevom bližem potomku. Da bi ostavilac mogao lišiti nužnog naslednika i da bi odredba u zaveštanju o njegovom lišenju bila punovažna, neophodno je da lišeno lice ima potomke, i to maloletno dete ili maloletnog unuka od ranije preminulog deteta, ili punoletno dete koje je nesposobno za privređivanje. Postojanje ovih lica po zakonu vezuje se za tenutak delacije ostavioca. Posledica lišenja u odnosu na lišeno lice jeste nemogućnost ostvarenja prava na nužni nasledni deo u meri i na način kako je to odredio zaveštalac. U pravilu, zaveštalac potpuno lišava nužnog

[381] Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev-2627/64 od 19.01.1965. godine.

naslednika u kom slučaju se smatra da je nužni naslednik umro. U pogledu posledica u odnosu na potomke nužnog naslednika koje smo nabrojali možemo konstatovati da sve koristi koje bi nužni naslednik imao, prelaze zbog njegovog lišenja na potomke uz ispunjenje zakonom propisanih uslova za naslednike.

1.4.4. Odricanje od nasleđa

Sva lica koja ulaze u krug nužnih naslednika, stiču pravo na nužni deo samo uz uslov da ona, shodno zakonskom naslednom redu, mogu i hoće da budu naslednici. Prema odredbi člana 213. Zakona o nasleđivanju, naslednik se može odreći nasleđa izjavom pred sudom do okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine. Naslednik se može odreći nasleđa samo u svoje ime. Smatra se da naslednik koji se odrekao nasleđa nikada nije ni bio naslednik. Koje su pravne posledice? Odricanjem nužnog naslednika smanjuje se broj nužnih naslednika i time povećava kvota nužnog dela koji je okrnjen zaveštanjem. Ako se nužni naslednik odrekao nasleđa, sud je dužan da pozove naslednike lica koje se odreklo od nasleđa. "Činjenica što su se ostaviočeva kći i njegova udova odrekle njegove zaostavštine, ne koristi samo ostaviočevom testamentalnom nasledniku već i nužnim naslednicima, tako da je ovim odricanjem od nasleđa smanjen broj nužnih naslednika i time povećana kvota nužnog dela koji je okrnjen zaveštanjem."[382] I nužni naslednik se može odreći prava nužnog dela u svoje ime. U takvoj situaciji, na njegovo mesto dolaze njegovi zakonski potomci i oni stiču pravo na nužni deo, jer se smatra da je nužni naslednik umro pre ostavioca. Navedeno se smatra pod pretpostavkom da su potomci uopšte po zakonu nužni naslednici. Odricanjem od nasleđa određenih naslednika, smanjuje se broj nužnih naslednika i time povećava kvota nužnog dela koji je okrnjen testamentom.[383]

Kao što je napred istaknuto, naslednik se može odreći nasleđa samo u svoje ime, a ne u ime svojih potomaka, što znači da će dete koje je u vreme odricanja nužnog naslednika od nasleđa bilo začeto i živo rođeno, biti pozvano na nasleđe ostavioca pravom predstavljanja.[384]

---

[382] Odluka Vrhovnog suda Srbije, Gzz. 253/72

[383] Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 962/94.

[384] Više u: Krstić, N. (2008). Izjava o odricanju od nasleđa. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 52, str. 145–164.

1.5. Uračunavanje poklona i legata u zakonski nasledni deo (*collatio bonorum*)

Nužni naslednici mogu naslediti po dva osnova, kao zakonski naslednici i kao zaveštajni naslednici. Ako je ostavilac besteretnim pravnim poslovima (ugovor o poklonu npr.) za života ili zaveštanjem (legat npr.) raspolagao preko granica raspoloživog dela, i ako ono što je ostalo u trenutku smrti ostavioca i što nije raspoređeno zaveštanjem nije dovoljno da se namiri nužni deo, čija je vrednost izračunata na osnovu utvrđene obračunske vrednosti zaostavštine, nužnom nasledniku stoje na raspolaganju određena pravna sredstva kojima može otkloniti povredu prava na nužni nasledni deo. Dakle, ukoliko veličina naslednog dela ne iznosi koliko iznosi puni nužni nasledni deo nužni naslednici imaju pravo isticanja prigovora o uračunavanju poklona i legata u nasledni deo. "Uračunavanje poklona i legata u nasledni zakonski deo jeste ovlašćenje sanaslednika da zahtevaju smanjenje naslednih delova onih sanaslednika zaostavštine ostavioca u visini poklona i legata koje su dobili od ostavioca."[385] Ovim postupkom, u stvari korist dobijaju svi sanaslednici jer se uvećava vrednost zaostavštine i sama raspodela zaostavštine vrši se na jedan pravedniji način, uvažavajući pre svega pravo zakonskih naslednika na nužni nasledni deo. Naš pravni sistem prihvatio je rešenje po kom se pokloni i legati učinjeni zakonskom nasledniku uračunavaju u njegov zakonski nasledni deo. Plodovi i druge koristi koje je naslednik od poklonjene stvari ili prava imao do smrti ostaviočeve, ne uračunavaju mu se u nasledni deo.[386] Ova zakonska odredba može se otkloniti voljom zaveštaoca ili poklonodavca. U pogledu vremena kada je izjava učinjena, zakon dozvoljava da ostavilac ili poklonodavac može to učiniti u trenutku davanja poklona, kasnije ili u samom zaveštanju, kao izričitu i ozbiljnu izjavu kojom se menja zakonska odredba člana 66. i 68. Zakona o nasleđivanju. Prihvaća se i situacija u kojoj se iz okolnosti može zaključiti da je to bila volja ostaviočeva o čemu odluku donosi sud. Izjava ostavioca o neuračunavanju datog poklona u nasledni deo ne primenjuje se u slučaju povrede prava na nužni nasledni deo. Ukoliko je to pravo povređeno bilo kom sanasledniku, a ne može se namiriti do pune vrednosti prava na nužni deo smanjenjem zaveštajnih

[385] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit. str. 105.
[386] Član 66., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

raspolaganja ostalih sananslednika, pokloni i legati se vraćaju. Isto pravilo o uračunavanju poklona primenjuje se i na legat.

1.5.1. Način i postupak uračunavanja

Da bi pravo naslednika na nužni nasledni deo bilo povređeno potrebno je da vrednost raspolaganja zaveštanjem (u pogledu legata) i raspolaganje putem poklona ostavioca premaši raspoloživi deo zaostavštine. Pravo na nužni deo može biti povređeno u celosti (naslednik nije ništa nasledio) i delimično (nužni nasledni nasledio je deo koji je manji nego što iznosi nužni nasledni deo). Da bi znali koliki je nužni nasledni deo, potrebno je izvršiti izračunavanje obračunske vrednosti zaostavštine koja predstavlja osnovicu za izračunavanje nužnog dela. Nakon delacije ostavioca, vrši se popis i procena celokupne imovine koja je ostala iza njega. Popisuju se i sva raspolaganja koja je ostavilac učinio za života i njegova potraživanja. Zbir svih utvrđenih vrednosti nazivamo aktivnom zaostavštinom. S druge strane, vrši se i popis svih dugova i obaveza ostavioca u trenutku delacije. Njihov zbir nazivamo pasivnim zaveštanjem. U pasivu zaveštanja unosimo i troškove koje su nastali zbog popisivanja zaostavštine, troškove sahrane ostavioca i eventualne troškove zbog procene novčane vrednosti zaostavštine. Razlika koja ostane nakon odbijanja aktive i pasive u zaostavštini naziva se neto vrednost zaostavštine. Kada na neto vrednost zaostavštine dodamo vrednost raspolaganja ostavioca putem poklona, dakle, vrednost učinjenih poklona, dolazimo do obračunske vrednosti zaostavštine. Uračunavaju se pokloni koje je ostavilac učinio svojim zakonskim naslednicima bilo kog naslednog reda i pokloni koje je ostavilac učinio u poslednjoj godini života licima koja nisu njegovi zakonski naslednici.

U obračunsku vrednost zaostavštine ne ulaze:

1. **dobra koja je zakonski naslednik stekao punovažnim ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života,**
2. **sve ono što je ostavilac potrošio na naslednika u toku školovanja i njegovog izdržavanja,**
3. **pokloni učinjeni u dobrotvorne i druge opštekorisne svrhe i**
4. **uobičajeni prigodni pokloni manje vrednosti.**

Radi pojašnjenja, navešćemo primer:

Čista vrednost zaostavštine (vrednost zaostavštine koju dobijemo kad od aktivne zaostavštine oduzmemo obaveze, troškove popisa i procene zaostavštine, troškove sahrane ostavioca) iznosi 200.000 dinara. Zakonski,

a ujedno i nužni naslednici su A, B, C i D (troje dece i supružnik), svaki sa po 1/4. Nužni deo svakog naslednika iznosi pola od nasleđenog dela koji bi imao kao zakonski naslednik dakle pola od 1/4 iznosi 1/8 od obračunske vrednosti zaostavštine (koja se dobije tako što se na čistu vrednost zaostavštine doda vrednost poklona). Pored toga:
Ostavilac je sinu A ostavio i poklon za koji je izjavio da se ne računa u nasledni deo u vrednosti od 160.000 din.
Ostavilac je kćerki B ostavio legat u vrednosti od 100.000 din.
Prvo izračunavamo obračunsku vrednost zaostavštine kako bismo dobili veličinu nužnog dela. Imamo čistu vrednost zaostavštine 2000.000 din + poklon 160.000 = 360.000. Podelićemo je sa 1/8, koliko iznosi veličina nužnog naslednog dela, i dobijemo 45.000 din.
Dakle, nužni nasledni deo iznosi 45.000 din.
Imajući u vidu volju ostavioca, raspodela zaostavštine izgledala bi ovako.
A bi dobio 160.000 poklon + 1/4 od neraspoređene zaostavštine (200.000 umanjeno za vrednost legata od 100.000 dakle neraspoređeno je 100.000 din) što iznosi 25.000 din.

Ukupno: 185.000 din.

B bi dobio legat 100.000 din i četvrtinu neraspoređene zaostavštine, što iznosti 25.000 din.

Ukupno: 125.000 din.

C dobija samo 25.000 din. Ukupno: 25.000 din.
D dobija samo 25.000 din. Ukupno: 25.000 din.

Nakon ulaganja prigovora od strane sanaslednika zbog povrede prava na nužni nasledni deo jer im je pripalo 25.000 din umesto 45.000 din, raspodela zaostavštine izgledala bi ovako.

A dobija 160.000 poklon + 5.000 din = 165.000 din.
B dobija 100.000 legat + 5.000 din = 105.000 din.
C dobija 45.000 din. = 45.000 din.
D dobija 45.000 din. = 45.000 din.

Jasno je da je nakon ulaganja prigovora sanaslednika kojim je zahtevano da se izvrši uračunavanje u nasledni deo poklona i legata došlo do izvršenja prava na nužni nasledni deo u obimu koji nužnim naslednicima i pripada. Kad govorimo o poklonu u naslednopravnom smislu, zakon o nasleđivanju odredio je da:

> **"Poklonom se smatra svako odricanje od prava, pa i odricanje od nasleđa u korist određenog naslednika, otpuštanje duga, ono što je ostavilac za života dao nasledniku na ime naslednog dela ili zbog**

osnivanja ili proširenja domaćinstva ili obavljanja zanimanja, kao i svako drugo besteretno raspolaganje."[387]

Prilikom procenjivanja poklona i njegove vrednosti meri se vrednost poklona u trenutku utvrđivanja zaostavštine ili prema njenom stanju u trenutku poklanjanja. Zakon je odredio da se poklonom smatra i osiguranje u korist nekog lica. U tom slučaju, kao vrednost poklona, uzima se u obzir zbir uplaćenih premija ako je taj zbir manji od osigurane sume. Ako je zbir uplaćenih premija veći od osigurane sume, kao vrednost poklona uzima se osigurana suma.[388]

Pokloni i isporuke uračunavaju se prilikom raspodele zaostavštine tako što najpre ostali zakonski naslednici dobijaju iz zaostavštine odgovarajuću vrednost, pa se posle ostatak deli među naslednicima. Ako je zaostavština nedovoljna da ostali naslednici dobiju odgovarajuću vrednost, naslednik kome se vrši uračunavanje nije dužan da vrati ništa od primljenog. Cilj ovakve odredbe u zakonu jeste da se izjednače u naslednim delovima svi zakonski naslednici. Da li će do toga zaista i doći, u konkretnom slučaju, zavisi od veličine zaostavštine u odnosu na date poklone i legate. Vraćanje poklona i legata, odnosno isplata odgovarajuće novčane protivrednosti, obavezna je samo u slučaju povrede prava na nužni nasledni deo i u situaciji kad neraspoređena vrednost zaostavštine nije dovoljna da se namiri vrednost nužnog naslednog dela.

1.5.2. Krug lica koja mogu zahtevati uračunavanje i rokovi zastare

Što se tiče same prirode nužnog dela, kazali smo da je zakon odredio obligacionu pravnu prirodu nužnog dela. Ona voljom nužnog naslednika može dobiti stvarno pravni karakter. Kada je obaveza obligacionog karaktera o nužnom nasledniku govorimo kao o poveriocu novčanog potraživanja. Dužnici poverioca su lica u čiju korist je ostavilac povredio pravo na nužni nasledni deo. U slučaju povrede nužnog dela isključivo zaveštanjem, novčanu protivrednost nužnom nasledniku duguju svi zaveštajni naslednici kako univerzalni tako i singularni (legatari), srazmerno delu zaostavštine koji su nasledili, ako iz zaveštanja ne proizilazi nešto drugo (npr. zaveštalac odredi više legatara u zaveštanju s

[387] Član 50. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[388] Član 73. Ibidem.

tim što je u odnosu na jednog odredio u zaveštanju da se namiruje pre drugih legatara.

Taj privilegovani legatar postaće dužnik samo u slučaju da ostali legatari ne mogu da namire nužni nasledni deo. Ukoliko je do povrede nužnog naslednog dela došlo poklonima koje je zaveštalac učinio, kao dužnici nužnog dela pojavljuju se poklonoprimci. Pravo na nužni deo u ovom slučaju namiruje se sukcesivno i to obrnuto redu kojim su pokloni učinjeni.[389] Najpre se dugovanje po osnovu nužnog dela namiruje iz poklona učinjenih za slučaj smrti, pa iz poklona koji su učinjeni pre toga i tako redom, dok se pravo na nužni nasledni deo ne namiri u visini nužnog dela. Ako imamo više poklona koji su učinjeni istovremeno, svi poklonoprimci zajedno su u obavezi namirenja nužnog dela i to srazmerno visini učinjenog poklona. Ukoliko je do povrede prava na nužni deo došlo istovremeno i zaveštanjem i poklonima, najpre se namirenje vrši od zaveštajnih naslednika i legatara. Obligaciono potraživanje prava na nužni deo zastareva u roku od tri godine od dana proglašenja zaveštanja ako je nužni deo povređen zaveštanjem. Ako je do povrede prava na nužni deo došlo poklonima, rok zastare je takođe tri godine ali od dana smrti ostavioca. Ako je nužni deo stvarno pravo smanjenje zaveštajnih raspolaganja, može se zahtevati u roku od tri godine od dana proglašenja zaveštanja.

Prema zakonu, pravo na nužni deo, mogu zahtevati nužni naslednici na način da zahtevaju isplatu novčane protivrednosti, odnosno da zahtevaju smanjenje zaveštajnih raspolaganja ili vraćanje poklona. Ako ostaviočev potomak ili usvojenik koji nije zahtevao nužni deo umre pre isteka roka za postavljanje zahteva, to pravo pripada njegovim naslednicima, u roku od šest meseci od njegove smrti.[390]

[389] „Kada je povređeno pravo naslednika na nužni deo vrši se vraćanje poklona ako je tužba podneta s tim zahtevom u roku od tri godine od smrti ostaviočeve.“ Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 430772010 od 10. novembra 2010. godine.

[390] Član 60. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

Deo peti

UGOVORI NASLEDNOG PRAVA

I NASLEDNOPRAVNI UGOVORI

1.1. Uvod

Ugovor kao dvostrani pravni posao, vrlo često se pojavljuje u imovinskopravnim osnosima među fizičkim licima. U naslednom pravu Srbije ugovaranje neposrednih naslednopravnih posledica nije dozvoljeno.[391] Ipak, Komisija za izradu Građanskog zakonika predložila je otvaranje šire rasprave o tome, da li je potrebno uvesti ugovor o nasleđivanju u srpsko pravo.[392] Ugovorno raspolaganje među živim licima predstavlja oživotvorenje načela dispozitivnosti u međusobnim građanskopravnim odnosima. Međutim, u odnosima među fizičkim licima za slučaj smrti ugovorno raspolaganje predstavlja kočnicu, ograničenje i neprihvatljiv način naslednopravnog raspolaganja. Ugovor o nasleđivanju možemo definisati kao dvostrano teretan ugovor u kome jedna strana ostavlja svoju zaostavštinu ili deo nje drugoj ugovornoj strani uz njenu

[391] Rimsko pravo npr. dozvoljavalo je raspolaganje naslednom nadom (*emptio spei*). Potencijalni naslednik mogao je raspolagati budućim nasledstvom; prodavati ga, zalagati i sl. Zbog toga što druga strana nije postajala odmah titular prava, već je morala čekati trenutak delacije prve ugovorne strane, ugovor je imao obeležja aleatornosti, i vezujemo ga za tadašnja shvatanja u pogledu trgovačko-zelenaških poslova koji su dominirali u tadašnjem Rimu. Savremeno pravo u velikom broju zemalja odbacilo je mogućnost raspolaganja putem ugovora o nasleđivanju. Međutim, danas, u nekim srednjoevropskim zemljama pravno je moguće ugovarati nasleđivanje. Tako je npr. u pravu Republike Nemačke zaključenje ugovora o nasleđivanju moguće između bilo kojih lica, koja moraju biti potpuno poslovno sposobna. Ovaj ugovor se zaključuje u formi javnog zaveštanja, pred javnim beležnikom, u prisustvu obe ugovorne strane. Ugovorno nasleđivanje u pravu Republike Francuske može se realizovati posredstvom bračnog ugovora, koji se zaključuje pre braka ili putem poklona između supružnika za vreme trajanja braka. Ovaj pravni posao ima nekoliko modaliteta, a zaključuje se u pisanoj formi pred javnim beležnikom. Austrijsko pravo dopušta zaključenje ugovora o nasleđivanju isključivo između supružnika, istopolnih partnera iz registrovanih zajednica i verenika.Ovaj ugovor se zaključuje u formi javnobeležničkog akta, uz ispunjenje uslova forme javnobeležničkog zaveštanja. Ipak dejstvo ugovora o nasleđivanju je ograničeno pravilom da obim zaostavštine kojom se njime može raspolagati iznosi najviše 3/4 njene vrednosti, dok će preostala četvrtina čiste vrednosti zaostavštine biti raspravljena prema pravilima zakonskog nasleđivanja, ukoliko njome ne bude raspolagano putem zaveštanja. Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, op. cit., str. 173–175.

[392] Više u: Đurđević, D. (2009). Uvođenje ugovora o nasleđivanju u srpsko pravo. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 57, br. 2, str. 186–211.

saglasnost. Vidimo, dakle, da jedna strana raspolaže imovinom ili jednim njenim delom za slučaj smrti u korist druge strane, s tim što druga strana mora isto tako dati saglasnu izjavu volje u pogledu navedenog raspolaganja prve strane. Normalno, i prilikom eventualnog raskida ili izmene nije dovoljno da samo jedna strana izrazi volju u tom pravcu, potrebno je dobiti saglasnost i druge strane u pogledu izmene, raskida ili neke druge pravne radnje u vezi sa sklopljenim ugovorom. Tu, u stvari, dolazi do glavnog razloga zbog kojeg zakonodavac takve ugovore zabranjuje. Ograničenje volje lica koje želi izmeniti način raspolaganja svojom imovinom za slučaj smrti u sklopljenom ugovoru o nasleđivanju je takvo da on zbog postojanja ugovora nije više u mogućnosti da samostalno raspolaže svojom imovinom za slučaj smrti.

Njegovo pravo raspolaganja značajno je ograničeno postojanjem ugovora. S druge strane, volja nekog lica u pogledu raspolaganja za slučaj smrti najbolje se izražava jednostranim i ličnim poslom koji nazivamo zaveštanje i koje ta osoba može opozvati i izmeniti u svakom trenutku svog života a pre svoje smrti. Promena okolnosti, protek vremena i čitav niz drugih činjenica i situacija koje mogu nastati nakon sklapanja ugovora, govore u prilog zakonskog rešenja o ništavosti takvih ugovora. Ugovor o nasleđivanju, ugovor o otuđivanju nasleđa ili legata kome se neko lice u budućnosti nada, ugovor o sadržini testamenta i ugovor o odricanju od neotvorenog nasleđa, imenovani su ugovori koje naš Zakon o nasleđivanju Srbije eksplicitno zabranjuje.[393] Međutim, naše pravo prihvata i dozvoljava postojanje obligacionopravnih ugovora koji proizvode naslednopravne posledice u odnosu na pravni položaj naslednika i deobu nasledstva. To su:

1. **Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života i**
2. **Ugovor o doživotnom izdržavanju.**

II OBLIGACIONI UGOVORI SA NASLEDNOPRAVNIM POSLEDICAMA

2.1. Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života

Ustupanje i raspodela imovine za života predstavljalo je način na koji su porodice koje su živele u seoskim odmaćinstvima vršile prenos i podelu

[393] Videti članove 179, 180, 181, i 218. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

domaćinstva kroz istoriju. Glava porodice u patrijarhatu imao je pravo još za života, ceneći doprinos, privrženost i faktičko stanje u porodičnoj zajednici u pogledu građanskog i bračnog statusa svojih članova, da svojom voljom i dogovorno odredi na koji način će imovina njegove porodične zajednice [394] biti raspodeljena. Raspodela i ustupanje potomcima ili nekim drugim srodnicim mogla je biti uslovljena izdržavanjem, plodouživanjem i sl. ali i nije morala. Savremeno pravo, uvažavajući međusobne razlike u odredbama i posledicama pojedinih ugovora, precizno je regulisala pobrojana dva ugovora.

2.1.1. Pojam ugovora, forma, ugovorne strane

Zakon o nasleđivanju odredio je ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života na sledeći način:

> **"Predak može ugovorom svojim potomcima ustupiti i razdeliti imovinu."**[395]

Analizom zakonske norme primećujemo da je ovaj ugovor u pogledu ugovornih strana postavio ograničenje. Ugovor može biti zaključen samo između lica koja se nalaze u srodničkom odnosu. Ugovorne strane mogu biti samo predak i njegovi potomci. Pod potomcima podrazumevamo decu i usvojenike, koji su pozvani na nasleđe u trenutku zaključenja ugovora. U pogledu bračnog druga, zakon nije eksplicitno imenovao i bračnog druga ustupioca kao subjekta ovog ugovora, ali, imajući u vidu imovinske odnose bračnih partnera, jasno je da je njegovo prisustvo u ugovoru na strani ustupioca neophodno ili bar poželjno ukoliko se želi potpuno dejstvo ugovora na svu imovinu ustupioca. Ugovor sadrži sve karakteristike ugovora o deobi imovine između sanaslednika. Po svojoj prirodi, ugovor je samostalan ali može biti i spojen sa ugovorom o doživotnom izdržavanju ili sadržavati njegove elemente. Ugovor mora biti sačinjen u obliku predviđenom u zakonu. Postojanje saglasnosti svih potomaka u trenutku sačinjavanja ugovora ne utiče na propisanu formu iz člana 184. Zakona o nasleđivanju. Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života predstavlja strogo formalan posao, u pogledu čijeg zaključenja je predviđena forma koja ima konstitutivan karakter, te ukoliko se ne poštuje

---

[394] Više o zajedničkoj imovini porodične zajednice videti u: Šarkić, N., Počuča, M. (2013). Zajednička imovina porodične zajednice, u: Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva : zbornik radova sa Savetovanja pravnika: Budvanski pravnički dani, Beograd : Savez udruženja pravnika Srbije i Republike Srpske, str. 101–111.

[395] Član 182. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

ovaj ugovor je ništav. Do izmena Zakona o nasleđivanju 2015. godine, ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života, kao obligacioni ugovor od naročitog značaja za ustanovu nasleđivanja zaključivao se u formi sudski potvrđene isprave. Ovaj ugovor je punovažno nastajao kada sudija overi (potvrdi)[396] njegovu sadržinu, a pre overe ga pročita i upozori stranke na njegove zakonske posledice, nakon čega se pismeno koje je sadržavalo ovaj ugovor, iz privatne preobražavalo u javnu ispravu. Novelama Zakona o nasleđivanju iz 2015. godine predviđeno je da se ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života zaključuje u formi javnoveležnički potvrđene (solemnizovane) isprave.[397] Forma javnobeležničke solemnizovane isprave podrazumeva donošenje unapred pripremljene isprave o ugovoru, pri čemu javni beležnik potvrđuje da sadržina isprave[398] na kojoj je on napisan odgovara volji ugovornih strana.[399] Prilikom potvrđivanja (solemnizacije) ugovora javni beležnik je dužan da ugovorne strane naročito upozori na to da ustupljena imovina ne ulazi u ustupiočevu zaostavštinu i da se njome ne mogu namiriti njegovi nužni naslednici, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju. Ukoliko ovo upozorenje izostane, kao i njegovo unošenje u klauzulu o solemnizaciji ugovor je ništav.[400] Na ništavost, sud pazi po službenoj dužnosti. Na ništavost se može pozivati i svako zainteresovano lice, s tim što se pravo na isticanje ništavosti ne gasi, dakle, ne zastareva.[401] Da bi ugovor bio punovažan, potrebno je da su se sa predloženim ustupanjem i raspodelom saglasili svi ustupiočevi potomci koji će po zakonu biti pozvani da ga naslede. Ukoliko

[396] Zakon o nasleđivanju je umesto pravno-tehničkog izraza potvrda ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života koristio termin overa ugovora, zbog čega je u doktrini opravdano stavljena primedba, jer se u ovim slučajevima radi o postupku kojim se potvrđuje sadržina isprave, a ne o postupku za overavanje potpisa, rukopisa i prepisa. Vidić Trninić, J. (2016). Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života: teorijski i praktični aspekti u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 253.

[397] Član 184, stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[398] Više o javnobeležničkim ispravama videti u: Šarkić, N., Radulović, D., Počuča, M. (2019). Posebni građanski postupci, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; JP Službeni glasnik, str. 210–250.

[399] Videti član 93a Zakona o javnom beležništvu, op. cit.

[400] Član 184, stav 2. i 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[401] Budući da se radi o ugovoru obligacionog prava koji proizvodi naslednopravne posledice, primena ZOO u delu ništavosti podrazumeva se. Članom 109. ZOO uređeno je da sud pazi po službenoj dužnosti na ništavost ugovora, s tim što se i svako zainteresovano lice može pozvati na ništavost. Članom 110. ZOO utvrđeno je da "Pravo na isticanje ništavosti ne gasi se."

neki od potomaka nije dao saglasnost za ustupanje i raspodelu imovine, može je dati naknadno, čime će osnažiti sam ugovor. Pre ili posle sačinjavanja ugovora o ustupanju i raspodeli mogu nastati okolnosti na strani potomka koji nije dao saglasnost ali, uprkos tome ugovor ostaje punovažan. Reč je o sledećim slučajevima: 1. potomak je umro pre ustupioca (nije doživeo momenat delacije) a iza njega nisu ostali potomci koji hoće i koji mogu da naslede ustupioca, 2. potomak se odrekao nasleđa, a nije ostavio svoje potomke,[402] potomak je isključen iz nasleđa, a nije ostavio svoje potomke i 4. potomak je nedostojan za nasleđivanje, a nije ostavio svoje potomke.

2.1.2. Predmet ugovora, njegovo dejstvo i zadržavanje raznih prava

Ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života može se obuhvatiti samo imovina ustupioca koja postoji u času ustupanja i raspodele. Imovina se može obuhvatiti u celosti ili delimično. Nakon smrti ustupioca, ustupljena i raspoređena imovina ne ulazi u zaostavštinu. U zaostavštinu može ući samo deo imovine koji nije obuhvaćen ugovorom i imovina koju je ustupilac stekao nakon potpisivanja ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života.[403] Ništava je odredba ugovora koja bi predvidela raspodelu dobara koja će se zateći u ustupiočevoj zaostavštini. U samom ugovoru, u zavisnosti od imovine kojom ustupilac raspolaže, može se na njegovoj strani zajednički pojaviti i njegov bračni drug. Ukoliko je ugovorom obuhvaćen i bračni drug, potrebna je i njegova saglasnost na odredbe i način ustupanja i raspolaganja u ugovoru u delu imovine čiji je titular i njegov položaj isti je kao i pravni položaj ustupiočevih potomaka. Ako bračni drug ne bude obuhvaćen, njegovo pravo na nužni deo ostaje nedirnuto. "U tom slučaju, ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života ostaje punovažan, ali se prilikom utvrđivanja vrednosti zaostavštine radi određivanja nužnog dela nadživelog bračnog druga, delovi ostaviočeve imovine koji su ustupljeni njegovim potomcima smatraju kao poklon."[404] Najvažnije naslednopravno dejstvo govora o ustupanju i raspodeli imovine za života jeste to da ustupljena imovina ne ulazi u zaostavštinu. Potomci ustupioca i njegov supružnik, imajući u vidu da je

[402] Smatra se da naslednik koji se odrekao nasleđa nikada nije bio naslednik. Član 213., stav 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[403] Videti član 186. Ibidem.
[404] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 343.

za punovažan ugovor o ustupanju i raspodeli potrebna i njihova saglasnost, nemaju pravo pobijati ugovor zbog povrede nužnog dela bilo kog od njih.[405] Takođe, zbog postojanja ovog ugovora, zaostavštinu ustupioca činiće imovina koja nije bila obuhvaćena ugovorom i imovina koju je stekao posle zaključivanja ugovora i ona će biti raspodeljena po pravilima zakonskog nasleđivanja ukoliko ustupilac nije ostavio i zaveštanje. Ukoliko prilikom zaključenja ugovora na strani potomaka nije učestvovao neki od potomaka (nepoznato boravište npr.) ili se kasnije ustupiocu rodi dete ugovor neće proizvoditi navedene posledice, već će se ustupljena imovina smatrati poklonom, što znači da u ovoj situaciji dolazi do konverzije.[406] Slična situacija je i u slučaju opoziva jednog od potomaka i vraćanja ustupljenog dela. U tom slučaju, potomak ima pravo na nužni deo ukoliko nije nedostojan, nije isključen iz nasleđa zaveštajnom odredbom. Prilikom izračunavanja nužnog dela u pomenutom slučaju, jasno je da će učinjeni pokloni biti uračunati u zaostavštinu čime će obračunska vrednost zaostavštine biti značajno uvećana, a samim tim i nužni nasledni deo. Kako smo naveli, posebna je situacija ukoliko ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života nije obuhvaćen bračni drug ustupioca. Bračni drug u toj situaciji ima pravo na nužni deo nakon smrti ustupioca, ali ugovor ostaje na snazi. To svoje pravo bračni drug ostvariće vraćanjem dela ustupljene imovine kojom je povređen nužni deo.

Prilikom ustupanja i raspodele imovine ustupilac može za sebe ili svog bračnog druga, ili za oboje, ili za nekog drugog, zadržati pravo uživanja[407] na svim ili nekim ustupljenim dobrima, može ugovoriti doživotnu rentu u stvarima ili novcu. Takođe ustupilac može za sebe, bračnog druga ili oboje ili neko drugo lice ugovoriti doživotno izdržavanje ili kakvu drugu

[405] Osnov za ovakvu tvrdnju nalazimo u članu 49. Zakona o nasleđivanju koji navodi: "U vrednost zaostavštine na osnovu koje se izračunava nužni deo ne ulaze dobra koja je zakonski naslednik stekao punovažnim ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života, ..."

[406] Kada ništav ugovor ispunjava uslove za punovažnost nekog drugog ugovora, među strankama će važiti taj drugi ugovor ukoliko bi to bilo u saglasnosti sa ciljem koji su strane imale u vidu kada su zaključile ugovor i ako se može uzeti da bi one zaključile taj ugovor da su znale za ništavost svog ugovora. Videti član 106. ZOO, op. cit.

[407] Prema rečima Ilije Babića, uživanje ili pravo plodouživanja (*ususfructus*) je lična službenost koja ovlašćuje titulara na upotrebu neke nepotrošne stvari, bez povrede njene suštine. Plodouživalac snosi troškove redovnog održavanja stvari. Plodouživanje traje do roka određenog ugovorom o ustupanju ako njime nije određen rok, plodouživanje prestaje smrću titulara tog prava. Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 545–546.

naknadu. U slučaju da je uživanje ili doživotno izdržavanje ugovoreno za ustupioca i njegovog bračnog druga zajedno, pa jedno od njih umre, uživanje, renta, pripadaju u celosti drugome do njegove smrti ako nešto drugo nije ugovoreno ili ako što drugo ne proizilazi iz okolnosti samog ugovora. Ovim ugovorom može se ugovoriti i pravo stanovanja kojim se titularu prava omogućuje stanovanje u određenom stanu ili zgradi uglavnom doživotno ili do isteka roka utvrđenog ugovorom.

2.1.3. Ostale obaveze iz ugovora

Pored pravne posledice da imovina obuhvaćena punovažanim ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života ne ulazi u zaostavštinu ustupioca, imamo još jednu posledicu koja je u stvarnom životu veoma važna i značajno utiče na naslednopravni položaj poverioca ostavioca. Radi se o tome da potomci kojima je ustupilac razdelio imovinu za života ne odgovaraju za njegove dugove, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno. Ustupilac u ugovoru može obavezati pojedinog potomka na obavezu vraćanja ustupiočevih dugova njegovim poveriocima. Ukoliko poverilac da svoj pristanak, potomci ustupioca mogu ugovorno preuzeti dug ustupioca. Međutim, ukoliko ugovor o ustupanju ne sadrži klauzule u vezi sa ustupiočevom dugovanju važi pravilo da potomci kojima je izvršeno ustupanje imovine ne odgovaraju za ustupiočeve dugove. Iz tog razloga, sačinjavanje ovakvog ugovora za života ostavioca može dovesti do izbegavanja vraćanja dugova ustupioca. S obzirom na to da osnovom punovažnog ugovora o ustupanju ustupljena imovina ne ulazi ni u zaostavštinu pravo poverioca u pomenutom slučaju postojanja ovakvog ugovora značajno je ograničeno u pogledu mogućnosti naplate svojih potraživanja nakon smrti ostavioca. Normalno je da poverilac može zahtevati naplatu svojih dospelih potraživanja prema ustupiocu za njegovog života, ali često se mogu javiti i situacije da ustupilac upravo pred smrt sačinjava ovakav ugovor želeći da izbegne plaćanje obaveza prema poveriocima nakon njegove smrti. Pravni položaj poverioca dodatno je pogoršan nemogućnošću primene odredbe člana 452. ZOO koja reguliše pitanje pristupanja dugu u slučaju primanja neke imovinske celine. Odredba se ne primenjuje jer je u Zakonu o nasleđivanju kao *lex specialis* u odnosu na ZOO određeno da potomci na koje je ustupilac raspodelio svoju imovinu ne odgovaraju za ustupiočeve dugove, osim u

slučaju ako je drugačije u ugovoru ugovoreno.[408] Ipak, potomci kojima je raspodeljena imovina će odgovarati u dva slučaja. "Ako im je nepokretnost koja im je preneta u svojinu opterećena hipotekom, hipotekarni poverilac ima pravo naplate potraživanja iz založene nepokretnosti bez obzira da li je ostala u svojini dužnika ili prešla u svojinu trećeg lica. Potomci odgovaraju i za obaveze ostavioca kada je na njih ugovorom o raspodeli prešla imovinska celina, kao što je npr. preduzeće, zanatska radnja i sl. U tom slučaju oni će odgovarati za dugove koji se odnose na tu celinu (troškovi sednica, repromaterijal i sl.) i to pored pretka – ustupioca ili solidarno sa svojim pretkom."[409] U svim ostalim slučajevima, ustupiočevi poverioci mogu pobijati ustupanje i raspodelu po opštim pravilima koja važe za pobijanje dužnikovih pravnih radnji (*actio Pauliana*). "Prema tim pravilima, poverilac čije je potraživanje dospelo na naplatu i bez obzira na to kad je nastalo, može pobijati pravnu radnju svog dužnika kada je ona preduzeta na štetu poverioca. Smatra se da je radnja preduzeta na štetu poverioca ako usled njenog izvršenja dužnik nema dovoljno sredstava za ispunjenje poveriočevog potraživanja (v. član 280. ZOO)."[410] Obaveza

[408] U obligacionim odnosima normirano je da lice na koje pređe (u slučaju ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za žilvota radi se o potomcima) na osnovu ugovora neka imovinska celina fizičkog ili pravnog lica, ili jedan deo te celine, odgovara za dugove koji se odnose na tu celinu, odnosno na njen deo, pored dotadašnjeg imaoca i slolidarno s njim, ali samo do vrednosti njene aktive. Dalje se zakonskom normom konstatuje da nema pravnog dejstva prema poveriocima odredba ugovora kojom bi se isključivala ili ograničavala odgovornost utvrđena u prethodnom stavu. U tom smislu, poželjno je pogledati i sudsku praksu kroz Odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev-4593/00 od 9.05.2001. godine Međutim, iako se radi o obligacionopravnom ugovoru, u slučaju ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života primena pobrojane norme nije moguća jer je Zakon o nasleđivanju članom 190. na drugačiji način uredio ovo pitanje. U pravnoj teoriji, mišljenja o ovom pitanju podeljena su. Naime, Antić smatra da je moguće primeniti *ex lege* odredbu ZOO 452. o pristupanju dugu u slučaju primanja neke imovinske celine na ustupioce na način da će i oni odgovarati za ustupiočeve dugove. Antić, O. (2009). Nasledno pravo. op. cit. str. 344. Po navodima Babića: ako ugovor o ustupanju i raspodeli ne sadrži navedene klauzule (o obavezi vraćanja ustupočevih dugova prim. autora), važi pravilo da potomci između kojih je ustupilac razdelio svoju imovinu ne odgovaraju za njegove dugove. Shodno tome, na ovu situaciju (regulisanu posebnim pravilima koja, pored obilgacionopravnog imaju i naslednopravno dejstvo) ne mogu se primenjivati pravila iz člana 452. ZOO. Videti: Babić, I. (2009). Nasledno pravo, op. cit. str. 214. i Komentar Zakona o nasleđivanju (2005). op. cit. str. 289. I autori zastupaju stanovište Babića.

[409] Trgovčević Prokić, M. (2020). Nasledno pravo i postupak za raspravljanje zaostavštine, op. cit., str. 69.

[410] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 557.

jemstva koje nastaje među sanaslednicima, nastaje i među potomcima posle ustupanja i raspodele. U pogledu naslednopravnih dejstava ugovora o raspodeli i ustupanju imovine za života, na potomke ustupioca primenju se ista pravila kao i za sanaslednike. Dakle, svakom potomku obuhvaćenom ugovorom o ustupanju, solidarno odgovaraju ostali potomci u pogledu pravnih i fizičkih nedostataka ustupljenih stvari, odnosno postojanja i naplativosti ustupljenih potraživanja.

2.1.4. Opoziv ugovora

Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života može se opozvati u slučaju grube neblagodarnosti nekog od potomaka prema ustupiocu. Opoziv se vrši tako da ustupilac ima pravo da zahteva vraćanje ustupljenih stvari. Ukoliko je ugovorom određeno izdržavanje a potomci ga ne daju ustupiocu, njegovom bračnom drugu ili trećem licu određenom u ugovoru ustupilac takođe ima pravo opoziva ugovora. Takođe, ukoliko potomci preuzetu obavezu vraćanja ustupiočevih dugova ne izvrše na ugovoreni način, može doći do opoziva ugovora od strane ustupioca. Gruba neblagodarnost predstavlja pravni standard. Da bi se postupak potomka prema ustupiocu mogao tako okarakterisati, to treba sud u svakom konkretnom slučaju da oceni uzevši u obzir sve okolnosti slučaja. Važno je napomenuti da u odnosu između roditelja i dece postoje, pored ugovorenih obaveza, i obaveze koje proističu iz zakona (zakonsko izdržavanje npr.). Moralne obaveze između roditelja i potomaka takođe ne možemo zanemariti. "I ružan i grub postupak zanemarivanja dužnosti, poštovanja, grubo zanemarivanje pružanja pažnje roditelju može biti povreda moralnih obaveza ako takvo ponašanje za roditelje predstavlja, u smislu običaja, teže ogrešenje o obaveze. Postojanje grube nezahvalnosti faktičko je pitanje o kojem sud zaključuje ceneći ga kao vrednosno merilo iz domena morala i dobrih običaja."[411] U slučajevima neizvršenja tereta određenih ugovorom o ustupanju i raspodeli (npr. doživotna renta ili pravo plodouživanja), sud, vodeći računa o važnosti tereta za ustupioca i drugim okolnostima odlučuje o tome da li ustupilac ima pravo na vraćanje datih dobara, ili pravo da traži prinudno izvršenje tereta. U slučaju opoziva ugovora o ustupanju i raspodeli, ustupilac obaveštava potomka o potrebi vraćanja ustupljene stvari, ukoliko potomak ne želi ustupljenu stvar da vrati ustupilac ima pravo na podnošenje tužbe za vraćanje ustupljene

[411] Videti detaljnije odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev-1149/97 od 06.05.1997. godine.

stvari. Trenutkom saznanja za poziv ustupioca na vraćanje ustupljene stvari ili trenutkom saznanja za podnetu tužbu za vraćanje potomci gube pravni osnov za držanje ustupljene stvari – postaju nesavesni držaoci. Potomak koji je posle opoziva ugovora vratio ustupljenu stvar ne gubi pravo da zahteva nužni deo uz uslov da nije nedostojan za nasleđivanje ili isključen iz nasledstva osnovom zaveštanja ostavioca, odnosno da se nije odrekao nasleđa. Pri utvrđivanju njegovog nužnog dela, delovi imovine koje je ostavilac ustupio ostalim potomcima i bračnom drugu smatraće se kao poklon.[412]

2.2. Ugovor o doživotnom izdržavanju

Ugovor o doživotnom izdržavanju vrlo često se pojavljuje u našoj praksi. Njegov značaj, broj sklopljenih ugovora, i naslednopravne posledice koje ugovor proizvodi, zahtevaju da se u većoj meri pozabavimo njime.

2.2.1. Nastanak i istorijski razvoj ugovora

Doživotno izdržavanje kao ustanova počinje se razvijati prelaskom kolektivnog plemenskog vlasništva nad imovinom i stvarima na pojedince i stvaranjem individualnog vlasništva i privatne imovine odnosno porodičnih poseda. Prvi tragovi zabeleženi su još u ranom srednjem veku. Kao odnos dvaju lica koji je proizvodio pravne posledice mogao je nastati sklapanjem posebnog ugovora, naredbom datom u testamentu ili kao jedna od ugovorenih obaveza iz nekog drugog ugovora npr. bračnog ugovora ili ugovora o ustupanju imovine, odnosno ugovora o poklonu. Najčešći razlog i potreba za ugovaranjem doživotnog izdržavanja u tom vremenu bila je starost vlasnika poseda i nemogućnost obrađivanja poseda i staranja o članovima porodice,[413] kao i obezbeđivanje nasledstva sa kolena na koleno, kao redovnog puta prenosa imovine posle smrti nekog lica, na

[412] Više o ovom ugovoru videti u: Kostić, N. (2021). Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života, Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta Univerziteta.

[413] "Ugovaranje doživotnog izdržavanja prvobitno je vezano za predaju imanja starih i za rad više nesposobnih lica. Kasnije se s jačanjem feudalizma ovaj ugovor zaključivao ne samo između ostarelog i za rad nesposobnog seljaka u svojstvu primaoca izdržavanja, već su još za rad sposobni seljaci ugovarali doživotno izdržavanje predajući imanje najčešće nekom od svoje dece, prvenstveno najstarijem sinu. Na taj način, štitili su svoju porodicu od nameta koje su bili dužni davati feudalcima i državi." Videti: Horáček, C. (1904). Das Augendinge: eine agrarpolitische Studie mit besonderer Berücksichtigung der böhmischen Länder, Wien: Deuticke.

njegove potomke.[414] Pojedine skandinavske zemlje, odnosno njihova prava poznavala su i jednu posebnu vrstu ugovora o doživotnom izdržavanju tzv. "arfsal". Sklapanje takvog ugovora podrazumevalo je da primalac izdržavanja prenosi na davaoca izdržavanja ne samo svoje "nasledstvo", u smislu sadašnjeg i budućeg imanja nego je u vlast davaoca, primalac izdržavanja predavao i sebe lično gubeći vlast nad samim sobom s tim što je davaoca morao "da služi do god je to bio u stanju."[415] Ipak, najčešće se imanje predavalo najstarijem sinu, koji je preuzimao obavezu izdržavanja roditelja i dece koja su do trenutka sklapanja ugovora živela u porodičnoj zajednici sa roditeljima. Ukoliko su to hteli, ugovor su kao davaoci izdržavanja mogli potpisati i sva deca zajedno čime su stvarali zajedničku obavezu u pogledu izdržavanja. "Smatralo se da je pravo primaoca izdržavanja vezano za imanje i da prema tome kao i drugi razni tereti, obavezuje svakog budućeg sticaoca u slučaju da imanje bude otuđeno."[416] Dakle, sudbina primaoca izdržavanja bila je vezana za sudbinu imanja. Iz tog perioda navodimo nemačku poslovicu koja najbolje oslikava status primaoca izdržavanja prilikom stupanja novog sticaoca imanja u vlasništvo istog: "Stari će biti prodati sa zemljom."[417] Kao davaoci izdržavanja u srednjem veku, pored pojedinaca, pojavljuju se osnovani gradski zavodi, bolnice i manastiri. Uloga manastira kao davaoca izdržavanja u tom periodu jako je bila izražena u zapadnim zemljama. Crkva je brigu o starim i nemoćnim osobama pružala pre svega naglašavajuci bratsku ljubav i humanost ne ističući materijalnu i imovinsku prirodu ovih ugovora.[418] Najstariji propisi koji regulišu pitanje ugovora o doživotnom izdržavanju doneti su jos u XIV veku. Možemo ih pronaći u nemačkom i švajcarskom kantonalnom pravu.[419] I naše pravo u

[414] Petrović, V. (2013). Nastanak ugovora o doživotnom izdržavanju. *Strani pravni život*, br. 3, str. 364.

[415] Sepp, K. (1904). Der Leibrentenvertrag, München, str. 2.

[416] Subotić-Konstantinović, N. (1968). Ugovor o doživotnom izdržavanju, Beograd: Naučno delo, str. 19.

[417] Meyer, W. E. (1935). Der Übergabevertrag. Altenteil, vorbehaltener Nießbrauch, Geschwister Rechte), insbesondere bei Erbhöfen, Köln, str. 162.

[418] Takvi zaključeni ugovori o doživotnom izdržavanju u Nemačkoj nazivani su "Seelgabe" – ugovor o predaji duše. Sepp, K. (1904). Der Leibrentenvertrag, op. cit., str. 2.

[419] Nemačka pokrajina Vestfalija u Autonomnom seljačkom pravu od 1363. godine pominje ustanovu doživotnog izdržavanja i obeležava njeno poreklo iz starih narodnih običaja. I Austrijska monarhija u tom vremenu imala je propise koji su regulisali pitanje ugovora o doživotnom izdržavanju, s tim što je njegova primena bila utvrđena i u

srednjem veku poznavalo je ugovor o doživotnom izdržavanju kao pravnu ustanovu. Na osnovu sačuvanih dokumenata možemo sa sigurnosti tvrditi da je ustanova doživotnog izdržavanja bila poznata i rasprostranjena u srpskoj državi pre dolaska Turaka i tokom njihove vladavine. Najčešće su se manastiri pojavljivali kao davaoci doživotnog izdržavanja svetovnim licima koja su to zahtevala. Lica su imala obavezu davanja odgovarajućih vrednosti a za uzvrat sticala su pravo na bratstvene delove tzv. adelfate ili komate. "Kupovinom adelfata pojedinci su sticali pravo da žive u manastiru ili manastirskim metohijama do svoje smrti, uz obavezu manastira da ih hrani i odeva, posle smrti sahrani i pominje ih tj. da im daje podušja."[420] Povelja kralja Milutina iz 1318–1321. godine govori o prvoj do sada dokumentovanoj kupovini bratstvenih delova adelfata ili komata. Kralj je za 1.800 perpera kupio od manastira Hilandar tri komata za svoje kaluđere koji nisu pripadali bratiji ovog manastira. U povelji se dalje navodi: "da će se ova tri komata davati kraljevim kaluđerima do god bude postojao manastir, a na ime komata davaće im se hleba, vina, masla, sočiva, odežde i obušte i od vseg što bude i vsej bratiji suštej v manastiru."[421] I u povelji kralja Dušana iz perioda oko 1332–1337. godine možemo naći potvrdu priloga koji daje vlastelinka Radoslava manastiru Hilandar[422] zbog koga manastir Hilandar i njegovo bratstvo prihvata obavezu da daje posle njene smrti njenoj deci komate, u slučaju da osiromaše da dođu da žive u manastir. Detaljnijom analizom pomenutih ugovora i još nekih sačuvanih dokumenata možemo zaključiti da su tadašnji ugovori o doživotnom izdržavanju sadržavali elemente obligacionopravnog odnosa kojim su dve strane regulisale pre svega međusobne imovinsko pravne odnose. Njihova jasnost, jednostavnost i preciznost kojom su sačinjavani u tom vremenu omogućavaju nam komparativno analiziranje sa današnjim ugovorima o doživotnom izdržavanju. U gotovo svim tadašnjim feudalnim državama tog vremena, ugovor o doživotnom izdržavanju imao je veliki značaj i veliku rasprostranjenost. Stvaranjem prvih kodifikacija buržoaskog građanskog prava značaj ugovora slabi. Zanemaruje se njegov obligacionopravni

zemljama koje su se nalazile u njenom sastavu. Clausen, A. (1908). Der Verpfrundungsvertrag: Diss, Basel: Juris Freiburg, str. 10.

[420] Subotić-Konstantinović, N. (1968). Ugovor o doživotnom izdržavanju, op. cit., str. 9.

[421] Grujić, M., R. (1932). Svetogorski azili za srpske vladaoce i vlastelu posle Kosovske bitke, Skoplje, str. 71.

[422] Prilog koji je vlastelinka Radoslava dala manastiru Hilandar bio je Manastir sv. Đorđa u Ukopištu, koji je sama izgradila.

karakter, pogotovo obaveza davaoca izdržavanja koja je ličnopravne prirode. Posledica je da Francuski *Code civil* iz 1804. godine ne sadrži odredbe koje bi normirale pitanje ugovora o doživotnom izdržavanju. Samim tim, nije ga bilo ni u Austrijskom ni u Nemačkom građanskom zakoniku. Održavao se na pravnoj snazi zahvaljujući običajnom pravu i ranije donetim propisima. Švajcarska je, za razliku od navedenih zakonika, donela Zakon o obligacijama u kome je ugovor o doživotnom izdržavanju regulisala kao poseban obligacioni ugovor.[423] Time je izvršila nesumnjiv uticaj na ostale države da ugovor o doživotnom izdržavanju zaživi kao obligacionopravni ugovor a ne kao ugovor koji se, po tradiciji, u Nemačkoj i Austriji smatrao realnim teretom ili u zemljama u kojima odredbi o ovom ugovoru u pravu nije niti bilo. Srpski građanski zakonik nije uredio pitanje ugovora o doživotnom izdržavanju. Član 425 SGZ-a ostavlja mogućnost zaključenja ugovora o nasleđivanju i taj ugovor reguliše članovima 780. i 781. (pitanje nasleđivanja bračnih partnera). Ovakvo rešenje stvaralo je zabunu u sudskoj praksi na način da je jedan deo smatrao ugovore o nasleđivanju dozvoljenim samo između supružnika, a zabranjen je bio između drugih ugovornika. Druga strana dozvoljavala je zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju između svih ugovornika.[424] Ni posleratna sudska praksa Jugoslavije nije imala jedinstven stav oko pravne dopuštenosti ovog ugovora. Niži sudovi ostali su na stanovištu da se radi o ugovoru o nasleđivanju i proglašavali su ga ništavim dok su, nasuprot tome, vrhovni sudovi republika i pokrajina zastupali stav i mišljenje da se radi o posebnim teretnim ugovorima o izdržavanju među živima i koji su, kao takvi, bili dopušteni. Na taj način obligacionopravni karakter ugovora o doživotnom izdržavanju došao je do punog izražaja.[425] Tek Zakon o nasleđivanju iz 1955. godine utvrdio je i regulisao prvi put pitanje ovog

[423] Ugovor o doživotnom izdržavanju regulisan je članovima 521–529. Zakonika o obligacijama Švajcarske. U pogledu dejstva ovog ugovora kao i odnosa koji njime nastaju, a nisu specifični, prosuđivaće se prema pravilima koje Zakonik predviđa za obligacione ugovore uopšte. Videti detaljnije: Subotić-Konstantinović, N. (1968). Ugovor o doživotnom izdržavanju, op. cit. str. 27. i 28.

[424] U sudskoj praksi ugovori o doživotnom izdržavanju, sem u retkim izuzecima koji se pojavljuju u starijoj sudskoj praksi, izjednačavani su sa ugovorom o nasleđivanju, a samim tim takav ugovor je bivao ništav. Praksa apelacionih i Kasacionog suda pokazuje da je bilo odluka u kojima su ugovori o doživotnom izdržavanju tretirani kao posebni ugovori. Videti odluke broj 252. i 253 u: Kovačević, M., S., prir. (1929). Sudska praksa za 1928, Beograd: Štamparija Iv. Čolovića i Ž. Madžarevića

[425] Medić, D., Tajić, H. (2008). Nasljedno pravo u sudskoj praksi, Sarajevo: Privredna štampa.

ugovora. Savezni vrhovni sud 1957. godine na svojoj opštoj proširenoj sednici doneo je načelno mišljenje: "Tako je ovaj ugovor regulisan u Zakonu na jedan originalan način, koristeći iskustva sudske prakse, istovremeno odražavajući njegovu obligacionopravnu prirodu. Ugovor je regulisan Zakonom o nasleđivanju zbog toga što je postojala preka potreba da se on reguliše i na taj način ozakoni stanje u praksi, iako je on po sadržini i dejstvima obligacioni ugovor, čije bi mesto bilo u građanskom zakoniku, zajedno sa ostalim obligacionim ugovorima. Zakonom o nasleđivanju regulisani su u članu 122. Slučajevi ugovora o doživotnom izdržavanju kojom se imovina primaoca prenosi na davaoca posle primaočeve smrti. U praksi se, međutim, zaključuju i ugovori o doživotnom izdržavanju kojima se primaočeva imovina prenosi na davaoca izdržavanja po zaključenju ugovora, još za života primaočevog. Zaključenje ovih ugovora dozvoljeno je u našem pravu i na njih se primenjuju propisi Zakona o nasleđivanju izuzev propisa o formi ugovora opisanih u članu 122."[426]

2.2.3. Ugovor u savremenom srpskom pravu

Ugovor o doživotnom izdržavanju naše pravo definiše kao ugovor kojim se obavezuje "primalac izdržavanja da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese svojina tačno određenih stvari ili kakva druga prava, a davalac izdržavanja se obavezuje da ga, kao naknadu za to, izdržava i da se brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani." [427] U pravnoj teoriji, ugovor o doživotnom izdržavanju smatra se obligacionopravnim ugovorom kojim strane u granicama javnog poretka i dobrih običaja, slobodno po svojoj volji uređuju svoje međusobne obligacione odnose.[428] Pravne norme koje uređuju pitanje ugovora o doživotnom izdržavanju nalaze se u tekstu Zakona o nasleđivanju i u tom smislu možemo ga smatrati i ugovorom naslednog prava imajući u vidu naslednopravne posledice koje nastaju na osnovu takvog ugovora. "Ukoliko ga zaključe supružnici onda, imajući u vidu karakter ugovora i njegovu sadržinu, predstavlja ugovor kojim supružnici menjaju zakonski imovinski režim u braku i nakon prestanka braka. U stvari menja se imovinskopravni režim zajedničke i posebne imovine supružnika. Ugovor

[426] Videti Zbirku sudskih odluka knjiga II, sv. 1 od 1957, godine objavljeno pod brojem VII, Beograd: Službeni list FNRJ.
[427] Videti član 194., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[428] Videti član 10. ZOO.

o doživotnom izdržavanju treba posmatrati odvojeno od zakonskog prava na izdržavanje supružnika."[429] U praksi, doživotno izdržavanje kao pravni posao može nastati na više načina: putem zaveštanja (ukoliko ostavilac putem legata odredi doživotno izdržavanje), ustupanjem i raspodelom imovine za života i zaključenjem ugovora o doživotnom izdržavanju, osnovom Zakona o nasleđivanju. Pravna teorija i praksa jasno razdvajaju ugovor o doživotnom izdržavanju od ugovora o nasleđivanju[430] i ugovora o izdržavanju koji se pojavljuje kao akcesorni ugovor prilikom zaključenja ugovora o ustupanju i raspolaganju imovinom za života iz člana 188. Zakona o nasleđivanju. Ugovor o doživotnom izdržavanju u praksi je čest pravni posao. Obično ga zaključuju lica koja su usled svoje starosti ili bolesti nesposoban za samostalno privređivanje, pa im je radi obezbeđivanja sopstvene, ali i egzistencije supružnika i trećeg lica, potrebna tuđa pomoć. U tom cilju, lice koje raspolaže imovinom (primalac izdržavanja) ugovara sa trećim licem (davaocem izdržavanja) obavezu izdržavanja, a za uzvrat posle smrti ostavlja mu celu ili deo svoje imovine. Ovim se ostvaruju dva cilja: cilj kome teži primalac izdržavanje jeste obezbeđivanje doživotnog izdržavanja sebi, supružniku ili trećem licu, a cilj kojim teži davalac izdržavanja je sticanje imovine primaoca izdržavanja.

2.2.4. Uslovi za nastanak ugovora i bitni elementi ugovora

Ugovor o doživotnom izdržavanju kao obligacionopravni ugovor smatra se zaključenim u trenutku kada su stranke postigle saglasnost oko bitnih elemenata ugovora.[431] Bitni elementi ugovora o doživotnom izdržavanju su određena davanja i činjenja koja duguje davalac izdržavanja i određene stvari i druga prava koja duguje primalac izdržavanja. Bitni elementi ovog ugovora sadržani su u čl. 194. stav 1. Zakona o nasleđivanju. Posmatrano u praksi sa strane davaoca izdržavanja stvara se ugovorna obaveza doživotnog izdržavanja druge osobe (može i treće), a na strani primaoca ugovorna obaveza očituje se u prenosu određenih imovinskih prava pre

[429] Počuča, M. (2010). Porodično pravo, op. cit., str. 328.
[430] Ugovor o nasleđivanju predviđen članom 188. Zakona o nasleđivanju u našem pravu je zabranjen i po zakonu takav ugovor smatra se apsolutno ništavim. Međutim, u vreme važenja Srpskog građanskog zakonika iz 1844. godine, pitanje ugovora o nasleđivanju bilo je regulisano paragrafom 394. koji navodi: "Posle smrti žitelja srpskog dobra njegova, i prava i obaveze, osim čisto ličnih, prelaze kao nasledstvo na drugoga, kog po redu zakon opredeljuje, ako on ugovorom ili zaveštanjem nije drugojačije odredio."
[431] Videti član 26. ZOO.

svih prava svojine na nepokretnim i pokretnim stvarima na davaoca izdržavanja. Pored osnovnog materijalnopravnog zahteva da postoji saglasnost stranaka o bitnim pobrojanim elementima ugovora o doživotnom izdržavanju, u formalnopravnom pogledu, bitan elemenat ugovora je njegova forma. Dakle, zakonom predviđena forma bitan je elemenat ugovora o doživotnom izdržavanju (forma *ad solemnitatem*), što znači da je on strogo formalan i da mora biti zaključen u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. [432] Prilikom potvrđivanja tj. solemnizacije ugovora javni beležnik je dužan da ugovorne strane naročito upozori na to da imovina koja je predmet ugovora ne ulazi u zaostavštinu primaoca izdržavanja i da se njome ne mogu namiriti njegovi nužni naslednici, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju. Ukoliko izostane ovo upozorenje i njeno unošenje u klauzulu o solemnizaciji, ugovor je ništav.[433]

2.2.5. Pojam, načela i pravna obeležja ugovora

Ugovor o doživotnom izdržavanju je ugovor u kome se jedna strana (primalac izdržavanja) obavezuje da se posle njene smrti na drugu stranu (davaoca izdržavanja) prenese pravo svojine tačno određenih stvari ili kakva druga prava, dok je obaveza davaoca izdržavanja da se brine o njemu do kraja života i da ga posle smrti sahrani. Ugovor o doživotnom izdržavanju podleže opštim načelima sadržanim u odredbama ZOO: načelo savesnosti i poštenja,[434] načelo zabrane zloupotrebe prava,[435] kao i načelo dužnosti ispunjenja obaveza. [436] Kako ugovor o doživotnom izdržavanju predstavlja i jeste pravni osnov za sticanje svojine (a ne samo obligacionopravni), na njega se imaju primeniti i odredbe člana 41. stav 2. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa. Ugovor o doživotnom izdržavanju je obligacioni ugovor **sui generis**, a ne ugovor o nasleđivanju, bez obzira na to što on proizvodi i određene naslednopravne efekte – mišljenje je jednih. [437] Po mišljenju drugih, ugovor o doživotnom

[432] Kada je reč o potvrđivanju (overi) ugovora Zakon je učinio određeno odstupanje od overe koju su predviđali raniji zakoni. Tako je za potvrđivanje i zaključivanje ugovora zakonodavac predvideo nadležnost javnog beležnika, umesto sudije.
[433] Član 195. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[434] Videti član 12. ZOO, op. cit.
[435] Videti član 13. Ibidem.
[436] Videti član 17. Ibidem.
[437] Ovaj stav podržavaju Sarapa i Nenadović navodeći da je specifičnost ugovora o doživotnom izdržavanju isključivo to što je on aleatoran, što ga ne čini naslednopravnim

izdržavanju nije samo ugovor obligacionog, već je on i ugovor naslednopravnog karaktera, gde se prenos svojine odlaže do smrti primaoca izdržavanja. Tako shvatanje ima i sudska praksa: Ugovor o izdržavanju nije samo ugovor obligacionog prava, već je on i ugovor naslednopravnog karaktera, gde se prenos svojine samo odlaže do smrti primaoca izdržavanja.[438] Zaključuje se s obzirom na posebna svojstva ugovarača – **intuitu personae,** jer su primaocu doživotnog izdržavanja veoma bitna lična svojstva davaoca izdržavanja, a pored toga, važno mu je i poverenje u lice sa kojim će zaključiti ovaj ugovor. Iz ovoga dalje sledi da se ispunjenje obaveza ili sticanje prava ne mogu prenositi na druga lica, mimo onoga što je određeno ugovorom, bez saglasnosti ugovarača. Izuzetak je predviđen u Zakonu o nasleđivanju, koji predviđa mogućnost da, pošto dobiju saglasnost organa starateljstva, takve ugovore kao davaoci izdržavanja mogu zaključivati agencije, bolnice i sl.[439] Ugovor o doživotnom izdržavanju kao **strogo formalan** ugovor karakteriše i **konsensualnost**. To znači da on nastaje onda kada su se ugovarači saglasili o njegovoj sadržini (bitnim elementima) i o tome sastavili pismenu ispravu koja mora biti potvrđena od strane javnog beležnika.[440] Ugovor o doživotnom izdržavanju je **teretan** ugovor. Teretnost ugovora ogleda se u tome što svaki od ugovorača prima naknadu za ono što daje drugom ugovaraču, odnosno trećem licu. Davalac izdržavanja obezbeđuje primaocu izdržavanja ili trećem licu potrebna sredstva za život, odnosno ulaže potrebna sredstva za obradu njegovog imanja, a za uzvrat dobija jedan deo ili celu imovinu primaoca izdržavanja. Iz ovoga proizilazi da je ugovor dvostrano teretan. S obzirom na to da je ugovor o doživotnom izdržavanju dvostrano teretan ugovor, primalac izdržavanja ovlašćen je da istim obuhvati celokupnu svoju imovinu, bez obzira na to što ima zakonskih naslednika, jer je njegovo pravo da raspolaže svojom imovinom za života, tj. da je otuđi putem bilo kakvog dozvoljenog teretnog pravnog posla i u tome ga niko ne može sprečiti. Nužni naslednik, za slučaj da je

ugovorom jer je aleatornost svojstvo koje nije vezano za naslednopravne odnose. Takođe, isti autori ističu da ugovor o doživotnom izdržavanju nema veze sa naslednopravnim odnosima ništa više od bilo kog drugog dvostrano obaveznog i dvostrano teretnog ugovora, te smatraju da ne bi trebalo da bude regulisan Zakonom o nasleđivanju, nego bi trebalo da bude uređen odredbama zakona kojim se uređuju obligacionopravni odnosi. Više u: Sarapa, Đ., Nenadović, N. (2021). Da li je ugovor o doživotnom izdržavanju naslednopravni ugovor, *Branič*, vol. 134, br. 2., str. 21–25.

[438] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije po Reviziji br. 5152/01 od 26.09.2002. godine.

[439] Videti članove 196. i 197. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[440] Videti član 195., stav 1. Ibidem.

povređen u svom nužnom delu, ne može podići tužbu i tražiti redukciju ovog ugovora, jer se ne radi o dobročinom pravnom poslu. Zaključenjem ovog ugovora nastaju obaveze za oba ugovarača, tako da se radi o **dvostrano obaveznom ugovoru.** Svaki od ugovarača obavezan je na izvršenje određenih radnji, odnosno činidbi koje su predviđene ugovorom. Nastanak obaveza ugovarača je uslovljen. Ukoliko ne nastanu obaveze na strani jednog ugovarača, neće nastati samim tim ni na strani drugoga. Za obaveze davaoca izdržavanja ukoliko nisu ugovorene – važi dispozitivna odreba člana 194., stav 3. Zakona o nasleđivanju Srbije. Ugovor o doživotnom izdržavanju ima dosta elemenata ***aleatornosti*** ugovora na sreću, pošto se kod njega na jednoj ili obe strane ugovara određena korist koja, u zavisnosti od nekog neizvesnog budućeg događaja ili sreće, može naknadno da se pokaže kao gubitak i time se ugovorne stranke svesno i voljno podvrgavaju posledicama odstupanja od načela ekvivalentnosti njihovih međusobnih činidbi, pa se ne može tražiti njegovo poništenje pozivom na načelo jednake vrednosti uzjamnih davanja.[441] Pri tom, nije značajno da li je davalac izdržavanja po osnovu takvog ugovora, dobio više nego što je dao ili što je ugovor trajao relativno kratko. Postojanje elemenata aleatornosti[442] kod ugovora o doživotnom izdržavanju ogleda se u tome što se unapred ne zna koliko dugo će živeti primalac izdržavanja i dokle će, prema tome, trajati obaveze davaoca izdržavanja i da li će vrednost ukupno izvršenog izdržavanja biti jednaka, veća ili manja od vrednosti imovine primaoca izdržavanja, koja će mu pripasti posle njegove smrti. No, i pored postojanja elemenata aleatornosti kod ugovora o doživotnom izdržavanju, ovaj ugovor ne može se smatrati kao tipičan i čist ugovor na sreću, jer su najvažnija prava i obaveze ugovarača jasno određena u propisima Zakona o nasleđivanju.[443]

---

[441] Videti član 15. ZOO, op. cit.

[442] O elementima aleatornosti govorimo upravo iz razloga što u pravnoj nauci ne postoji jedinstven stav oko pitanja svrstavanja ugovora o doživotnom izdržavanju u aleatorne ugovore. Razlog je prisutna dilema da li neizvesnost treba da postoji za obe ugovorne strane ili je aleatornost dovoljna samo za jednu ugovornu stranu. Većina pravnih teoretičara smatra da bi za aleatornost bila potrebna neizvesnost za obe ugovorne strane. Detaljnije u: Subotić-Konstantinović N. (1968). Ugovor o doživotnom izdržavanju, op. cit., str. 159–162.

[443] Više u: Novaković, D. (2015). Pravna priroda ugovora o doživotnom izdržavanju U: Naučnoistraživački projekat "Zakonodavstvo Republike Srbije: stanje, ciljevi i dalji razvoj" za period 2013–2015. godine: tematski zbornik radova, Kosovska Mitrovica: Pravni fakultet, str. 109–123.

2.2.6. Oblici ugovora o doživotnom izdržavanju

Prema shvatanju sudske prakse, a i u jednom delu teorije, postoje dva oblika ugovora o doživotnom izdržavanju. Jedan je oblik koji je normiran članom 194., stav 1. Zakona o nasleđivanju, po kojem davalac izdržavanja stiče svojinu na stvarima koje dobija od primaoca izdržavanja u trenutku smrti primaoca izdržavanja, i drugi, po kojem davalac stiče svojinu još za života primaoca. Prvi se često naziva "pravim". Ovaj drugi različito se naziva: kao nepravi, kvazi ugovor i sl. Podela je učinjena prema trenutku prenosa svojine na stvarima koje dobija davalac.

1. Oblik ugovora o doživotnom izdržavanju po zakonu o nasleđivanju (pravi ugovor)

Za punovažnost ugovora o doživotnom izdržavanju, potrebno je ispunjenje strogo zakonom propisane forme i mora biti zaključen u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. Punomoćje za zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju punovažno je samo ako je sačinjeno u pismenoj formi i solemnizovano od javnog beležnika.[444] Sam tekst ugovora o doživotnom izdržavanju mogu sačiniti same ugovorne strane, njihov zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik, najčešće je to advokat, a na zahtev ugovornih strana, tekst ugovora može sačiniti i javni beležnik. U ovom slučaju javni beležnik potvrđuje, tj. solemnizuje privatnu ispravu (ugovor o doživotnom izdržavanju), nakon čega ona postaje javna isprava. Solemnizacionom klauzulom javni beležnik potvrđuje da je stranama u njegovom prisustvu pročitan ugovor, kao i da su one izjavile da ta isprava u svemu i potpuno odgovara njihovoj volji i da su je svojeručno potpisale.[445] Takođe, prilikom potvrđivanja (solemnizacije) ugovora dužnost javnog beležnika je da ugovorne strane naročito upozori na to da imovina koja je predmet ugovora ne ulazi u zaostavštinu primaoca izdržavanja i da se njome ne mogu namiriti njegovi nužni naslednici, o čemu stavlja napomenu u klauzulu o potvrđivanju. Ovo upozorenje se saopštava ugovornim stranama koje su istovremeno prisutne prilikom solemnizacije ugovora. Ugovor je punovažan i ukoliko su ugovorne strane, usled bolesti ili drugih okolnosti, posebno i odvojeno upozorene u skladu sa zakonom.[446] Međutim, ako izostane ovo upozorenje, kao i njegovo unošenje u klauzulu o solemnizaciji ugovor je

[444] Videti član 90. ZOO, op. cit.
[445] Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 599.
[446] Videti član 195., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

ništav.[447] Pismena forma ugovora ispunjena je kada je ugovor pismeno sastavljen i potpisan od ugovarača. Ugovarači se moraju potpisati punim imenom i prezimenom. Ima shvatanja da bi se udovoljilo ovom elementu forme i ako se ugovarači potpišu samo imenom i prezimenom ako je to dovoljno da se potpisnik individualizuje. Kao ugovarači mogu se javiti i nepismena lica ili lica koja se ne mogu zbog stanja zdravlja ili starosti potpisati. Ovaj elemenat forme biće zadovoljen ako takvo lice stavi rukoznak leve ili desne ruke. Može se npr. javiti i lice koje ne razume srpski jezik. U tom slučaju, formalnost je zadovoljena prisustvom tumača. Nema nikakvih smetnji da roditelj, kao zakonski zastupnik svoga maloletnog deteta, zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju u ime i za račun svoga deteta. U takvom slučaju, obavezno je potvrđivanje takvog ugovora od strane javnog beležnika uz obavezu da ugovaračima pročita ugovor i da ih upozori na njegove posledice (čl. 195. Zakona o nasleđivanju), obavlja se u prisustvu roditelja kao zastupnika maloletnog deteta. Prisustvo samog deteta nije uslov pravne valjanosti ugovora, jer roditelj u celini, u svim komponentama ugovora, bile one sadržinske ili formalne prirode (odnoseći se na formu zaključenja ugovora), zastupa svoje maloletno dete i deluje u njegovo ime i za njegov račun. Ugovor o doživotnom izdržavanju između supružnika predstavlja autonomnu volju supružnika u pogledu imovinskih prava na zajedničkoj i posebnoj imovini. "Po definiciji, ugovorom o doživotnom izdržavanju u porodičnopravnom smislu, jedan supružnik obavezuje se na izdržavanje drugog supružnika, dok se drugi supružnik obavezuje da prenese pravo svojine na posebnoj imovini u vlasništvu i (ili) delu zajedničke imovine."[448] Ukoliko ugovor o doživotnom izdržavanju zaključe supružnici za njegovu pravovaljanost potrebno je postojanje još jednog uslova. "Da bi ovaj ugovor bio punovažan, nužan je uslov da supružnik koji se obvezuje da daje izdržavanje to čini preko okvira zakonskog izdržavanja, jer ako nema razlike između ove dve kategorije, ugovor o doživotnom izdržavanju ne bi bio punovažan.[449] Tek kada se kumulativno ispune svi elementi forme ugovor nastaje i proizvodi pravno dejstvo. U suprotnom, ugovor je ništav. Reč je, dakle, o formi ***ad solemnitatem***, formi koja ima konstitutivni

[447] Član 195, stav 3. Ibidem.

[448] Počuča, M., Šarkić, N. (2019). Porodično pravo i porodičnopravna zaštita, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik, str. 316.

[449] Radovanov, A., Počuča, M. (2010). Bračno imovinsko pravo: Porodično procesno pravo, op. cit., str. 69.

elemenat ugovora, bitan uslov za nastanak ugovora čiji je nedostatak sankcionisan njegovom ništavošću. Svrha ove forme pretežno je u zaštiti samih ugovarača. Svaki od ugovarača ima poseban interes u pogledu sigurnosti izvršenja preuzetih obaveza, kao i dokazivanje da je ugovor zaključen (***ad probationem***). Za davaoca izdržavanja ta sigurnost je značajna, jer on postaje vlasnik stvari koje čine predmet ugovora tek trenutkom smrti primaoca izdržavanja. Za primaoca izdržavanja, forma znači sredstvo, kojim su tačno utvrđena prava u pogledu njegovog izdržavanja, što nije od male koristi za ove odnose s obzirom na to da se kao primalac izdržavanja obično javlja samohrano i za rad nesposobno lice. Pored toga, u postupku zaključenja ugovora forma za obe strane znači isto: upozorenje na važnost i pravne posledice ugovora o doživotnom izdržavanju. Pod određenim uslovima ugovor o doživotnom izdržavanju se usled nedostataka elemenata forme može konvalidirati (na primer: naknadnim potvrđivanjem, dužim izvršavanjem i sl.). Izmene ugovora o doživotnom izdržavanju moraju biti sastavljene u pismenoj formi i potvrđene od javnog beležnika u smislu člana 195. Zakona o nasleđivanju, ali i kasnije usmene izmene su punovažene jer se na taj način smanjuju ili olakšavaju obaveze jedne strane, pa po članu 67. ZOO proizvode pravno dejstvo.

2. Nepravi (atipični) ugovor o doživotnom izdržavanju

Nepravi ugovor o doživotnom izdržavanju jeste ugovor koji po svojoj sadržini odgovara regulisanom ugovoru o doživotnom izdržavanju, osim u delu koji se odnosi na momenat prenosa prava svojine tačno određenih stvari ili kakvih drugih prava sa primaoca na davaoca izdržavanja. Naime, on predstavlja pravni osnov za prelazak prava svojine sa primaoca na davaoca izdržavanja na tačno određenoj, pokretnoj ili nepokretnoj stvari već u momentu njegovog zaključenja, što znači da iz ugla davaoca izdržavanja ne postoji neizvesnost u pogledu sticanja prava svojine ili nekog drugog imovinskog prava. [450] Međutim, nepravi ugovor o doživotnom izdržavanju nije eksplicitno uređen u našem zakonodavstvu.[451] Prema trenutnom stanju legislative nepravi ugovor o

[450] Midorović, S., Kovačević, M. (2019). Sloboda ugovaranja i njene granice na primeru "nepravog" ugovora o doživotnom izdržavanju U: Pravo u funkciji razvoja društva: zbornik radova, Kosovska Mitrovica: Pravni fakultet Univerziteta, str. 410.

[451] Nepravi ugovor o doživotnom izdržavanju je egzistirao u praksi, možemo reći decenijama. Pitanje njegove punovažnosti postavilo se pred najvišom domaćom sudskom instancom još nakon donošenja Zakona o nasleđivanju 1955. godine. Tada je na

doživotnom izdržavanju crpi svoj legitimitet iz člana 10. ZOO, u kome je proklamovano načelo autonomije volje iz kojeg proističe da su strane slobodne da svoje odnose urede prema svojoj volji, sve dok se kreću u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja. Za punovažnost ovog ugovora, shodno višedecenijskom stavu sudske prakse[452] ne zahteva se da ugovor potvrdi javni beležnik (overi sudija, prema ranijem zakonskom rešenju). Oblik javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) osprave neophodna je samo ako je ugovorom predviđen prenos svojine na nepokretnosti, shodno pravilima kojima se uređuje promet nepokretnosti.[453] Na neprave ugovore o doživotnom izdržavanju primenjuju se načela opšteg imovinskog prava, ali se na odnose i sporove koji nastanu iz njih mogu analogijom primeniti odredbe Zakona o nasleđivanju, osim odredbi o formi za zaključenje ugovora. Treba reći da se svakom od navedenih formi ostvaruje svrha ugovora. Prema shvatanju sudske prakse, ako kod ugovora o doživotnom izdržavanju koji normira Zakon o nasleđivanju, nije poštovana forma, moguća je konverzija u nepravi ugovor o doživotnom izdržavanju. U vezi sa navedenim u odluci Vrhovnog suda Srbije je konstantovano: "Međutim, navedena odredba i druge odredbe Zakona o nasleđivanju ne isključuju mogućnost zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju kojim se jedan ugovornik obavezuje da doživotno izdržava drugog ugovornika, u kom slučaju drugi ugovornik izjavljuje da mu još za života ustupa u vlasništvo svu svoju imovinu ili jedan njen deo. Ukoliko bi se utvrdilo da sudija nije u stvarnosti pročitao ugovor i upozorio ugovornike na posledice zaključenja bilo je nužno u smislu člana 106. ZOO ispitati uslove za konverziju ugovora. Naime, kada bi ništav ugovor o doživotnom izdržavanju ispunjavao uslove za punovažnost nekog drugog ugovora (u konkretnom slučaju tzv. nepravog ugovora o doživotnom izdržavanju gde je predaja imovine izvršena u trenutku zaključenja ugovora), onda bi među strankama važio taj drugi ugovor, ako bi to bilo u saglasnosti sa ciljem koji su saugovarači imali u

Proširenoj opštoj sednici Saveznog vrhovnog suda usvojeno načelno mišljenje da je ovaj vid ugovora o doživotnom izdržavanju dopušten u našem pravu, zato što odredbe saveznog Zakona o nasleđivanju ne isključuju mogućnost njegovog zaključenja. Videti: Načelno mišljenje Proširene opšte sednice Saveznog vrhovnog suda, br. 8/57, od 11.01.1957. godine. Pomenuti tekst videti kod: Antić, O., Balinovac, Z. (1996). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 513–514.

[452] Primere iz sudske prakse videti u: Počuča, M. (2011). Ugovor o doživotnom izdržavanju, op. cit., str. 38–41.

[453] Videti član 4. Zakona o prometu nepokretnosti, "Sl. glasnik RS", br. 93/14, 121/14 i 6/15.

vidu kada su ugovor zaključivali i ako bi se moglo uzeti da bi oni zaključili taj ugovor, da su znali za ništavost ugovora koji je predmet spora." [454] Nepostojanje zakonske regulative nepravog ugovora o doživotnom izdržavanju, kao pravnog posla koji proizvodi veoma značajne pravne posledice, i kod koga je položaj primaoca izdržavanja a priori nepovoljniji i neizvesniji, jer u značajnoj meri ugrožava interese primalaca izdržavanja, zato što uvećava mogućnost za raznovrsne zloupotrebe.[455] Forma, iako jeste opterećenje za ugovorače, njome se obezbeđuje pravna sigurnost u složenim društvenim odnosima, a naročito je u interesu ugovornih strana, prvenstveno u cilju zaštite primaoca izdržavanja, kao i zaštita od iskorišćavanja nepovoljnog položaja, neznanja i lakovernosti bolesnih i starih lica.[456]

2.2.7. Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju

Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju su ugovornici: primalac i davalac izdržavanja, a i korisnik u slučaju kada je doživotno izdržavanje ugovoreno u korist trećeg lica. Uglavnom se kod ovih ugovora kao subjekti pojavljuju fizička lica. Kao primalac izdržavanja može se pojaviti samo fizičko lice. Davalac izdržavanje može biti i pravno lice s obzirom na cilj i osobine ovog ugovora. Sposobnost fizičkog lica da zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju ceni se prema pravilima građanskog prava. Da bi mogao zaključiti ugovor, primalac izdržavanja mora imati poslovnu sposobnost. Ako je lice lišeno poslovne sposobnosti, ugovore u njihovo ime zaključuju njihovi staraoci, na način određen pozitivnim propisima. Ugovorne strane u ovom ugovoru su primalac i davalac izdržavanja. Davalac izdržavanja je ugovornik koji se obavezuje da drugog ugovornika ili neko treće lice izdržava, a primalac izdržavanja je ugovornik koji je izdržavanje ugovorio za sebe lično ili za sebe i treće lice.

Ako je izdržavanje ugovorio samo u korist trećeg lica, u tom slučaju, ono će biti primalac, a ugovornik stipulant. Na svakoj ugovornoj strani može

---

[454] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 2339/99 od 30.12.1999. godine.

[455] Više u: Šović, S. (1999). Zloupotreba prava kod ugovora o doživotnom izdržavanju, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, br. 2, str. 177–186.

[456] Međutim, i pored izrazite potrebe da se nepravi ugovor o doživotnom izdržavanju zaključuje u stogoj formi u Prednacrtu Građanskog zakonika, kao ni u propratnim dokumentima ne pominje se ovaj ugovor, niti se nagoveštava da će on na neki način biti regulisan.Kostić, N. (2013). Ima li mesta tzv. nepravom ugovoru o doživotnom izdržavanju u budućoj kodifikaciji građanskog prava, *Pravni život*, vol. 62, br. 10, str. 603.

biti više lica. U jednom ugovoru o doživotnom izdržavanju se u ulozi primaoca i davaoca izdržavanja ne mogu naći ista lica. Prema važećoj sudskoj praksi: "Ugovor o doživotnom izdržavanju, u kojem i jedna i druga strana imaju ulogu davaoca i primaoca izdržavanja, gubi smisao i svrhu radi koje se ovi ugovori sklapaju. Naime, smisao, suština i sadržaj ugovora o doživotnom izdržavanju jeste u tome da se jedno lice koje nije sposobno da se o sebi brine i nema dovoljno sredstava za svoje izdržavanje, a ima imovinu, ostavi svoju imovinu nakon smrti drugom licu koje se sa svoje strane obavezuje da se brine o njemu ili da mu daje izdržavanje. Nelogično je da se lice koje nije sposobno da se o sebi brine ili nema sredstava za svoje izdržavanje, obaveže da se brine o drugom licu iz istog ugovora ili da mu daje izdržavanje. S obzirom na to, ugovor o doživotnom izdržavanju koji je zaključen između dva lica, u kojem i jedno i drugo lice imaju ulogu i davaoca i primaoca izdržavanja, ne proizvodi pravno dejstvo." [457] U ulozi ugovornika kod ugovora o doživotnom izdržavanja mogu se pojaviti i lica među kojima postoji zakonska obaveza izdržavanja, te ugovor može biti zaključen i između supružnika, roditelja kao primaoca i deteta kao davaoca izdržavanja. Takav ugovor je pravno valjan i proizvodi pravno dejstvo.[458]

A) Primalac izdržavanja

Primalac izdržavanja može biti svako fizičko lice. U ulozi primaoca izdržavanja najčešće će se naći stara i bolesna lica koja sebi na drugi način ne mogu da obezbede izdržavanje, ali i mlađa lica sa hendikepom. U ulozi primaoca izdržavanja može se naći maloletnik ili lice lišeno poslovne sposobnosti. U njihovo ime i za njihov račun, ugovor o doživotnom izdržavanju zaključuju njegovi roditelji ili staralac uz odobrenje organa starateljstva.[459] Pravno lice ne može zaključiti ugovor u svojstvu primaoca izdržavanja. Tome se protivi funkcija i pravna priroda pravnog lica, a i suština ugovora o doživotnom izdržavanju. Primalac izdržavanja mora

[457] Videti odluku Vrhovnog suda Makedonije Rev. br. 719/83 i Gzz br. 60/838 od 05.01.1984. godine.

[458] Više u: Gavrić, I. (2014). Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 86, br. 7-8, str. 431–447.

[459] Navedeno potvrđuje sudska praksa: "Punovažan je ugovor o doživotnom izdržavanju koji je u ime i za račun davaoca izdržavanja kao mlađeg maloletnog lica zaključio njegov roditelj kao zakonski zastupnik i kojim je predviđeno da će ugovorne obaveze ispunjavati zakonski zastupnik davaoca izdržavanja." Iz presude Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 1663/2016 od 24.05.2017. godine. Zbirka sentenci, knjiga četvrta 2021. Navedeno prema: Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju, op. cit., str. 590.

imati imovinu jer, ako nema imovine, on nema šta da prenese u svojinu davaocu izdržavanja kao naknadu za izvršenu obavezu izdržavanja davaoca izdržavanja prema njemu. Sa druge strane, punovažnost ovom ugovoru ne može se osporiti iz razloga što je primalac doživotnog izdržavanja imao materijalnih sredstava iz kojih je mogao sebi obezbediti izdržavanje. Razlog je u činjenici da predmet ove vrste ugovora o doživotnom izdržavanju može biti i samo pružanje odgovarajuće nege od strane davaoca izdržavanja, bez angažovanja materijalnih sredstava za pokrivanje troškova izdržavanja. Najzad, ugovorom ove vrste omogućava se starim, samohranim i bolesnim licima da se obezbede, a za njih je od posebnog značaja obezbeđivanje odgovarajućeg staranja i nega u bolesti.

B) Više lica kao primaoci izdržavanja

Na strani primaoca izdržavanja može se pojaviti i više lica. U praksi se najčešće na strani primaoca izdržavanja javljaju supružnici, prema kojima je obaveza uglavnom jedinstvena i nedeljiva, ali moguće je predvideti da obaveza izdržavanja prema supružnicima kao primaocima izdržavanja ne bude jedinstvena i nedeljiva. Nema prepreke da množina primalaca izdržavanja postoji i kad primaoci izdržavanja nisu supružnici. Član 197. Zakona o nasleđivanju kaže: "Kad je doživotno izdržavanje ugovoreno za dvoje ili više lica, svako od njih ima zasebno pravo na određena davanja i činjenja." To praktično znači da obaveza davaoca izdržavanja mora u svemu biti ispunjena prema svakom od primalaca izdržavanja do smrti svakog od njih. Ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između bračnih drugova kao primaoca izdržavanja, s jedne strane i trećeg lica, s druge strane, kao davaoca izdržavanja, kao što je rečeno, jedinstven je pravni posao. To znači da, ako u toku izdržavanja jedan od bračnih drugova umre, preživeli bračni drug ovlašćen je da traži raskidanje ugovora u celosti, kad postoji razlog za raskid (npr. neispunjavanje obaveza u odnosu na preživelog bračnog druga – primaoca izdržavanja i dr.). Davalac izdržavanja se ne može osnovano pozivati na izvršenje ugovora u jednom njegovom delu, odnosno prema umrlom bračnom drugu. U praksi, tuženi davaoci izdržavanja po tužbi preživelog bračnog druga ustaju protivtužbom i traže da im se prizna pravo u odnosu na posebnu ili zajedničku imovinu umrlog i živog supružnika. Sudovi ovakve tužbene zahteve odbijaju kao neosnovane, uz obrazloženje da obaveza davaoca izdržavanja iz ugovora o doživotnom izdržavanju predstavlja nedeljivu ugovornu obavezu koja se, shodno ZOO ne može podeliti niti ispuniti u delovima, jer su preživeli i sada pokojni supružnik zaključili

ugovor o doživotnom izdržavanju kojim su na jedinstven način raspolagali svojom posebnom imovinom ili zajedničkom bračnom tekovinom za slučaj smrti.[460] Ugovor je zaključen da bi bio ispunjen u celini, prema oba primaoca izdržavanja. U suprotnom, svaki od primalaca izdržavanja zaključio bi sa davaocem izdržavanja poseban ugovor o doživotnom izdržavanju kojim bi raspolagao svojim udelom u bračnoj tekovini ili posebnoj imovini. Dakle, okolnost što je tuženi ispunjavao obaveze iz zaključenog u odnosu na umrlog primaoca izdržavanja, ne vodi sticanju svojine u meri udela ovog u zajedničkoj imovini (kasnije za posebnu i suvlasničku imovinu). Jedan primalac izdržavanja (supružnik) ima pravo na raskid ugovora i u slučaju kad jedan od više davalaca izdržavanja ne izvršava ugovorne obaveze prema drugom supružniku, jer se radi o jedinstvenom pravnom poslu. Jedna sudska odluka, sa ovim u vezi, kaže: "Iako su ugovorne obaveze drugo i treće tuženog posebne u odnosu na obavezu prvotužene, kao i što se obaveza primaoca sastojala od predaje im posebnih nepokretnosti koju se obavezao predati prvotuženoj, nižestepeni sudovi su pravilnom primenom materijalnog prava osnovano zaključili da su u pitanju takva međusobna prava i obaveze ugovornih strana koji čine ***jedinstveni ugovor*** o doživotnom izdržavanju te da prava i obaveze drugotuženog i treće tuženog iz ovog ugovora dele sudbinu ugovorenih prava i obaveza prvotužene, u odnosu na primaoca izdržavanja. Naime, neposredni ekonomski interes (kauza) primaoca izdržavanja za izdržavanjem kao potreba za osiguranjem životne egzistencije jeste nedeljiv i jedinstven. U protivnom, ta ukupna potreba za osiguranjem životne egzistencije ne bi mogla da se ostvari."[461]

C) Davalac doživotnog izdržavanja

Davalac izdržavanja može biti svako poslovno sposobno fizičko lice i pravno lice.[462] Poslovno nesposobno lice ne može se pojaviti u ulozi davaoca izdržavanja, jer takvo lice nije u mogućnosti da primaocu izdržavanja obezbedi sve što je potrebno za njegovu egzistenciju i da se brine o njegovoj imovini i ličnosti. U ulozi davaoca izdržavanja može se pojaviti i maloletnik, ali sa odobrenjem organa starateljstva. Ako bi ugovor o doživotnom izdržavanju kao davalac izdržavanja sklopio maloletnik pod

[460] Videti član 412. ZOO, op. cit.
[461] Videti detaljnije odluku Vrhovnog suda Vojvodine Rev. 5/82 od 29.01.1982. godine.
[462] Više u: Grujić, N. (2010). Davalac izdržavanja kod ugovora o doživotnom izdržavanju. *Pravni zapisi*, vol. 1, br. 2, str. 501–513.

starateljstvom, bez odobrenja organa starateljstva, takav ugovor bi bio ništav. Pod određenim uslovima ugovor o doživotnom izdržavanju koji zaključi maloletnik pod starateljstvom, bez odobrenja organa starateljstva, može konvalidirati, bilo naknadnim odobrenjem starateljskog organa, izvršavanjem ugovora posle punoletstva i prihvatanjem ugovora od strane maloletnika kad postane punoletan. Nema nikakvih smetnji da roditelj, kao zakonski zastupnik svoga maloletnog deteta, zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju u ime i za račun svoga deteta. U takvom slučaju prilikom potvrđivanja (solemnizacije) takvog ugovora od strane javnog beležnika uz obavezu da javni beležnik ugovaračima pročita ugovor i da ih upozori na njegove posledice (član 195. Zakona o nasleđivanju), obavlja se u prisustvu roditelja kao zastupnika maloletnog deteta. Prisustvo samog deteta nije uslov pravne valjanosti ugovora, jer roditelj u celini, u svim komponentama ugovora, bile one sadržinske ili formalne prirode (odnoseći se na formu zaključenja ugovora), zastupa svoje maloletno dete i deluje u njegovo ime i za njegov račun. Starost, radna sposobnost i druga lična svojstva davaoca izdržavanja ne utiču na važnost ugovora o doživotnom izdržavanju ako je primalac izdržavanja za njih znao pre nego što je taj ugovor zaključio.[463] Pravno lice može biti davalac izdržavanja samo u situaciji ako zaključenje ovakvog ugovora ne bi bilo izvan okvira njegove pravne i poslovne sposobnosti.[464] U ulozi davaoca izdržavanja mogu se pojaviti (čl. 196. Zakona o nasleđivanju) još i fizička i pravna lica koja se u okviru svog zanimanja, delatnosti staraju o primaocu izdržavanja (medicinsko osoblje, bolnice, različite agencije i sl.), ali samo uz prethodnu saglasnost nadležnog organa starateljstva. "Ako se neko kao lekar starao o primaocu izdržavanja, ali to nije činio u okviru svog zanimanja lekara, on tada zaključuje ugovor kao fizičko lice. Ugovor nije zaključen zloupotrebom lekarske funkcije nego je zaključen od strane tuženog kao fizičkog lica."[465]

D) Više lica kao davaoci izdržavanja

Kao što se mogu izdržavati više lica, tako i više lica mogu biti u ulozi davaoca izdržavanja. To su najčešće supružnici, ali mogu biti i druga lica. Da bi ugovor o doživotnom izdržavanju proizveo pravno dejstvo, tj. da bi

[463] Videti detaljnije odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 5840/94 od 7.12.1994. godine.
[464] Više u: Radmanovac, E. (2016). Pravno lice kao davalac izdržavanja kod ugovora o doživotnom izdržavanju. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 88, br. 2-3, str. 51–64.
[465] Videti detaljnije odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 1851/03 od 9.10.2003. godine.

davaoci izdržavanja postali posle smrti primaoca izdržavanja vlasnici imovine koja je predmet ugovora o doživotnom izdržavanju, potrebno je da oni izvrše sve činidbe na koje su se ugovorom obavezali, pa bile one sadržajno jednake ili različite, jer se radi o jedinstvenom pravnom poslu. Kada prema ugovoru o doživotnom izdržavanju davalac izdržavanja ima obavezu da izdržava više primalaca izdržavanja, obaveze davaoca izdržavanja iscrpljuju se tek pošto ih izvrši prema svim licima koja predstavljaju primaoce izdržavanja. Dakle, imajući u vidu da ugovor o doživotnom izdržavanju predstavlja i specifičan ugovor koji proizvodi nasledno pravne posledice takav ugovor se ne može ispunjavati parcijalno u konkretnom slučaju samo prema jednom primaocu izdržavanja. Sudska praksa potvrdila je ovaj stav u više svojih odluka.[466] Supružnici kao davaoci izdržavanja pojavljuju se kao ugovarači, a moguće je da je to samo jedan od bračnih drugova, s tim što u izvršavanju učestvuje drugi supružnik i druga lica. U praksi, moguća je situacija da supružnik zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju pre sklapanja braka, ali je tokom trajanja bračne zajednice ugovor izvršavan na način što je drugi supružnik neposredno ili posredno učestvovao u izvršenju obaveza davaoca izdržavanja. "U takvom slučaju, imovina koju jedan od supružnika u toku trajanja bračne zajednice stekne po osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju, ukoliko su u izvršavanju obaveza prema primaocu izdržavanja učestvovala oba supružnika, zajednička je imovina supružnika."[467] U oba slučaja, imovina stečena po osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju jeste zajednička imovina bračnih drugova, a suvlasnički udeo svakog od bračnih drugova biće utvrđen u zavisnosti od doprinosa u sticanju te imovine, s tim što i period izdržavanja, ukoliko nije podjednak, uslovljava visinu doprinosa po ovom osnovu.[468] "Postojanje ugovora o doživotnom izdržavanju između supružnika ne zadire u zakonsku obavezu izdržavanja supružnika u braku i nakon prestanka braka. Njime se jednostavno pojačava sigurnost supružnika u pogledu

[466] Vrhovni sud Srbije navodi: "ovo iz razloga što se ugovor o doživotnom izdržavanju, kao specifičan ugovor naslednog prava ne može sprovoditi parcijalno, pošto primaoci izdržavanja sva prava i obaveze iz zaključenog ugovora o doživotnom izdržavanju prelaze na ostale primaoce izdržavanja." Detaljnije videti odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3187/02 od 14.11.2002. godine.

[467] Videti: Radovanov, A., Počuča, M. (2010). Bračni imovinski odnosi, Porodično procesno pravo op. cit., str. 39.

[468] Više u: Počuča, M. (2012). Zajednička imovina supružnika. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 84, br. 2, str. 139–140.

izdržavanja nakon smrti drugog supružnika."[469] Ovo što je rečeno za sticanje u bračnoj zajednici važi i za sticanje u vanbračnoj zajednici, ali i za sticanje u porodičnoj zajednici, pod uslovom da to odgovara zajedničkoj volji.

Ako je u ugovoru o doživotnom izdržavanju ugovorena solidarna obaveza više davalaca doživotnog izdržavanja, tada isključivo davanje i ispunjenje obaveze izdržavanja od strane jednog od njih ne može biti osnov sticanja isključive svojine po članu 20. Zakona o osnovama svojinsko pravnih odnosa, već osnov ostvarenja obligacionopravnog zahteva prema drugim davaocima.[470]

2.2.8. Ugovor o doživotnom izdržavanju u korist trećih lica

Onaj koji otuđuje svoju imovinu, u pravilu je primalac izdržavanja, ali to ne mora biti. Doživotno izdržavanje može se, naime, ugovoriti i u korist trećeg lica. Ugovorom u korist trećeg lica obavezuje se jedan ugovornik (promitent) drugom ugovorniku (promisaru, stipulantu) da će određenu činidbu izvršiti nekom trećem licu (korisniku, beneficijaru) iako to treće lice nije saugovornik i ne učestvuje ni na koji način u zaključenju tog ugovora. Kad je doživotno izdržavanje ugovoreno u korist trećeg lica, davalac izdržavanja stiče svojinu na predmetima ugovora u trenutku smrti njegovog saugovarača ako ugovorom nije određeno da svojina prelazi u trenutku smrti trećeg lica.[471] Zakon o nasleđivanju nema druge odredbe. Iz navedenog proizilazi da ovaj zakon dopušta zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju u korist trećeg lica, ali i da bliže ne uređuje ovaj ugovor. Ako ga ugovarači zaključe u granicama autonomije volja, radi se, dakle, o dopuštenom pravnom poslu, i na taj pravni odnos primeniće se odredbe ZOO.[472] Ugovor o doživotnom izdržavanju u korist trećeg lica podrazumeva da postoje tri lica: davalac izdržavanja – promitent, koji se obavezuje saugovaraču – stipulantu, da će do kraja života izdržavati neko treće lice – benificijara. Treće lice, koje nije strana ugovornica (ni njegov univerzalni sukcesor) prima izdržavanje od davaoca, a saugovarač

[469] Počuča, M. (2010). Porodično pravo, op. cit., str. 328.

[470] Ovde se radi o poslovodstvu bez naloga iz člana 220. do 228. ZOO.

[471] Zakon eksplicitno dozvoljava ugovaranje doživotnog izdržavanja u korist trećih lica i kaže: "Kad je doživotno izdržavanje ugovoreno u korist trećeg lica, davalac izdržavanja stiče svojinu na predmetima ugovora u trenutku smrti njegovog saugovarača ako ugovorom nije određeno da svojina prelazi u trenutku smrti trećeg lica. Obaveza izdržavanja traje do smrti trećeg lica." Videti, član 198. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[472] Pre svih odredbe članova 149. do 152. ZOO.

davaoca izdržavanja koji može, ali ne mora primati izdržavanje prenosi na davaoca izdržavanja svojinu na sopstvenim stvarima. Za treće lice (korisnika, beneficijara) karakteristično je da nije ugovorna strana i da može biti poslovno nesposobno lice, pa čak i zametak.

Treće lice korist iz ugovora, odnosno pravo na doživotno izdržavanje stiče trenutkom izjave da prihvata korist, s tim što pravnu relevantnost ima i prećutna izjava. Sve dok korisnik ne izjavi da prihvata ono što je ugovoreno u njegovu korist, stipulant može izmeniti ili opozvati korist.[473] Pošto je treće lice dalo izjavu o prihvatanju, stipulantovo pravo opoziva ili izmene koristi za trećega prestaje. Za slučaj da stupulant valjano opozove ili izmeni ustanovljenu korist trećeg lica, ili da treće lice odbije korist, ugovor prestaje. Prava trećeg lica iz ugovora (obaveze mu se ne mogu ni nametati) znatno su uža od prava stipulanta. Za života stipulanta pravo na tužbu za ispunjenje ugovora imaju i treće lice i stipulant, ali treće lice nema prava da uz tužbu za ispunjenje traži naknadu štete zbog neispunjenja. Za stipulantovog života mogućnost pravovaljane modifikacije i raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti isključivo je na strani stipulanta i nikakva saglasnost trećeg lica nije potrebna. No, raskid ugovora zbog nepodnošljivih odnosa između trećeg lica i promitenta, i raskid zbog neizvršenja, stipulant može zahtevati samo uz saglasnost trećeg lica, takođe je i sporazumni raskid ugovora nemoguć bez saglasnosti trećeg lica. Posle stipulantove smrti treće lice ima pravo da zahteva raskid ugovora, zbog nepodnošljivih odnosa ili promenjenih prilika, ali i reviziju ugovora zbog promenjenih okolnosti.[474] Supružnik u čiju korist je zaključen ugovor o doživotnom izdržavanju ima svojstvo ugovorne strane, pa pošto je ugovorna strana, ona je aktivno legitimisana da traži raskid ugovora zbog neispunjavanja ugovora prema njoj. Isto je i u slučaju ako je u ugovor uneta klauzula, da ona (ugovorna strana), kao korisnik izdržavanja, može tražiti ispunjenje a ne raskid ugovora. Prema sudskoj praksi naših sudova, ova klauzula o isključenju prava da traži raskid ugovora ako se steknu uslovi za raskid je nezakonita i nema pravno dejstvo.[475] Što se tiče položaja davaoca izdržavanja – promitenta, on je obavezan da izdržava treće lice, da se o trećem licu stara i brine, i da ga posle njegovog života sahrani. To znači da je trajanje njegove ugovorne obaveze nezavisno od redosleda smrti trećeg lica ili stipulanta, on je u

[473] Videti član 150. ZOO, op. cit.
[474] Videti odluku Vrhovnog suda Vojvodine Rev. 1871/88.
[475] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 1320/83 od 14.07.1983. godine.

svakom slučaju dužan da izdržava treće lice, dok je treće lice živo, a ako treće lice umre pre stipulanta promitentova obaveza prestaje. "Kad je ugovorom o doživotnom izdržavanju ugovoreno izdržavanje i bračnog druga primaoca izdržavanja, a taj bračni drug umre posle zaključenja ugovora, onda davalac izdržavanja nije u obavezi da izdržava drugog bračnog druga, sa kojim primalac izdržavanja kasnije zaključi brak."[476] Ako stipulant umre pre trećeg lica, promitentova obaveza ostaje do smrti trećeg lica. Redosled smrti trećeg lica može biti od značaja za određivanje trenutka kada promitent stiče svojinu na stipulantovim stvarima. Kada treće lice nadživi stipulanta, trenutak sticanja svojine zavisi od sadržine ugovora. To može biti u trenutku stipulantove smrti, ali i u trenutku smrti trećeg lica. Kada je ugovoreno da promitent na stipulantovim stvarima stiče svojinu u trenutku smrti trećeg lica, stipulantove stvari koje su predmet ugovora postaju u trenutku stupulantove smrti deo njegove zaostavštine i podležu nasleđivanju. Na tim stvarima, i naslednici stiču svojinu pod raskidnim uslovima, njihovo pravo svojine prestaje smrću trećeg lica, ako dotle ugovor iz nekog razloga ne bude raskinut. Moguća je situacija kada je ugovor o doživotnom izdržavanju u korist trećeg lica zaključen po pravilima ZOO (atipični ugovor), kada se može predvideti da na promitenta prelazi svojina na stipulatovim stvarima odmah po zaključenju ugovora.

2.2.9. Predmet ugovora

Ugovor o doživotnom izdržavanju je dvostrano obavezan ugovor. Zaključenjem ugovora o doživotnom izdržavanju nastaju obaveze za oba ugovarača. Svaki od njih obavezan je na izvršenje određenih radnji, odnosno činidbi koje su predviđene ugovorom. Primalac izdržavanja obavezuje se da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese svojina određenih telesnih stvari (nepokretnih ili pokretnih) ili prenos nekog drugog imovinskog subjektivnog prava (novčanog potraživanja, autorskog prava i sl.), dok se davalac izdržavanja obavezuje da primaoca izdržavanja izdržava i da se brine o njemu do kraja života i da ga posle smrti sahrani.

Prema ZOO ugovorna obaveza mora biti moguća, dopuštena i određena, odnosno odrediva, odnosno kada je predmet obaveze nemoguć, nedopušten neodređen ili neodrediv, ugovor je ništav.[477] Predmet obaveze

[476] Detaljnije videti odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 1572/84.
[477] Videti odredbe članova 46. i 47. ZOO, op. cit.

nedopušten je ako je protivan prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima.[478] Kada se primalac izdržavanja obavezuje ugovorom o doživotnom izdržavanju da se na davaoca izdržavanja prenese svojina na određenim nepokretnim stvarima posle njegove smrti te nepokretne stvari u ugovoru moraju biti jasno identifikovane i precizno određene, ili bar tako označene da se mogu odrediti. Praktično, potrebno je kod njihovog navođenja da ugovor sadrži dovoljno podataka na osnovu kojih se može pouzdano zaključiti koje su nepokretnosti u pitanju. Poželjno je da nepokretnost u ugovoru bude označena zemljoknjižnim podacima, ali, u nekim sudskim odlukama starijeg datuma prihvata se da kod opisa nepokretnosti bude upotrebljena generalna kaluzula kao npr. "sve nepokretnosti koje pripadaju primaocu izdržavanja." U sudskim odlukama koje su donete posle stupanja na snagu Zakona o nasleđivanju od 31.12.1995. godine, "odredba ugovora o doživotnom izdržavanju da primalac izdržavanja preuzima obavezu da na davaoca izdržavanja prenese celokupnu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu bez bližeg opredeljenja, nije u skladu sa Zakonom o nasleđivanju,[479] pa zbog toga ne proizvodi pravna dejstva. Takav ugovor ništav je po čl. 103. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima."[480] Nepokretnost koja je predmet ugovora može biti po svojim oznakama (zemljoknjižnim ili katastarskim) i pogrešno uneta u ugovor. Ako nema spora o kojoj se nepokretnosti radi, ugovor će u pogledu te nekretnine biti valjan i proizvešće željeno pravno dejstvo. Davalac izdržavanja postaće njen vlasnik. Ovde do primene dolazi **pravilo *falsa demonstratio non nocet, cum de corpore constant*** (netačan opis ne smeta, ako je jasno o kojoj stvari se radi). Predmet ugovora mogu biti samo one pokretne i nepokretne stvari koje pripadaju otuđiocu u trenutku zaključenja ugovora, a ako se radi o atipičnoj varijanti ugovora, predmet ugovora može biti i buduća imovina. To vredi i za pokretne stvari. U praksi ima slučajeva da neka imovina, npr. parcela nije omaškom uneta u ugovor o doživotnom izdržavanju, a predmet je ugovora, kada bi se postavilo pitanje da li je davalac izdržavanja postao vlasnik i takve imovine. Sudska praksa uzima da se na takvoj imovini može steći pravo svojine pod uslovom da je primalac izdržavanja bio vlasnik sporne parcele u trenutku zaključenja ugovora i imao nameru da je zajedno sa svom ostalom

[478] Videti član 49. Ibidem.
[479] Naime član 194., stav 1. Zakona o nasleđivanju, eksplicite navodi: "Ugovorom o doživotnom izdržavanju obavezuje se primalac izdržavanja da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese svojina **tačno** određenih stvari ili kakva druga prava..."
[480] Videti detaljnije presudu Okružnog suda u Nišu Gž. 4105/01.

imovinom ostavi davaocu izdržavanja. Dakle, davalac izdržavanja, u slučaju spora, može ustati tužbom i tražiti utvrđenje prava svojine po osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju.[481] Ako je uz saglasnost stranaka prodata kuća koja je bila predmet ugovora o doživotnom izdržavanju, ne može se smatrati da se ugovor odnosi na novosagrađenu kuću.[482] Ili "Kad primalac izdržavanja nepokretnost koja je predmet ugovora o doživotnom izdržavanju, na kojoj je zadržao pravo svojine i državine sve do svoje smrti, u međuvremenu razmeni za drugu nepokretnost sa trećim licem, razmenjena nepokretnost ne može predstavljati predmet ugovora o doživotnom izdržavanju po osnovu "transformacije" i "kontinuiteta" imovine."[483] Zahtev da predmet ugovora bude određen ili bar odrediv kada je u pitanju svojina pokretnih stvari, znači da ove stvari moraju u ugovoru jasno i precizno da se odrede, jer mora biti potpuno jasno u pogledu kojih pokretnih stvari se prenosi svojina sa primaoca na davaoca izdržavanja. Treba ih uneti pojedinačno i oznakama kojima se označavaju individualne stvari ili po oznakama kako se u prometu označavaju zbirne stvari. Ovaj zahtev nije ispunjen ako su u ugovoru upotrebljene formulacije: "pokretne stvari u domaćinstvu", "sve pokretne stvari primaoca izdržavanja koje se budu zatekle u trenutku njegove smrti, sve stvari smeštene u zgradi." Ako pokretne stvari nisu individualno određene, ugovor o doživotnom izdržavanju u pogledu njih neće proizvesti pravno dejstvo, pa će zakonski naslednici primaoca izdržavanja imati pravni interes da ugovor pobijaju, sa ciljem da se pokretne stvari nađu u njegovoj ostavini. "Ne proizvodi pravno dejstvo odredba ugovora o doživotnom izdržavanju, ako se kao naknada za ugovoreno izdržavanje ostavljaju u nasleđe i pokretne stvari koje nisu navedene tako, da bi se razlikovale od drugih stvari bilo kao individualno određene, ili po nekim oznakama, jer je to bitan uslov za punovažnost ugovora."[484] Kad se ugovorom o doživotnom izdržavanju ustanovljuje da se kao naknada za ugovoreno izdržavanje daju pokretne stvari, stvari moraju biti označene tako da se razlikuju bilo kao individualno određene bilo kao određene pomoću oznaka kako za zbirne stvari u prometu određuju. U protivnom, ugovor u pogledu pokretnih stvari ne važi.[485]

[481] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 3526/01 od 19.12.2001. godine.
[482] Videti odluku Vrhovnog suda Makedonije Rev. 243/85.
[483] Videti detaljnije odluku Vrhovnog suda Srbije Gzz. 407/01 od 04.04.2001. godine.
[484] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije Gzz. 143/77.
[485] Videti član 195. Zakona o nasleđivanju, isto i odluka Vrhovnog suda Jugoslavije Rev. 2045/64 od 26.11.1964. godine.

Takođe, i novac kao pokretna stvar jeste predmet obaveze primaoca izdržavanja samo onda kada je u ugovoru o doživotnom izdržavanju izričito i određeno naveden.[486] Ima pokretnih stvari, koje se po svojoj nameni služe nepokretnim (traktor, traktorska prikolica, radna stoka). Ove stvari moraju biti jasno i precizno određene u ugovoru. Odredba člana 194., stav 1. Zakona o nasleđivanju određuje samo bitne prestacije davaoca izdržavanja. Davalac izdržavanja u obavezi je da primaoca izdržavanja "izdržava i da se brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani". Ovo su bitni sastojci ugovora određeni imperativnom normom. Ugovarači su autonomijom volje slobodni da ugovore i druge obaveze primaoca izdržavanja. Obaveza izdržavanja davaoca izdržavanja najčešće obuhvata činjenja i davanja potrebna za održavanje života primaoca izdržavanja, jer primalac izdržavanja takve potrebe najčešće ne može zbog starosti i bolesti sam sebi da obezbedi. Tu se ima u vidu podmirivanje potreba primaoca izdržavanja u pogledu ishrane, odevanja, stanovanja, kao i ostalih ličnih i kulturnih potreba, ali i potreba nege i lečenje.[487] Moguće je da davalac izdržavanja preuzme i druge obaveze, kao što su obrada poljoprivrednog zemljišta primaoca izdržavanja, isplatu njegovih dugova i sl. Ako u ugovoru o doživotnom izdržavanju obaveza davaoca izdržavanja bude određena na uopšten način, tada se sadržina obaveze davaoca izdržavanja, kao i vrsta činidbi određuje prema onome što je, s obzirom na potrebe primaoca, uobičajeno, pri čemu se treba rukovoditi potrebama prosečnog čoveka odgovarajućeg doba starosti koji živi u određenoj sredini odgovarajućim načinom života. Zasnivanje zajednice života može se pojaviti kao predmet obaveze kako primaoca, tako i davaoca izdržavanja, ali nikako kao jedini predmet ugovora o doživotnom izdržavanju. Postoji mišljenje da je zasnivanje "zajednice života" samo oblik ugovora o doživotnom izdržavanju. Pod zajednicom života podrazumeva se zajedničko stanovanje u istoj kući primaoca i davaoca izdržavanja, ili pak u različitim kućama, ali na istom

[486] Videti odluku Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 895/90 od 27.11.1990. godine.

[487] "Ugovor o doživotnom izdržavanju, pored uslova iz ugovora ima i moralni karakter, a ocena kvaliteta ispunjavanja obaveza davanja izdržavanja ceni se prema tome koliko je to potrebno i zavisno od njegovih godina i zdravstvenog stanja, odnosno koliko je primalac zadovoljan onim što mu davalac izdržavanja pruža. Činidbe koje se odnose na samo izdržavanje primaoca izdržavanja mogu se izvršiti preko trećih lica, ali obaveze koje proizilaze iz nege i staranja o primaocu izdržavanja, ukoliko su utvrđene ugovorom nikako se ne mogu ispuniti bez kontakta sa primaocem izdržavanja." Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev-1575/07.

imanju. Sa ovakvom zajednicom upodobljava se zajednica u kojoj ugovorne stranke imaju odvojeno domaćinstvo, ali žive u neposrednoj blizini kako bi se mogle izvršavati ugovorne obaveze čija priroda zahteva delimični ili svakodnevni trajni kontinuitet odnosa. Dakle, da ne postoji takva prostorna udaljenost koja bi objektivno onemogućavala ili znatno otežavala davaoca izdržavanja da izvršava ugovorom preuzete obaveze. U slučaju kad su stranke ugovorile, pored ostalog, i zasnivanje zajedničkog domaćinstva ali do toga ne dođe (dakle stranke ne žive zajedno) zbog odnosa poremećenih do stepena nepodnošljivosti zajedničkog života, moguće je postaviti zahtev za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju.

2.2.10. Raskid ugovora

Ugovor o doživotnom izdržavanju može prestati i pre smrti primaoca izdržavanja – raskidom. Zakon o nasleđivanju reguliše raskid ugovora i to po zahtevu ovlašćenog lica zbog poremećenih odnosa i promenjenih okolnosti[488] i po samom zakonu u slučaju smrti davaoca izdržavanja iz člana 204. Zakona o nasleđivanju. Moguć je još i raskid ugovora zbog neispunjenja, koje ovaj zakon ne reguliše, pa se u pogledu ovih raskida ugovora o doživotnom izdržavanju primenjuju pravila ZOO o sporazumnom raskidu formalnih ugovora i pravila o raskidu dvostranih teretnih ugovora zbog neispunjenja. Ugovor se može raskinuti sporazumno i sudskom odlukom.

1. Sporazumni raskid

Mogućnost sporazumnog raskida ovog ugovora dolazi otuda što je ugovor nastao kao rezultat zajedničke i saglasne volje primaoca i davaoca izdržavanja, pa ugovor može i prestati izražavanjem njihove saglasne volje. Do sporazumnog raskida ugovora najčešće dolazi onda kada se ispunjenjem ugovora ne postiže cilj koji su ugovornici imali u vidu ili im više ne odgovara način izvršavanja. Sporazumni raskid ugovora može uslediti kako pre početka njegovog izvršavanja tako i pošto je izvršavanje počelo. Ovaj način raskida ugovora važi, kako kod ugovora o doživotnom izdržavanju koji reguliše Zakon o nasleđivanju, tako i kod tzv. nepravog ugovora o doživotnom izdržavanju. Ugovor o doživotnom izdržavanju sporazumno može biti raskinut u bilo kojoj formi, što znači da ne mora biti raskinut u formi u kojoj je zaključen. Ovo je i stanovište sudske prakse. Ima shvatanja da raskid ugovora mora biti obavljen u istoj formi koja je

[488] Videti članove 201. i 202. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

predviđena za zaključenje ugovora iz člana 195. Zakona o nasleđivanju. "On ne može biti punovažno raskinut neformalnim sporazumom pošto cilj zbog koga je propisana forma za zaključenje ugovora zahteva da raskidanje bude raskinuto u istoj formi. Ugovorne strane iz ugovora o doživotnom izdržavanju sačiniće u pisanom obliku ugovor o sporazumnom raskidu tog ugovora, koji javni beležnik solemnizuje. Taj ugovor ujedno je i osnov za brisanje zabeležbe izvršene u zemljišnim knjigama, ako su predmet ugovora nepokretne stvari primaoca izdržavanja." [489] Sporazumni raskid ugovora stranke ostvaruju zaključenjem novog ugovora, u kojem konstatuju prestanak važenja obligacije za ubuduće. Sporazumni raskid ugovora, po pravilu, deluje za ubuduće. Međutim, nije isključena mogućnost da sporazumni raskid ugovora ima povratno dejstvo – što ima za posledicu da su stranke, ako je započeto sa ispunjenjem ugovora, dužne uzajamno vratiti sve ono što su primile na osnovu ugovora do tog trenutka.

2. Raskid ugovora sudskom odlukom

A) Raskid ugovora zbog poremećenih odnosa

Pravni odnos zasnovan ugovorom o doživotnom izdržavanju traži usklađene odnose ugovornih strana. Bez ovoga, ugovor gubi svaki smisao. Njegova egzistencija, pri činjenici da su odnosi među ugovaračima poremećeni do stepena nepodnošljivosti, ne samo da ne bi odgovarala pravoj volji stranaka u vreme zaključenja ugovora, već se gotovo uvek nepovoljno odražava na vršenje prava i dužnosti iz ugovora. Ako se međusobni odnosi ugovarača poremete do nepodnošljivosti, stvoren je uslov da bilo koja strana zahteva raskid ugovora.[490] Pri tom, odlučno je da je ugovorni odnos postao nepodnošljiv samo za jednu stranu. Praktično to znači da nije potrebno utvrđivati da li poremećeni ugovorni odnos subjektivno nepodnošljiv i za drugu ugovornu stranu. Odlučivanje o raskidu ugovora zbog poremećenih odnosa otežan je zbog toga što je predviđeno da se ugovor raskine i kada nije ugovorena zajednica života. U tom smislu Vukotić ističe da je teže doći do objektivne ocene o poremećenosti odnosa ukoliko nema zajednice života, odnosno ako je obaveza davaoca izdržavanja ograničena na dostavljanje namirnica,

[489] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 236.
[490] Videti član 201. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

plaćanje računa i angažovanje trećih lica da se staraju o primaocu.[491] Nepodnošljivost odnosa kao preduslov za raskid ugovora ima svoj objektivni i subjektivni aspekt. Objektivni se izražava u spolja vidljivom stanju odnosa među ugovornicima koji sprečava izvršenje ugovornih obaveza (svađe, tuče i sl.), a subjektivni aspekt pretstavlja utisak koji objektivno postojeće stanje stvara među ugovornicima kao i njihov stav o mogućnosti nastavljanja ugovora. Ova dva uslova moraju kumulativno postojati i moraju biti takvog intenziteta da su odnosi među ugovornicimna toliko loši da su nepodnošljivi. Kada se pravo na raskid ugovora ostvaruje u parnici, zadatak suda je da u svakom konkretnom slučaju utvrdi činjenicu postojanja nepodnošljivih odnosa u objektivnom smislu, a potom subjektivni stav ugovornih strana o mogućnosti njihovog prevazilaženja. Težište u parnici je u tome da se ustanovi da li su odnosi među strankama toliko poremećeni, da im je zajednički život postao nepodnošljiv. Pravni teoretičari smatraju da: "Ako je brak razveden zbog poremećenih odnosa, tada se poremećaj odnosa između supružnika ne mora ponovo dokazivati u parnici za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, jer je to utvrđeno u brakorazvodnom postupku."[492] Razlozi koji dovode do poremećenosti odnosa među ugovaračima su različiti. Ponekad i najobičnije uvrede i svađe mogu da budu uzrok nepodnošljivosti zajedničkog života. Kod ocene razloga za raskid ugovora zbog nepodnošljivih odnosa, treba ceniti ponašanje primaoca i davaoca izdržavanja, a i ponašanje drugih ukućana ukoliko postoji zajednica života, ili lica koja su bliska ugovornicima, ukoliko te zajednice nema. Razlog može biti i nezadovoljstvo načinom izvršavanja obaveza od strane davaoca izdržavanja, ali i nerazumevanje u pogledu sitnih svakodnevnih životnih odnosa može biti uzrok poremećaja odnosa koji jednom ugovaraču život čini nepodnošljivim. Za pitanje opravdanosti raskida ugovora o doživotnom izdržavanju nije važno da li je do poremećenosti došlo krivicom stranaka, krivicom trećih lica ili zbog objektivnih razloga, jer zakon krivicu kao uslov raskida ne predviđa, pa je, prema tome, za raskid ugovora dovoljna samo činjenica da je život ugovarača postao nepodnošljiv. Ovo shvatanje zasniva se na argumentaciji da Zakon o nasleđivanju ne uslovljava pravo na raskid ugovora krivicom nekog ugovarača, kao i na tome da kada dođe do poremećaja odnosa do

[491] Vukotić, M. (2017). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog poremećenih odnosa, *Pravni život*, vol. 66, br. 10, str. 760.

[492] Radovanov, A., Počuča, M. (2010). Bračno imovinsko pravo: Porodično procesno pravo, op. cit., str. 69.

određenog stepena, ugovor gubi smisao, a prinudno održavanje na snazi ugovora ne bi odgovaralo principima poštenog vršenja prava i dužnosti i zaštite opravdanih interesa samih ugovarača i vodilo bi zloupotrebi prava.[493] Krivica jedne od strana za nepodnošljiv zajednički život, nije prepreka da baš ta strana ugovornica zahteva raskid ugovora a njena krivica je relevantna za naknadu štete. Ako je do raskida došlo zbog krivice jedne strane druga strana ima pravo na pravičnu naknadu.[494] Zakon o nasleđivanju raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog poremećenih odnosa ne uslovljava postojanjem zajednice života. "U situaciji i kada zajednica života između stranaka nije ugovorena, a primalac izdržavanja ne želi više da prima izdržavanje, ugovor o doživotnom izdržavanju nema svrhe opstanka, te ga valja raskinuti."[495] Bitno je, kao što je naglašeno, da su međusobni odnosi ugovarača postali nepodnošljivi zbog poremećenih odnosa. Razumljivo, to će najčešće biti kada ugovarači žive u zajednici, ili u situaciji kada postoji obaveza svakodnevnih kontakata (npr. primalac izdržavanja je u dubokoj starosti, bolestan i sl.). Odredbe člana člana 201. Zakona o nasleđivanju o pravu da se zahteva raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog poremećenih odnosa mogu se analogno primeniti i u slučaju kršenja obaveza iz onih ugovora na osnovu kojih je predaja imovine davaoca izdržavanja izvršena već za života primaoca izdržavanja, tzv. netipičnih – kvazi ugovora o doživotnom izdržavanju. Pravo na raskid ugovora zbog nepodnošljivosti zajedničkog života je lično pravo pa se ne može zahtevati posle smrti primaoca izdržavanja, međutim, ukoliko je primalac podigao tužbu, pa umro pre pravosnažnog okončanja parnice, njegovi naslednici mogli bi da

[493] Tako je i u najstarijoj odluci iz 1957. godine Vrhovni sud Srbije izričito stao na stanovište da je pitanje krivice irelevantno za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju. "Pitanje čijom je krivicom došlo do nepodnošljivosti zajedničkog života, uopšte ne može da se postavi kod raskida ugovora o doživotnom izdržavanju, jer zakon taj uslov za raskid ugovora ne predviđa, pa je, prema tome, bez uticaja na odluku ko je od parničara kriv za neslaganje između njih, pošto je za raskid ugovora dovoljan sam fakat da je život ugovarača postao nesnošljiv, a to je ovde nesumnjivo utvrđeno." Odluka Vrhovnog suda NR Srbije, Gž. 414/57. Isto stanovište potvrdio je i Savezni vrhovni sud u odluci iz 1959. godine navodeći da: "U sporovima o raskidu ugovora o doživotnom uzdržavanju zbog nepodnošljivosti zajedničkog života pitanje krivnje za poremećaj odnosa nije relevantno budući da zakon sam poremećaj do nepodnošljivosti zajedničkog života smatra dovoljnim razlogom da jedna ili druga strana može tražiti raskid." Odluka Saveznog vrhovnog suda, Rev. 1537/59.

[494] Član. 201., stav 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[495] Videti odluku Okružnog suda u Požarevcu, Gž. 1333/95 od 30.10.1995. godine.

stupe u njegovu procesnu ulogu i nastave spor o raskidu ugovora zbog poremećenih odnosa. Treće lice u čiju je korist izdržavanje ugovoreno, a koje je istovremeno i naslednik primaoca izdržavanja, može posle njegove smrti samostalno zahtevati raskid ugovora zbog poremećenih odnosa.

B) Raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti

Kod zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju stranke imaju u vidu objektivne prilike koje postoje, naročito ekonomske, koje se mogu normalno predvideti, pa tim prilikama prilagođuju svrhu ugovora. Budući da ugovor o doživotnom izdržavanju uglavnom i najčešće karakteriše dugotrajno izvršenje obaveza iz ugovora, mogućnost da dođe do izmene okolnosti i prilika pod kojim je ugovor sklopljen zaista je velika. Događa se da se ove objektivne prilike bitno promene bez krivice bilo koje stranke, pa ispunjenje ugovora od strane davaoca izdržavanja traži nesrazmerno teške žrtve ili primalac izdržavanja dobija nesrazmerno manje nego što mu je potrebno. Takvu promenu prilika posle zaključenja ugovora ima u vidu odredba člana 202. Zakona o nasleđivanju, pa stoga predviđa da se odnosi između stranaka mogu iznova urediti, kako bi odgovarali svrsi ugovora i bili pravični po obe stranke, ili raskinuti, ako se svrha ugovora više ne može prilagoditi promenjenim prilikama. Ako se ugovorne strane saglase, pravo primaoca doživotnog izdržavanja sud može preinačiti u doživotnu rentu. Zakon ne govori o tome šta se podrazumeva pod promenjenim prilikama i do kog stepena treba da su se prilike pod kojima se ugovor izvršava izmenile da bi došlo do primene člana 202. Zakona o nasleđivanju. Da li su nastupile promenjene prilike koje znatno otežavaju ispunjenje ugovora, utvrđuje sud, uzimajući u obzir sve okolnosti, a to znači da sud ispituje i utvrđuje delovanje promena na položaj ugovornika i da li postoji veza između nastalih promena i nemogućnosti izvršenje obaveza od strane jednog ugovornika.[496] Razumljivo, svaka promena okolnosti pod kojima se izvršava ugovor ne može se smatrati odlučnom za njegovo dalje održanje. Od utvrđenja okolnosti slučaja, zahtev za raskid ugovora može se odbiti, raskinuti ugovor ili odnose stranaka iznova urediti. Ovo se primenjuje kad su u pitanju ugovorne strane. Po zakonu, pravo na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju pripada i korisniku izdržavanja, ali posle smrti primaoca izdržavanja. Za života primaoca

[496] Više o promenjenim okolnostima videti u: Perović, J. (2012). Promenjene okolnosti u srpskom ugovornom pravu i izvorima uniformnog ugovornog prava, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu,* vol. 60, br. 1, str. 185–202.

izdržavanja treće lice nema pravo da traži ni modifikaciju ni raskid ugovora. To lice nema pravne mogućnosti ni da spreči da to sud učini na zahtev ugovornih stranaka. Pravo na raskid ugovora iz razloga promenjenih okolnosti je lično pravo. To znači da pripada ugovornicima i korisniku izdržavanja posle smrti primaoca izdržavanja, a ne prelazi na naslednike ugovorne strane i naslednike korisnika izdržavanja. Član 202. Zakona o nasleđivanju ima primenu kako u slučaju o kome govori član 194. Zakona o nasleđivanju, tako i u slučaju tzv. netipičnih ugovora o doživotnom izdržavanju, tj. ugovora o predaji imovine za života primaoca izdržavanja i to primenom analogije. Zakon o nasleđivanju daje ovlašćenje sudu da pravo primaoca izdržavanja preinači u doživotnu novčanu rentu.[497] Ovo se primenjuje i onda kada stranke traže da njihove odnose iznova uredi. Sud ipak može odrediti novčanu rentu samo onda kad utvrdi da to odgovara jednoj i drugoj strani, no to samo pod uslovom ako se ugovorne strane saglase. Do promene prilika može doći kako na strani primaoca izdržavanja tako i na strani davacoca izdržavanja, a razlozi za to mogu biti različiti. Krivica za promenu prilika ne sprečava stranku da traži izmenu ugovora, već je važno samo to da li se prilike toliko izmenile da je ispunjenje ugovora postalo znatno otežano. Praksa pokazuje da pod uticaj promenjenih prilika, zbog prirode obaveza ugovornika iz ugovora o doživotnom izdržavanju, češće podleže obaveza davaoca izdržavanja nego obaveza primaoca, zbog toga što ispunjavanje davaočeve obaveze često traje godinama, dok se obaveza primaoca, po pravilu, ispunjava odjednom, i to odmah po zaključenju ugovora, ili posle primaočeve smrti (u zavisnosti od toga da li se radi o ugovoru o doživotnom izdržavanju koji je regulisan odredbama Zakona o nasleđivanju ili se radi o netipičnom obliku ugovora o doživotnom izdržavanju). Tako, posle zaključenja ugovora može nastupiti ozbiljno i trajno pogoršanje zdravlja davaoca izdržavanja ili članova njegove porodice zbog čega davalac neće moći da ispunjava svoje obaveze prema primaocu. Davalac izdržavanja tada se može osnovano pozivati na promenjene okolnosti. Prisutnost ovakvih promena svakako će otežati ispunjenje njegovih obaveza po ugovoru. Ovakve promene, razumljivo je, davalac izdržavanja u trenutku zaključenja ugovora nije očekivao. Održavanje na snazi ugovora bilo bi nepravično. Izvršenje ugovora u ovakvim okolnostima predstavljalo bi za njega veliku žrtvu, koja ne bi mogla biti u srazmeri sa onim što je zaključenjem ugovora očekivao. Primaočeva obaveza je po svojoj prirodi manje podložna uticaju

[497] Videti član 202., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

promenjenih prilika. Promene vezane za zdravstveno stanje primaoca izdržavanja ne uzimaju se kao promena koja bi davaocu izdržavanja dala pravo na raskid ugovora iz razloga promenjenih okolnosti zato što su oba ugovarača prilikom zaključenja ugovora računala na to i bila svesna činjenice da se zdravstveno stanje primaoca izdržavanja može pogoršati po zaključenju ugovora, ali ako primalac izdržavanja po zaključenju ugovora o doživotnom izdržavanju zaključi brak i drugi supružnik preuzme brigu o njemu, sa ovom činjenicom tada se nije moglo računati. Ova okolnost razlog je za raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti. Moguće je, a ugovarači nisu računali sa tim, da primalac izdržavanja ne bude u mogućnosti da ispuni svoju obavezu prema davaocu izdržavanja iz razloga što stvar (pokretna ili nepokretna) može biti usled požara, zemljotresa, eksplozije uništena. Ove okolnosti moguće je podvesti pod pojam promenjenih okolnosti. Kao što je rečeno, uzroci promenjenih okolnosti mogu biti veoma raznovrsni. Te promene izazivaju ratovi, prirodne nepogode (zemljotresi, poplave, požari). Za ugovor nije važno da li je bitna promena okolnosti nastala iz subjektivnih ili objektivnih razloga. Važno je, da bi se prilike mogle smatrati promenjenim, da je usled nekog događaja koji je nastupio nezavisno od volje stranaka, došlo do promene lične situacije ugovornika, predmeta ugovora ili prilika uopšte, i da stranke nisu računale sa tim. Razumljivo, dejstvo ovih promena treba da bude trajno, tj. da su izazvane promene od trajnog uticaja na subjekte ili predmet ugovora da bi moglo doći do izmene ili raskida ugovora. Pravo na raskid ugovora zbog promenjenih okolnosti strogo je lično pravo koje ne prelazi na naslednike umrle stranke, pa ni na kojeg drugog naslednika.[498]

C) Raskid ugovora zbog neispunjenja

Cilj ugovora o doživotnom izdržavanju jeste da se primaocu izdržavanja obezbedi zadovoljenje određenih potreba zbog kojih on i zaključuje takav ugovor. To znači da davaoci izdržavanja uredno i na vreme izvršavaju preuzete obaveze. Kada se obaveze davaoca izdržavanja koje je ugovorom preuzeo prema primaocu izdržavanja ne izvršavaju u dužem periodu, zaključeni ugovor o doživotnom izdržavanju gubi svrhu i smisao postojanja. U takvom slučaju, njegovo postojanje i održavanje suprotno je

[498] Teorija promenjenih okolnosti, odnosno primena instituta *rebus sic stantibus* u uporednom pravu, veoma se teško probijala kroz zakonodavstvo i jurisprudenciju. Više u: Ilkić, Z. (2014). Prestanak ugovora o doživotnom izdržavanju. *Megatrend revija*, vol. 11, br, 1, str. 137–139.

cilju koji se želeo postići gledano sa aspekta primaoca izdržavanja. Ovaj razlog za raskid ugovora nije predviđen Zakonom o nasleđivanju, ali dozvoljen je po odredbama ZOO koje se primenjuju na teretni ugovor.[499] U praksi, najčešće će davalac izdržavanja biti ta ugovorna strana koja svoje obaveze preuzete ugovorom delimično[500] ili potpuno ne izvršava, ali ne znači da to ne može biti i primalac izdržavanja. To je naročito moguće kod tzv. netipičnih ugovora o doživotnom izdržavanju, gde se prenos svojine na davaoca izdržavanja vrši trenutkom zaključenja ugovora, pa primalac izdržavanja pre svoje smrti ne ispuni ovu svoju obavezu. Kod ugovora o doživotnom izdržavanju koji reguliše Zakon o nasleđivanju ta mogućnost je ređa, budući da se tek posle smrti primaoca izdržavanja prenosi svojina na davaoca izdržavanja (član 194). No, i kod ugovora o doživotnom izdržavanju kakav ima u vidu Zakon o nasleđivanju, moguće je da primalac izdržavanja ne izvrši neku od činidbi koju je preuzeo ugovorom. Na primer, ako je predmet činidbe nekretnina, on pada u docnju ako ne dozvoli upis (predbeležbu) prava davaoca izdržavanja u zemljišne knjige, ili ako u određenom roku ili po pozivu davaoca izdržavanja ovome neće da preda nekretninu u državinu. Pravo na raskid ugovora zbog neizvršenja nije jedino poveriočevo pravo, to je samo jedna opcija. Poverilac se može pre opcije na raskid ugovora poslužiti i opcijom prava na ispunjenje ugovora i naknade štete. Ako dužnik nije ispunio samo neznatni deo obaveze, poverilac može zahtevati samo ispunjenje obaveze i naknadu štete. U praksi ima situacija kada primalac izdržavanja bez opravdanih razloga odbija da prima izdržavanje koje mu je davalac izdržavanja pružao i bio voljan da mu pruža, praktično ga sprečavajući u ispunjenju ugovora. Pitanje je: može li takav primalac izdržavanja tražiti raskid ugovora zbog neispunjenja i mora li davalac izdržavanja biti kriv zbog toga što ne izvršava preuzete obaveze prema primaocu izdržavanja ili je dovoljno što

[499] Videti članove 121–141. ZOO, op. cit.

[500] Kada je u pitanju delimično neizvršenje ono mora biti takvo da se svrha zbog koje je ugovor zaključen više ne ostvaruje. Kako bi sud mogao pouzdano doći do ovakvog zaključka potrebno je da prethodno utvrdi prava volja ugovornih strana s obzirom na prirodu i predmet ugovora, a posebno na sadržinu svih obaveza davaoca izdržavanja s obzirom na uslove pod kojima se ugovor ima izvršiti. "Kada davalac izdržavanja svoje obaveze ispunjava povremeno, a primaocu izdržavanja je potrebne svakodnevna nega i pomoć, koju umesto davaoca izdržavanja preuzimaju komšije, pribavljajući životne namirnice, angažuju medicinsku sestru za davanje insulina, onda se povremeno ispunjavanje obaveze od strane davaoca izdržavanja, ne može smatrati izvršenjem obaveze od strane davaoca izdržavanja preuzetim ugovorom o doživotnom izdržavanju." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. br. 3052/04, od 22.12.2005. godine.

se ugovor objektivno ne izvršava. Ima sudskih odluka koje primaocu doživotnog izdržavanja koji je skrivio razlog za raskid ugovora time što je davaoca izdržavanja onemogućio da svoje ugovorne obaveze izvršava, ne priznaju pravo na raskid, polazeći da on ovakvim svojim ponašanjem vređa načelo savesnosti i poštenja iz člana 12. ZOO, kao i da vrši zloupotrebu prava. Znači, pravo na raskid ugovora zbog neispunjenja ne bi imao primalac izdržavanja koji odbija prijem ispunjenja (izdržavanje), a davalac izdržavanja nudi izdržavanje i spreman je da ga daje, jer se takvo ponašanje primaoca izdržavanja ne može smatrati savesnim ponašanjem u ugovornom odnosu u smislu pomenutog člana 12. ZOO.[501] Navedeno podržava i sudska praksa.[502] Ali, ima i odluka koje polaze od objektivnog shvatanja, dajući primat činjenici da se ugovor ne izvršava i da se time ne ostvaruje svrha ugovora o doživotnom izdržavanju, što se opravdava činjenicom da je ugovor o doživotnom izdržavanju ugovor posebne vrste, kojim treba da se obezbedi materijalna i životna egzistencija primaoca izdržavanja. Ako to ugovoreno obezbeđenje materijalne i životne egzistencije izostane u dužem vremenskom periodu, ugovor treba raskinuti, jer se ne ostvaruje svrha zaključenog ugovora i opravdanost daljeg formalnog postojanja tog ugovora. Svaki od ugovarača može da podmiri svoje potrebe samo ako druga ugovorna strana ispuni svoje ugovorne obaveze u skladu sa ugovorom. Kad druga ugovorna strana ne ispuni svoje obaveze uopšte, ili te obaveze neuredno ispuni, strana verna ugovoru ne može da podmiri svoje potrebe, pa je posmatrano sa aspekta njenih interesa, osujećeno ostvarenje cilja ugovora. Krivica davaoca izdržavanja se ne traži. Dovoljno je da se ugovorne obaveze ne izvršavaju i da se ne ostvaruje svrha ugovora. Razlog za raskid ugovora stvoren je kako u slučaju kada je neizvršenje ugovora rezultat krivice saugovorača, tako i objektivno postojećih razloga koji su doveli do nemogućnosti izvršenja.[503] Čini se da objektivističko shvatanje dominira u praksi sudova. Povodom zahteva za raskid ugovora zbog neispunjenja obaveze davaoca izdržavanja, sud mora da uzme u obzir konkretne okolnosti i proceni da li je ostvaren cilj ugovora o doživotnom izdržavanju. Neizvršenje neke od

[501] Đokić, D. (2015). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neispunjenja, *Pravni informator: stručno-informativni časopis*, vol. 18, br. 5, str. 57.

[502] "Kada je tužena svoje ugovorne obaveze izvršavala na ugovoreni način, pa tužilac koji je tuženu u tom onemogućio, neosnovano zahteva raskid ovog ugovora" Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1808/04.

[503] Đokić, D. (2015). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neispunjenja, op. cit., str. 57.

preuzetih obaveza ne mora nužno značiti da cilj ugovora nije ostvaren. Bitno je da se ugovor po bitnim elementima izvršava. Sud je pozvan da u ovom pravcu procenjuje kvalitativne i kvantitativne nedostake ispunjenja, vreme neispunjenja. Drugim rečima, da li postoji razlog za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju faktičko je pitanje koje sud procenjuje uzimajući u obzir svaki konkretan slučaj. Primalac izdržavanja ne može tražiti raskid ugovora zbog bilo kakve docnje davaoca izdržavanja, jer se ne može dopustiti da dođe do raskida ugovora ako davalac izdržavanja samo u neznatnoj meri odstupa od svoje obaveze. Samo u slučajevima ako izostaje takvo davanje koje je suštinski jako važno za primaoca izdržavanja, a koji ne bi ni zaključio ugovor bez tog davanja, ili pak ako od mnogostrukih činidbi izostaje, ona radi koje gube smisao i ostale činidbe – u takvom slučaju, primalac izdržavanja može tražiti raskid ugovora. Nema mesta raskidu kada davalac izvršenja nije izvršavao bitne obaveze iz ugovora zato što primaocu izdržavanja one nisu bile potrebne. "Neosnovan je zahtev za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršenja obaveza u situaciji kada su nakon zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju počeli da ispunjavaju svoje obaveze prema tužiocu kao davaocu izdržavanja, a zatim sa tim prestali, pošto je voljom stranaka taj ugovor zamenjen kupoprodajnim ugovorom po kojem su tuženi stekli pravo svojine na tužiočevoj nepokretnosti i prestala obaveza tuženih da izdržavaju tužioca, zbog čega je otpao osnov za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršavanja obaveza."[504] Pored prava strana ugovornica da traže raskid ugovora zbog neispunjenja, pravom na raskid ugovora zbog neispunjenja koriste se i naslednici primaoca izdržavanja. Ovo kako u slučaju ugovora o doživotnom izdržavanju koji je regulisan Zakonom o nasleđivanju tako i u slučaju kada se radi o tzv. nepravom ugovoru o doživotnom izdržavanju. Suština je što je pravo tražiti raskid ugovora o doživotnom izdržavanju imovinsko pravo i kao takvo prelazi na naslednike. Kad je primalac izdržavanja za života imao pravo da traži raskid ugovora zbog toga što druga strana ne izvršava svoju obavezu, onda i njegovi naslednici po tom osnovu mogu tražiti raskid ugovora. Naime, sudovi obično polaze od stanovišta prema kome pravo na raskid ugovora predstavlja imovinsko pravo, koje je kao takvo, prenosive, tj. nasledive prirode.[505] Polazeći od slučajeva iz naše prakse, sa pravom se

[504] Videti odluku Okružnog suda u Zrenjaninu, Gž. 1177/95 od 05.11.1996. godine.

[505] U vezi sa navedenim Vrhovni sud u jednom slučaju navodi: "Pravo na raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršenja ugovornih obaveza nije lično, već imovinsko

javlja dilema povodom prava naslednika da traže raskid ugovora jeste situacija u kojoj je davalac izdržavanja, većim delom, u skladu sa ugovorom izvršio svoje obaveze, ali nakon smrti primaoca izdržavanja nije izvršio ugovorom predviđene obaveze koje se tiču sahrane i davanja podušja. U vezi sa navedenim stav naše sudske prakse nije jedinstven. Tako je npr. bilo slučajeva u kojima je neispunjenje obaveze davaoca koje se tiču sahrane posmatrano kao neznatni deo obaveze zbog čijeg neispunjenja ne treba da dođe do raskida ugovora.[506] Takođe, u odluci Okružnog suda u Beogradu navedeno je: "Ove činjenice moraju se utvrditi jer od njihovog utvrđenja zavisi legitimacija tužioca (ne izvršavanje svojih obaveza u pogledu troškova sahrane, te davanje podušja, podizanja spomenika koji je bio izrađen za života primaoca izdržavanja, a koje se obaveze odnose na vremenski period nakon smrti primaoca izdržavanja. Ako se radi o neispunjenju ovih obaveza, tada nema mesta raskidu ugovora zbog neizvršenja."[507] S druge strane bilo je i slučajeva u kojima je sud smatrao suprotno, tj. da se neispunjenje obaveza davaoca koje se tiču sahrane ne može smatrati neispunjenjem neznatnog dela obaveze, te da naslednicima pripada pravo na raskid ugovora. "Kod ugovora o doživotnom izdržavanju obaveza primaoca izdržavanja se izvršava jednim aktom, koji nastaje posle njegove smrti, dok se obaveza davaoca izdržavanja sastoji iz niza činidbi koje je on dužan da preduzme od momenta zaključenja ugovora pa do smrti primaoca izdržavanja ili do prestanka ugovora na drugi način. U ovom slučaju, pored materijalnog

pravo. To znači da u slučaju kada primalac izdržavanja za života ima pravo da traži raskid ugovora zbog neizvršenja obaveza druge strane iz tog ugovora, tada i njegovi naslednici po istom osnovu mogu da traže raskid ugovora. Trenutkom primaočeve smrti ovo pravo prelazi na njegove naslednike (zakonske) i oni mogu podneti tužbu za raskid tog ugovora zbog navedenog razloga, odnosno neizvršenja ugovornih obaveza od strane davaoca izdržavanja i u slučaju da primalac izdržavanja za života takvu tužbu nije podneo. Činjenica da Zakon posebno ne reguliše pitanje raskida ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neizvršenja ugovornih obaveza, ne isključuje mogućnost raskida tog ugovora iz tih razloga, jer se radi o dvostrano teretnom ugovoru, pa se na takvu pravnu situaciju, osim odredbi Zakona, primenjuju i odgovarajuće odredbe Zakona o obligacionim odnosima." Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1385/2005 od 1. septembra 2005. godine. Isto stanovište može se naći i u drugim sudskim odlukama, kako starijeg tako i novijeg datuma. U tom smislu videti: Odluku Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3834/92 od 14. novembra 1992. godine, Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8224/2010 od 31. oktobra 2011. godine.

[506] Arsić, J., Stanivuk, B. (2019). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju i prava naslednika: u raskoraku između zakona i prakse, *Pravni zapisi*, vol. 10, br. 1, str. 154.

[507] Videti odluku Okružnog suda u Beogradu, Gž. 12209/96 od 12.02.1997. godine.

izdržavanja, staranja i brige o primaocu izdržavanja za njegovog života, davalac izdržavanja je ugovorom preuzeo i obaveze prema primaocu za slučaj njegove smrti, koje podrazumevaju sahranjivanje preminulog primaoca izdržavanja i davanja podušja shodno mesnim običajima i u skladu sa dužnim pijetetom prema pokojnoj, a nepoštovanje ovih obaveza ne predstavlja neispunjenje ugovora u neznatnom delu."[508] Ukoliko se ostane pri navedenom shvatanju može se zaključiti da bi naslednicima primaoca izdržavanja bilo opravdano priznati pravo na delimičan raskid ugovora u pogledu neizvršenih ugovornih obaveza davaoca izdržavanja.[509]

Kada je primalac izdržavanja zbog neizvršavanja obaveza preuzetih ugovorom od strane davaoca izdržavanja pokrenuo parnični postupak za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, pa je u međuvremenu umro, tada naslednici primaoca izdržavanja imaju pravo da zahtevaju nastavljanje postupka u cilju dokazivanja osnovanosti tužbenog zahteva. Pravo na traženje raskida ugovora o doživotnom izdržavanju po ovom osnovu, zastareva u opštem zastarnom roku od 10 godina računajući od dana smrti primaoca izdržavanja.

D) Raskid ugovora po sili zakona

Izvršavanje obaveze od strane davaoca duže traje, te je moguće da on u toku izvršavanja umre. Po članu 204., stav 1. Zakona o nasleđivanju posle smrti davaoca izdržavanja njegove obaveze prelaze na njegovog bračnog druga i potomke koji su pozvani na nasleđe, ako pristanu.[510] Protivljenje primaoca izdržavanja nema značaja. Ako oni ne pristanu na produženje ugovora o doživotnom izdržavanju, ugovor se raskida a oni ne mogu zahtevati naknadu za ranije dato izdržavanje. [511] Ako su davaoca izdržavanja nasledila lica koja nisu njegov bračni drug ili njegovi potomci, ugovor po zakonu prestaje, ali ti naslednici mogu preuzeti obaveze, s tim što tada oni treba sa primaocem izdržavanja da zaključe novi ugovor s obzirom na to da je smrću davaoca izdržavanja *ex lege* prestalo dejstvo ranijeg ugovora. U situaciji kada bračni drug i potomci davaoca

[508] Videti Presudu Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(2) od 15. avgusta 2013. godine.
[509] Arsić, J., Stanivuk, B. (2019). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju i prava naslednika: u raskoraku između zakona i prakse, op. cit., str. 155.
[510] Više u: Vukotić, M. (2021). Pravne posledice smrti davaoca izdržavanja. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 69, br. 1, str. 193–215.
[511] Videti član 204., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

izdržavanja nisu u stanju da preuzmu ugovorne obaveze, mogu zahtevati naknadu od primaoca (član 205., stav. 1. Zakona o nasleđivanju), s tim što će sud tu naknadu odrediti po slobodnoj oceni ceneći imovno stanje primaoca izdržavanja i onih koji su bili ovlašćeni na produženje ugovora.[512]

Trenutkom prestanka ugovora raskidom nastaje pravno dejstvo raskida i ugovornici se oslobađaju svojih ugovornih obaveza. Član 201. Zakona o nasleđivanju određuje posledice raskida ugovora: "Kad sud izrekne raskid, primalac izdržavanja dužan je dati naknadu za primljena davanja i usluge (stav 2) i ako je do raskida došlo zbog krivice jedne strane, druga strana ima pravo na pravičnu naknadu (stav 3).

2.2.11. Posledice raskida ugovora

1. Naknada troškova izdržavanja

Dejstvo raskida ugovora o doživotnom izdržavanju je retroaktivno (ex tunc), te se smatra kao da ugovora nije ni bilo i takav ugovor prestaje ne samo za budućnost već i za prošlost. Stoga se obe ugovaračke strane razrešavaju obaveza iz raskinutog ugovora, ali zato su one, s druge strane, dužne da vrate odnosno da naknade ono što su jedna od druge primile, jer ne postoji više nikakav pravni osnov da to drže. Pri razrešenju imovinskih odnosa nakon raskida ugovora o doživotnom izdržavanju sud treba da ustanovi vrednost ugovorene imovine, vrednost izvršenih davanja davaoca izdržavanja, odnosno vrednost koristi koju je on sam imao od primaoca izdržavanja, da bi se zatim i bez obzira na neku konkretnu vrednost rada davaoca izdržavanja sve te vrednosti stavile u određeni odnos i zaključilo da li postoji i u kojoj meri neki aktivni saldo u korist tužioca. Pri tome treba imati u vidu i činjenicu da li je primalac izdržavanja neke od svojih potreba zadvoljio prihodom od svoje imovine, pa za toliko umanjiti potraživanje davaoca izdržavanja. Ima sudskih odluka koje stoje na stanovištu da treba umanjiti obavezu davaoca izdržavanja i za vrednost poklona koje mu je primalac izdržavanja učinio, bez obzira na to da li je to za vreme trajanja ugovora ili pošto je ugovor raskinut. Naknada za dato izdržavanje može se tražiti od primaoca izdržavanja ili njegovih naslednika, do visine nasleđene imovine, ali ne i od lica koje je imovinu

[512] Videti član 205., stav 1. Ibidem.

steklo po osnovu kasnijeg ugovora o doživotnom izdržavanju.[513] Kad je ugovor o doživotnom izdržavanju raskinut, onda međusobna prava na naknadu počinju da zastarevaju od trenutka raskida ugovora.

2. Naknada štete zbog raskida ugovora

Pored prava na povraćaj datog, ugovarači kao posledicu raskida ugovora, mogu imati i pravo na naknadu štete, pod uslovom da postoji krivica jedne ugovorne strane za poremećaj odnosa koji su uslovili raskid. Ako postoji obostrana krivica za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju, nijedna od ugovornih strana ne može tražiti naknadu štete zbog neispunjenja ugovora.[514] Zakon ne govori o kakvoj je šteti reč, ali se, u svakom slučaju, radi o materijalnoj šteti, a što se tiče repariranja štete ugovarača poverioca treba staviti u isti imovinski položaj u kome bi se nalazio da mu je ugovorna obaveza uredno izvršena. Pošto je ugovor raskinut krivicom primaoca izdržavanja, davalac izdržavanja može tražiti naknadu štete u visini vrednosti rada i davanja koja je on po ugovoru vršio, iako od toga nije unapređena imovina primaoca izdržavanja. U pogledu zastarevanja takve naknade, važi pravilo da ona zatareva u roku u kome zastarevaju obaveze iz ugovora, a ne i u kraćem roku.

2.2.12. Poništenje i ništavost ugovora

Stupajući u ugovorni odnos povodom ugovora o doživotnom izdržavanju ugovarači žele da ugovor proizvede pravno dejstvo. Pravno dejstvo ugovora biće ostvareno smrću primaoca izdržavanja, kada ugovor i prestaje, a davalac izdržavanja preuzima imovinu koja je bila predmet ugovora. Imovinska prava primaoca izdržavanja ne prelaze na njegove naslednike. Ugovor o doživotnom izdržavanju, kao i svaki drugi ugovor građanskog prava, može biti nevažeći, kako iz razloga predviđenih u Zakonu o nasleđivanju, tako i iz razloga predviđenim ZOO.

1. Poništenje iz razloga predviđenih Zakonom o nasleđivanju. Prema Zakonu o nasleđivanju, ugovor o doživotnom izdržavanju ništav je:

a) ako nije poštovana forma za njegovo zaključenje,[515]

[513] "Davalac izdržavanja ne odgovara ranijem davaocu izdržavanja za naknadu izdataka učinjenih za izdržavanje umrlog primaoca izdržavanja, koji je između ranijeg davaoca izdržavanja i primaoca izdržavanja bio zaključen pa potom raskinut." Odluka Vrhovnog suda Srbije, Gž. 2683/63.

[514] Videti član 262. ZOO, op. cit.

[515] Videti član 195. stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

b) u slučaju kada je davalac izdržavanja fizičko ili pravno lice koje se u okviru svog zanimanja, odnosno delatnosti i stara o primaocu izdržavanja (medicinsko osoblje, bolnice, različite agencije i slično), ako prethodno za ugovor nije dobijena saglasnost nadležnog organa starateljstva[516] i
c) kada zahtev za poništenje mogu staviti naslednici ako zbog bolesti ili starosti primaoca izdržavanja ugovor nije predstavljao nikakvu neizvesnost za davaoca izdržavanja.[517]

A) Poništaj zbog nepoštovanja forme

Za punovažnost ugovora o doživotnom izdržavanju koji je predviđen u članu 194. Zakona o nasleđivanju potrebno je ispunjenje strogo zakonom propisane forme koja se sastoji od dva elementa: mora biti zaključen u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave, koja podrazumeva određeni redosled radnji prilikom potvrđivanja (solemnizacije) ugovora, koje se ogledaju u upozorenju javnog beležnika da imovina koja je predmet ugovora ne ulazi u zaostavštinu primaoca izdržavanja i da se njome ne mogu namiriti njegovi nužni naslednici, o čemu stavlja napomenu u klauzuli o potvrđivanju. Forma kod ovog ugovora je bitan sastojak ugovora (forma *ad solemnitatem*). To važi i za kasnije izmene. Ugovor koji nije zaključen u zakonom određenoj formi je ništav. Na ništavost zbog neispunjenja forme može se pozvati svako zainteresovano lice, bez obzira na protek vremena.

B) Poseban slučaj ništavosti

Članom 196. Zakona o nasleđivanju propisana je ništavost ugovora o doživotnom izdržavanju u kome je davalac izdržavanja fizičko ili pravno lice koje se u okviru svog zanimanja, odnosno delatnosti stara o primaocu izdržavanja (medicinsko osoblje, bolnice, različite agencije i sl.) ako prethodno za ugovor nije pribavljena saglasnost nadležnog organa starateljstva.

C) Poništaj ugovora usled odsustva aleatornosti

Odredbom člana 203., stav 1. Zakona o nasleđivanju predviđeno je pravo zakonskih naslednika primaoca izdržavanja da traže poništaj ugovora o doživotnom izdržavanju ako zbog bolesti ili starosti primaoca izdržavanja

[516] Videti član 196. Ibidem.
[517] Videti član 203. Ibidem.

ugovor nije predstavljao nikakvu neizvesnost za davaoca izdržavanja. Ova odredba sankcioniše nesavesnost i nemoralnost davaoca izdržavanja prilikom zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju utoliko što ovlašćuje sud da može poništiti ugovor o doživotnom izdržavanju ako je činjenica izvesne smrti primaoca izdržavanja u kratkom roku bila **motiv i osnov** za zaključenje ugovora na strani davaoca izdržavanja. Ništavost ugovora posledica je i ***odsustva neizvesnosti*** zbog čega zaključeni ugovor nema bitno obeležje ovog ugovora – ***aleatornost.***

Neizvesnosti nema u situaciji kada se ugovor zaključuje sa primaocem izdržavanja koji je u takvom zdravstvenom stanju ili godina starosti, kada se očekuje njegova smrt u relativno kratkom vremenu. Davalac izdržavanja u odnosu na ovakvog primaoca izdržavanja i nije prihvatio obavezu stvarnog izdržavanja. Kada se ima u vidu svrha zaključenja ovog ugovora (izdržavanje davaoca izdržavanja ili po njegovom), tada se i ne radi o ugovoru o doživotnom izdržavanju. Takav ugovor suprotan je dobrim običajima i načelu savesnosti i poštenja, jer je zaključen radi iskorišćavanja tuđe nevolje u cilju postizanja nesrazmerne imovinske koristi. Moglo bi se reći da je kod zaključenja ovakvog ugovora davalac izdržavanja vršio i zloupotrebu prava, jer je ugovor zaključen protivno cilju radi koga je zakonom ustanovljen. Odsustva neizvesnosti o trajanju ugovora o doživotnom izdržavanju zbog starosti primaoca izdržavanja mora biti svestan samo davalac izdržavanja, i to u vreme zaključenja ugovora, jer je samo u tom slučaju ostvaren razlog za poništaj ugovora po ovom osnovu. Neće biti ništav ugovor o doživotnom izdržavanju iako je zaključen kratko vreme pre smrti primaoca izdržavanja, ako davalac izdržavanja nije bio svestan da zbog prirode bolesti predstoji skora smrt primaoca izdržavanja. Samo činjenica što je primalac izdržavanja star čovek i što je nakon sklapanja ugovora umro, ne bi sama za sebe bila dovoljna da se zaključi da je ugovor sklopljen protivno moralu i dobrim običajima. Najčešće se takvi ugovori sklapaju upravo sa starijim ljudima, te bi za pitanje da li je doista povređen dobar običaj i poštenje trebalo ocenjivati motive koji su doveli do sklapanja takvog ugovora. Kod ugovora o doživotnom izdržavanju su, u manjoj ili većoj meri, sadržani elementi aleatornosti, jer je nemoguće unapred predvideti koliko će dugo trajati izdržavanje i kolike će biti potrebe izdržavanog. Ako on umre ranije nego što se očekivalo, davalac izdržavanja će imati veću korist od tog pravnog posla i obrnuto. Aleatornost postoji samo na strani davaoca izdržavanja. Aleatornost se odnosi na budući neizvestan događaj – dužinu života primaoca izdržavanja zbog koje se međusobni imovinski efekti

(visina troškova i korist od predmeta ugovora koji primalac ostavlja) ne mogu unapred odrediti. Aleatornost ugovora o doživotnom izdržavanju ne procenjuje se samo prema vremenskom razmaku između zaključenja ugovora i smrti primaoca izdržavanja, već prema svim okolnostima slučaja. U situaciji kad bi se (usled bolesti, prema medicinskom nalazu) unapred znalo da će davalac izdržavanja uskoro umreti, nestala bi aleatornost. Ta okolnost dovodi u pitanje i pravnu valjanost tog ugovora. Moguća je situacija da davalac izdržavanja zna da je izvesna smrt primaoca izdržavanja u kratkom roku po zaključenju ugovora, ali da je u tom kratkom periodu izdržavanja postignuta srazmera primanja i davanja po osnovu ugovora, pa ugovor neće poništiti. U sporu pred sudom, potrebno je sa jednakom pažnjom utvrditi objektivne i subjektivne činjenice. Objektivne činjenice su one koje se tiču svesti davaoca izdržavanja u pogledu trajanja ugovora i nesrazmernoj imovinskoj koristi, starosti primaoca izdržavanja, a subjektivne su ponašanje davaoca izdržavanja, tj. da li je njegovo ponašanje moralno ili nemoralno. Dakle, svest i znanje o bliskoj smrti i trajanju ugovora, starosti primaoca izdržavanja i nesrazmernoj imovinskoj koristi kao i izigravanju naslednih prava naslednika predstavljaju objektivno-subjektivne činjenice od čijeg utvrđenja zavisi sudbina osporenog ugovora. Pravo naslednika primaoca izdržavanja da traže poništaj ugovora iz navednih razloga ništavosti, vezano je za rok od godinu dana, od dana saznanja za ugovor, kao subjektivni rok, i tri godine od smrti primaoca izdržavanja, kao objektivni rok, s tim što subjektivni rok od godinu dana ne može početi da teče pre smrti primaoca izdržavanja.[518] Ukoliko zakonski naslednici ne traže poništaj ovakvog ugovora u navedenim rokovima, koji su prekluzivne prirode, ugovor će sa protekom rokova konvalidirati. Kod pobijanja ugovora o doživotnom izdržavanju posle smrti primaoca izdržavanja, tužena strana je davalac izdržavanja, dok sve ostale naslednike i zainteresovana lica može okupiti tužilačka strana. Njih u procesnu zajednicu aktivnih suparničara ne povezuje nedeljiv pravni odnos, pa zato nju ne moraju činiti svi naslednici, već samo oni koji podnesu tužbu. Prema njima, spor se zaista može rešiti samo na jednak način, ali oni nisu nužni već voljni jedinstveni suparničari.[519] Stoga, nije nužno da naslednik koji nije u ulozi tužioca bude obuhvaćena parnicom koju je poveo neki od naslednika. Postoji mogućnost da se izostala naslednica pridruži

[518] Videti član 203., stav 2. i 3. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[519] Videti član 210. Zakona o parničnom postupku, op. cit.

tužiocima.[520] Ako se na strani naslednika kao tužilaca pojavljuje više lica, oni nisu nužni suparničari nego voljni i jedinstveni suparničari.

D) Ništavost ugovora kada je zaključen u cilju izigravanja prava budućih naslednika – nedopuštena pobuda

Pobude iz kojih je ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen ne utiču na njegovu punovažnost. Ali ako je nedopuštena pobuda bitno uticala na odluku jednog ugovarača da zaključi ugovor i ako je to drugi ugovarač znao, ili je morao znati, ugovor će biti bez dejstva. Ukoliko je potreba za izdržavanjem kod primaoca izdržavanja bila odlučujuća za zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju, istovremeno postojanje i nedopuštenih pobuda ne utiče na punovažnost ugovora. Praksa beleži slučajeve kada je zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju motivisano jedino time da se izigraju prava budućih zakonskih naslednika primaoca izdržavanja. Takvim ugovorom se i ne želi da on proizvede dejstva ugovora o doživotnom izdržavanju, već da se izvrši privilegovanje jednog od zakonskih naslednika na štetu drugih. Ovakvu nameru moguće je prepoznati po tome što primalac izdržavanja nema stvarne potrebe za zaključenjem ugovora, tačnije za doživotnim izdržavanjem. Dobrog je materijalnog stanja, zdrav i slično, a zaključuje ga sa licem koje mu to izdržavanje ne može pružiti zbog godina starosti, nemanja materijalnih sredstava ili zdravstvenog stanja i sl. Tužbom zakonskih naslednika ide se za tim da se imovina koja je bila predmet ugovora nađe u ostavini pokojnika primaoca izdržavanja. Takav ugovor, naime, bio bi protivan duhu Zakona o nasleđivanju i moralu i, kao takav, ne bi mogao da proizvede pravno dejstvo. Pobuda kojom se ostavilac rukovodio nedopuštena je. Radi se o apsolutno ništavom ugovoru o doživotnom izdržavanju i njegovo poništenje može se tražiti pozivom na odredbe ZOO.[521]

3. Poništaj ugovora na osnovu odredbi Zakona o obligacionim odnosima

Prema ZOO ugovor o doživotnom izdržavanju bio bi apsolutno ništav, ako je protivan prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima,[522] kao i u drugim slučajevima predviđenim u ZOO. To su npr. slučajevi kada

[520] Videti član 205. Ibidem,
[521] Videti član 53. stav 2. ZOO, op. cit.
[522] Videti član 103. Ibidem.

je predmet obaveze nemoguć, nedopušten ili neodrediv iz člana 47. Zakona; ako osnov ne postoji ili je nedopušten iz člana 52. Zakona; zbog nesporazuma iz člana 63. Zakona; postojanje uslova (odložnog ili raskidnog) koji su protivni prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima iz člana 75. Zakona, u slučaju da je ugovor zaključen od strane potpuno poslovno nesposobnog lica iz člana 56. Zakona. Kad je u pitanju ugovarač koji zbog ozbiljnosti zdravstvenih poremećaja nije sposoban za rasuđivanje, odnosno nije sposoban da upravlja svojim postupcima i voljom u vreme zaključenja ugovora – bez obzira na to što mu nije oduzeta poslovna sposobnost u za to predviđenom postupku. U prvom redu, posledica ništavosti ugovora o doživotnom izdržavanju je restitucija – povraćaj onoga što je u izvršenju ništavog ugovora dato. Član 104. ZOO predviđa da u slučaju ništavosti ugovora, svaka ugovorna strana dužna je da vrati drugoj sve što je primila po osnovu takvog ugovora, a ako to nije moguće, ili ako se priroda onoga što je ispunjeno protivi vraćanju, ima se dati odgovarajuća naknada u novcu, prema cenama u vreme donošenja sudske odluke, ukoliko zakon ne određuje nešto drugo. Međutim, ako je ugovor ništav zbog toga što je po svojoj sadržini ili cilju protivan javnom poretku, prinudnim propisima i dobrim običajima, Zakon predviđa da u tom slučaju sud može odbiti, u celini ili delimično zahtev nesavesne strane za vraćanje onoga što je drugoj stranci dala, a može i odlučiti da druga strana ono što je primila po osnovu zabranjenog ugovora preda opštini na čijoj teritoriji ona ima sedište, odnosno prebivalište, ili boravište. Istovremeno, u članu 108. istog Zakona određeno je da je ugovarač koji je kriv za zaključenje ništavog ugovora odgovoran svome saugovaraču za štetu koju trpi zbog ništavosti ugovora, ako ovaj nije znao ili prema okolnostima nije morao znati za postojanje uzroka ništavosti. Na ništavost, sud pazi po službenoj dužnosti i na nju se može pozvati svako zainteresovano lice, a pravo na isticanje ništavosti se ne gasi.[523] Obaveza suda da na ništavost ugovora pazi po službenoj dužnosti propisana je i u članu 3., stav 3. Zakona o parničnom postupku. Isticanje ništavosti pred sudom može biti učinjeno tužbom kojom se traži utvrđivanje ništavosti i vraćanje onoga što je u izvršenju ništavog ugovora dato ili se zahteva šteta povodom zaključenja ništavog ugovora, a tužena strana može istaći prigovor povodom zahteva tužbe kojom se traži izvršenje ugovora ili ostvarenje nekih prava po osnovu takvog ugovora. Ugovor je rušljiv kada

[523] Videti članove 109. i 110. ZOO, op. cit.

je pri njegovom zaključenju bilo mana u pogledu volje ugovornika.[524] Rušljivi ugovori proizvode pravna dejstva ali mogu biti poništeni u predviđenom roku na zahtev zakonom određenih lica i to zbog nedostataka kojima se u prvom redu vređaju pojedinačni interesi. Otuda se na rušljivost ugovora mogu pozivati samo pravno zainteresovana lica, a ne i sudovi po službenoj dužnosti. Prema članu 117. ZOO, tužba za poništenje rušljivog ugovora može se podići samo u zakonom predviđenom roku čija dužina zavisi od konkretnog uzroka rušljivosti ugovora. Poništenje rušljivog ugovora zahteva onaj ugovornik čija volja ima nedostataka (ugovornik koji je u zabludi o bitnim svojstvima predmeta ili koji je izjavio volju pod pretnjom ili je prevaren). Univerzalni sukcesor (naslednik) može se pozivati na ništavost ugovora tek posle smrti ostavioca, s obzirom na to da univerzalni sukcesor (naslednik) ulazi u prava i obaveze ostavioca trenutkom smrti ostavioca.[525]

[524] Radi se o slučajevima kada je ugovor zaključila strana ograničeno poslovno sposobna, kad je pri njegovom zaključenju bilo mana u pogledu volje strana, kao i kad je to ZOO (članovima 60–66), ili posebnim propisom određeno.

[525] Videti odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 1557/02 od 25.06.2002. godine.

Deo šesti

PRELAZAK ZAOSTAVŠTINE NA NASLEDNIKE

I OTVARANJE NASLEĐA I PRAVNI POLOŽAJ NASLEDNIKA

Smrću lica gase se svi građanskopravni odnosi u kojima je to lice bilo subjekat i titular prava. Isto tako, smrću fizičkog lica, odnosno proglašenjem nestalog lica za umrlo, otvara se nasleđe. Nasleđivanje ima za cilj da da sve ono što je u trenutku smrti pripadalo ostaviocu pređe osnovom načela univerzalne sukcesije na naslednike. Suština ovog načela je u tome da naslednik ili sanaslednici, ukoliko ih je više, stupe u sva prava i obaveze ostavioca. Time se na najlakši način bez krize društvenih i pravnih odnosa vrši prenos prava i obaveza na druga lica koja za to imaju pravni osnov. Pored toga, naslednik stiče sva prava i obaveze ostavioca koje su podobne za prenos, tako da one po kvalitetu i kvantitetu ostaju iste. Npr. pravo svojine iza ostavioca nasleđuje naslednik i postaje titular prava svojine umesto ostavioca, ako je ostavilac bio poverilac i naslednik postaje poverilac i obrnuto, ako je bio dužnik, i naslednik će biti osnovom nasleđivanja dužnik. Sva prava i obaveze otvaranjem nasleđa prelaze na naslednike *ipso jure* neposredno, bez ikakvih posrednika. Da bi došlo do otvaranja nasleđa potrebno je dokazati činjenicu smrti nekog lica. Činjenica smrti dokazuje se javnom ispravom – izvodom iz matične knjige umrlih. Nasleđe se u slučaju proglašenja nestalog lica za umrlo otvara danom koji je u rešenju o proglašenju lica za umrlo označen kao dan smrti, a ako dan u rešenju nije označen, danom otvaranja nasleđa smatra se prvi dan po isteku zakonom utvrđenih rokova. Rokovi koji po zakonu počinju da teku od dana otvaranja nasleđa teku od dana pravosnažnosti rešenja o proglašenju lica za umrlo.[526]

1.1. Sticanje nasledstva

Sva lica koja imaju neko pravo iz zaostavštine (naslednik, legatar i dr.) stiču to pravo trenutkom delacije. Naslednik svoje subjektivno nasledno pravo stiče po sili zakona i nije potrebno u tom trenutku postojanje njegove nasledničke izjave kojom bi se prihvatio nasledstva. Zakon presumira njegovu volju u pogledu nasleđivanja, s tim što naslednik ima pravo da odluči o tome da li će se i prihvatiti nasleđivanja u konkretnom slučaju davanjem nasledničke izjave u kasnijoj fazi ostavinskog postupka. Zakon

[526] Videti član 57. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

o osnovama svojinskopravnih odnosa, dopunjujući norme Zakona o nasleđivanju, članom 20., stav 1.odredio je: "Pravo svojine stiče se po samom zakonu, pravnim poslom i nasleđivanjem." Dalje u istom zakonu nalazimo: "Pravo svojine na stvar stiče se nasleđivanjem u trenutku otvaranja nasleđa na imovini umrlog ako zakonom nije drugačije određeno." [527] I ZOO uredio je pitanje prestanka obaveza, odnosno njihovog pralaska na naslednike nakon smrti nekog lica. Odredba ZOO propisuje: "Smrću dužnika ili poverioca prestaje obaveza samo ako je nastala s obzirom na lične osobine koje od ugovornih strana ili lične sposobnosti dužnika."[528] U praksi, to znači da u najvećem broju slučajeva nakon smrti ostavioca dolazi do prelaska kako prava tako i obaveza na njegove naslednike i legatare. Prema zakonu, "Naslednik postaje držalac u trenutku smrti ostavioca, bez obzira na to kada je stekao faktičku vlast nad stvari."[529] Pri tom, smatra se da je naslednik savestan držalac od trenutka otvaranja nasleđa i u slučaju kada je ostavilac bio nesavestan držalac, a naslednik to nije znao niti je mogao znati. Vreme za održaj počinje da teče od trenutka otvaranja nasleđa.

1.2. Nasledničkа zajednica

Trenutkom smrti ostavioca skup svih univerzalnih naslednika bez obzira na osnov nasleđivanja nazivamo nasledničkom zajednicom. Svi oni osnovom zakona postali su naslednici trenutkom smrti ostavioca. Možemo je i nazvati i zajednicom dobara koja nastaje među naslednicima na zajednički nasleđenoj imovini. Ona postoji kako i sam naziv kaže samo između naslednika, ne i između naslednika i drugih korisnika zaostavštine npr. legatar, korisnika naloga, poverioca. "Do deobe, naslednici zajednički upravljaju i raspolažu nasledstvom."[530] Pri tom, njihovo pravo na deobu nasledstva ne može se ugovorom ograničiti niti isključiti. Pravo na deobu ne zastareva. Nakon formiranja nasledničke zajednice pa sve do deobe nasledstva među naslednicima, osnovom rešenja o nasleđivanju, postoje dve faze. Prva, u kojoj naslednici zajednički i faktično upravljaju nasleđem, koje očekuju i koju nazivamo nasledničkom zajednicom u užem smislu. Tu fazu karakteriše i neizvesnost naslednika u pogledu veličine

[527] Videti član 36. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa, op. cit.
[528] Videti član 359. ZOO, op. cit.
[529] Videti član 73. Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa, op. cit.
[530] Član 229., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

naslednog dela svakog od njih. Druga faza nastaje donošenjem pravosnažnog rešenja o nasleđivanju od strane ostavinskog suda kojim se određuje veličina naslednog dela svakog od naslednika. Naslednička zajednica u drugoj fazi koju nazivamo i naslednička zajednica u širem smislu, traje do fizičke deobe nasledstva između sanaslednika. U toj fazi nasledničke zajednice, u pravnom smislu, govorimo o suvlasništvu među naslednicima. Zakon je predvideo da sanaslednici do deobe zajednički i sporazumno upravljaju nasledstvom. U ovoj prvoj fazi, ne može se tražiti deoba zaostavštine iz prostog razloga što naslednicima nije određen njihov nasledni deo.[531] Ukoliko o načinu upravljanja nasledstvom ne postoji saglasnost među naslednicima, oni imaju pravo da zatraže od suda da postavi upravitelja zaostavštine. Postupak za određivanje upravitelja nasleđa je vanparnični postupak u kome vanparnični sud sadejstvuje u cilju uređivanja onih odnosa u nasledničkoj zajednici koja se tiču upravljanja nasledstvom. Ovaj postupak može da se vodi kao samostalni vanpranični postupak, ili da se kao incidentni adhezioni postupak, pridruženo vodi uz postupak za raspravljane zaostavštine ako potreba za postavljanjem upravitelja nasledstva nastane u toku ostavinskog postupka. Adhezioni postupak u kome treba da se odluči o imenovanju upravitelja nasledstva najčešće se pokreće kada ostavinski postupak predugo traje, usled različitih okolnosti. Inače postupak se pokreće kod nadležnog vanparničnog suda. Za njegovo sprovođenje nadležan je sud na čijem se području nalazi zaostavština. Ukoliko se zaostavština nalazi na području više sudova mesno je nadležan svaki od tih sudova, a predlagač može da izvrši izbor, kojem će od njih podneti predlog.[532] Pre postavljanja upravitelja zaostavštine, sud će ukoliko je to moguće, svakom nasledniku dati deo zaostavštine na upravljanje do deobe zaostavštine. Ukoliko je ostavilac u zaveštanju odredio izvršioca zaveštanja, onda će to lice upravljati i starati se o zaostavštini do njene deobe na zaveštajne naslednike. Upravitelj zaostavštine imenovan od strane suda ima pravo raspolaganja stvarima i pravima iz zaostavštine radi isplate troškova ili

[531] Više o nasledničkoj zajednici videti u: Stojanović, N. (2009). Naslednička zajednica, Niš: Pravni fakultet, Centar za publikacije; Babić, I. (2018). Naslednička zajednica i prenos (ustupanje) naslednog dela, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka : naučno-stručni časopis iz oblasti pravnih nauka*, vol. 8, br. 8, str. 56–71.

[532] Stanković, G., Trgovčević Prokić, M. (2016). Upravitelj nasledstva u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije str. 309.

otklanjanja i sprečavanja nastanka štete na zaostavštini do njene deobe. Za upravitelja zaostavštine, sud može postaviti treće lice, ali može postaviti i nekog od naslednika. Važno je navesti da nadležni vanparnični sud kod koga je pokrenut ovaj postupak može da poveri njegovo sprovođenje javnom beležniku. Ako je u skladu sa odredbama Zakona o vanparničnom postupku i Uputstvom za sprovođenje članova 30a i 110a Zakona o vanparničnom postupku i člana 98 Zakona o javnom beležništvu, [533] sprovođenje konkretnog prvostepenog ostavinskog postupka povereno javnom beležniku, onda će on biti nadležan i da sprovede incidentni adhezioni postupak u kome će odlučiti o imenovanju upravitelja nasledstva, na predlog učesnika ili po službenoj dužnosti ukoliko postoji potreba da se na taj način zaštite interesi naslednika.[534]

1.2.1. Pravo naslednika da raspolažu svojim delom

Ukoliko je to moguće, svaki sanaslednik ima pravo da upravlja i raspolaže svojim naslednim delom i pre fizičke deobe. Naime, svaki naslednik može pre deobe svoj nasledni deo, potpuno ili delimično preneti samo na sanaslednika, Ugovor o prenosu naslednog dela mora biti zaključen u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave. [535] Kad je nasledstvo među naslednicima moguće fizički odvojiti na način koji je to zaveštanjem odredio zaveštalac ili ukoliko je osnovom zakonskog nasleđivanja fizička deoba naslednog dela moguća, i pre pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju pravo nije sporno i nije ga problem i faktično sprovesti. Međutim, ukoliko se radi o raspolaganju idealnim delom iz nasledničke zajednice u smislu otuđenja ili prenosa svog naslednog dela pre deobe, naslednik to može učiniti putem obligacionog ugovora, s tim što se ugovor može sklopiti samo između sanaslednika. “Drugim rečima, ugovor o otuđenju idealnog naslednog dela može se izvršiti pre deobe,

---

[533] Pomenuto Uputstvo doneli su predsednik Vrhovnog kasacionog suda i Visokog saveta sudstva i ministar pravde Republike Srbije 13. maja 2016. godine. Nime je predviđeno poveravanje ostavinskog postupka javnim beležnicima u cilju dejudicijalizacije sudske vlasti i rasterećenje vanparničnih sudova u cilju poboljšanje njihove efikasnosti. Uputstvo za sprovođenje članova 30a i 110a Zakona o vanparničnom postupku i člana 98 Zakona o javnom beležništvu, dostupno je na: https://vss.sud.rs/sites/default/files/attachments/Uputstvo%20za%20sprovodjenje%20Zakon%20o%20vanparnicnom%20postupku.pdf

[534] Više u: Stanković, G., Trgovčević Prokić, M. (2016). Upravitelj nasledstva, op. cit., str. 310–315.

[535] Član 231., stav 2. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

odnosno pre razvrgnuća nasledničke zajednice samo ako je zaključen između sanaslednika, dakle između lica iz nasledničke zajednice."[536] Ukoliko bi sanaslednik želeo da otuđi svoj naslednički deo pre deobe nekom trećem licu, takav ugovor ne bi mogao da se izvrši pre deobe nasledstva. S druge strane svaki sanaslednik može zaključiti sa trećim licem bilo koji ugovor obligacionog prava o ustupanju (razmeni, prodaji, itd.) svog naslednog dela. Na taj ugovor primenjuju se odgovarajuća pravila koja su određena ZOO i drugim zakonima. Do deobe zaostavštine, taj ugovor proizvodi obligacionopravno dejstvo, a teće lice, kao ugovorna strana, nije ovlašćeno da pre deobe, umesto sanaslednika (koji mu ustupa deo), zahteva deobu i predaju tog dela. Ipak, takav ugovor obavezuje naslednika, da posle izvršene deobe preda svoj nasledni deo drugoj ugovornoj strani. Ukoliko naslednik to ne učini svojom krivicom ili zbog toga što mu ustupljeni deo nije realno pripao prilikom deobe, druga ugovorna strana (treće lice) ovlašćena je da raskine ugovor i zahteva naknadu štete.[537]

1.2.2. Postupak sa zaostavštinom ako su naslednici nepoznati

U slučaju da sudu nije poznato da li iza ostavioca postoje naslednici, sud će pozvati oglasom lica koja se smatraju naslednicima po zakonom utvrđenom osnovu da se prijave sudu. Rok za prijavu iznosi godinu dana od dana objave oglasa. Smatra se da sudu nije poznato da li postoje naslednici u konkretnom slučaju ako se iz smrtovnice i izjava zainteresovanih lica nije moglo utvrditi da je ostavilac bio oženjen i da je imao decu ili da naslednici postoje ali sudu nije poznato njihovo mesto prebivališta, odnosno boravišta. Sud će oglas objaviti samo u slučaju da postoji zaostavština iza ostavioca, bilo pokretna bilo nepokretna. Ako prema podacima iz smrtovnice umrlo lice nije ostavilo nikakvu imovinu, ostavinski sud će obustaviti raspravljanje zaostavštine.[538] Oglas se objavljuje u Službenom glasniku Republike Srbije i na drugi prikladan način ako sud oceni da je to potrebno i svrsishodno. Ukoliko postoje indicije da se potencijalni naslednik nalazi u inostranstvu sud može oglas objaviti i u odgovarajućem sredstvu javnog informisanja zemlje u kojoj se pretpostavlja da naslednik boravi. Ukoliko se naslednik ne prijavi u roku

[536] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 367.
[537] Videti članove 124–132 i 262–269. ZOO, op. cit.
[538] Videti član 113., stav 1. Zakona o vanpraničnom postupku, op. cit.

od godinu dana od objavljenog oglasa, sud donosi rešenje kojim se zaostavština predaje na "uživanje Republici Srbiji."

1.2.3. Privremeni staralac zaostavštine

Nakon smrti ostavioca, upravljanje i staranje o njegovoj zaostavštini preuzimaju njegovi srodnici i porodica sa kojom je živeo. Dakle, u najčešćem broju slučajeva nakon smrti nekog lica brigu o njegovoj imovini preuzimaju uglavnom naslednici koji će to u pravom smislu reči i postati nakon provedenog ostavinskog postupka. Međutim, moguće su i određene situacije u kojima iza ostavioca nema nikoga ko bi se na pravi način starao o zaostavštini do prelaska zaostavštine na naslednike ukoliko ih uopšte ima.

Ostavinski sud će, nakon otvaranja ostavinskog postupka, imenovati privremenog staraoca zaostavštine onda:

1. **kada sud nema saznanja o potencijalnim naslednicima ostavioca,**
2. **kada je nepoznato boravište ili prebivalište naslednika,**
3. **kada ne postoji među sanaseldnicima sporazum o upravljanju nasleđem a sud nije postavio upravitelja zaostavštine iz redova sanaslednika,**
4. **kada ostavilac nije imenovao zaveštanjem izvršioca zaveštanja,**
5. **kada su poverioci ostavioca zahtevali odvajanje zaostavštine i**
6. **u drugim slučajevima kada sud oceni da je to svrsishodno.**

Privremenog staraoca zaostavštine postavlja sud po službenoj dužnosti, a može se postaviti i na zahtev ostaviočevih poverilaca, legatara ili na zahtev korisnika naloga. Sam naziv *privremeni* proizilazi iz razloga što se poslovi starateljstva odvijaju preko staratelja osnovom Porodičnog zakona.[539] Tako ostavinski sud ima pravo da postavi privremenog staraoca zaostavštine, s tim što o tome mora obavestiti organ starateljstva koji može postaviti drugog staratelja. Ako ga ne promeni organ starateljstva prema privremenom staratelju ima ista prava i obaveze kao da ga je i sam postavio. Privremeni staratelj zaostavštine u ime naslednika ima ovlašćenje da tuži, naplaćuje potraživanja, isplaćuje dugove i legate. Ovlašćen je da preduzima sve pravne poslove u okviru redovnog poslovanja i upravljanja imovinom. U okviru prava na zastupanje

[539] Videti član 12., a u vezi sa članom 132. Porodičnog zakona, op. cit.

naslednika privremeni staratelj zaostavštine ne može se odreći prava na nasledstvo ili prava na legat bez odobrenja organa starateljstva.

1.3. Naslednička izjava

Smrću ostavioca, zaostavština prelazi osnovom zakona na naslednike. Sama izjava o prihvatanju nasledstva od strane naslednika ima deklaratorni značaj. "Davanjem izjave o prijemu nasleđa, naslednik se odriče korišćenja pravne moći odricanja od nasleđa."[540] Da bi izjava o prihvatu ili odricanju od nasleđa bila punovažna, potrebno je da sud otvori nasleđe. Izjava o odricanju od neotvorenog nasleđa ništava je. Ništavost nastaje po samom zakonu i nije potrebno podnositi tužbu radi ništavosti. Naslednik se može odreći nasleđa izjavom pred sudom do okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine. Naslednik se može odreći nasleđa samo u svoje ime. U slučaju da se odrekao nasleđa, smatra se da naslednik nikada nije ni bio naslednik. Naslednik koji se prećutno ili izričito prihvatio nasleđa koje još nije otvoreno, ne može se tog nasleđa kasnije izjavom odreći. Isto je i sa prećutnim ili izričitim prihvatanjem otvorenog nasleđa.[541] Ukoliko se naslednik do okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine nasledstva ne odrekne, smatraće se da se nasleđa primio. Ukoliko je raspolagao zaostavštinom ostavioca ili njezinim delom, takođe će se smatrati da se primio nasleđa.[542] Da bi izjava o odricanju ili prihvatu nasleđa bila punovažna, potrebno je da prilikom davanja same izjave ne postoji neki uslov ili rok. Odricanje od nasleđa ne može biti delimično. Jednom data izjava o odricanju od nasleđa neopoziva je. Ukoliko je izjava o odricanju od nasleđa data usled mana volje u smislu prinude, pretnje, prevare odnosno zablude naslednik ima pravo zahtevati poništaj izjave o odricanju od nasleđa. Pravo na poništaj izjave o odricanju od nasleđa gasi se protekom roka od godinu dana od dana od saznanja za razloge rušljivosti, odnosno od prestanka prinude (subjektivni rok). U svakom slučaju, pravo poništenja date izjave o odricanju od nasleđa zastareva protekom roka od tri godine od dana davanja izjave (objektivni

[540] Babić, I. (2008). Nasledno pravo, op. cit., str. 179.
[541] Videti članove 217. i 218. Zakona o nasleđivanju, op. cit.
[542] U odnosu na raspolaganje zaostavštinom ili njenim delom, zakonodavac je napravio razliku ukoliko se radi o očuvanju zaostavštine. Pri tom, sve mere koje su privremenog karaktera i koje su usmerene na očuvanje zaostavštine ne smatraju se prijemom nasleđa. Videti član 219., stav 3. Ibidem.

rok).[543] U slučaju da naslednik umre pre okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine, a ne odrekne se nasleđa, pravo odricanja, prema **pravilu nasledničke transmisije**, prelazi na njegove naslednike. Da bi do transmisije zaista i došlo, nužno je da se ispune kumulativno postavljene pretpostavke iz zakona:

1. **da je naslednik umro pre okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine,**
2. **da nije dao nasledničku izjavu,**
3. **da iza umrlog naslednika postoje živi zakonski naslednici uvažavajući i presumciju u vezi sa nasciturusom i**
4. **da umrli naslednik nije nedostojan za nasleđivanje ili da nije potpuno isključen iz prava na nužni nasledni deo.**

Naslednik pored izjave kojom se prihvata ili odriče nasleđa, može dati izjavu kojom se odriče u korist određenog naslednika. Ovom izjavom, smatra se da se naslednik prihvatio nasleđa uz istovremeno ustupanje tog nasleđa u korist određenog naslednika. U odnosu između ustupioca i lica koje je primilo ustupljeni nasledni deo, primenjuju se pravila o poklonu.[544]

1.3.1. Nezastarivost prava naslednika na nasledni deo

"Pravo naslednika da zahteva zaostavštinu ne zastareva."[545] Ovom zakonskom odredbom obuhvaćeni su svi naslednici koji se nakon otvaranja nasleđa nalaze u nasledničkoj zajednici, odnosno suvlasničkoj zajednici. Pravilo o nezastarevanju prava na zahtevanje zaostavštine postavljeno je na način da se njime ne dira u pravila o održaju, sticanju od nevlasnika i zastari potraživanja. Ranije smo konstatovali da nasledničkа zajednica nastaje u trenutku smrti ostavioca *ex lege* po sili zakona. Donošenjem rešenja o nasleđivanju od strane suda utvrđuju se nasledni delovi naslednika. Pravosnažnošću rešenja menja se i režim imovine i sanaslednici postaju suvlasnici. Stvari iz zaostavštine mogu biti u posedu

[543] Videti član 117. ZOO, op. cit.

[544] Da bi ugovor o poklonu zaista i bio realizovan u delu ustupljnog nasleđa potrebno je da i lice kome se ustupa nasleđe da svoju saglasnost na prijem ustupljenog nasleđa. Inače, interesantno je napomenuti i to da u našem pravu, ugovor o poklonu nije eksplicite uređen kao i ostali ugovori građanskog prava što ne znači da ga nije moguće tumačiti u pravu. Na njega se primenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima u delu neimenovanih ugovora i na njega se osnovom primene Zakona o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. i za vreme neprijateljske okupacije ("Sl. list FNRJ", br. 86/46) primenjuju pravila SGZ-a i to paragrafi 561. do 568.

[545] Član 221., stav 1. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

sanaslednika ili trećih lica. Ukoliko se radi o naslednicima, oni trenutkom smrti stiču pravo svojine na stvari. U tom trenutku, naslednik postaje savestan držalac stvari. Pri tom, nije značajno kada je naslednik i faktički došao u posed stvari. Između naslednika nema spora o imovinskom režimu stvari iz zaostavštine. Međutim, ukoliko su u posedu stvari treća lica, nužno je primenjivati pravila o održaju, sticanju od nevlasnika i zastari potraživanja. Držalac stvari može biti savestan ili nesavestan. Od te činjenice zavisiće i primena rokova o održaju (*usucapio*) kao načinu sticanja prava svojine državinom. Savestan i zakonit držalac pokretne stvari, na koju drugo lice ima pravo svojine, stiče pravo svojine protekom roka od tri godine. U slučaju da se radi samo o savesnom držaocu (licu koje je stvar pribavilo u dobroj veri od nevlasnika uz naknadu), za sticanje prava svojine održajem potreban je protek roka od 10 godina. Odredbe Zakona o nasleđivanju kojim je na određen način ograničeno pravo o nezastarevanju potraživanja prava na zaostavštinu, štite treća lica i njihova prava stečena primenom prava na održaj i sticanje stvari od nevlasnika i obezbeđuju primenu zakona koji regulišu oblast stvarnih prava u pogledu prava svojine i državine, odnosno primenu Zakona o obligacionim odnosima ukoliko se radi o potraživanjima kao obligacionim odnosima između sanaslednika i trećih lica.

1.4. Odgovornost naslednika i legatara za dugove ostavioca

Odgovornost univerzalnih i singularnih naslednika za dugove ostavioca sastavni je deo opšteprihvaćenog pravila o univerzalnosti nasleđivanja. Stupanje u prava umrlog lica ne bi bilo pravedno ako bi to podrazumevalo stupanje samo i isključivo u prava a ne i u obaveze umrlog lica. Pitanje odgovornosti za ostaviočeve dugove važno je i značajno pitanje naslednog prava iz nekoliko razloga. Prvi, a možda i najvažniji, jeste odnos prema poveriocima ostavioca nakon njegove smrti. I ostaviočevi naslednici imaju pravo da znaju unapred način i pravila u vezi sa obavezama ostavioca i posledicama koje obaveze proizvode u pogledu njihovog naslednog prava, a pogotovo veličine naslednog dela. Pitanje opšte pravne sigurnosti u društvu takođe je značajno prilikom regulisanja materije odgovornosti naslednika za dugove ostavioca. Trenutkom delacije, celokupna zaostavština prelazi po zakonu na njegove naslednike. To podrazumeva da u tom trenutku na naslednike prelaze sva prava i obaveze koje je ostavilac imao u trenutku smrti. "Na taj način, ostvaruje se imovinskopravni

kontinuitet putem nasleđivanja."[546] Naše pravo polazi od načela da samo univerzalni naslednici odgovaraju za ostaviočeve dugove. Za razliku od njih, singularni naslednici ne odgovaraju za dugove ostavioca osim u slučaju ako je tako određeno u zaveštanju. Obim naslednikove odgovornosti za dugove ostavioca zakonom je određen, tako da naslednik odgovara za dugove ostavioca samo do visine vrednosti nasleđene imovine.[547] Međutim, za razliku od obima odgovornosti prema našem pravu, naslednik odgovara celokupnom svojom imovinom za dugove ostavioca. Dakle, visina odgovornosti zavisi od vrednosti nasleđene imovine, ali naslednik dugove ostavioca ne namiruje iz imovine koju je nasledio već je namiruje iz sve svoje imovine. Ukoliko ima više sanaslednika univerzalnog karaktera, onda oni solidarno odgovaraju za ostaviočeve dugove. Naravno, svaki sanaslednik srazmerno odgovara uvažavajući vrednost nasleđenog dela. Da bi se stekla obaveza vraćanja ostaviočevih dugova, potrebno je da naslednik zaista to i postane. Ukoliko se do okončanja prvostepenog postupka za raspravljanje zaostavštine naslednik odrekne nasleđa davanjem negativne nasledničke izjave prestaje njegova odgovornost za vraćanje ostaviočevih dugova. U slučaju da naslednik ustupi svoj nasledni deo drugom sanasledniku, ne gasi se njegova odgovornost za ostaviočeve dugove iz razloga što se izjava o ustupanju smatra prihvatanjem naslednog dela. Ukoliko je ostavilac ostavio zaveštanje, u njemu obaveza vraćanja dugova ostavioca može biti određena drugačije od navedenih pravila koja se primenjuju u slučaju zakonskog nasleđivanja.

1.5. Odvajanje zaostavštine

Poverioci ostavioca nakon njegove smrti, u cilju zaštite svojih interesa, mogu zahtevati odvajanje zaostavštine (*separatio bonorum*) od imovine naslednika. Naime, imovina naslednika koju je imao do trenutka smrti ostavioca i nasleđena imovina spajaju se i postaju jedinstvena imovina naslednika. Kako bi sprečili da do toga zaista i dođe nakon otvaranja nasleđa: "Ostaviočevi poverioci mogu da zahtevaju da se zaostavština odvoji od imovine naslednika, tako da će se u stvari razdvojiti "stvari i prava" koja su spadala u ostaviočevu imovinu, od "stvari i prava" koje

[546] Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju, op. cit., str. 496.
[547] Videti član 222. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

poseduje njegov univerzalni sukcesor."[548] U tom slučaju, naslednik ne može raspolagati stvarima i pravima iz zaostavštine sve dok se ne naplate poverioci koji su odvajanje zahtevali, a ako je tim stvarima i pravima do odvajanja raspolagao, ta raspolaganja ostaju punovažna. Poverioci ostavioca mogu ovo pravo na odvajanje zaostavštine iskoristiti u roku od tri meseca od dana otvaranja nasleđa. Ako poverioci podnesu zahtev za odvajanje zaostavštine, mora se izvršiti popis i procena zaostavštine.[549] Prilikom popisa i procene ne može se vršiti delimičan popis i procena već se mora popisati i proceniti celokupna zaostavština ostavioca. Nakon odvajanja zaostavštine u cilju zaštite, upravljanja i potrebnih raspolaganja, sud, ukoliko postoji potreba (ako zaveštanjem nije postavljen izvršilac zaveštanja, ako nije postavljen upravitelj zaostavštine) postavlja privremenog staraoca zaostavštine. Postavljeni staralac zastupa sve naslednike u njihovo ime i za njihov račun. Ukoliko su poverioci postavili zahtev za odvajanje zaostavštine, oni gube pravo namirenja svojih prava iz imovine naslednika. Svoja prava naplatiće isključivo iz odvojene zaostavštine.

1.6. Deoba nasledstva

Deobu nasledstva mogu zahtevati samo naslednici ostavioca, ne i treća lica. Kako smo već rekli, to pravo naslednika ne zastareva. Takođe, svaki ugovor kojim se naslednik odriče da zahteva deobu ništav je. Deobu nasledstva možemo definisati kao:

> **Ovlašćenje naslednika da izjavom svoje volje okonča nasledničku zajednicu formiranu otvaranjem nasleđa iza ostavioca, na način da osnovom rešenja o nasleđivanju stekne realni deo stvari i prava iz zaostavštine.**

---

[548] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 417.

[549] Prema Zakonu o vanparničnom postupku, popis i procena imovine vrši javni beležnik i bez odluke suda ukoliko to zahtevaju naslednici i legatari. Popis i procenu imovine umrlog vrši javni beležnik, a sud donosi odluku o popisu i proceni kad to zahtevaju naslednici, legatari ili poverioci umrlog. Popis obuhvata celokupnu imovinu koja je bila u posedu umrlog u vreme smrti, imovinu koja je pripadala umrlom a koja se nalazi kod drugog lica s naznačenjem kod kog lica se nalazi ta imovina i po kom osnovu, kao i imovinu koju je držao umrli, a za koju se tvrdi da nije njegova svojina. U popisu imovine zabeležiće se potraživanja i dugovi umrlog, a posebno i neplaćeni doprinosi društvenoj zajednici. Detaljnije o popisu i proceni imovine videti u članovima 96–102. Zakona o vanpraničnom postupku, op. cit.

Deobu nasledstva može zahtevati svaki naslednik u svako doba osim u nevreme. Naslednička zajednica može se formirati samo u slučaju postojanja više naslednika. Ukoliko postoji samo jedan naslednik onda se zajednica ne formira. Nakon donošenja rešenja o nasleđivanju, svakom nasledniku pripada određeni nasledni deo iz zaostavštine. Međutim, iako je veličina naslednog dela svakog naslednika utvrđena, svi oni zajedno još uvek čine nasledničku zajednicu i svi oni su i dalje suvlasnici na zaostavštini. Da bi svaki naslednik zaista i dobio svoj nasledni deo, potrebno je izvršiti deobu naledstva. Deoba može biti izvršena vansudski sporazumno od strane svih sanaslednika ili, u slučaju spora, sanaslednici mogu zahtevati deobu putem suda. Ugovor o deobi nepokretnosti mora biti zaključen u obliku javnobeležnički potvrđene (solemnizovane) isprave.[550] Međutim, taj ugovor se ne može provesti u zemljišnom registru sve dok ne bude doneseno rešenje o nasleđivanju i bude poznato da li su ugovorne strane postali definitivni naslednici. Ukoliko sanaslednici sačine sporazum o deobi nasleđa pre donošenja rešenja o nasleđivanju, ovaj ugovor neće imati pravnu snagu pre donošenja rešenja. Razlog je jednostavan jer tek u rešenju sud utvrđuje kojim licima pripada pravo na nasleđe. Međutim, ako u postupku za raspravljanje zaostavštine svi naslednici sporazumno predlože način deobe zaostavštine, sud je u obavezi da ovakav sporazum unese u rešenje o nasleđivanju.[551] U slučaju da naslednici ne mogu postići sporazum o deobi nasledstva, sud će sprovesti sudsku deobu. Bilo koji od naslednika može podneti predlog za deobu. Njime moraju biti obuhvaćeni svi zajedničari. Ako učesnici u toku postupka postignu poravnanje o uslovima i načinu deobe, sud će poravnanje uneti u zapisnik, nastojeći da se poravnanjem urede sva sporna pitanja između zajedničara, kao i stvarna prava drugih lica na predmetima deobe i prava ostalih lica prema zajedničarima u vezi sa izvršenom deobom. Ako učesnici ne postignu sporazum o načinu deobe, sud će ih saslušati, izvešće potrebne dokaze, a kad je to potrebno i veštačenje, pa će, na osnovu rezutata celokupnog postupka, u skladu sa odgovarajućim zakonskim propisima materijalnog prava doneti rešenje o deobi, načinu deobe zajedničke stvari ili imovine, nastojeći da zadovolji opravdane interese zajedničara.[552] Ukoliko se vrši

[550] Član 93., stav 1., tač. 1 Zakona o javnom beležništvu, op. cit.
[551] Videti član 122., stav 3. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.
[552] Sadržina rešenja o deobi utvrđena je Zakonom o vanparničnom postupku i to tako da: Rešenje o deobi sadrži: predmet, uslove i način deobe, podatke o fizičkim delovima stvari i pravima koji su pripali svakom od zajedničara, kao i njihova prava i obaveze utvrđene

deoba nepokretnosti, cepa se zemljišna parcela, zgrada se deli po horizontali ili vertikali, odvajaju se zasebne građevinske celine. Ako se deli stoka, iz krda se izdvajaju pojedina goveda i sl. Ako na ovakv način fizičkom deobom nepokretnosti i stvari nije moguće izvršiti pravičnu deobu, sud će odlučiti da se deoba izvrši prodajom stvari, s tim što će dobijeni iznos cene, podeliti među zajedničarima srazmerno njihovim naslednim delovima.

1.6.1. Pravo naslednika koji je živeo sa ostaviocem

U toku deobe, sud može, na zahtev naslednika koji je živeo ili privređivao u zajednici sa ostaviocem, ako to iziskuje opravdana potreba, odlučiti da mu se ostave pojedine stvari ili grupe stvari ili prava koje bi pripale u deo ostalim naslednicima. Pri tom, taj naslednik ima obavezu da im vrednost stvari ili prava isplati u novcu u roku koji sud prema okolnostima slučaja odredi. Za tako određeni iznos, ti naslednici imaju do isplate zakonsku zalogu na delovima zaostavštine dodeljenu nasledniku koji je dužan da im izvrši isplatu. U slučaju da im isplata ne bude izvršena o roku, oni mogu zahtevati isplatu potraživanja ili predaju stvari koje bi im inače pripale na ime naslednog dela. Ukoliko u zaostavštini ima i poljoprivrednog zemljišta, sud je dužan da upozori poljoprivrednika koji je živeo sa ostaviocem ili je sa njim privređivao da ima zakonsko pravo da zahteva da mu se poljoprivredno zemljište ostavi u njegov nasledni deo uz njegovu obavezu isplate ostalih naslednika u skladu sa članom 232. Zakona o nasleđivanju.

1.6.2. Obaveza zaštite među naslednicima posle deobe

Nakon deobe nasledstva ostaje međusobna obaveza zaštite između naslednika. Sanaslednici međusobno odgovaraju za pravne i fizičke nedostatke nasleđenih stvari. U međusobne obaveze naslednika posle deobe ulazi i obaveza jemstva.[553] Odgovornost za pravne nedostatke (zaštita od evikcije) nasleđene stvari ili prava postoji ako je nasledniku deobom nasleđa ustupljena stvar na kojoj postoji neko pravo trećeg lica koje pri tome isključuje ili ograničava pravo naslednika na nasleđenoj

dobom. Pored pobrojanog, rešenjem o deobi sud odlučuje o načinu ostvarivanja prava službenosti i drugim stvarnim pravima na delovima stvari, koja je fizički podeljena između zajedničara. Vidi član 154. Ibidem.

[553] Više o jemstvu videti u: Šarkić, N., Počuča, M. (2018). Jemstvo, *Pravni život,* vol. 67, br. 5/6, str. 43–51.

stvari a o čemu naslednik nije bio u vreme deobe obavešten niti je dao saglasnost da takvu stvar primi u nasleđe. U tom smislu, oštećenom nasledniku, ostali naslednici odgovaraju po samom zakonu ako mu neko treći, pozivajući se na pravo zasnovano pre deobe, oduzme stvar ili mu smanji njegovo pravo na nasleđenoj stvari. Ova obaveza zaštite odnosi se i na slučajeve kada naslednik nasledi stvar koja ima skrivene mane, odnosno nedostatke. O skrivenom nedostatku na stvari govorimo kada se prilikom preuzimanja stvari uobičajenim pregledom nedostatak nije mogao uočiti. Materijalni nedostatak podrazumeva da stvar nema potrebna svojstva za svoju redovnu upotrebu. Na nasledniku koji je nasledio takve stvari sa pravnim ili fizičkim nadostacima stoji obaveza da obavesti ostale naslednike. Naslednici mogu nedostatke zajednički otkloniti ili, kada to nije moguće, oštećeni naslednik može zahtevati da mu svaki naslednik, srazmerno svom nasleđenom delu, isplati odgovarajuću novčanu naknadu u cilju naknade izgubljenog naslednog dela. Ostali naslednici jemče i za postojanje i naplativost ostaviočevog potraživanja koje je stavljeno u deo jednog naslednika do iznosa koji mu je stavljen u deo. U slučaju jemstva, svi naslednici jemče srazmerno svom nasleđenom delu. U pogledu ostavljenih rokova, zakon je utvrdio da jemstvo koje je dato za postojanje i naplativost potraživanja traje tri godine po završenoj deobi a za potraživanja koja dospevaju posle deobe, ostavljen je rok od tri godine posle dospelosti obaveze.

Deo sedmi

OSTAVINSKI POSTUPAK

I OSTAVINSKI POSTUPAK

1.1 Pojam i značaj ostavinskog postupka

Vanparnični postupak u kojem sud raspravlja zaostavštinu ostavioca skraćeno nazivamo ostavinski postupak. Tokom ostavinskog postupka, sud preduzima čitav niz procesnih radnji koje imaju za cilj utvrđivanje naslednopravnih posledica nakon smrti ostavioca. Zakonom o vanpraničnom postupku uređen je postupak za raspravljanje zaostavštine. U pravnoj teoriji imamo i širih definicija kao: "Ostavinski postupak je skup radnji organa uprave, suda, javnog beležnika i drugih učesnika preduzetih sa ciljem da na univerzalne i singularne sukcesore prenesu prava ostavioca koja su podobna za nasleđivanje." [554] Ili "Ostavinski postupak predstavlja skup radnji koje preduzimaju određeni subjekti u cilju oživotvorenja ustanove nasleđivanja."[555] Analizirajući bilo koju od postavljenih definicija možemo konstatovati da je ostavinski postupak pravom propisan način prenosa prava i obaveza sa umrlog lica na njegove naslednike. Najvažniji deo ostavinskog postupka jeste ostavinska rasprava koju vodi ostavinski sud. Međutim, i sve druge radnje pre i posle ostavinske rasprave, važne su za celovitost postupka i njegovu zakonitost. Najednostavniju definicuju ostavinskog postupka nalazimo kod Slavka Markovića, koji kaže: "Ostavinski postupak vodi se radi utvrđivanja ko je naslednik, legatar i drugi korisnik iz zaostavštine, koja su njihova prava i koja imovina spada u zaostavštinu." [556] Ukoliko ostavinski postupak razmatramo u širem značenju, mogli bismo zaključiti da se, u stvari, radi o raspravljanju pravnih odnosa u vezi sa nasleđivanjem. Najšire posmatrano, ostavinski postupak možemo shvatiti kao, ne samo raspravljanje naslednopravnih odnosa u vezi nasleđivanja, nego i kao postupak kojim se ostvaruje i zaštićuje nasledno pravo naslednika.

---

[554] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 249.

[555] Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 224. Gavela govoreći o ostavinskom postupku kaže: "Ostavinski postupak pokreće se povodom smrti svake osobe, a potom ga se redovito i dalje vodi da bi se utvrdilo i zaštitilo ostavinu, te mjerodavno utvrdilo nasljednopravne učinke smrti te osobe – osobito tko je zbog ostaviteljeve smrti postao njegov sveopći pravni nasljednik..." Detaljnije: Gavela N., Belaj, V. (2008). Nasljedno pravo Nasljedno pravo, op. cit. str. 444.

[556] Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 371.

1.2. Zadatak i ciljevi ostavinskog postupka

Najvažniji cilj ostavinskog postupka je zakonit prenos prava i obaveza ostavioca na njegove naslednike.[557] Kako bi konačni cilj i bio ispunjen u toku ostavinskog postupka potrebno je:

1. utvrditi ko su naslednici ostavioca i koji je pravni osnov za njihovo pojavljivanje,
2. utvrditi sastav zaostavštine ostavioca,
3. zaštititi prava naslednika i
4. doneti rešenje o nasleđivanju kojim se imenuju naslednici i utvrđuje veličina njihovog naslednog dela i ostala prava i obaveze u odnosu na ostaviočevu zaostavštinu.

Svaki od nabrojanih zadataka detaljnije ćemo razmatrati u narednim delovima knjige.

Vođenje samog ostavinskog postupka prvenstveno je u interesu samih naslednika. Međutim, njegovim vođenjem zadovoljavaju se i opšti interesi. Tako npr. kroz ostavinski postupak stvara se izvesnost i pravna sigurnost u odnosima koji nastaju nakon smrti jednog lica. Sva zaintesovana lica (naslednici, legatari, poverioci ostavioca i dr.) nakon smrti ostavioca pouzdano znaju da će njihova nasledna i druga prava biti razmotrena na zakonit način u postupku u kome će na najbolji način biti zaštićena njihova prava i protraživanja u odnosu na umrlo lice. Osnovom rešenja o nasleđivanju vrši se prenos stvarnih i drugih naslednom pravu podobnih prava koja država kroz svoje evidencije usklađuje sa faktičkim stanjem i kasnije oporezuje i time stvara precizne evidencije o pojedinim pravima svojih građana i povećava sopstvene prihode. Ostavinskim postupkom na najbolji način štite se i prava i interesi poslovno nesposobnih lica i nestalih lica koja se pojavljuju kao naslednici iza ostavioca. Dakle, opštepravni interesi kroz ostavinski postupak uređuju kako pravnu tako i fiskalnu sferu društva i naslednika ostavioca. Treća zainteresovana lica, bilo da se radi o poveriocima ili drugim licima koji su sa ostaviocem bili u obligacionim odnosima, tek nakon provođenja

[557] Govoreći o ostavinskom postupku i njegovim ciljevima, Oliver Antić kaže: "Ostavinski postupak ima za cilj da utvrdi činjenično stanje koje je postojalo u trenutku delacije i da na osnovu toga utvrdi nasledna prava svih lica koja ostvaruju neke koristi iz zaostavštine. Otuda se strankom u ostavinskom postupku smatraju sva lica koja tvrde da im, po bilo kom osnovu, pripada neko nasledno pravo." Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 377.

ostavinskog postupka, imaju u pogledu sopstvenih prava jasnu sliku u odnosu na ostavioca i njegove naslednike.

1.3. Načela ostavinskog postupka

Kao i drugi zakonski postupci, i ostavinski postupak počiva na načelima koji na principijelan način regulišu konkretna zakonska materijalnopravna rešenja i postupanja suda tokom postupka. Norme koje regulišu ostavinski postupak nalaze se u Zakonu o vanparničnom postupku. U samom postupku sud primenjuje i odredbe Zakona o parničnom postupku pod uslovom da nije drugačije određeno u Zakonu o vanparničnom postupku.

1.3.1. Načelo oficijelnosti i dispozicije

Osnovna karakteristika ovog načela je to da sud, po službenoj dužnosti, pokreće ostavinski postupak. Značaj i važnost, odnosno pravne posledice koje nastaju delacijom nekog lica i nasledna prava naslednika uslovile su pitanje pokretanja ostavinskog postupka po službenoj dužnosti. Sud ima obavezu da odmah po prijemu smrtovnice pokrene ostavinski postupak. Smrtovnicu dostavlja organ uprave (matičar) nadležan za za upis činjenice smrti u matičnu knjigu umrlih. Rok koji je ostavljen matičaru za dostavljanje smrtovnice nadležnom sudu iznosi 30 dana od dana upisa smrti u matičnu knjigu umrlih. Pošto primi izvod iz matične knjige umrlih, ostavinski sud donosi rešenje kojim javnom beležniku poverava da sastavi smrtovnicu. Javni beležnik je dužan da potpunu smrtovnicu dostavi ostavinskom sudu u roku od 30 dana od dana kada je primio rešenje kojim mu je povereno da sastavlja smrtovicu. Ukoliko javni beležnik nije u mogućnosti da pribavi podatke za sastavljanje smrtovnice, ostavinskom sudu dostavlja smrtovnicu samo sa onim podacima sa kojima raspolaže. Pri tom, iznosi razloge zbog kojih nije mogao da sačini potpunu smrtovnicu i navodi podatke koji bi mogli da posluže sudu za pronalaženje naslednika i imovine umrlog.[558] A sud ima obavezu poketanja ostavinskog postupka i u slučaju da na neki drugi način sazna za smrt nekog lica ili njegovo proglašenje za umrlo u slučaju nestanka. Pored toga što se ostavinski postupak pokreće po službenoj dužnosti ovlašćenog državnog organa, ostavinski postupak se i vodi po službenoj dužnosti. Pokretanje postupka po službenoj dužnosti obezbeđeno je i mogućnošću da sud sâm sastavi smrtovnicu u sudu ili da to učini sudijski pomoćnik van suda,

[558] Član 92. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

ukoliko mu je dostavljena nepotpuna smrtovnica. Sud će postupiti na ovaj način kada oceni da je to celishodno ako je izvodom iz matične knjige umrlih ili drugom javnom ispravom dokazana smrt nekog lica ili je proglašeno da je ono umrlo.[559] Dakle, ostavinski postupak koji je pokrenut sud mora voditi i okončati po službenoj dužnosti, bez obzira na volju stanaka u postupku u pogledu vođenja i završteka ostavinskog postupka. Protivljenje stranaka, pa i njihovo izričito zahtevanje da se postupak obustavi ne mogu uticati na tok i završetak ostavinskog postupka. Pri tom, ovlašćenja suda u pogledu utvrđivanja činjeničnog stanja i preduzimanju drugih radnji neophodnih tokom samog postupka, šira su od ovlašćenja koja ima parnični sud. Generalno uzevši, vanparnični sud ima ovlašćenje da samoinicijativno utvrđuje sve relevantne činjenice za uspešno okončanje ostavinskog postupka. Načelo oficijelnosti postupka za raspravljanje zaostavštine ogleda se ovlašćenju suda u slučaju kada osnovom dostavljenih podataka u smrtovnici proizilazi da umrli za života nije raspolagao nikakvom imovinom, da obustavi pokrenuti ostavinski postupak. Ukoliko se zaostavština sastoji samo od pokretne imovine koja je i male vrednosti, primenjuje se načelo dispozicije stranaka. Naime, ako je prema podacima iz smrtovnice umrli ostavio samo pokretnu imovinu, na licima pozvanim na nasleđe je odluka o tome da li će se ostavinska rasprava sprovesti ili neće. Sud je dužan da odluku zainteresovanih stranaka u postupku i uvaži. U slučaju da je sud obustavio postupak zbog toga što se zaostavština sastoji samo od pokretne imovine, lica pozvana na nasleđe zadržavaju pravo da traže raspravljanje zaostavštine.[560] U slučaju kada je postupak obustavljem i ako se po pravnosnažnosti rešenja o nasleđivanju naknadno pronađe zaostavština koja se sastoji od nepokretnosti, sud će raspravljati tu zaostavštinu po službenoj dužnosti, bez obzira na to da li su taj postupak inicirali učesnici postupka, zainteresovana lica ili je za naknadno pronađenu imovinu saznao samo ostavinski sud. Ako se naslednici spore o činjenicama ili o primeni prava, sud će prekinuti raspravljanje zaostavštine i uputiti učesnika čije pravo smatra manje verovatnim da povede parnicu ili postupak pred organom uprave.[561] Ukoliko se dogodi da nijedan od učesnika ne pokrene parnicu, odnosno postupak pred organom uprave, ostavinski sud će dovršiti postupak bez obzira na zahteve u pogledu kojih je učesnik upućen na

[559] Član 94. Ibidem.
[560] Videti član 113., stav. 3. Ibidem.
[561] Videti član 121. Ibidem.

parnicu, odnosno na postupak pred organom uprave. Ostavinski sud će, ako za to ne postoje smetnje, poveriti sprovođenje ostavinske rasprave javnom beležniku koji je sačinio smrtovnicu.[562]

1.3.2. Načelo posebne zaštite pojedinih lica u ostavinskom postupku

Činjenice na osnovu kojih se određuju lica koja polažu pravo na nasleđe ostavioca ne zahtevaju u trenutku delacije ostavioca postojanje poslovne sposobnosti bilo kog od naslednika. Tako se u velikom broju slučajeva, kao naslednik, može pojaviti lice koje nije sposobno da se samo stara o svojim pravima i obavezama. Razloga može biti više: maloletnost, nesposobnost za rasuđivanje, oduzeta poslovna sposobnost punoletnom licu. U cilju zaštite naslednih prava ovih lica ostavinski sud, uvažavajući načelo posebne zaštite ovakvih lica, po službenoj dužnosti, odnosno javni beležnik preduzima potrebne mere kojim štiti prava i interese ovih lica. Osim obaveze suda da po službenoj dužnosti vodi računa o pravima i interesima lica sa posebnim društvenim potrebama (maloletnika i hendikepiranih lica), ostavljena je i mogućnost sudu, odnosno javnom beležniku da se obrati organu starateljstva u konkretnom slučaju i zatraži njegovo uključivanje u ostavinski potupak. Uključivanje podrazumeva da sud, odnosno javni beležnik poziva organ starateljstva na sva ročišta, dostavlja mu sve podneske koji su od važnosti za lice koje nije u mogućnosti da se samo stara o svojim pravima i interesima i na koje se mogu izjavljivati pravni lekovi. Ako je uključen u ostavinski postupak, organ starateljstva ima pravo da preduzima sve procesne radnje u postupku u cilju zaštite prava i interesa maloletnika ili drugog lica pod posebnom društvenom zaštitom. Jedna od mera predviđenih zakonom jeste i mera popisa i procene zaostavštine koju vrši javni beležnik na osnovu odluke suda. Suda po službenoj dužnosti donosi odluku o popisu i proceni kada se ne zna za naslednike ili za njihovo boravište, kao i u slučaju kada su naslednici lica koja, usled maloletstva, duševne bolesti ili drugih okolnosti, nisu sposobna delimično ili potpuno sama da se staraju o svojim pravnim poslovima.[563] U slučaju da niti jedan od naslednika (svi

[562] Član 110a., stav 2. Ibidem. Više u: Stanković, G. (2016). Poveravanje ostavinskog postupka javnom beležniku, u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 321–339.

[563] Videti član 96. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

naslednici, deca ostavioca su npr. mlađi od 5 godina) nije u stanju da se stara i upravlja zaostavštinom do okončanja ostavinskog postupka, sud na čijem je području ostavilac umro, sud na čijem se području nalazi zaostavština i javni beležnik kojem je povereno sastavljanje smrtovnice će zaostavštinu predati na upravljanje pouzdanom licu privremenom staraocu zaostavštine. U tim slučajevima sud, odnosno javni beležnik mogu preduzeti i privremene mere za obezbeđennje zaostavštine. [564] O postavljanju privremenog staraoca zaostavštine, sud obaveštava organ starateljstva koji se može saglasiti sa postavljenim licem ali ima i pravo u cilju zaštite prava i interesa lica po posebnom društvenom zaštitom da odluku suda ne prihvati i da postavi svog staratelja. O preduzimanju privremenih mera zaštite zaostavštine, postavljanju privremenog staraoca zaostavštine odlučuje sud, odnosno javni beležnik u svakom konkretnom slučaju.

1.3.3. Načelo usmenosti neposrednosti i javnosti raspravljanja

Načelo usmenog raspravljanja pred ostavinskim sudom proizilazi iz odredbi Zakona o parničnom postupku koji nalaže održavanje javne rasprave uvek kada to izričito zakonom nije zabranjeno.[565] Sud je dužan da održi bar jednu usmenu raspravu kako bi na osnovu činjenica koje su raspravljane među zaineresovanim licima doneo svoju odluku. Budući da je ostavinski postupak vanparnični postupak, i načelo usmenosti raspravljanja ima ograničeni značaj. U ostavinskom postupku, sud odlučuje o predlozima učesnika na osnovu rasprave, na ročištu izuzetno – samo onda kad je to određeno zakonom, ili kad oceni da je održavanje ročišta potrebno radi razjašnjenja ili utvrđivanja odlučnih činjenica ili smatra da je zbog drugih razloga održavanje ročišta celishodno. [566] O načelu neposrednosti u ostavinskom postupku govorimo uvažavajući obavezu suda da odluku o raspoređivanju zaostavštine mora zasnivati na činjenicama do kojih je došao izvođenjem dokaza na glavnoj raspravi.[567]

---

[564] Član 102, stav 1 i 2. Ibidem.

[565] Videti član 321, stav 1 Zakona o parničnom postupku, a u vezi sa članom 30., stav 2 Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[566] Detaljnije o načelu usmenosti u ostavinskom postupku u: Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 254.

[567] Međutim, od ovog načela u ostavinskom postupku postoje i odgovarajuće odstupanja, što ne znači da se načelo neposrednosti ne primenjuje. Samo izvođenje dokaza i uzimanje izjava o odricanju od nasleđa npr. vrši sudija sa zapisničarem, ali je dopušteno da neke izjave putem zamolnice uzme i drugi sud, dakle na posredan način. Isto tako, ostale izjave

Neposredno raspravljanje podrazumeva prisustvo makar i jednog zainteresovanog lica na glavnoj raspravi. Prisustvo samo jednog lica dovoljno je iz razloga što se u ostavinskom postupku kao posebnom vanparničnom postupku ne vodi spor oko činjenica i dokaza, već sud samo utvrđuje nesporene činjenice i dokaze. U tom smislu, u pogledu kontradiktornosti i nekontradiktornosti datih izjava zainteresovanih lica prilikom raspravljanja zaostavštine prisustvo drugih zainteresovanih lica nije potrebno i druga lica se ne moraju izjasniti obavezno o tuđim izjavama. U slučaju bilo kakvog spora oko činjenica ili primeni prava, sud prekida postupak raspravljanja zaostavštine i upućuje stranku čije je pravo manje verovatno na vođenje parnice ili na upravni spor. Javnost raspravljanja u ostavinskom postupku u pravilu je dozvoljena. Može se isključiti tokom cele ostavinske rasprave ili jednog njezinog dela, ako to zahtevaju interesi čuvanja službene, poslovne ili lične tajne, interesi javnog reda ili iz razloga morala. Sud ima pravo isključenja javnosti i iz razloga obezbeđenja i održavanja reda iz razloga nesmetanog održavanja ostavinske rasprave. Iz rasprave ne mogu se isključiti stranke u postupku, zastupnici i staraoci. Ukoliko je javnost iz nekog od pobrojanih razloga isključena iz ostavinskog postupka, sud, odnosno javni beležnik je dužan da upozori lica koja prisustvuju raspravi da su dužna da kao tajnu čuvaju sve ono što su na raspravi saznala i ukazaće im na posledice odavanja tajne.

---

i predloge stranaka mogu uzimati na zapisnik i stručni saradnici suda, pa se i u tome ogleda princip posrednosti o odlučivanju u ostavinskom postupku. Znači, ostavinski sud u postupku može odluku zasnivati i na dokazima koji nisu izvedeni pred ostavinskim sudom već pred nekim drugim sudom. Ovakvo ponašanje omogućuje ostavinskom sudu veću efikasnost u vođenju ostavinskog postupka i bolju zaštitu interesa naslednika. Oliver Antić, kada govori o pravilima koja važe u ostavinskom postupku, govori da je upravo načelo posrednosti načelo koje preovlađuje. U prilog tvrdnji navodi primer ostavinskog rešenja koje se može zasnivati na dokazima koji nisu izvedeni pred sudijom koji je rešenje doneo, ili situaciju u kojoj je, moguće da odluku donese sudija koji uopšte nije vodio ostavinsku raspravu. Ovakve tačne navode ipak možemo smatrati izuzecima koji potvrđuju pravilo o neposrednosti izvođenja dokaza i činjenica u postupku za raspravljanje zaostavštine. Takođe, načelo usmenosti i neposrednosti ima ograničeno dejstvo i u drugim pravnim situacijama, odnosno naslednik može dati izjavu o odricanju ili primanju nasleđa u pisanom obliku, kako pred ostavinskim sudom, tako i pred svakim drugim stvarno nadležnim sudom, pred javnim beležnikom, kao i pred konzularnim ili diplomatskim predstavništvom Srbije. Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 255.

1.3.4. Načelo hitnosti i ekonomičnosti postupka

Hitnost i ekonomičnost koja se traži tokom vođenja postupka za raspravljanje zaostavštine počiva na nespornosti činjeničnog stanja između stranaka u postupku. Ostavinski sud (javni beležnik) u pogledu vođenja ostavinskog postupka ima i određena ovlašćenja kojima ubrzava čitav postupak (npr. ukoliko od organa uprave tj. matičara nije dobio smrtovnicu, sud, odnosno javni beležnik ima pravo da je sam sastavi). Prema zakonu, u toku vanparničnog postupka, nema mirovanja postupka.[568] U pripremi za glavnu raspravu sud u cilju skraćenja i ekonomičnosti vođenja postupka obaveštava zainteresovana lica o pokretanju postupka, postojanju zaveštanja, odnosno poziva ih da odmah dostave sudu sve dokumente i dokaze relevante za raspravljanje zaostavštine. Dozvoljena odstupanja od načela neposrednosti, usmenosti takođe su usmerena u pravcu ekonomičnog i brzo sprovođenja ostavinskog postupka. Na kraju, i spoznaja da nakon provedenog postupka za raspravljanje zaostavštine zainteresovana lica mogu u parničnom postupku korigovati odluke ostavinskog suda, opravdava načela hitnosti i ekonomičnosti postupka.

1.4. Nadležnost i sastav suda

Za raspravljanje zaostavštine lica koje je u času smrti imalo prebivalište u Republici Srbiji, a koje je srpski državljanin, u pogledu nepokretne imovine koja se nalazi u Srbiji i u pogledu pokretne imovine, bez obzira na to gde se nalazi, isključivo je nadležan sud u Srbiji. U slučaju kada ostavilac koji je državljanin Srbije poseduje nepokretnosti u inostranstvu, pravilo je da tada raspravljanje zaostavštine provodi sud države u kojoj se nepokretnost nalazi (teritorijalni princip). Isto tako, i naš sud nadležan je za raspravljanje zaostavštine koja se sastoji od nepokretnosti u našoj državi stranog državljanina. Ostavinski postupak u Srbiji sprovode redovni sudovi opšte nadležnosti. Osnovom Zakona o uređenju sudova,[569] osnovni sud je nadležan za vođenje postupka za raspravljanje zaostavštine

[568] Član 10. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[569] "Sl. glasnik RS", br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 - dr. zakon, 78/11 - dr. zakon, 101/11, 101/13, 106/15, 40/15 - dr. zakon, 13/16, 108/16, 113/17, 65/18 - odluka US, 87/18 i 88/18 - odluka US. Videti član 22. stav 2.

ostavioca, bez obzira na visinu vrednosti zaostavštine. Ostavinski postupak vodi sudija pojedinac.

1.4.1. Mesna nadeležnost

Osnov za utvrđivanje mesne nadležnosti suda jeste činjenica postojanja prebivališta. Dakle, mesno nadležan sud za raspravljanje zaostavštine ostavioca, biće onaj osnovi sud na čijoj teritoriji je ostavilac imao prebivalište.[570] U slučaju da ostavilac u trenutku smrti nije u našoj zemlji imao prebivalište, mesno nadležan biće osnovni sud u kome je ostavilac imao boravište.[571] Ako ostavilac nije imao niti prebivalište niti boravište u našoj zemlji, a naš je državljanin, mesno nadležan biće osnovni sud na čijoj teritoriji se nalazi pretežni deo njegove zaostavštine. Ako se mesna nadležnost ne može utvrditi osnovom nijednog od navedenih pravila, a naši sudovi pozvani su osnovom državljanstva ostavioca i posedovanja nepokretne i pokretne zaostavštine u našoj zemlji, da imovinu rasprave, odluku o mesnoj nadležnosti doneće Vrhovni Kasacioni sud.

1.4.2. Funkcionalna nadležnost

Funkcionalna nadležnost u ostavinskom postupku određena je imajući u vidu koje se radnje poduzimaju tokom postupka za raspravljanje zaostavštine. Zasnovana je na principu da ostavinski postupak vodi i odluke donosi sudija pojedinac ili javni beležnik. [572] Rešenje o nasleđivanju koje je doneo javni beležnik kao poverenik suda može se pobijati pravnim lekovima pod istim uslovima i po istim pravilima kao da ga je doneo sud.[573] Sve predloge i izjave učesnika, osim izjave o odricanju od nasleđa, mogu uzimati na zapisnik i stručni saradnici u sudu.[574] U ostavinskom postupku sud nikada ne sudi u veću.

---

[570] "Prebivalište je mesto u kome se građanin nastanio s namerom da u njemu stalno živi, odnosno mesto u kome se nalazi centar njegovih životnih aktivnosti, profesionalnih, ekonomskih, socijalnih i drugih veza koje dokazuju njegovu trajnu povezanost sa mestom u kome se nastanio." Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 259.

[571] "Boravište je mesto u kome građanin privremeno boravi van mesta svog prebivališta duže od 90 dana." Ibidem.

[572] Član 110a Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[573] Član 30z. Ibidem.

[574] Član 90. Ibidem.

1.4.3. Stvarna nadležnost

Osnovni sud je nadležan da u prvom stepenu rešava ostavinske predmete. Svojim rešenjem sud sud može poveriti vođenje ostavinskog postupka ili preduzimanje radnji u postupku javnom beležniku.[575] Viši sud je nadležan da odlučuje o žalbama protiv odluka osnovnih sudova donetih u ostavinskom postupku.[576]

II POKRETANJE POSTUPKA

Kako smo već naveli, ostavinski postupak pokreće se po službenoj dužnosti. Nadležni sud odmah po saznanju za činjenicu delacije nekog lica ili činjenicu proglašenja nestalog lica za umrlo, pokreće postupak za raspravljanje zaostavštine. O činjenici smrti sud može biti obavešten na više načina. Najčešće će o činjenici smrti sud biti obavešten od strane matičara koji ima obavezu da nakon izdavanja isprave o činjenici smrti nekog lica (izvod iz matične knjige umrlih) u roku od 30 dana pošalje o tome i obavest sudu. U slučaju da nestalo lice bude proglašeno za umrlo, nadležnom sudu za vođenje ostavinskog postupka biće dostavljeno rešenje o proglašenju za umrlog od strane suda koji je rešenje i doneo. U samom postupku za raspravljanje zastavštine, pored suda, javnog beležnika i zainteresovanih lica (naslednika, legatara, poverioca i dužnika ostavioca) koje možemo smatrati glavnim subjektima u ostavinskom postupku, pojavljuju se i sporedni subjekti postupka. Njihova uloga (pre svih, organa uprave) je da pokrenu postupak na osnovu donošenja odgovarajućih pismenih isprava (smrtovnica, izvod iz matične knjige umrlih ili rešenje o proglašenju nestalog lica za umrlo) da po potrebi u njemu učestvuju (organ starateljstva, zastupnici) i da omoguće pravilno i zakonito donošenje rešenje suda o nasleđivanju (opštinski poreski organi npr.).

2.1. Učešće organa uprave u pokretanju postupka.

Ostavinski potupak pokreće se po službenoj dužnosti od strane suda. Da bi sud pokrenuo postupak potrebno je da primi odgovarajuće javne isprave koje svedoče o delaciji nekog lica. Za donošenje tih isprava nadležan je

[575] Član 110a. Ibidem.
[576] Član 23, stav 2, tačka Zakona o uređenju sudova, op. cit.

organ uprave, pre svih matičar.[577] Isprave na osnovu kojih nadležni sud pokreće ostavinski postupak su:

1. **smrtovnica i**
2. **izvod iz matične knjige umrlih.**

Pored isprava osnovom kojih se pokreće ostavinski postupak, organi uprave mogu u toku samog postupka obavljati i druge poslove i radnje kojima se olakšava i ubrzava ostavinski postupak. Pre svih, ovde mislimo na **popis i procenu imovine umrlog lica.** Zbog značaja, detaljnije ćemo obrazložiti svaku od radnji organa uprave.

2.1.1. Sastavljanje izvoda iz matične knjige umrlih i smrtovnice

Matičar, kao organ uprave, vrši upis činjenice smrti u matičnu knjigu umrlih. On taj upis vrši na osnovu potvrde o smrti izdate od ovlašćenog lekara ili rešenja suda o proglašenju nestalog lica za umrlo.[578] Nadležni matičar takođe je dužan da u roku od 30 dana po izvršenom popisu dostavi izvod iz matične knjige umrlih ostavinskom sudu. Nakon što je primio izvod iz matične knjige umrlih ostavinski sud donosi rešenje kojim sastavljanje smrtovnice poverava javnom beležniku na čijem se službenom području nalazilo poslednje prebivalište, odnosno boravište ostavioca. Ako ostavilac nije imao prebivalište, odnosno boravište u Republici Srbiji, sastavljanje smrtovnice poverava se javnom beležniku na čijem se službenom području nalazi zaostavština ili njen pretežni deo. Javni beležnik je dužan da potpunu smrtovnicu dostavi ostavinskom sudu u roku od 30 dana od dana kada je primio rešenje kojim mu je povereno da sastavi smrtovnicu. Ako javni beležnik nije u mogućnosti da pribavi podatke za sastavljanje smrtovnice, ostavinskom sudu dostavlja smrtovnicu samo sa onim podacima kojima raspolaže, iznosi razloge zbog kojih nije mogao da sačini potpunu smrtovnicu i navodi podatke koji bi

[577] Ostavinski postupak može se pokrenuti i na osnovu rešenja o proglašenju nestalog lica za umrlo koje je stavinskom sudu dostavio sud koji je rešenje u vanparničnom postupku i doneo. Dakle ne mora biti samo organ uprave u pitanju. Međutim odredbom Zakona o vanparničnom postupku, sud rešenje o proglašenju nestalog lica za umrlo dostavlja i matičaru radi upisa u matične knjige umrlih. Nakon toga i matičar ima obavezu da pošalje izvod iz matične knjige umrlih ostavinskom sudu, organu starateljstva i organu koji vodi zemljišnu ili drugu javnu knjigu o evidenciji nepokretnosti, ako je lice proglašeno za umrlo imalo nepokretnosti. Videti član 65. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[578] Videti član 56. Ibidem.

mogli da posluže sudu za pronalaženje naslednika i imovine umrlog.[579] Smrtovnica se sastavlja i kada umrli nije ostavio nikakve imovine. Sastavlja se na osnovu podataka dobijenih od srodnika umrlog, od lica sa kojima je umrli živeo i od drugih lica koja mogu pružiti podatke koji se unose u smrtovnicu.[580]

U ovu ispravu unose se osnovni podaci o umrlom licu i datum, mesto i čas smrti. Ova javna isprava koristi se ne samo u naslednom pravu nego i u čitavom nizu drugih situacija vezanih za postojanje činjenice smrti (bez izvoda iz matične knjige umrlih ne može se npr. objaviti čitulja u novinama, ne možete štampati umrlice kojima obaveštavate rodbinu i prijatelje o danu smrti, mestu i vremenu sahrane). **Za razliku od izvoda iz knjige umrlih, smrtovnica koju izdaje javni beležnik predstavlja javnu ispravu u koju se, pored činjenice smrti, unosi i čitav niz drugih podataka koji su od značaja za vođenje postupka raspravljanja zaostavštine umrlog.** U smrtovnicu se unose podaci: lično ime umrlog, lično ime jednog od roditelja umrlog, zanimanje, datum rođenja i državljanstvo umrlog, za umrla lica koja su bila u braku i njihovo prezime koje su nosili pre stupanja u brak, dan, mesec i godina, mesto i, ako je moguće, čas smrti, mesto u kome je umrli imao prebivalište, odnosno boravište, lično ime datum rođenja, zanimanje, prebivalište, odnosno boravište bračnog druga umrlog i bračne, vanbračne i usvojene dece, lično ime i datum rođenja i prebivalište, odnosno boravište ostalih srodnika koji bi mogli biti pozvani na nasleđe na osnovu zakona, kao i lica koja su pozvana na nasleđe osnovom zaveštanja, približna vrednost nepokretne imovine i posebno približna vrednost pokretne imovine umrlog. Ukoliko je moguće, u smrtovnici će se navesti i: mesto gde se nalazi imovina koju je umrli ostavio, da li ima imovine za čije držanje čuvanje, ili prijavljivanje postoje posebni propisi (oružje npr.) da li ima gotovog novca, hartija od vrednosti, dragocenosti, štednih knjižica ili nekih drugih važnih isprava, da li je umrli ostavio dugova i koliko, da li je umrli ostavio pismeni testamet ili ugovor o doživotnom izdržavanju ili sporazum o ustupanju i raspodeli imovine za života i gde se oni nalaze, a ako je umrli napravio usmeni testament, onda lično ime, zanimanje i boravište svedoka pred kojim je usmeni testament sačinjen. Pored nabrojanog, u smrtovnici će se posebno naglasiti i da li se očekuje rođenje deteta umrlog i da li njegova deca i bračni drug imaju staraoca. Ako je pre ostavioca umro njegov bračni

[579] Član 92. Ibidem.
[580] Član 93. Ibidem.

drug ili koje njegovo dete, ili koje drugo lice koje bi moglo biti pozvano na nasleđe, u smrtovnici će se naznačiti datum i mesto njihove smrti.[581] Smrtovnicu može da sastavi i ostavinski sud kada dobije samo izvod iz knjige umrlih, ukoliko to bude smatrao celishodnim. Sud smrtovnicu može sastaviti u samom sudu ali može naložiti i sudskom službeniku da je sačini van suda na terenu.[582]

2.1.2. Popis i procena imovine

Popis i procena imovine predstavlja važan skup procesnih radnji koje vrši javni beležnik na osnovu rešenja suda. Popis i procena imovine vrše se i bez odluke suda prilikom sastavljanja smrtovnice ako to traži koji od naslednika ili legatara.[583] Ovom procesnom radnjom utvrđuje se sastav i vrednost zaostavštine. Popis i procena imovine umrlog vrši se po odluci ostavinskog suda u sledećim slučajevima:

1. **kada se ne zna za naslednike ili za njihovo boravište,**
2. **kada su naslednici lica koja usled maloletstva, duševne bolesti ili drugih okolnosti nisu sposobna delimično ili potpuno da se sama staraju o svojim pravima i obavezama,**
3. **kada zaostavštinu treba da nasledi Republika Srbija i**
4. **u drugim opravdanim slučajevima.**[584]

Bez obzira na nabrojane slučajeve u kojima se po zakonu provodi popis i procena imovine umrlog lica, sud će narediti popis i procenu i u slučaju kada to zahtevaju naslednici, legatari li poverioci dužnika. Popis obuhvata celokupnu imovinu koja je bila u posedu umrlog u vreme smrti, imovinu koja je pripadala umrlom a koja se nalazi kod drugog lica sa naznačenjem kod kog lica se nalazi ta imovina i po kom osnovu, kao i imovina koju je držao umrli, a za koju se tvrdi da nije njegova svojina. Takođe, u popisu imovine zabeležiće se potraživanja i dugovi umrlog, a posebno i neplaćeni doprinosi društvenoj zajednici. Po pravilu, procenu i popis imovine umrlog lica vrši opštinski organ uprave uz obavezno prisustvo dvoje punopletnih građana. U slučaju potrebe, mogu se angažovati i veštaci (procena dragocenosti, vrednih predmeta slika i sl.). Zakon je dozvolio tokom popisa i procene i prisustvo zainteresovanih lica. Prilikom

---

[581] Član 95. Ibidem.
[582] Član 94. Ibidem.
[583] Član 96. Ibidem.
[584] Videti član 96., stav 4. Zakona o vanparničnom postupku. Dalje u članu 98. zakona propisuje se način na koji se određene stvari i predmeti popisuju.

popisivanja imovine istovremeno će se naznačiti vrednost pojedinih pokretnih i nepokretnih stvari koje ulaze u zaostavštinu. Imovina umrlog popisuje se sa trenutkom smrti ostavioca. Javni beležnik je dužan da zapisnik o popisu i proceni imovine umrlog dostavi ostavinskom sudu i svakom učesniku u postupku popisa i procene. Ukoliko javni beležnik nije popisao i procenio imovinu umrlog to može učiniti sudijski pomoćnik ostavinskog suda. I na popis i na procenu učesnici u ostavinskom postupku imaju pravo prigovora. Ako učesnici u roku od osam dana prigovore popisu ili proceni imovine, sud može, ako to smatra za potrebno, odrediti da drugi javni beležnik ili sudijski pomoćnik ponovo izvrši popis i procenu. Ako imovina nije popisana sam sud može na osnovu podataka zainteresovanih lica sam utvrditi koja imovina ulazi u zaostavštinu.[585]

2.1.3. Mere za zaštitu interesa određenih lica u ostavinskom postupku

Kako bi se određenim licima zaštitila prava i interesi tokom vođenja ostavinskog postupka sud po službenoj dužnosti preduzima odgovarajuće mere. Ostavinski sud može preduzeti mere kojima će zaštiti interese zainteresovanih lica. Razlikujemo dve vrste ovih mera: privremene mere za obezbeđenje zaostavštine i mere ostavinskog suda za obezbeđenje zaostavštine. Privremene mere za obezbeđenje zaostavštine mogu odrediti ostavinski sud, sud gde se nalazi imovina ili na čijem području je ostavilac umro ili javni beležnik kojem je povereno sastavljanje smrtovnice. Privremene mere radi zaštite i obezbeđenja zaostavštine preduzimaju se ako se utvrdi da nijedan od prisutnih naslednika nije sposoban da upravlja imovinom, a nema zakonskog zastupnika ili su naslednici nepoznati, ili odsutni, ili kada druge okolnosti nalažu naročitu opreznost. Takođe, privremene mere preduzeće se u hitnim slučajevima isključivo radi zaštite i sprečavanja propadanja zaostavštine. Svrha preduzimanja privremenih mera ogleda se čuvanju i zaštiti od propadanja pokretnih stvari, jer nepokretnosti ne mogu nestati. Nadležni organ (sud ili javni beležnik) u pobrojanim slučajevima predaje imovinu na čuvanje pouzdanom licu i obaveštava sud na čijem području se ta imovina nalazi o preduzetim merama za očuvanje zaostavštine. Sud ima pravo da preduzetu meru izmeni ili ukine. Ukoliko se u zaostavštini nalaze gotov novac, dragocenosti, hartije od vrednosti, štedne knjižice i druge važne isprave,

[585] Član 100. Ibidem.

one se predaju na čuvanje sudu ili javnom beležniku. Sud u kome se stvari i dragocenosti odnosno novac nalazi obavestiće ostavinski sud o svim merama koje su preduzete za obezbeđenje zaostavštine.[586] O pravima, obavezama i nadležnosti privremenog staraoca pisali smo u delu knjige koji govori o nasledničkoj zajednici. Mere obezbeđenja zaostavštine određuje ostavinski sud, kada je to potrebno, na predlog zainteresovanih lica ili po sopstvenoj inicijativi. On je taj koji određuje mere popisa ili procene zaostavštine, predaje stvari na čuvanje poverljivom licu ili u sudski depozit. Ostavinski sud je jedini koji ima pravo da u slučaju potrebe postavi tokom ostavinskog postupka privremenog staraoca zaostavštine. Pre postavljanja privremenog staraoca, sud će po mogućnosti zatražiti mišljenje u pogledu ličnosti staraoca od lica koja su pozvana na nasleđe.[587] Mere za obezbeđenje zaostavštine ostavinski sud može odrediti u toku celog postupka za raspravljanje zaostavštine (član 104. Zakona o vanparničnom postupku).

[586] Član 102. Ibidem.
[587] Član 103. Ibidem.

III TOK OSTAVINSKOG POSTUPKA

3.1. Proglašenje zaveštanja

Organ koji sastavlja smrtovnicu dužan je da proveri da li je posle umrlog ostalo pismeno zaveštanje ili isprava o usmenom zaveštanju, i zaveštanje koje je iza ostavioca ostalo dostavi sudu zajedno sa smrtovnicom.[588] Ukoliko sa smrtovnicom sud dobije i zaveštanje ili više njih, dužan je odmah da ih proglasi bez obzira na njihovu punovažnost i broj uz prisustvo dva punoletna građanina, koji mogu biti i naslednici. Zapisnik suda o proglašenju zaveštanja sadrži koliko je zaveštanja nađeno, koji datum nose i gde su nađeni, ko ih je predao sudu. Zapisnik sadrži i koji su svedoci prisustvovali otvaranju i proglašenju zaveštanja, da li je zaveštanje predato otvoreno ili zatvoreno i kakvim pečatom je bilo zatvoreno zaveštanje. Naravno, u zapisnik se unosi i sadržina zaveštanja. Ako je u toku otvaranja zaveštanja primećeno da je pečat povređen ili da je u zaveštanju nešto brisano, precrtano ili ispravljano, ili ako se bilo što drugo sumnjivo nađe, mora se i to uneti u zapisnik. Zapisnik potpisuje sudija, zapisničar i svedoci.[589] Nakon proglašenja zaveštanja, sud je u obavezi da na zaveštanje stavi potvrdu o njegovom proglašenju i datum proglašenja. U slučaju da ih je više, postupak je isti za svako pojedinačno proglašeno zaveštanje. Ovaj postupak odnosi se na redovna i vandredna zaveštanja sačinjena u pismenom obliku. Ako postoji usmeno zaveštanje iza ostavioca, i o toj činjenici postoji pisana isprava koju su svedoci svojeručno potpisali, sud će sadržinu ove isprave proglasiti po odredbama koje važe za proglašenje pismenog zaveštanja. Međutim, ako pisane isprave nema, sud će svedoke pred kojim je usmeno zaveštanje dato saslušati ponaosob o sadržini zaveštanja, a naročito o okolnostima od kojih zavisi njegova punovažnost. Nakon toga, zapisnik o saslušanju svedoka usmenog zaveštanja proglasiće po odredbama koje važe za proglašenje pismenog zaveštanja.[590] Ukoliko sud koji je proglasio zaveštanje nije ujedno i ostavinski sud, dužan je dostaviti ostavinskom sudu zapisnik o

[588] Član 105. Ibidem.
[589] Videti članove 106. i 107. Zakona o vanparničnom postupku.
[590] Zakon je predvideo i mogućnost pod uslovom da stranka to i zahteva, da se svedoci usmenog zaveštanja saslušaju pod zakletvom, ili ako sud nađe da je takvo saslušanje potrebno, odrediće ročište za saslušanje ovih svedoka, na koje će pozvati predlagače i ostala zainteresovana lica samo ako se time ne odugovlači sam postupak. Videti član 108. stav 3. Zakona o vanparničnom postupku

proglašenju, originalno zaveštanje, odnosno pismenu ispravu o usmenom zaveštanju, ili zapisnik o saslušanju svedoka usmenog zaveštanja. Ostavinski sud čuva zaveštanje odvojeno od ostalih spisa, s tim što prepis dokumenta postoji u spisu.

3.1.1. Postupak u slučaju kada je zaveštanje izgubljeno ili slučajno uništeno

Ako zaveštalac sačini zaveštanje pa ga usled nepažnje ili drugog spleta nesrećnih okolnosti izgubi ili slučajno uništi, zainteresovana lica mogu, ukoliko među njima postoji saznanje i saglasnost o sadržini zaveštanja i njegovoj određenoj formi, dokazivati postojanje zaveštanja pred sudom. Međutim, ukoliko je zaveštalac namerno uništio ili bacio sačinjeno zaveštanje, takvo raspolaganje ima sva obeležja opoziva zaveštanja i u tom slučaju zaveštanje je ništavo, odnosno neće biti moguće dokazivati njegovo postojanje i sadržaj. Ukoliko se u toku postupka pojavi bilo kakav spor oko činjenica koje govore u prilog punovažnosti ili ništavosti zaveštanja sud će prekinuti ostavinski postupak i uputiti stranku čije je pravo manje verovatno (najčešće strana koja se poziva na zaveštanje) na parnicu. Ukoliko zainteresovana lica uspeju pred sudom dokazati da je uništeno, nestalo ili sakriveno zaveštanje zaista i postojalo u određenoj formi i ukoliko dokažu i sadržaj zaveštanja takvo zaveštanje postaće punovažno. Znači ako među zainteresovanim licima nema spora o ranijem postojanju testamenta, o obliku u kome je sastavljen, o načinu na koji je izgubljen ili skriven, kao i o sadržini testamenta, ostavinski sud će saslušati sva zainteresovana lica i po njihovim predlozima izvesti potrebne dokaze, pa će taj zapisnik proglasiti po odredbama koje važe za proglašenje pisanog testamenta. Kada među zainteresovanim licima ima lica koja su poslovno nesposobna, izjava njegovog zastupnika kojom ne osporava postojanje ranijeg (izgubljenog, sakrivenog ili uništenog) testamenta, važi samo uz saglasnost organa starateljstva. Ukoliko zaostavštinu, kada nema testamenta, nasleđuje Republika Srbija, sporazum zainteresovanih lica o ranijem postojanju testamenta, o njegovom obliku i sadržini važi samo uz saglasnost nadležnog javnog pravobranioca.[591]

[591] Član 109., stav 2. Ibidem.

3.1.2. Izvršilac zaveštanja

Zaveštalac ima pravo da u zaveštanju odredi lice koje će se starati o potpunom i tačnom izvršenju njegove poslednje volje. To lice nazivamo izvršilac zaveštanja. "Postavljanje izvršioca zaveštanja naročito je korisno onda kada zaveštanje sadrži modalitete: uslove, rokove i naloge. U takvim i drugim slučajevima, izvršilac zaveštanja ukazivaće sudu na sve relevantne okolnosti ispunjenja zaveštaočeve volje (na primer, da li nalogom opterećeno lice uredno i potpuno izvršava postavljenu mu obavezu)."[592] U svakom slučaju, postojanje izvršioca zaveštanja pomaže sudu u ostavinskom postupku. Lice označeno u zaveštanju kao izvršilac zaveštanja mora biti punoletno poslovno sposobno lice. Ne mora se prihvatiti obaveze ukoliko te i ne želi. Ako nađe da je potrebno, sud može, umesto lica koje je odbilo da bude izvršilac zaveštanja postaviti drugo lice. Ako izvršilac zaveštanja ne obavlja posao na način koji je to odredio ostavilac ili suprotno zakonu, sud ima pravo da opozove izvršioca zaveštanja.

3.2. Ostavinska rasprava

Pripremanje glavne rasprave obuhvata radnje suda koje prethode ostavinskoj raspravi. U toj fazi postupka sud će, po službenoj dužnosti ispitati da li je mesno nadležan za vođenje ostavinske rasprave. Ukoliko je sud utvrdio da nije mesno nadležan, doneće rešenje kojim se oglašava mesno nenadležnim i predmet ustupiti mesno nadležnom sudu. Sud se može oglasiti mesno nenadležnim i na prvom ročištu za glavnu raspravu, a ako ročište nije održano, do preduzimanja prve radnje koju je učesnik preduzeo po pozivu.[593] Ako za to ne postoje smetnje ostavinski sud poverava sprovođenje ostavinske rasprave javnom beležniku koji je sačinio smrtovnicu.[594] Ako se sud ne oglasi mesno nenadležnim, preduzeće sve radnje da bi se ročište za raspravljanje zaostavštine moglo nesmetano održati.

Nakon pripreme glavne rasprave i preduzimanja neophodnih mera za zaštitu i obezbeđenje imovine umrlog lica, da bi definitivno raspravio zaostavštinu ostavioca, sud zakazuje ročište i poziva zainteresovana lica. U pozivu na ročište sud će zainteresovana lica obavestiti o pokretanju

[592] Antić, O. (2009). Nasledno pravo, op. cit., str. 388.
[593] Član 14., stav 1. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.
[594] Član 110a. Ibidem.

postupka i postojanju zaveštanja, ako postoji, i pozvati da se odmah dostave sudu pismeno zaveštanje, odnosno isprava o usmenom zaveštanju, ako se kod njih nalazi ili da naznače svedoke usmenog zaveštanja. Takođe, sud će u pozivu zainteresovanim licima dati upozorenje da imaju pravo da do okončanja ostavinskog postupka daju izjavu sudu o tome da li se primaju nasleđa ili se nasleđa odriču. U upozorenju, navodi se i to da ako na ročište ne dođu ili ne daju izjavu, smatrati da su se prihvatili nasleđa i da će sud o njihovim pravima odlučiti na osnovu podataka kojima raspolaže (radi se o primeni zakonske pretpostavke o prihvatanju nasleđa). Posebno se naglašava u upozorenju zainteresovanim licima da davanje izjave o delimičnom odricanju od nasleđa i odricanje od nasleđa pod uslovom, ne proizvodi pravno dejstvo. Ukoliko sud raspravlja zaostavštinu na osnovu zaveštanja ostavioca, njegova je dužnost da pozove na ročište i lica koja bi se na nasleđe pozivala u slučaju zakonskog nasleđivanja. Ako u zaveštanju postoji izvršilac zaveštanja, sud je dužan da obavesti i njega o pokretanju postupka. Ako u toku pripremnog postupka za glavnu raspravu sud nije uspio saznati da li umrli ima naslednika, sud će oglasom pozvati lica koja polažu pravo na nasleđe da se prijave sudu u roku od godinu dana od objavljivanja oglasa. Oglas se objavljuje u Službenom glasniku RS, oglasnoj tabli suda, a po potrebi i na drugi način. Isti postupak predviđen je i u slučaju da je nasledniku postavljen privremeni staralac zbog toga što je boravište naslednika nepoznato, a naslednik nema punomoćnika, ili zbog toga što se naslednik ili njegov zakonski zastupnik, koji nema punomoćnika nalazi u inostranstvu, tako da se dostavljanje nije moglo izvršiti.[595] Nakon proteka ostavljenog roka od godinu dana, sud će nastaviti ostavinski postupak i raspraviti će zaostavštinu na osnovu izjave postavljenog staraoca i podataka kojima sud raspolaže. Na ročištu za raspravljanje zaostavštine, sud prvenstveno raspravlja ko su naslednici ostavioca, što ulazi u zaostavštinu, koja je veličina naslednog dela utvrđenih naslednika, da li postoji legat i koja lica imaju pravo na njega. O postojanju ovih činjenica sud će odlučivati nakon što uzme izjave od zainteresovanih lica. O pravima lica koja su uredno pozvana a nisu došla na ročište, sud odlučuje na osnovu činjenica i podataka kojima raspolaže. Pozvano lice može putem pismene izjave koju dostavlja sudu pre zakazanog ročišta dati svoju izjavu i sud je dužan da uzme u obzir prilikom

[595] O urednom izvršenju dostave u postupku videti član 81. stav 2. tač. 4. i 5. Zakona o parničnom postupku, op. cit.

odlučivanja i podatke i činjenice za koje je saznao iz takve izjave. U toku raspravljanja zaostavštine nije neophodno da davanju izjave svakog lica prisustvuju i ostala zainteresovan lica, i nije neophodno da se u svakom slučaju tim licima daje prilika da se izjasne o izjavama drugih zainteresovanih lica.[596] Nakon što je prikupio izjave, bilo pismenim putem bilo usmeno na, ročištu, od strane zainteresovanih lica, sud mora do kraja raspraviti osnovno pitanje ko su lica koja imaju pravo na nasleđe. Pri tom, potpuno je svejedno da li se radi o licima koja pravo na nasleđe polažu osnovom zakona ili zaveštanja. Nakon toga, mora se do kraja i jasno raspraviti i sastav zaostavštine kako bi se znalo što pripada naslednicima. "Prilikom utvrđivanja predmeta nasleđivanja, sud će posebno raspraviti pravne odnose na osnovu kojih je imovina ostavioca, za vreme njegovog života raspoređena na druga lica."[597] Nakon što utvrdi ove dve važne činjenice sud odlučuje o veličini naslednog dela svakog od naslednika (naslednička kvota). Na kraju, sud odlučuje i o pravu na legat ukoliko legat i postoji imajući u vidu da se radi o obligacionopravnom odnosu između ostavioca i singularnog naslednika ili legatara.

3.2.1. Prekidanja raspravljanja zaostavštine

U slučaju bilo kakvog spora između zainteresovanih lica u pogledu činjenica od kojih zavisi neko njihovo nasledno pravo, sud će prekinuti postupak raspravljanja zaostavštine i uputiti će stranke na parnicu. Ovako će sud postupiti ako su sporne činjenice:

1. punovažnost ili sadržina zaveštanja ili odnos naslednika i ostavioca na osnovu koga se po zakonu nasleđuje,
2. činjenice od kojih zavisi osnovanost zahteva nadživelog bračnog druga i potomaka ostaviočevih koji su živeli sa ostaviocem u istom domaćinstvu da im se iz zaostavštine izdvoje predmeti domaćinstva koji služe za zadovoljavanje svakodnevnih potreba,
3. činjenice od kojih zavisi veličina naslednog dela, naročito uračunavanje u nasledni deo,
4. činjenice od kojih zavisi isključenje nužnih naslednika ili osnovanost razloga za nedostojnost i

[596] Ostavinski sud, odnosno javni beležnik nije vezan podacima u smrtovnici o naslednicima, predmetu zaostavštine, pravima naslednika i legatara, nego je dužan da ih sam ispita i utvrdi. Ukoliko ne može da ih utvrdi ostavinski, utvrdiće ih parnični sud. Babić, I. (2021). Nasledno pravo, op. cit., str. 269.
[597] Ibidem.

5. činjenica o tome da li se neko lice odreklo nasleđa.[598]

Zakon je naveo da će sud prekinuti postupak raspravljanja zaostavštine naročito ako nabrojane činjenice oko kojih može postojati spor među zainteresovanim licima nisu jedine zbog kojih može doći do prekida postupka. Na sudu je da odluči da li su činjenice oko kojih postoji spor pravno relevantne za raspravljanje zaostavštine. Isto tako, sud ima pravo ukoliko neko prethodno pitanje o tome da li postoji neko pravo ili pravni odnos nije rešio nadležni organ, sam odluči o njemu. Odluka suda o tom prethodnom pitanju ima pravno dejstvo samo u ostavinskom postupku. U slučaju da među strankama u postupku postoji spor oko prava na legat ili nekom drugom pravu iz zaostavštine (ne i naslednom pravu) sud će stranke uputiti na parnicu ali neće prekidati postupak za raspravljanje zaostavštine. Ukoliko među strankama ne postoji spor oko pravno relevantnih činjenica na osnovu kojih se vrši raspravljanje zaostavštine ali postoji spor oko primene prava na utvrđene i nesporne činjenice, sud neće prekinuti postupak već će doneti odluku o primeni spornog prava. Međutim, ako se naslednici spore bilo o činjenicama bilo o primeni prava, sud će prekinuti raspravljanje zaostavštine i uputiti stranke da povedu parnicu ili postupak pred upravnim organom u ovim slučajevima:

1. ako među naslednicima postoji spor o tome da li neka imovina ulazi u zaostavštinu i
2. ako između naslednika postoji spor povodom zahteva potomaka ostaviočevih koji su sa njim živeli u zajednici da im se iz zaostavštine izdvoji deo koji odgovara njihovom doprinosu u povećanju vrednosti ostaviočeve imovine.

Na parnicu ili vođenje upravnog postupka sud će uputiti stranku čije pravo smatra manje verovatnim. Ako nijedan učesnik do okončanja postupka za raspravljanje zaostavštine ne pokrene parnicu ili upravni postupak na koji ih je uputio ostavinski sud, sud će završiti postupak bez obzira na zahteve u pogledu kojih je postojao spor među strankama.[599]

3.2.2. Naslednička izjava

Jednim delom obradili smo nasledničku izjavu, u delu koji govori o prelasku zaostavštine na naslednike. Ovde ćemo posmatrati izjavu kao

[598] Član 119., stav 2. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[599] Više u: Trgovčević Prokić, M. (2015). Razlozi za prekid ostavinskog postupka, *Pravni život*, vol. 64, br. 11, str. 637–656.

procesnu radnju koja se preduzima pred ostavinskim sudom na ročištu za raspravljanje zaostavštine. Naslednik kao redovni i univerzalni sukcesor, svoje nasledno pravo stiče u trenutku smrti ostavioca *ipso jure,* dakle, po samom zakonu. Nijedno lice nije zbog te činjenice dužno da bude naslednik ukoliko bi to bilo protiv njegove volje i interesa. Iz tog razloga, zakon govori o primanju i odricanju od nasleđa.[600] Nasledničku izjavu daje i legatar, kao i druga lica koja stiču nešto iz zaostavštine, ako su njihova prava neposredna u odnosu na zaostavštinu. "Tako, ne može davati izjavu korisnik naloga, pošto takav korisnik, za razliku od legatara, ne stiče neposredno nikakvo imovinsko pravno ovlašćenje za sebe iz testamenta. Isto tako, izjavu ne treba da daje korisnik iz ispunjenja uslova. Izjavu o prijemu ne može davati ni opština kada se radi o zaostavštini bez naslednika. S obzirom na to, nasledničku izjavu bi mogli definisati kao izjavu lica da li prima ili odbija nasleđe, legat, odnosno drugu imovinsku korist iz zaostavštine."[601] Osnovom zakona, naslednička izjava može biti data u pismenoj ili usmenoj formi na sudski zapisnik i data izjava mora biti potpisana ili od naslednika ili od njegovog punomoćnika (potrebno je u slučaju negativne nasledne izjave, specijalno punomoćje za punomoćnika naslednika koje uz to mora biti i overeno). Naslednička izjava sadrži konstataciju naslednika da li se prima ili odriče nasleđa. Nasledničku izjavu naslednik ne može izjaviti na način da se delimično prihvata ili da se delimično odriče od nasleđa.[602] Potvrdna izjava o prijemu nasleđa nije potrebna jer se po zakonu smatra da je postao naslednik trenutkom delacije ostavioca *ipso jure.* Naslednik koji se primio nasleđa ne može ga se jednostrano odreći, dakle, naslednička izjava je neopoziva i ne može se dati pod uslovima i rokovima. Naslednik se može odreći nasleđa samo u svoje ime, ne i u ime svojih naslednika. Ukoliko se

[600] Kada govori o pravu na odreknuće od nasledstva, Nikola Gavella polazi od sledeće teze: Pravo na odricanje od nasleđa sporedno je pravo, koje nastaje uz nasljedno pravo, te pripada onoj osobi kojoj pripada to glavno pravo. Pravo na odricanje od nasljedstva preobražajno je pravo (Rechtanderungsrecht) koje svoga nositelja (nasljednika) jednostranim očitovanjem (izjavom) svoje volje da ne želi biti ostaviteljev naslednik učini da prestane njegovo nasljedno pravo stečeno zbog smrti ostavitelja, te da time nastane situacija kao da on nikada i nije bio ostaviteljev nasljednik." Detaljnije u: Gavela N., Belaj, V. (2008). Nasledno pravo, op. cit., str. 101 i 102.

[601] Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 434.

[602] Po pitanju nasledničke izjave, navodimo primer iz sudske prakse: "Naslednik se ne može odreći prava nasleđivanja nepokretne imovine ostavioca, a prihvatiti se nasleđa na određenoj pokretnoj stvari." Presuda Višeg suda u Somboru, Gž. 715/88 od 27.05.1988. godine.

naslednik odrekao nasleđa u korist drugog sanaslednika, smatra se da se nasleđa primio i da svoj nasledni deo ustupa drugome.[603] Ukoliko je naslednik dao negativnu naslednu izjavu automatski dolazi do prava predstavljanja od strane njegovih potomaka koje će sud pozvati da daju sopstvenu nasledničku izjavu o prijemu ili odricanju od nasleđa. Naslednik koji se odrekao nasleđa može zahtevati poništaj izjave o odricanju ako je ona posledica prinude, pretnje, prevare ili zablude.[604] Naš zakon predviđa da se naslednička izjava kojom se naslednik prihvata nasleđa (pozitivna izjava) može dati izričito ili prećutno. Prećutno se nasleđa, naslednik može primiti tako što se do okončanja postupka za raspravljanje zaostavštine ne odrekne nasleđa i u slučaju ako je naslednik raspolagao celom zaostavštinom ili nekim njezinim delom. Od ovog stava moramo razlikovati situaciju u kojoj se može naći naslednik koji je raspolagao zaostavštinom na način da je preduzimao mere želeći da sačuva zaostavštinu od propadanja odnosno naslednik koji je peduzimao mere tekućeg upravljanja zaostavštinom. Takođe, izjavu da se prima ili odriče nasleđa naslednik može dati i u pisanom obliku. Pisanu izjavu mora potpisati on sam ili njegov zastupnik, a potpis na izjavi o primanju nasleđa, ili o odricanju od nasleđa, koju je pismeno podneo sudu, kao i potpis na punomoćju moraju biti overeni. Isprava o nasledničkoj izjavi sadrži i podatke da li se naslednik prima, ili odriče dela koji mu pripada po zakonu ili na osnovu testamenta, ili se izjava odnosi na nužni deo. Navedene izjave naslednik može dati usmeno pred ostavinskim sudom ili pred svakim drugim stvarno nadležnim sudom o čemu će sud sačiniti zapisnik. Izjavu sa istim pravnim dejstvom naslednik može dati i pred konzularnim ili diplomatskim predstavnikom. Prilikom davanja izjave o odricanju nasleđa, sud, odnosno ovlašćeni diplomatsko konzularni predstavnik Srbije, upozoriće naslednika da se može odreći od nasleđa samo u svoje ime.[605]

---

[603] "Nasledničkа izjava o odricanju od nasleđa u korist određenog naslednika, smatra se kao izjava o prijemu nasleđa i ustupanju svog naslednog dela." Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev-3298/99 od 10.02.2000. god. Isto videti i presudu Vrhovnog suda Srbije, Rev-2912/91 od 03.12.1991. godine.

[604] Videti član 214., stav 4. Zakona o nasleđivanju. U tom smislu i sudska praksa kaže: "Nasledničku izjavu može pobijati samo naslednik koji je tu izjavu dao, ali ako ta izjava predstavalja poklon, može je pobijati i svako čiji je nužni nasledni deo povređen." Odluka Vrhovnog sud Srbije Rev-623/98 od 25.02.1998. Bilten sudske prakse VSS, broj 3/98.

[605] Član 118. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

3.3. Rešenja ostavinskog suda

Nakon što sud u ostavinskom postupku jasno utvrdi koja lica ulaze u krug naslednika, veličinu njihovog naslednog dela i koja imovina čini zaostavštinu donosi se **rešenje o nasleđivanju.** Ostavinsko rešenje suda meritorna je sudska odluka. U pogledu forme rešenje je isto kao i druga sudska rešenja, međutim u pogledu sadržaja ostavinsko rešenje se bitno razlikuje. Rešenje sadrži uvod u kome se navodi koji je sud, koji sudija i o kojoj ostavinskoj raspravi raspravljao. U uvodu se navodi i datum odluke. U dispozitivu rešenja sud utvrđuje koja lica su naslednici, legatari ili drugi korisnici iz zaostavštine. Obrazloženje rešenja sadrži pregled naslednika po zakonu ili zaveštanju i njihove izjave, kakav je stav suda o datim izjavama, kakva su eventualne odluke parničnog suda ili upravnog organa, jednom rečju, obrazloženje sadrži sve podatke o dokazima koji su naveli sud da donese rešenje kao u dispozitivu. Posle obrazloženja, rešenje sadrži pouku o pravnom leku kojom se zainteresovanoj stranki omogućava podnošenje žalbe na rešenje višem sudu u roku od 15 dana. Rešenje koje je javni beležnik doneo kao poverenik suda može se napadati pravnim lekovima pod istim uslovima i po istim pravilima kao da ga je doneo sud.[606] Na kraju, rešenje sadrži potpis sudije i pečat suda.

Međutim, Zakon o nasleđivanju odredio je i obavezan sadržaj rešenja o nasleđivanju. U tom smislu, rešenje mora da sadrži: lično ime umrlog, ime jednog od roditelja, zanimanje, datum rođenja i državljanstvo umrlog, a za umrla lica koja su bila u braku i njihovo prezime koje su nosili pre stupanja u brak, označenje nepokretnosti sa podacima iz zemljišnih knjiga, kao i označenja pokretnih stvari sa pozivom na popis, lično ime, zanimanje i prebivalište naslednika, odnos naslednika prema ostaviocu – da li nasleđuje kao zakonski ili zaveštajni naslednik, a ako ima više naslednika i deo u kome učestvuju u nasleđu; da li je i koliko pravo naslednika odloženo zbog nedospelog vremena ili je ograničeno na izvesno vreme, ili je odloženo zbog neispunjenja uslova, ili je zavisno od raskidnog uslova, odnosno naloga koji se imaju smatrati kao raskidni uslov, ili ograničeno pravom plodouživanja i u čiju korist; lično ime, zanimanje lica kojima je pripao legat, plodouživanje ili koje drugo pravo iz zaostavštine sa tačnim naznačenjem tog prava; podatke o nepokretnostima koje prelaze propisani maksimum pojedinog naslednika, odnosno legata.[607] Ukoliko to od njega

[606] Član 30z. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.
[607] Član 122. Ibidem

zahtevaju legatari, a pod uslovom da naslednici ne osporavaju legat, sud može doneti **rešenje o legatu**, pre donošenja rešenja o nasleđivanju. Ukoliko sud donese rešenje o legatu, na ovakav način, ono je samostalno i protiv njega je dozvoljena žalba.

U izreci rešenja sud će obavezati naslednike na plaćanje sudske takse za raspravljanje zaostavštine, kao i troškove postupka. Pri tome njihova visina prvenstveno zavisi od vrednosti nasleđenih naslednih delova. Ukoliko naslednici nasleđuju jednake ili približno jednake nasledne delove, sud će ih obavezati da snose troškove postupka na jednake delove. S druge strane ako su njihovi nasledni delovi znatno različiti, sud će o troškovima postupka odlučivati prema srazmeri njihovih naslednih delova.[608]

U slučaju da u postupku za raspravljanje zaostavštine svi naslednici sporazumno predlože deobu i način deobe, sud će ovaj sporazum uneti u rešenje o nasleđivanju. Dakle, sud (javni beležnik) mora u svakom slučaju na meritoran način (rešenjem) odlučiti o zaostavštini. Sporazum naslednika o deobi nasledstva, budući da se radi o volji svih imenovanih naslednika, sud prihvata i unosi ga u samo rešenje. Rešenje o nasleđivanju sud dostavlja svim naslednicima i legatarima, kao i drugim licima koja su u toku postupka istakla zahtev iz zaostavštine. Po pravosnažnosti, rešenje se dostavlja i nadležnom organu uprave (upravi prihod npr.). Nakon pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju, sud sprovodi rešenje. Sprovodi ga tako da u pogledu prava na nepokretnosti naslednika sud naređuje da se osnovom rešenja u zemljišne knjige ili druge javne knjige izvrše potrebni upisi. Kad se radi o pokretnim stvarima, sud će naložiti predaju stvari koje se nalaze kod suda. Ukoliko naslednici osnovom zaveštanja imaju određene obaveze prema licima koja nisu sposobna da se sama staraju o svojim pravima i obavezama ili imaju obavezu u odnosu na dobročina raspolaganja ostavioca u dozvoljene svrhe (osnivanje fondacija i zadužbina), sud će sačekati da naslednici određene obaveze i ispune na način koji je to ostavilac u zaveštanju odredio, pa će tek nakon toga narediti pomenute mere u korist naslednika. **Rešenje o obustavljanju raspravljanja zaostavštine,** doneće sud u slučaju kada je prema podacima iz smrtovnice i podacima koje je sud pribavio po službenoj dužnosti iz zemljišnog registra, jasno da umrli nije ostavio imovinu. Isto rešenje sud će doneti i u slučaju kada se zaostavština ostavioca sastoji

[608] Videti član 28., stav 2. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

samo od pokretnih stvari i prava a pri tom nijedno od lica potencijalnih naslednika ne zahtevaju da se sprovede ostavinska rasprava. "Rešenje o obustavljanju raspravljanja zaostavštine ne uklanja naslednopravna dejstva koja nastaju smrću ostavioca. U slučaju da naslednici ostvaruju neka prava iza ostavioca, oni moraju dokazati trećim licima da su naslednici. Naslednici zbog toga zahtevaju da isti sud donese rešenje o naknadno pronađenoj zaostavštini. Ako ostavinski sud utvrdi da je iza ostavioca ipak ostala zaostavština, staviće van snage rešenje o obustavljanju raspravljanja zaostavštine i doneti rešenje o nasleđivanju."[609] Ukoliko sud u postupku za raspravljanje zaostavštine ne pronađe niti jednog naslednika, doneće **rešenje o predaji zaostavštine opštini.** Po sadržaju, ovo rešenje isto je kao i rešenje o nasleđivanju, s tim što se kao naslednik upisuje Republika Srbija.

3.4. Postupak suda kada je za raspravljanje zaostavštine nadležan inostrani organ

Možemo zamisliti situaciju u kojoj umre lice u Srbiji ali za čije raspravljanje zaostavštine nije nadležan niti jedan naš sud, već se radi o nadležnosti nekog inostranog organa – suda. U ovakvim slučajevima, zakon nalaže našem sudu da preduzme čitav niz mera. Cilj preduzetih mera jeste zaštita prava naših lica u odnosu na umrlo lice bilo da se radi o naslednim pravima ili pravima iz obligacionih odnosa. Nakon prijema smrtovnice, sud poziva sva zainteresovana lica da prijave svoje zahteve u odnosu na zaostavštinu umrlog lica. U zahtevu, sud dostavlja i upozorenje da će po proteku ostavljenog roka, ako podnetih zahteva ne bude, svu pokretnu imovinu umrlog lica dostaviti nadležnom inostranom organu. Oglas sud objavljuje u Službenom glasniku RS i oglasnoj tabli suda. Ostavljeni rok za dostavljanje zahteva zainteresovanih lica ne može biti kraći od 30 dana niti duži od 6 meseci. Primerak oglasa sud dostavlja i najbližem diplomatsko-konzularnom predstavništvu čije je lice bilo državljanin, odnosno čiji su organi države nadležni za raspravljanje zaostavštine. Ukoliko je neko lice istaklo zahtev na zaostavštinu umrlog lica, sud će zadržati pokretne stvari u celini ili u delu koji pokriva podneti zahtev zainteresovanog lica, sve dok inostrani organ ne donese pravosnažnu odluku povodom istaknutog zahteva. Sud će zadržati

[609] Babić, I. (2020). Nasledno pravo, op. cit., str. 273.

zaostavštinu ili njen deo i u slučaju kad je istaknut zahtev u smislu potraživanja od strane poverioca umrlog lica i to sve do trenutka dok ovo potraživanje ne bude namireno, ili dok za namirenje istog ne bude data garancija u smislu obezbeđenja naplate potraživanja. Zakon o nasleđivanju predvideo je poseban postupak u slučajevima kad zaostavštinu stranog državljanina čini pokretna imovina, a svi njegovi naslednici koji se nalaze u našoj zemlji predlože da se zaostavština raspravi pred našim sudom.[610]

[610] Više o postupku za raspravljanje zaostavštine videti u: Stojanović, V., Vidić Trninić, J. (2015). Postupak za raspravljanje zaostavštine u Srbiji, Niš: Pravni fakultet Univerziteta.

IV ZAHTEVI POSLE PRAVOSNAŽNOSTI REŠENJA O NASLEĐIVANJU

4.1. Cilj i svrha zahteva

Prema svom karakteru, rešenje o nasleđivanju u stvari je deklaratorno rešenje imajući u vidu činjenicu da naslednici po zakonu stupaju u nasledna prava danom smrti ostavioca. Rešenjem se konstatuje kojim licima pripadaju nasledna prava, na konkretnoj zaostavštini prema činjeničnom stanju u trenutku smrti ostavioca. Njime su vezane samo stranke koje su učestvovale u postupku raspravljanja zaostavštine. Rešenje ih vezuje samo u pogledu prava nasleđa i drugih prava naslednopravnog karaktera, a ne i u pogledu drugih prava. Međutim, i posle pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju, mogu se desiti određene stvari koje su vezane za ostavioca, njegovu imovinu, naslednike ili njegovu poslednju volju i koje se moraju na pravom zasnovan način rešiti. Najčešća pitanja koja se mogu javiti nakon pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju su: kako postupati ukoliko se pronađe imovina ostavioca koja nije ušla u zaostavštinu, šta ako se pronađe zaveštanje nakon rešenja, šta ukoliko se nakon rešenja o nasleđivanju pojavi lice koje ima subjektivna prava naslednika. Zakon je ovakve slučajeve predvideo i propisao postupak koji će se voditi nakon podnošenja zahteva zainteresovanih lica u nabrojanim slučajevima.

4.1.1. Naknadno pronađena zaostavština

Postoji mogućnost da se nakon pravosnažnosti rešenja pronađe imovina ostavioca za koju se, u trenutku donošenja rešenja o nasleđivanju, nije znalo da postoji. Ako se po pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju ili rešenja o legatu pronađe imovina, za koju se u vreme donošenja rešenja nije znalo da pripada zaostavštini, sud neće ponovo raspravljati zaostavštinu već će ovu imovinu novim rešenjem raspodeliti na osnovu ranije donesenog rešenja o nasleđivanju. U slučaju da ranije nije raspravljana zaostavština ostavioca, sud će raspravljati zaostavštinu samo ako je pronađena nepokretna imovina. Ukoliko je naknadno pronađena samo pokretna imovina, sud će o raspravljati o njoj samo na zahtev zainteresovanih lica.[611]

[611] Član 128. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

4.1.2. Naknadno ponađeno zaveštanje

Moguća je i situacija da se nakon pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju ili rešenja o legatu, pronađe zaveštanje ostavioca ili više njih o kojima se nije znalo u trenutku donošenja pomenutih rešenja. U tom slučaju, sud će proglasiti zaveštanje ili više njih zadržati prepis, a orginal ili izvornik zaveštanja dostaviće ostavinskom sudu. Ostavinski sud neće ponovo raspravljati zaostavštinu već će obavestiti zainteresovana lica o proglašenju zaveštanja i upozoriti ih na to da mogu svoja prava na osnovu zaveštanja ostvariti u parničnom postupku.[612]

4.1.3. Novi naslednik

"Naslednik koji se pojavi kasnije ne lišava se prava da mu se preda zaostavština ili deo koji mu pripada."[613] Ako po pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju ili rešenja o legatuneko lice koje nije učestvovalo u postupku za raspravljanje zaostavštine polaže pravo na zaostavštinu kao naslednik, ostavinski sud neće ponovo raspravljati zaostavštinu već će to lice uputiti na to da svoje pravo može da ostvari u parničnom postupku. I u slučaju da se koji od nasldnika odrekao nasleđa, pa se pronađe imovina za koju se u vreme donošenja rešenja o nasleđivanju nije znalo da pripada zaostavštini, sud će naslednika pozvati radi davanja nasledničke izjave i ako izjavi da se prihvata nasleđa na toj imovini, sud će ga uputiti na parnicu.[614]

4.1.4.Zastara naslednopravnih zahteva

Naslednopravni zahtevi mogu se isticati u raznim slučajevima. Mogu se isticati radi sticanja i gubljenja nekog prava. U zavisnosti od vrste zahteva, utvrđeni su i zastarni rokovi (subjektivni i objektivni). O njima smo govorili i navodili smo ih u konkretnim slučajevima naslednog prava. Međutim uvažavajući apsolutno pravo univerzalnog sukcesora zakon je utvrdio da pravo naslednika na zaostavštinu ne zastareva. Pri tome, kako

---

[612] Ukoliko naslednici saznaju posle pravosnažnosti rešenja o naleđivanju ili legatu da je ostavilac sačinio usmeno zaveštanje, s tim što svedoci zaveštanja nisu sačinili ispravu o zaveštanju, sud ima obavezu da svedoke pred kojim je usmeno zaveštanje dato sasluša i sačini zapisnik. Ovaj zapisnik sud proglašava pismenim zaveštanjem shodno članu 108., stav 2. i 3. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

[613] Marković, S. (1981). Nasledno pravo, op. cit., str. 453.

[614] Član 130. Zakona o vanparničnom postupku, op. cit.

zakon navodi, ne dira se u pravila o održaju, sticanju od nevlasnika i zastarelosti potraživanja.[615]

4.2. Tužba radi ostvarenja naslednih i drugih prava

Naslednička tužba (*Heraditatis petitio*) je tužba kojom potencijalni naslednik, pozivajući se na svoje nasledno pravo, zahteva da se to njegovo pravo putem suda i utvrdi, pošto to pravo tuženi osporava, odnosno da mu se zaostavština, koju tuženi drži preda. Iz kog razlog potencijalni naslednik nije učestvovao u raspravljanju zaostavštine (nije se znalo za boravište, njegovo postojanje prikrili su ostali naslednici i sl.) nije značajno za podnošnje ove tužbe. Važno je da je potencijalni naslednik saznao za svoje nasledno pravo i da se to desilo nakon pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju ili rešenja o legatu. Pravo na podnošenje ove tužbe ima i naslednik koji se odrekao nasleđa ali se kasnije nasledničkom izjavom prihvatio nasleđa nad naknadno pronađenom imovinom ostavioca. Aktivnu legitimaciju na podnošenje tužbe imaju naslednici po zakonu i zaveštajni naslednici. Nasledničku tužbu ne mogu podnositi legatari i drugi korisnici iz zaostavštine. Tužba radi ostvarenja naslednih prava podnosi se protiv lica koja su pravosnažnim rešenjem o nasleđivanju proglašena za naslednike.[616] Ovom tužbom, tužilac dokazuje da ima isto ili jače nasledno pravo kao i naslednici iz rešenja o nasleđivanju. Po pravilu, tužilac u tužbi ističe zahtev za utvrđivanje i za osudu na činidbu. Zahtev za utvrđivanje se ističe sa ciljem da sud utvrdi da je tužilac imalac naslednog prava.[617] Za ovaj zahtev tužilac ima pravni interes zato što će, ukoliko isti bude usvojen, steći nasledna prava koja su uvek imovinska. Zahtev za osudu na činidbu, odnosno predaju zaostavštine ili njenog dela tužiocu, proizilazi za utvrđenje, ako bude usvojen.[618]

---

[615] Videti član 221. Zakona o nasleđivanju, op. cit.

[616] Pasivno legitimisana lica koja se pojavljuju u nasledničkoj tužbi određena su karakterom rešenja o nasleđivanju. Naime: "Pravosnažno rešenje o nasleđivanju vezuje sve stranke koje su učestvovale u raspravi ostavine... To jednako vredi i u pogledu ostvarivanja prava osoba koje nisu učestvovale u ostavinskom postupku, koje mogu svoje naslednopravne zahteve naknadno ostvariti u samoj parnici." Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, op. cit., str. 730.

[617] Videti član 194. Zakona o parničnom postupku, op. cit.

[618] Babić, I. (2017). Građansko pravo: knjiga 3: nasledno pravo, op. cit., str. 288.

"Presuda koja se donosi po ovoj tužbi ima retroaktivno dejstvo, jer se i ona zasniva isključivo na činjenicama koje su postojale u trenutku smrti ostavioca. Zato se njome delimično ili u celosti menja ranije doneto rešenje o nasleđivanju. Zbog toga se i kaže da u ovim slučajevima parnični postupak ima ulogu korektivnog postupka."[619]

[619] Svorcan, N., S. (2009), Nasledno pravo, op. cit., str. 259.

PRILOZI

PRILOG 1

Simboli koji se koriste u šematskom prikazivanju zakonskih naslednih redova

MUŠKO LICE	ŽENSKO LICE	ZNAČENJE SIMBOLA
		ostavilac (de cuius, defunctus)
		naslednik (succesor, heres)
		srodnici umrli pre ostavioca ili srodnici koji ne mogu ili ne žele da naslede
		pravo predstavljanja
		pravo nasleđivanja predaka

PRILOG 2

Šema krvnog srodstva

Prava linija

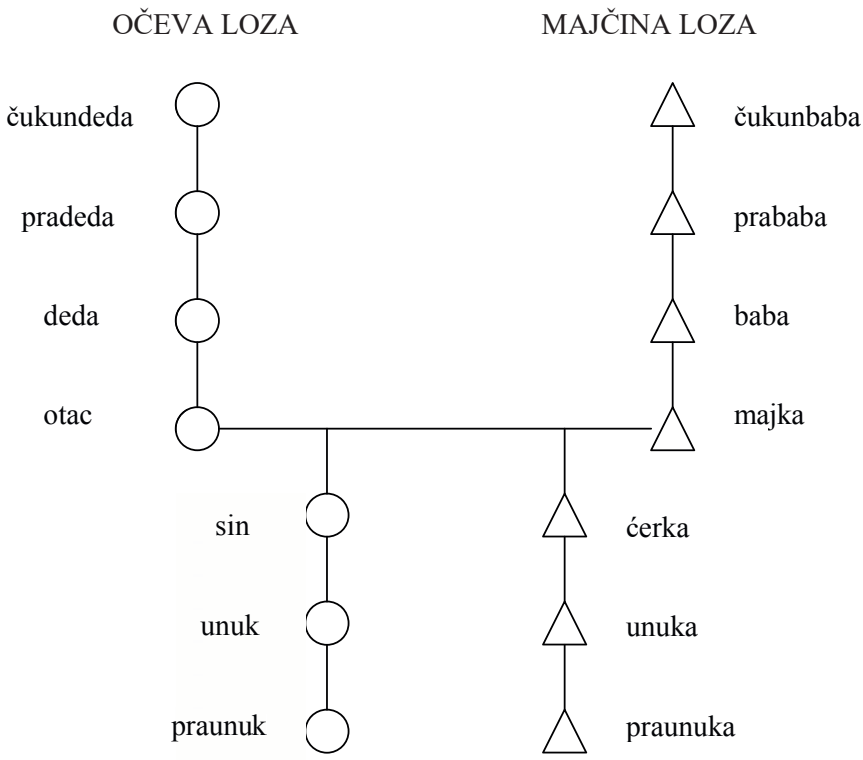

Pobočna linija

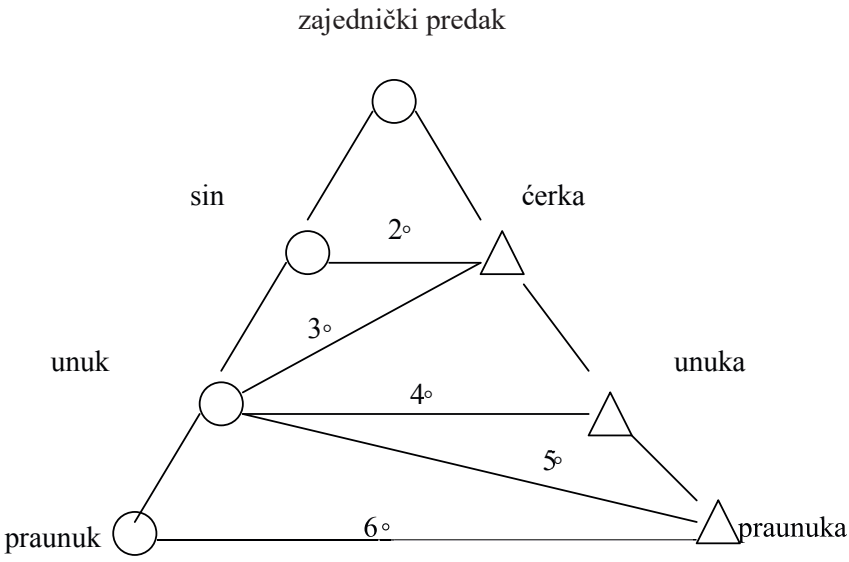

PRILOG 3

Potencijalni zakonski naslednici

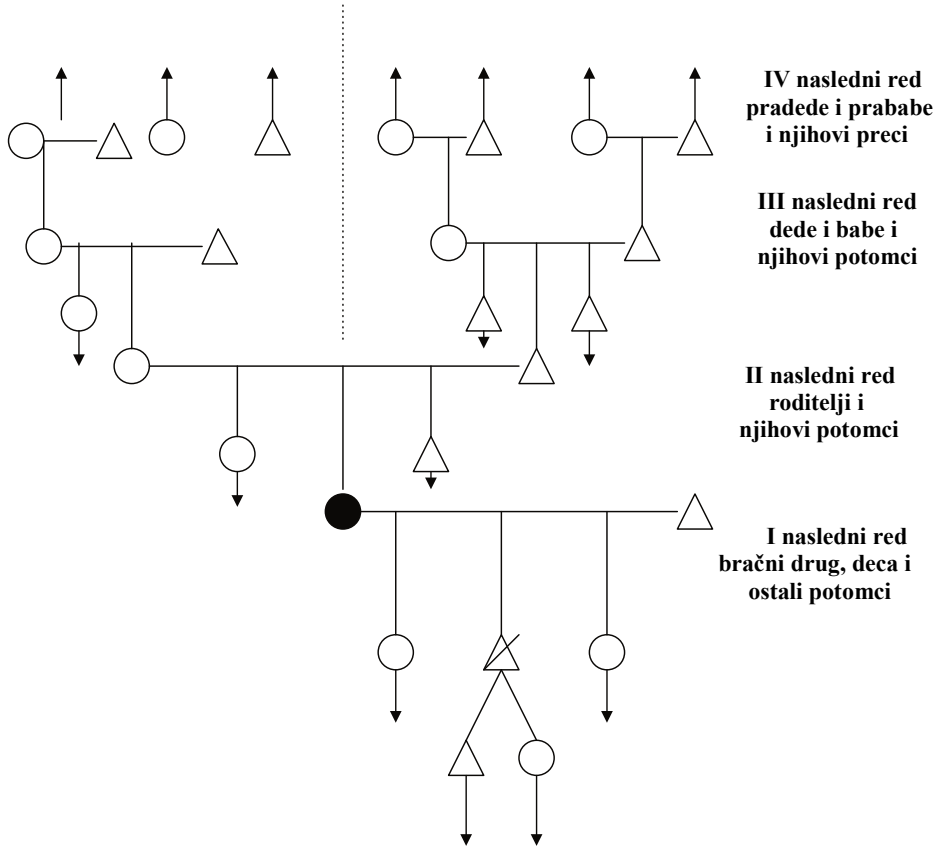

PRILOG 4

PRVI OSNOVNI SUD U BEOGRADU
Bulevar Nikole Tesle br. 42a

PREDLOG
za pokretanje ostavinskog postupka

Pok._____ je preminuo-la dana_____ u _____sa poslednjim prijavljenim prebivalištem na adresi _____.

DOKAZ: izvod iz matične knjige umrlih.

Iza sebe je ostavio-la kao naslednike (srodstvo, ime i prezime, adresa):
_1_____
_2_____
_3_____
_4_____

DOKAZ: izvod iz matične knjige venčanih za supružnika, izvod iz matične knjige rođenih za decu.

Od imovine je ostavio-la:
_____
_____
_____

DOKAZ:

- Ugovor o otkupu stana
- Vlasnički list, koji ne sme biti stariji od 6 meseci
- Saobraćajna dozvola
- Oružani list
- Štedna knjižica
- Uverenje o neisplaćenim penzijama (pribavlja se u Republičkom PIO fondu zaposlenih)
- Potvrda o akcijama
- Uverenje o grobnom mestu

NAPOMENA: priložiti sve u fotokopijama, a originale poneti na uvid na dan ročišta.

PREDLAGAČ

Dana, _____ _____

Ime prezime i adresa podnosioca predloga

PRILOG 5

SVOJERUČNI TESTAMENT

Ja, Marko Petrović iz Beograda, ul. Kornelija Stankovića br. 32, star 68 godina, pri čistoj svesti i zdravom razumu, svojom rukom, po slobodnoj volji raspoređujem celokupnu svoju zaostavštinu za slučaj smrti na sledeći način:

Stan u ulici Kornelija Stankovića br. 32, u Beogradu, broj 14, površine 88m², upisan u z. k. ul. broj 643 k. o. Beograd ostavljam u nasleđe svojoj supruzi Nađi i sinu Petru na jednake delove.

Vikendicu na Avali, veličine 10x8m, prizemnu, sa okućnicom površine 8 ari, upisane u k. p. broj 136. k. o. Voždovac i upisana u z. k. ul. broj 78 k. o. Voždovac i sve pokretnosti koje se u vreme moje smrti budu zatekle u kući, ostavljam kćerci Mariji.

Takođe, svojim naslednicima: supruzi Nađi, sinu Petru i kćerci Mariji ostavljam u nasleđe 7.500.000,00 dinara, deponovanih u banci Intesa a. d. Beograd, broj računa 158-8570010090173-66.

Naslednici su dužni da me sahrane po verskim običajima na groblju na Vračaru.

Ovo je moja poslednja izjava volje i želim da se ostvari u celini.

U Beogradu, 24. juna, 2010. godine Marko Petrović

PRILOG 6

PISANI TESTAMENT PRED SVEDOCIMA

Pri punoj svesti i zdravom razumu, slobodnom voljom, raspoređujem svoju zaostavštinu na sledeći način:

1. Svome sinu, Milanu Rakiću iz Novog Sada, ostavljam vikendicu na Fruškoj gori – Ledinci, veličine 14x9m, sa voćnjakom površine 20 ari, k. p. broj 219 k. o. Petrovaradin, upisane u z. k. ul. broj 167 k. o. Irig. Takođe, sinu ostavljam i putničko vozilo marke „mercedes benz CL200", reg. br. NS523ĐS, br. motora 256485123645, crne boje, proizveden 2004. godine.
2. Svojoj kćeri, Milici Rakić, ostavljam dvosoban stan u ulici Bulevar oslobođenja broj 74/36, celokupnu biblioteku i novčani iznos koji se zatekne u trenutku moje smrti u Kontinental banci na računu broj 160-553468600-77.
3. Svojoj supruzi, Katarini Rakić, ostavljam dvosoban stan u ulici Narodnog fronta br. 20/56 i svu pokretnu imovinu.

Ovo je moja poslednja izjava volje i želim da se ostvari u celini.

U Novom Sadu, 20. decembra 2009. godine *Tihomir Rakić*
Tihomir Rakić,
l. k. br 336578, SUP Novi Sad

Potvrđujemo da je, 20. decembra 2009. godine, Tihomir Ristić iz Novog Sada, ul. Narodnog fronta br. 20, pred nama izjavio da je sačinjeni testament pročitao, da je to njegova poslednja izjava volje, a zatim se na ispravi o testamentu svojeručno potpisao.

Testamentarni svedoci:

Milutin Tošić
Milutin Tošić iz Novog Sada,
Maksima Gorkog br. 3
l. k. br. 586345, SUP Novi Sad

Mila Jovanović
Mila Jovanović iz Novog Sada,
Beogradski kej br. 45
l. k. br. 634278, SUP Novi Sad

PRILOG 7

SUDSKI TESTAMENT – KADA JE ZAVEŠTALAC U STANJU DA GA PROČITA

R. br. 678/11

Z A P I S N I K

Sačinjen dana 09.07.2011. godine, pred Osnovnim sudom u Novom Sadu, u predmetu sastavljanja sudskog testamenta Nikoline Stanković iz Novog Sada (ul. Cara Dušana br. 24).

U ime suda prisutni su:
Sudija,
Nikola Ivković

Zapisničar,
Sonja Žikić

Početo u 9.00 h

Prema predlogu Nikoline Stanković iz Novog Sada, da joj se na zapisnik uzme izjava poslednje volje (primljen u ovom sudu 29.06.2011. godine pod br. 3P. 678/11), sud pristupa sastavljanju njenog testamenta.

Sudija je prethodno utvrdio identitet Nikoline Stanković, uvidom u ličnu kartu imenovane, br. 00386530, izdate od SUP-a Novi Sad i potvrdom svedoka identiteta Perice Jokića iz Novog Sada (ul. Cara Dušana br. 24), čiji je identitet utvrđen na osnovu lične karte, br. 00568520, izdate od SUP-a Novi Sad.

Sudija se, na osnovu razgovora sa Nikolinom Stanković, uverio da je pismena, sposobna za rasuđivanje i da izražava slobodnu i ozbiljnu volju da sačini testament.

Sudija je ukazao testatorki na značaj i posledice sastavljanja testamenta. Testatorka je posebno upozorena na odredbe o nužnom delu, kao i na mogućnost opoziva testamenta.

Nakon toga, testatorka je, ostajući pri svom predlogu, da sačini testament, izložila kako želi da rasporedi svoju zaostavštinu, te na osnovu njenog kazivanja sudija sastavlja ovaj.

T E S T A M E N T

Za slučaj smrti, želim da moja zaostavština bude raspoređena na sledeći način:

1. Mojoj kćeri, Katarini Petković, ostavljam porodičnu kuću (površine 178 m2), s pomoćnim zgradama i placem od 20 ari u Sremskim Karlovcima, na k. p. broj 124 k. o. Sremski Karlovci, upisane u z. k. ul. broj 167 k. o. Sremski Karlovci.
2. Dugogodišnjem prijatelju, Sretenu Milovanoviću, koji je bio sa mnom u svim teškim trenucima, pomagao mi da održavam imanje i družio se sa mnom, ostavljam u nasleđe jednosoban stan u ulici Polgar Andraša br. 3/4.
3. Svom sestriću, Marku Novakoviću, ostavljam putničko vozilo marke „opel astra", reg. br. NS678DH, br. motora 324756723548, metalik boje, proizveden 2002. godine.
4. Naslednici su dužni da me sahrane u rodnom mestu, u skladu sa verskim običajima i podignu mi pristojan spomenik.
5. Ovo je moja poslednja volja i želim da je moji naslednici ispoštuju do kraja.

TESTATORKA
Nikolina Stanković
Nikolina Stanković

Potvrđuje se da je testatorka Nikolina Stanković, u prisustvu sudije i zapisničara, pročitala navedeni testament i potpisala ga, saopštavajući da je to njena poslednja izjava volje, i da je u svemu verno uneta u ovaj zapisnik. Takođe, potvrđuje se i da su sve napred navedene radnje u ovom zapisniku i zaista sprovedene.

Za sastavljanje sudskog zaveštanja, naplaćena je potrebna taksa.
Osnovni sud u Novom Sadu, 09.07.2011. godine, 3P. br. 158/11.

Završeno u 9.45 h

ZAPISNIČAR
Sonja Žikić
Sonja Žikić

SUDIJA
Nikola Ivković
Nikola Ivković

PRILOG 8

SUDSKI TESTAMENT – KAD ZAVEŠTALAC NIJE U STANJU DA ČITA I PIŠE

Z A P I S N I K

Sačinjen dana 16. septembra 2011. godine u Osnovnom sudu u Novom Sadu, u predmetu sastavljanja sudskog testamenta (zaveštanja) Miroslavu Stojkoviću iz Novog Sada.

U ime suda, prisutni:

Sudija, Eržebet Nađ

Zapisničar, Goran Kocić

Sudija konstatuje da je Miroslav Stojković iz Novog Sada podneo ovom sudu predlog radi sačinjavanja sudskog testamenta. Pošto predlog sadrži sve potrebne sastojke za postupanje suda, sudija donosi

R E Š E NJ E

Usvaja se predlog Miroslava Stojkovića iz Novog Sada te će sud pristupiti sačinjavanju sudskog testamenta – primiti na zapisnik njegovu poslednju izjavu volje.

Sud preduzima radnje sačinjavanja testamenta. Utvrđuje identitet zaveštaoca jer ne poznaje zaveštaoca lično i po imenu. Zaveštalac nema javnu ispravu sa fotografijom pa je njegov identitet utvrđen izjavama dva punoletna svedoka: Milana Mitića iz Novog Sada, l. k. broj 357866 i Mirjane Tošić iz Novog Sada, l. k. broj 456899.

Posle obavljenog razgovora sa predlagačem, sudija utvrđuje da Miroslav Stojković ne zna da čita i piše, zbog čega će svedoci identiteta biti i svedoci testamenta. Sudija se uverio da je zaveštalac, iako star 69 godina, sposoban za rasuđivanje i ima određenu i bezuslovnu nameru da sačini testament.

Sudija upozorava zaveštaoca na pravne posledice koje proizvodi testament i na odredbe o nužnom nasleđivanju koje ga ograničavaju u testamentarnom raspolaganju.

Zatim poziva zaveštaoca da svojim rečima iskaže kako želi da rasporedi svoju zaostavštinu posle smrti.

T E S T A M E N T

Svojoj supruzi, Nataši Stojković ostavljam prizemnu kuću u kojoj stanujemo na Adicama, ulica Žikice Jovanovića br. 3.

Svom dragom prijatelju i komšiji, Milisavu Piliću, ostavljam pomoćni objekat (štalu), sve konje, zaprežno vozilo i alat.

Zaveštalac:
(*rukoznak*)
Miroslav Stojković

Sudija potvrđuje da je pročitao testament zaveštaocu u prisustvu oba svedoka testamenta i da je zaveštalac u prisustvu istih svedoka izjavio da je njegova poslednja volja tačno navedena.

Svedoci testamenta:

Milan Mitić — *Mirjana Tošić*
Milan Mitić — **Mirjana Tošić**

Sudija potvrđuje da su sve opisane radnje preduzete i da je na testament, posle njegovog čitanja i izjave zaveštaoca da je njegova poslednja volja verno zabeležena, stavljen rukoznak zaveštaoca i potpisi svedoka testamenta.

Osnovni sud u Novom Sadu
R. broj 876/11
Novi Sad, 16. septembar 2011.

Sudija
Eržebet Nađ
Eržebet Nađ

PRILOG 9

JAVNOBELEŽNIČKI TESTAMENT

JAVNI BELEŽNIK
Petar Petrović
Beograd, OPU 30-2017
Stari grad ul... br. 1 Strana 1

JAVNOBELEŽNIČKI ZAPIS

U moju javnobeležničku kancelariju u 9 (devet) časova pristupio je dana 22. maja 2017. godine (dvadeset drugog maja dve hiljade sedamnaeste godine) Marko Marković sin Milana iz Beograda, ulica Valjevska broj 6, rođen 1. oktobra 1941. godine (prvog oktobra hiljadu devetsto četrdeset prve godine) u Irigu, opština Irig, Republika Srbija, s prebivalištem u Beogradu, ulica Valjevska broj 6, čiji identitet je utvrđen uvidom u ličnu kartu broj 24385, koju je izdala 2. marta 2013. godine, PS Čukarica (testator) i izjavio da želi da sačini testamet.

Utvrdio sam da testator govori srpski jezik, da je pismen i da je u stanju da pročita i potpiše ispravu o testamentu. Zbog toga nije potrebno prisustvo svedoka, tumača i prevodioca. Takođe, posle obavljenog razgovora sa testatorom, utvrdio sam da je on testamentarno sposoban i da je njegova volja slobodna i stvarna, da je u braku sa suprugom Draganom s kojom ima ćerku Saru i sina Zorana te da nema više dece.

Upoznao sam testatora s prirodom i dejstvom sačinjenog testamenta, posle čega testator sačinjava

Marko Marković JAVNI BELEŽNIK

_____ _____

(potpis) (potpis i pečat)

TESTAMENT

Ovim testamentom ja, Marko Marković iz Beograda, raspoređujem svoju zaostavštinu posle svoje smrti na sledeći način:

Stan u ulici Valjevskoj broj 6, u zgradi upisanoj u list nepokretnosti broj 389 k.o. Čukarica, u kome sada živim sa suprugom Draganom, rođenom 18. avgusta 1952. godine, predstavlja moju posebnu imovinu koju sam uneo u brak koji sam zaključio sa Draganom (rođ. Kordić), 20. novembra 1972. godine. Takođe, moja posebna imovina je i kuća u selu Krušedolu, opština Irig. Kuću na sprat, 7m x 9m, sa okućnicom i voćnjakom, površine 7.000 m², upisana u list nepokretnosti 312 k.o. Irig, nasledio sam od svog dede Jovana, na osnovu rešenja o nasleđivanju O.258/58 od 28. movembra 1958. godine, Opštinskog suda u Irigu. Ušteđevina deponovana u Komercijalnoj banci A.D. Beograd, broj računa 200-3900679-53 u iznosu od 2.300.000,00 dinara, predstavlja zajedničku imovinu koju smo u braku stekli moja supruga i ja.

Kćerki Sari Marković, udatoj Janković, s prebivalištem u Beogradu, ulica Takovska broj 22, rođenoj 20. avgusta 1973. godine, ostavljam u nasleđe dvosoban stan, broj 17, na drugom spratu, površina 60 m² (u kome živim sa suprugom Draganom, rođenom 18. avgusta 1952. godine, majkom naše ćerke Sare), opterećen pravom stanovanja u korist moje supruge Dragane, do kraja njenog života. Svojoj supruzi Dragani ostavljam u nasleđe pravo lične službenosti – pravo stanovanja u navedenom stanu u ulici Valjevskoj broj 5. Ovo pravo stanovanja traje dok je živa. Takođe, supruzi Dragani ostavljam u nasleđe 1.150.000,00 dinara deponovanih u Komercijalnoj banci na navedenom računu (preostali iznos od 1.150.000,00 dinara je njen udeo u zajedničkoj imovini).

Marko Marković JAVNI BELEŽNIK

_____ _____

(potpis) (potpis i pečat)

OPU 30-2017
Strana 3

Sinu Zoranu iz Batajnice, ulica Karađorđeva broj 14, ostavljam u nasleđe kuću na sprat u selu Krušedolu, Opština Irig 7m x 9m, s okućnicom i voćnjakom, površine 7.000 m², s alatom i mašinama za obrađivanje zemlje, upisanoj u list nepokretnosti 312 k.o. Irig.

Sin Zoran je u obavezi da me sahrani po pravoslavnim običajima na groblju na Novom Beogradu i da posle toga održava grobno mesto.

PRILOZI:

1. Forokopija lične karte Marka Markovića
2. Fotokopija rešenja o nasleđivanju broj O. 258/58 od 28. novembra 1958. godine, Opštinskog suda u Irigu
3. Fotokopija kartice Komercijalne banke A.D. Beograd, broj računa 200-3900679-53
4. Izvod iz lista nepokretnosti 312 k.o. Irig
5. Izvod iz lista nepokretnosti broj 389 k.o. Čukarica
6. Izvod iz matične knjige rođenih za Marka Markovića
7. Izvod iz matične knjige rođenih za Marković Zorana
8. Izvod iz matične knjige rođenih za Janković Saru
9. Izvod iz matične knjige venčanih za testatora i suprugu Draganu.

Zaveštanje u obliku javnobeležničkog zapisa sačinjeno je u kancelariji javnog beležnika Petra Petrovića, dana 22.maja 2017. gpdine (dvadeset drugog maja dve hiljade sedamnaeste godine). Podatke o stvarima i pravima koji čine imovinu testatora, a obuhvaćene su testamentom, kao i podatke o supruzi i deci testatora javni beležnik je utvrdio na osnovu navedenih isprava i izjava testatora.

Marko Marković JAVNI BELEŽNIK

_____ _____

(potpis) (potpis i pečat)

Javni beležnik je poučio testatora o sadržini i pravnim posledicama testamenta, o zakonskim naslednicima, a posebno o odredbama čl. 39–60. Zakona o nasleđivanju koje regulišu nužni deo zakonskih naslednika.

Javni beležnik je u skladu s čl. 82. i 84. Zakona o javnom beležništvu, pročitao testatoru testament. Testator je izjavio da je razumeo sadržaj testamenta, da on odgovara njegovoj volji i da ga svojeručno potpisuje.

Testoru je predat otpravak testamenta, dok je originalni primerak testamenta zadržan u kancelariji javnog beležnika.

Nagrada javnom beležniku isplaćena je u iznosu od _____ dinara, na osnovu člana _____ Javnobeležničke tarife.

Marko Marković

_____

(potpis)

JAVNI BELEŽNIK

_____

(potpis i pečat)

PRILOG 10

POTVRDA O MEĐUNARODNOM TESTAMENTU

1. Ja, Predrag Ognjanović, konzularni agent, ul. Backerstrasse br. 3, Beč, Austrija, kao ovlašćeno lice za sastavljanje međunarodnog testamenta, potvrđujem da je 12.07.2011. godine u Beču zaveštalac Nikola Kojić, ul. Burggasse br. 56, rođen 24.11.1948. godine u Užicu u mom prisustvu i u prisustvu svedoka:

a) Jelene Tomić, ul. Bauenmmarkt br. 28, rođene 21.05.1956. godine u Pirotu
b) Mihajla Ilića, ul. Postgasse br. 46, rođenog 30.03.1960. godine u Užicu

izjavio da je priloženo pismo njegov testament i da je upoznat sa njegovom sadržinom.

2. Potvrđujem osim toga, da je: u mom prisustvu i u prisustvu svedoka:
– zaveštalac potpisao testament
– zabeležio sam ovu činjenicu na testamentu.

3. Svedoci i ja lično smo potpisali testament.
Utvrdio sam identitet zaveštaoca i svedoka;
Svedoci ispunjavaju uslove propisane Zakonom o nasleđivanju.

Beč, 12.07.2011. *Predrag Ognjanović*
Predrag Ognjanović

PRILOG 11

UGOVOR O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

Zaključen dana 27. marta 2016. godine u Novom Sadu, između:

Milutina Simića iz Novog Sada (ul. Tolstojeva br. 20), kao davaoca izdržavanja, s jedne strane i

Dragana Obradovića iz Novog Sada (ul. Tolstojeva br. 20), kao primaoca izdržavanja, s druge strane.

Ugovorne strane postigle su sporazum o sledećem:

Član 1.

Primalac izdržavanja stanuje sam u stanu koji je njegovo vlasništvo. Star je 76 godina i potrebna mu je pomoć, nega i briga drugog lica. Davalac izdržavanja stanuje u istoj zgradi kao zakupac, primalac izdržavanja ga poznaje 7 godina i s njim je u prijateljskom odnosu. Ugovorne strane stoga su odlučile da zaključe ovaj ugovor.

Član 2.

Davalac izdržavanja obavezuje se da primaoca izdržavanja doživotno čuva i neguje, da mu obezbeđuje odgovarajuću ishranu, potrebnu obuću i odeću, održava higijenu u njegovom stanu, nabavlja potrebne lekove, obezbeđuje medicinsku pomoć za slučaj bolesti i isplaćuje novčane iznose za uobičajene svakodnevne potrebe.

Posle smrti primaoca izdržavanja, davalac izdržavanja dužan je da ga sahrani po verskim običajima u rodnom mestu i podigne mu pristojan spomenik.

Član 3.

Primalac izdržavanja obavezuje se da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese pravo svojine na stanu u zgradi u Novom Sadu, ul. Tolstojeva br. 20, na prvom spratu, broj 5, površine 54 m^2, koji se sastoji od dnevne sobe, kuhinje, kupatila i spavaće sobe i koji je upisan u list nepokretnosti pod brojem 152 k.o. Novi Sad.

Davalac izdržavanja: **Primalac izdržavanja:**

Milutin Simić *Dragan Obradović*

Milutin Simić Dragan Obradović

PRILOG 12

JAVNOBELEŽNIČKO POTVRĐIVANJE (SOLEMNIZACIJA) UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

JAVNI BELEŽNIK
Petar Petrović
Novi Sad OPU 30-2016
Ulica Puškinova, br. 1 Strana 1

KLAUZULA O POTVRĐIVANJU UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

U javnobeležničku kancelariju, dana 10.5.2016. (desetog maja dve hiljade šesnaeste godine, pristupile su radi potvrđivanja (solemnizacije) ugovora o doživotnom izdržavanju, na osnovu člana 93. Zakona o javnom beležništvu ("Sl. glasnik RS", br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 - dr. zakon, 93/14 - dr. zakon, 121/14, 6/15 i 106/15), sledeće stranke:
1. Milutin Simić, sin Jovana, sa prebivalištem u Novom Sadu, ulica Tolstojeva, broj 20, sprat prvi, stan broj 5, čiji je identitet utvrđen uvidom u ličnu kartu broj 567836, koju je 10.11.2014. godine izdala PU za grad Novi Sad (primalac izdržavanja) i
2. Dragan Obradović, sin Milana, sa prebivalištem u Novom Sadu, ulica Tolstojeva broj 20, sprat prvi, stan broj 6, čiji je identitet utvrđen uvidom u ličnu kartu broj 349875, koju je 22.10.2013. godine izdala PU za grad Novi Sad (davalac izdržavanja).
Utvrdio sam da se nepokretnost (koja je predmet ovog ugovora) nalazi na području gde je sedište moje kancelarije te da sam nadležan da izvršim solemnizaciju ove isprave.
Posle obavljenog razgovora sa strankama utvrdio sam da ugovorne strane znaju i mogu da govore i pišu srpski jezik, i da zbog toga nije potrebno prisustvo prevodioca odnosno tumača; da su ugovorne strane poslovno sposobne za zaključenje ugovora i da postoji njihova slobodna i stvarna volja da ovaj ugovor zaključe.

JAVNI BELEŽNIK

_____
(potpis i pečat)
OPU 30-2016

Uvidom u izvod iz lista nepokretnosti broj 152. k. o. Novi Sad od 11. marta 2016. godine i elektronsku evidenciju Službe za katastar nepokretnosti Novi Sad od 10.5.2016. godine utvrdio sam da se nepokretnost koja je predmet ugovora o doživotnom izdržavanju vodi na ime primaoca izdržavanja.
Ugovornim stranama objasnio sam smisao i posledice zaključenja ovog ugovora (da imovina koja je predmet ugovora ne ulazi u zaostavštinu primaoca izdržavanja i da se njome ne mogu namiriti nužni naslednici – član 195. Zakona o nasleđivanju).
U prisustvu postupajućeg javnog beležnika pročitan je ugovor o doživotnom izdržavanju, posle čega su ugovorne strane izjavile da je njihova volja verno izražena, da im je jasan sadržaj ugovora i njegova dejstva. Posle toga ugovorne strane su u mom prisustvu potpisale ispravu.

PRILOZI:
1. Fotokopija lične karte Milutina Simića
2. Fotokopija lične karte Dragana Obradovića
3. Izvod iz lista nepokretnosti broj 152 k. o. Novi Sad
4. Izvod iz matične knjige rođenih za Milutina Simića

Podneti ugovor o doživotnom izdržavanju napisan je na jednoj stranici, a potvrđen je u pet primeraka.
Strankama su izdata četiri otpravka klauzule o potvrđivanju (koja su povezana sa ugovorom o doživotnom izdržavanju jemstvenikom) i to po jedan primerak primaocu izdržavanja i dva primerka davaocu izdržavanja. Jedan primerak zadržan je kod javnog beležnika.
Javnobeležnička nagrada je, na osnovu člana 21. tarifnog broja 1. Javnobeležničke tarife, naplaćena je u iznosu od _____

DAVALAC IZDRŽAVANJA

_____
Dragan Obradović

PRIMAOC IZDRŽAVANJA

_____
Milutin Simić

JAVNI BELEŽNIK

_____
Petar Petrović (potpis i pečat)

PRILOG 13

UGOVOR O USTUPANJU I RASPODELI IMOVINE ZA ŽIVOTA

Zaključen dana 13.7.2016. godine u Novom Sadu, između:

Pretka, Vuka Ćirića iz Novog Sada, kao ustupioca imovine, s jedne strane i

Sinova Miloša Ćirića iz Novog Sada (ul. Ćirpanova br. 36) i Marka Ćirića iz Novog Sada (ul. Miše Dimitrijevića br. 5), kao primalaca imovine, s druge strane.

Ugovorne strane sporazumele su se o sledećem:

Član 1.

Predak, Vuk Ćirić, ovim ugovorom, za života ustupa i raspoređuje svoju imovinu, uz punu saglasnost sinova, pošto drugih potomaka nema, na sledeći način:

- sinu Milošu prenosi u svojinu stan površine 56m², u ulici Ćirpanovoj br. 36/24
- sinu Marku prenosi u svojinu stan površine 64m², u ulici Miše Dimitrijevića br. 5/18.

Član 2.

Predak, Vuk Ćirić, dozvoljava svojim potomcima da se, na osnovu ovog ugovora, na ustupljenim nepokretnostima navedenim u čl. 1 ugovora odmah uknjiže u sudu, u zemljišnim knjigama, kao vlasnici.

Član 3.

Predak, Vuk Ćirić, zadržava pravo plodouživanja (stanovanja) na stanu u kome stanuje u ul. Miše Dimitrijevića br. 5/18.

Član 4.

Miloš i Marko Ćirić, kao potomci i zakonski naslednici, izjavljuju da prihvataju sa zahvalnošću učinjeno ustupanje i raspodelu imovine svog oca, da su već ušli u državinu navedenih nepokretnosti, te da u slučaju smrti oca Vuka Ćirića neće zahtevati drugačiju raspodelu njegove zaostavštine.

Član 5.

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da predak nema drugih zakonskih naslednika osim potomaka navedenih u ovom ugovoru

Član 6.

Ugovorne strane su saglasne da troškove sastavljanja i javnobeležničke potvrde ovog ugovora, kao i eventualno druge troškove snose potomci.

Ustupilac:
Vuk Ćirić
Vuk Ćirić

Potomci:
Miloš Ćirić
Miloš Ćirić

Marko Ćirić
Marko Ćirić

PRILOG 14

JAVNOBELEŽNIČKO POTVRĐIVANJE (SOLEMNIZACIJA) UGOVORA O USTUPANJU I RASPODELI IMOVINE ZA ŽIVOTA

JAVNI BELEŽNIK
Petar Petrović
Novi Sad
Ulica Puškinova, br. 1

OPU 22-2016
Strana 1

KLAUZULA O POTVRĐIVANJU UGOVORA O USTUPANJU I RASPODELI IMOVINE ZA ŽIVOTA

Umoju javnobeležničku kancelariju 14.7.2016. (četrnaestog jula dve hiljade šesnaeste godine), u 12 časova, **radi potvrđivanja ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života**, pristupili su:

1.Vuk Ćirić, sin Milana, rođen 10.10.1945. (desetog oktobra hiljadu devetsto četrdeset pete) godine, s prebivalištem u Novom Sadu, ulica Ćirpanova broj 46 (četrdeset šest), čiji identitet sam utvrdio uvidom u ličnu kartu broj 563489, koju je izdala PU Novi Sad dana 15.11.2015. godine i koja važi do 15.11.2025. godine (ustupilac).
2. Miloš Ćirić, sin Vuka, rođen 20.10.1965 (dvadesetog oktobra hiljadu devetsto šezdeset pete) godine, s prebivalištem u Novom Sadu, ulica Ćirpanova broj šest, čiji identitet sam utvrdio uvidom u ličnu kartu broj 325489, koju je izdala PU Novi Sad dana 5.11.2014. godine i koja važi do 5.11.2024. godine (potomak).
3. Marko Ćirić, sin Vuka, rođen 8.12.1968 (osmog decembra hiljadz devetsto šezdeset osme) godine, s prebivalištem u Novom Sadu, ulica Miše Dimitrijevića broj 5, čiji identitet sam utvrdio uvidom u ličnu kartu broj 236889, koju je izdala PU Novi Sad 5.8.2015. godine i koja važi do 5.8.2015. godine (potomak).

JAVNI BELEŽNIK

_____

Petar Petrović
(potpis i pečat)

Utvrdio sam da sve stranke govore srpski jezik i da su u stanju da pročitaju i potpišu ispravu, te da zbog toga nije prisustvo prevodioca ni tumača.
Potvrđujem da su ugovorne strane, pre potpisivanja u mom prisustvu pročitali ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života, da su u mom prisustvu izjavili da su razumeli sadržaj isprave i da on odgovara njihovoj volji. Nakon toga ugovorne strane su svojeručno potpisale ispravu koja se sastoji od tri jednostrano odštampana lista plus ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života koji se sastoji od dve stranice, a povezan je sa klauzulom o potvrđivanju jemstvenikom.

PRILOZI

1. Fotokopija lične karte Vuka Ćirića
2. Fotokopija lične karte Miloša Ćirića
3. Fotokopija lične karte Marka Ćirića
4. Izvod iz lista nepokretnosti broj 138 k. o. Novi Sad
5. Izvod iz lista nepokretnosti broj 164 k.o. Novi Sad
6. Izvod iz matične knjige rođenih za Vuka Ćirića
7. Izvod iz matične knjige rođenih za Miloša Ćirića
8. Izvod iz matične knjige rođenih za Marka Ćirića

Javni beležnik je upoznao strane sa dejstvom ugovora o ustupanju i raspodeli (član 182–193 Zakona o nasleđivanju), a naročito da:
Zaostavštinu ustupioca ne čine dobra koja su obuhvaćena ugovorom o ustupanju i raspodeli, nego samo dobra koja je naknadno stekao.
Ustupilac može zahtevati da mu potomak vrati sve što je primio ako je potomak pokazao grubu neblagodarnost prema njemu i da, u tom slučaju, potomak koji je vratio primljeno može, posle smrti ustupiočeve, zahtevati nužni deo.

JAVNI BELEŽNIK

_____

(potpis i pečat)

OPU 22-2016
Strana 3

Javnobeležnički potvrđena (solemnizovana) isprava zavedena je u opšti poslovni upisnik OPU 22-2016.
Podneti ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života napisan je na dve stranice, a potvrđen je u 7 primeraka, od kojih jedan zadržava javni beležnik, a ostali primerci predaju se strankama (po dva primerka svakoj stranci).
Javnobeležnička nagrada za solemnizaciju isprave – Ugovora o ustupanju i raspodeli imovine za života u ukupnom iznosu od _____ dinara, naplaćuje se na osnovu člana 21. tarifnog br. 1 i 9. Javnobeležničke tarife ("Sl. glasnik RS", br. 91/2014, 103/2014, 138/2014, 12/2016) i obuhvata iznos nagrade od _____ dinara i iznos obračunatog PDV po stopi od 20% u iznosu od _____ dinara.

PREDAK (USTUPILAC IMOVINE)
Vuk Ćirić

_____

POTOMCI:

Miloš Ćirić

_____

Marko Ćirić

_____

JAVNI BELEŽNIK

_____
(potpis i pečat)

ORIJENTACIONA ISPITNA PITANJA

UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA U NOVOM SADU
PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE

1. Pojam nasleđivanja i naslednog prava
2. Načela naslednog prava
3. Izvori naslednog prava
4. Pretpostavke za nasleđivanje
5. Smrt ostavioca
6. Pojam i sastav zaostavštine
7. Postojanje naslednika
8. Odsutna i nestala lica kao naslednici
9. Nesposobnost za nasleđivanje
10. Nedostojnost za nasleđivanje
11. Osnovi pozivanja na nasleđe
12. Pojam zakonskog nasleđivanja
13. Parentelarni sistem
14. Pravo predstavljanja
15. Pravo priraštaja
16. Šema zakonskih naslednika u pravu Srbije
17. Prvi nasledni red
18. Drugi nasledni red
19. Treći nasledni red
20. Četvrti i ostali nasledni redovi
21. Naslednopravne posledice potpunog usvojenja
22. Naslednopravne posledice nepotpunog usvojenja
23. Smanjenje naslednog dela supružnika u I naslednom redu
24. Povećanje naslednog dela supružnika u II naslednom redu
25. Pravo plodoluživanja supružnika
26. Smanjenje naslednog dela supružnika do 1/4
27. Gubitak zakonskog naslednog prava supružnika
28. Povećanje zakonskog naslednog dela ostaviočevih roditelja
29. Država kao naslednik
30. Sloboda testiranja – pojam i ograničenja
31. Pojam zaveštanja
32. Pravna priroda zaveštanja
33. Aktivna zaveštajna sposobnost
34. Formalna i materijalna sadržina zaveštanja
35. Postavljanje naslednika
36. Prosta i fideikomisarna supstitucija
37. Uslov u zaveštanju
38. Rok u zaveštanju
39. Nalog u zaveštanju
40. Rapolaganje u dozvoljene svrhe i osnivanje zadužbine
41. Isporuka
42. Uračunavanje poklona i legata u nasledni deo
43. Tumačenje zaveštanja
44. Forme zaveštanja – pojam i vrste
45. Olografsko zaveštanje
46. Alografsko zaveštanje
47. Sudsko zaveštanje
48. Javnobeležničko zaveštanje
49. Konzularno zaveštanje
50. Međunarodno zaveštanje
51. Brodsko zaveštanje
52. Vojno zaveštanje
53. Usmeno zaveštanje
54. Svedoci identiteta

55. Svedoci u testamentarnom pravu
56. Zaveštajni svedoci
57. Svedoci proglašenja zaveštanja
58. Čuvanje zaveštanja
59. Opozivanje zaveštanja
60. psolutna ništavost zaveštanja
61. Relativna ništavost zaveštanja
62. Osnov nužnog dela
63. Šema nužnih naslednika u pravu Srbije
64. Uslovi za sticanje svojstva nužnog naslednika
65. Veličina nužnog dela
66. Pravna priroda prava na nužni deo
67. Isključenje iz prava na nužni deo
68. Lišenje prava na nužni deo
69. Naslednopravni ugovori
70. U govor o ustupanju i raspodeli imovine za života
71. Pravne posledice postojanja ugovora o raspodeli imovine
72. Ugovor o doživotnom izdržavanju
73. Pojam i forma ugovora o doživotnom izdržavanju
74. Subjekti i predmet ugovora o doživotnom izdržavanju
75. Pravna priroda ugovora o doživotnom izdržavanju
76. Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju
77. Odgovornost davaoca za dugove primaoca izdržavanja
78. Ništavost ugovora o doživotnom izdržavanju
79. Naslednička zajednica
80. Deoba nasledstva
81. Pojam i predmet ostavinskog postupka
82. Razlike između parničnog i ostavinskog postupka
83. Nadležnost i sastav ostavinskog suda
84. Pokretanje ostavinskog postupka
85. Smrtovnica
86. Popis i procena zaostavštine
87. Odvajanje zaostavštine (*separatio bonorum*)
88. Mere za obezbeđenje zaostavštine
89. Proglašenje zaveštanja
90. Slučajevi kada se zaostavština ne raspravlja
91. Ostavinska rasprava
92. Nasledna izjava
93. Upućivanje na parnicu
94. Ostavinsko rešenje
95. Žalba u ostavinskom postupku
96. Zastarelost naslednopravnih zahteva
97. Tužba radi ostvarenje naslednopravnih zahteva
98. Povreda nužnog dela
99. Obračunska vrednost zaostavštine
100. Odgovornost naslednika za ostaviočeve dugove
101. Zahtevi nakon pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju

LITERATURA

Antić, O. (2009). Nasledno pravo, osmo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: JP Službeni glasnik.

Antić, O. (1983). Nasleđivanje poljoprivrednog zemljišta, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 31, br. 1/4, str. 40–51.

Avramović, S. (1993). Opšta istorija države i prava: deo 1: pravna istorija Starog veka, Beograd: Službeni list SRJ.

Antić, O., Balinovac, Z. (1996). Komentar Zakona o nasleđivanju, Beograd: Nomos.

Arsić, J., Stanivuk, B. (2019). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju i prava naslednika: u raskoraku između zakona i prakse. *Pravni zapisi*, vol. 10, br. 1, str. 141–159.

Babić, I. (1994). Vojnički testament, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 42, br. 3/4, str. 388–404.

Babić, I. (1998). Pravna priroda prava na nužni deo: glosa povodom rešenja ZON, U: Novine u Zakonu o nasleđivanju iz 1995. godine, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, str. 45–58.

Babić, I. (2005). Komentar Zakona o nasleđivanju: : sa sudskom praksom, šemama, obrascima, registrima i Zakonom o vanparničnom postupku, Beograd: Službeni list SCG.

Babić, I. (2008). Nasledno pravo, Beograd: Službeni glasnik.

Babić, I. (2008). Osnovi imovinskog prava, Beograd: Službeni glasnik.

Babić, I. (2017). Građansko pravo: knjiga 3: nasledno pravo, Beograd: Službeni glasnik.

Babić, I. (2018). Naslednička zajednica i prenos (ustupanje) naslednog dela, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka: naučno-stručni časopis iz oblasti pravnih nauka*, vol. 8, br. 8, str. 56–71.

Babić, I. (2020). Nasledno pravo, drugo dopunjeno izdanje, Beograd: Službeni glasnik.

Babić, I. (2021). Komentar Zakona o nasleđivanju: sa odabranom sudskom praksom i prilozima: prema stanju zakonodavstva od 31. maja 2021. godine, Beograd: Službeni glasnik.

Bago D.,Traljić, N., Petrović, Z., M., Povlakić, M. (1991). Osnovi nasljednog prava, Sarajevo: To je to.

Baron, I. (1877). Angriffe auf das Erbrecht, Berlin: Verlag

Blagojević, B. (1971). Nasledno pravo SRJ sa osvrtom na prava drugih država, Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika.

Blagojević, B. (1979). Nasledno pravo u Jugoslaviji, Beograd: Savremena administracija.

Blagojević T., B. (1983). Nasledno pravo u Jugoslaviji: prava republika i pokrajina, Beograd: Savremena administracija.

Blagojević, B., Antić, O. (1991). Nasledno pravo, Beograd: Nomos.

Bogišić, V. (1893). O položaju porodice i nasledstva u pravnoj sistemi, Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srbije.

Boras, M., Margaretić, L. (1980). Rimsko pravo, Zagreb: Pravni fakultet.

Clausen, A. (1908). Der Verpfrundungsvertrag: Diss, Basel: Juris Freiburg.

Cvejić Jančić, O. (2001). Da li je brak prevaziđen: novi oblici zajedničkog života u savremenim pravima, *Pravni život*, vol. 50, br. 9, str. 443–458.

Čolaković, M., Demirović, R. (2020). Lišenje nužnog nasljednog dijela kao oblik zaštite imovinskih interesa porodice, U: Pravo i tradicija promjene: zbornik radova, Istočno Sarajevo: Pravni fakultet, str. 148–163.

Đokić, D. (2015). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog neispunjenja, *Pravni informator: stručno-informativni* časopis, vol. 18, br. 5, str. 54–59.

Đorđević, V., Svorcan, N., S. (1997). Nasledno pravo, Kragujevac: Pravni fakultet.

Đurđević, D. (2009). Uvođenje ugovora o nasleđivanju u srpsko pravo. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 57, br. 2, str. 186–211.

Đurđević, B., D. (2009). O reformi razloga nedostojnosti za nasleđivanje. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 81, br. 6, str. 211–227.

Đurđević, B., D. (2010). Institucije naslednog prava, Beograd: JP Službeni glasnik.

Đurđević, B., D. (2001). Određivanje i promena zakonskog naslednog dela: magistarski rad, Beograd: Pravni fakultet.
Đurđić Milošević T. (2020). Postupak sačinjavanja javnobeležničkog zaveštanja, U: XXI vek – vek usluga i uslužnog prava, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta, Institut za pravne i društvene nauke, str. 241–251.
Eccher, R. (2002). Bürgerliches Recht, Bd. VI-Erbrecht, Wien/New York.
Engels, F. (1967). Poreklo porodice, privatnog vlasništva i države, Beograd: Kultura.
Gavela N., Belaj, V. (2008). Nasljedno pravo, III bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, Narodne novine.
Gavrić, I. (2014). Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 86, br. 7-8, str. 431–447.
Graf, G. (1999). Erbrecht, 3, neu bearbeitete Auflage, Vien.
Grujić, N. (2010). Davalac izdržavanja kod ugovora o doživotnom izdržavanju. *Pravni zapisi*, vol. 1, br. 2, str. 495–515.
Grujić, M., R. (1932). Svetogorski azili za srpske vladaoce i vlastelu posle Kosovske bitke, Skoplje.
Horvat, M. (1962). Rimsko pravo, Zagreb: Školska knjiga
Horáček, C. (1904). Das Augendinge: eine agrarpolitische Studie mit besonderer Berücksichtigung der böhmischen Länder, Wien: Deuticke.
Ilić, V. (2014). Vojno zaveštanje u rimskom, francuskom i srpskom pravu. *Pravo - teorija i praksa,* vol. 31, br. 10-12, str. 58–69.
Ilkić, Z. (2014). Prestanak ugovora o doživotnom izdržavanju. *Megatrend revija*, vol. 11, br, 1, str. 127–146.
Kreč, M., Pavić, Đ. (1964). Komentar Zakona o nasljeđivanju, Zagreb: Narodne novine.
Kovačević, M. (2016). Nedostojnost za nasleđivanje u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 65–82.
Kovačević, N. (2014). Pojam i predmet plodouživanja. *Pravni život*, vol. 63, br. 3/4, str. 81–92.

Kovačević, M., S., prir. (1929). Sudska praksa za 1928, Beograd: Štamparija Iv. Čolovića i Ž. Madžarevića.
Kostić, N. (2013). Ima li mesta tzv. nepravom ugovoru o doživotnom izdržavanju u budućoj kodifikaciji građanskog prava, *Pravni život*, vol. 62, br. 10, str. 593–607.
Krstić, N. (2016). Izuzetne prilike kao uslov punovažnosti usmenog zaveštanja, U: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 195–217.
Konstantinović, N. (1958). Punovažnost usmenog testamenta usled izuzetnih prilika u smislu člana 78. Zakona o nasleđivanju, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 7, br. 12, str. 8–12.
Krsmanović, T. (2003). Aktuelna sudska praksa iz naslednog prava, Beograd: Poslovni biro.
Krstinić, D., Zarubica, S. (2021). Izvršenje javnobeležničkih isprava. *Pravo - teorija i praksa*, vol. 38, br. 1, str. 42–54.
Krstinić, D., Vasiljković, J. (2020). Institut usvojenja u uporednom pravu, *Strani pravni život*, br. 1, str. 113–125.
Klajn Tatić, V. i dr. (1994). Medicinsko pravo i medicinska etika, Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za pravna istraživanja.
Krsmanović, T. (2003). Aktuelna sudska praksa iz naslednog prava, Beograd: Poslovni biro.
Kostić, N. (2021). Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života, Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta Univerziteta.
Krstić, N. (2013). Određivanje veličine nužnog dela. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 65, str. 437–453.
Krstić, N. (2008). Izjava o odricanju od nasleđa. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 52, str. 145–164.
Kuchinke, K., Lange, H. (2001). Erbrecht Lehrbuch, München: C.H. Beck.
Konstantinović, M. (1930). Tendencije modernih zakonodavstava u smislu ograničavanja prava na nasleđivanje, Novi Sad: Društveni život.

Konstantinović, M. (1925). Pitanje svojine, U: Generacija pred stvaranjem: almanah jedne grupe, Beograd: Grupa za socijalnu i kulturnu akciju.

Konstantinović, M., (1982). Tendencija modernih zakonodavstava u smislu ograničenja prava na nasleđivanje, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 30, br. 3–4, str. 351–360.

Lazić, M. (2000). Lične službenosti, Niš: Pravni fakultet.

Lazić, M., Vučković, M. (2013). Plodouživanje u zbrinjavanju naslednika, U: Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru : tematski zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu: knjiga 3, Niš: Pravni fakultet, str. 119–135.

Lange, H. (1962). Lehrbuch des Erbrecchts, München und Berlin

Mandić, Lj. (1998). Usmeno zaveštanje, U: Novine u Zakonu o nasleđivanju iz 1995. godine, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, str. 73–84.

Marković, L. (1930). Nasledno pravo, Beograd: Štamparija Dom.

Marković, D., S. (2004). Testament u srednjevjekovnom pravu, Beograd: IP Glosarijum

Marković, S. (1981). Nasledno pravo, Beograd: Službeni list SFRJ

Marković, S. (1974). Odnos testamentalne prema pravnoj i poslovnoj sposobnosti, *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu*. br. 13, str. 155–173.

Marty G., Raynaud, P. (1962). Droit civil, II Les obligationes, Paris

Matović, T. (2017). O zaveštavanju u srpskom srednjovekovnom pravu. *Pravni zapisi*, vol. 8, br. 1, str. 20–33.

Medić, D. (2007). Rasprave iz građanskog i poslovnog prava Banja Luka: Fakultet pravnih nauka Panevropski univerzitet Apeiron.

Medić, D., Tajić, H. (2008). Nasljedno pravo u sudskoj praksi, Sarajevo: Privredna štampa.

Meyer, W. E. (1935). Der Übergabevertrag. Altenteil, vorbehaltener Nießbrauch, Geschwister Rechte), insbesondere bei Erbhöfen, Köln.

Milović, J. (2020). Javnobeležničko zaveštanje, *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 20, br. 1, str. 83–99.

Midorović, S., Kovačević, M. (2019). Sloboda ugovaranja i njene granice na primeru "nepravog" ugovora o doživotnom izdržavanju u: Pravo u funkciji razvoja društva: zbornik radova, Kosovska Mitrovica: Pravni fakultet Univerziteta, str. 409–428.

Michalski, L. (2001). BGB-Erbrecht, Heidelberg.

Novaković, D. (2015). Pravna priroda ugovora o doživotnom izdržavanju u: Naučnoistraživački projekat "Zakonodavstvo Republike Srbije: stanje, ciljevi i dalji razvoj" za period 2013–2015. godine: tematski zbornik radova, Kosovska Mitrovica: Pravni fakultet, str. 109–123.

Panov, S., Antić, O. (2017). Porodično pravo & Nasledno pravo: priručnik za polaganje pravosudnog ispita, Beograd: Projuris.

Pantelić, D. (1937). Osnov zakonskog dela u pravnoj filozofiji, Beograd: Štamparija "Privrednik".

Perić, Ž. (1925). Misticizam u naslednom pravu, Règle Générale du Droit, de la Legislation et de la Jurisprudence, T. XXXXIX, Paris.

Perović, S. (1968). Obligaciono pravo I, Opšta teorija ugovora, Beograd: Naučna knjiga.

Perović, S. (1978). Ugovor, u: Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, Tom III, Beograd: Službeni list SFRJ, str. 444–510.

Perović, J. (2012). Promenjene okolnosti u srpskom ugovornom pravu i izvorima uniformnog ugovornog prava. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 60, br. 1, str. 185–202.

Petrović, V. (2013). Nastanak ugovora o doživotnom izdržavanju. *Strani pravni život,* br. 3, str. 363–379.

Počuča, M. (2008). Naknada nematerijalne štete zbog pretrpljenog straha, Novi Sad: Univerziteta Privredna akademija.

Počuča, M. (2010). Zakonsko izdržavanje bračnih i vanbračnih partnera. *Pravo - teorija i praksa*, vol. 27, br. 3/4, str. 79–93.

Počuča, M. (2010) Porodično pravo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerziteta Privredna akademija.

Počuča, M. (2011). Posebna imovina supružnika. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 83, br. 9, str. 447–462.

Počuča, M. (2011). Ugovor o doživotnom izdržavanju, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
Počuča, M. (2011). Usmeno zaveštanje, *Pedagoška stvarnost*, vol. 57, br. 7/8, str. 782–792.
Počuča, M. (2012). Zajednička imovina supružnika. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 84, br. 2, str. 128–147.
Počuča, M. (2013). Naslednopravni položaj bračnog druga. *Megatrend revija*, vol. 10, br. 3, str. 197–214.
Počuča, M. (2016). O pravu na nužni deo, U: Savremene tendencije u razvoju pravnih sistema država u regionu: zbornik radova IX tradicionalnog međunarodnog naučnog skupa "Pravnički dani prof. dr Slavko Carić", Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 383–396.
Počuča, M., Stefanović, N. (2019). Institut testamenta kao nasleđe iz rimskog prava. *Pravni zapisi*, vol. 10, br. 2, str. 517–531.
Počuča, M., Šarkić, N. (2019). Porodično pravo i porodičnopravna zaštita, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik
Radulović, D., Počuča, M. (2020). Javnobeležničko pravo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
Radovanov, A., Počuča, M. (2010). Bračno imovinsko pravo: Porodično procesno pravo, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
Radovanov, A. (2009). Zbornik sudske prakse: građanskopravna oblast: Vrhovni sud Vojvodine, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe
Radmanovac, E. (2016). Pravno lice kao davalac izdržavanja kod ugovora o doživotnom izdržavanju. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, vol. 88, br. 2-3, str. 51–64.
Romac, A. (1981). Rimsko pravo, Zagreb: Narodne novine.
Sarapa, Đ., Nenadović, N. (2021). Da li je ugovor o doživotnom izdržavanju naslednopravni ugovor, *Branič*, vol. 134, br. 2., str. 21–25.
Sepp, K. (1904). Der Leibrentenvertrag, München.

Slavnić, Lj. (2008). Istorija pravnih institucija, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univreziteta Privredna akademija.
Subotić-Konstantinović, N. (1968). Ugovor o doživotnom izdržavanju, Beograd: Naučno delo.
Stanojević, O. (1994). Rimsko pravo, Beograd: Službeni list SRJ
Stanković, M. (2014). Brodsko zaveštanje u srpskom pravu i u uporednom pravu, *Pravni život*, vol. 63, br. 10. str. 485–511.
Stanković, G. (2016). Poveravanje ostavinskog postupka javnom beležniku, u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 321–339.
Stanković, G., Trgovčević Prokić, M. (2016). Upravitelj nasledstva u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 303–320.
Stojanović, N. (2002). Nalog u zaveštanju. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 42, str. 231–246.
Stojanović, N. (2008). Praktikum za nasledno pravo, Niš: Pravni fakultet u Nišu.
Stojanović, N. (2009). Naslednička zajednica, Niš: Pravni fakultet, Centar za publikacije.
Stojanović, N. (2015). Postupak za sastavljanja sudskog zaveštanja i novelirani Zakon o vanparničnom postupku Republike Srbije. *Pravni život*, vol. 64, br. 10, str. 545–556.
Stojanović, V., Vidić Trninić, J. (2015). Postupak za raspravljanje zaostavštine u Srbiji, Niš: Pravni fakultet Univerziteta.
Svorcan, N., S. (2009). Nasledno pravo, šesto izdanje, Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu.
Svorcan, S. (2004). Komentar Zakona o nasleđivanju sa sudskom praksom, Kragujevac: Pravni fakultet
Svorcan, S. (1996). Sticanje svojine i plodouživanja putem nasleđivanja: nasledno-pravni položaj bračnog druga, *Pravni život*, vol. 45, br. 10, str. 93–103.

Trgovčević Prokić, M. (2020). Nasledno pravo i postupak za raspravljanje zaostavštine: priručnik za pravosudni ispit, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union.
Trgovčević Prokić, M. (2015). Razlozi za prekid ostavinskog postupka. *Pravni život*, vol. 64, br. 11, str. 637–656.
Triva, S. (1983). Građansko procesno pravo, Zagreb: Narodne novine.
Zorić, M., Župljanić, M. (2019). Recepcija rimskog prava. *Oditor*, vol. 55, br. 1, str. 81–92.
Vasiljković, J. Z., Krstinić, D. M. (2021). Oblici zaveštanja u evropskim zakonodavstvima. *Strani pravni život*, br. 3, str. 433–444.
Vodinelić, V. (1991). Građansko pravo: uvodne teme, Beograd: Nomos.
Vučković, M. (2014). Naslednopravni položaj supružnika u savremenom srpskom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*. br. 66, str. 309–324.
Vidić Trninić, J. Đ. (2016). Olografski i alografski testament u srpskom i uporednom pravu. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 50, br. 4, str. 1251–1279.
Vidić Trninić, J. (2016). Ugovor o ustupanju i raspodeli imovine za života: teorijski i praktični aspekti u: Dvadeset godina Zakona o nasleđivanju u Republici Srbiji: zbornik radova, Niš: Pravni fakultet Univerziteta, Centar za publikacije, str. 251–270.
Vidić, J. Đ. (2017). Vanredni oblici zaveštanja u pravu Srbije i ostalim savremenim pravima Evrope. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad,* vol. 51, br. 4, str. 1541–1571.
Vidić Trninić, J., Đ., Kovačević, M., S. (2018). Nalog u naslednopravnom zakonodavstvu Srbije i ostalih zemalja Evrope. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 52, br. 4, str. 1619–1639.
Vidić Trninić, J. (2020). Uvod u uporedno nasledno pravo, Novi Sad: Pravni fakultet.
Vidić Trninić, J., Đ. (2021). Opoziv i sudsko stavljanje zaveštanja van snage prema Zakonu o nasleđivanju Srbije uz osvrt na

ostala savremena evropska prava. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, vol. 55, br. 1, str. 143–160.

Vizner, B. (1967). Građansko pravo u teoriji i praksi, knjiga II, Osijek: B. Vizner.

Vukotić, M. (2017). Raskid ugovora o doživotnom izdržavanju zbog poremećenih odnosa. *Pravni život*, vol. 66, br. 10, str. 755–772.

Vukotić, M. (2021). Pravne posledice smrti davaoca izdržavanja. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, vol. 69, br. 1, str. 193–215.

Zankl, W. (2009). Erbrecht-mit Beispielen und aktueller Judikatur, Wien.

Zbirka sudskih odluka knjiga II, sv. 1 (1957) Beograd: Službeni list FNRJ.

Živković, M. (1998). Nasledna prava stranaca i član 7. Zakona o nasleđivanju Republike Srbije, U: Novine u Zakonu o nasleđivanju iz 1995. godine, Kragujevac: Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke, str. 37–43.

Živojinović, D. (1998). Testamentalna (zaveštajna) sposobnost, U: Novine u zakonu o nasleđivanju Srbije iz 1995: zbornik radova, Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu Institut za pravne i društvene nauke, str. 115–129.

Šarkić, S. (2020). Srednjovekovno srpsko pravo o nasleđivanju. *Pravni zapisi*, vol. 11, br. 1, str. 121–140.

Šarkić, N., Radulović, D., Počuča, M. (2019). Posebni građanski postupci, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; JP Službeni glasnik.

Šarkić, N., Počuča, M. (2018). Izvršenje sudskih odluka kojima je utvrđeno pravo na rentu ili povremena davanja, u: Zbornik radova sa XXI međunarodnog naučnog skupa Odgovornost za štetu, naknada štete i osiguranje, ‚Beograd: Institut za uporedno pravo, str. 545–555.

Šarkić, N., Počuča, M. (2018). Jemstvo, *Pravni život*, vol. 67, br. 5/6, str. 43–51.

Šarkić, N., Počuča, M. (2013). Zajednička imovina porodične zajednice, u: Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva: zbornik radova sa Savetovanja pravnika: Budvanski pravnički dani, Beograd: Savez udruženja pravnika Srbije i Republike Srpske, str. 101–111.

Šarkić, S., Popović, D. (1993). Veliki pravni sistemi i kodifikacije, Beograd: Savremena administracija.

Šović, S. (1999). Zloupotreba prava kod ugovora o doživotnom izdržavanju, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, br. 2, str. 177–186.

Zakoni

1. Zakon o nasleđivanju, “Sl. glasnik RS”, br. 46/95, 101/03 - odluka USRS i 6/15.
2. Zakon o vanparničnom postupku, “Sl. glasnik SRS”, br. 25/82 i 48/88 i “Sl. glasnik RS”, br. 46/95 - dr. zakon, 18/05 - dr. zakon, 85/12, 45/13 - dr. zakon, 55/14, 6/15 i 106/15 - dr. zakon.
3. Zakon o obligacionim odnosima, “Sl. list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, “Sl. list SRJ”, br. 31/93, “Sl. list SCG”, br. 1/03 - Ustavna povelja i “Sl. glasnik RS”, br. 18/20.
4. Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa, “Sl. list SFRJ”, br. 6/80 i 36/90, “Sl. list SRJ”, br. 29/96 i “Sl. glasnik RS”, br. 115/05 - dr. zakon.
5. Zakon o parničnom postupku, "Sl. glasnik RS", br. 72/11, 49/13 - odluka US, 74/13 - odluka US, 55/14, 87/18 i 18/20.
6. Zakon o autorskom i srodnim pravima,"Sl. glasnik RS", br. 104/09, 99/11, 119/12, 29/16 - odluka US i 66/19.
7. Zakon o hipoteci, "Sl. glasnik RS", br. 115/05, 60/15, 63/15 - odluka US i 83/15
8. Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, "Sl. list SFRJ", br. 43/82 i 72/82 - ispr., "Sl. list SRJ", br. 46/96 i "Sl. glasnik RS", br. 46/06 - dr. zakon

9. Zakon o uređenju sudova, "Sl. glasnik RS", br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 - dr. zakon, 78/11 - dr. zakon, 101/11, 101/13, 106/15, 40/15 - dr. zakon, 13/16, 108/16, 113/17, 65/18 - odluka US, 87/18 i 88/18 - odluka US.
10. Zakonom o javnom bežništvu, "Sl. glasnik RS", br. 31/11, 85/12, 19/13, 55/14 - dr. zakon, 93/14 - dr. zakon, 121/14, 6/15 i 106/15.
11. Zakon o privrednim društvima, "Sl. glasnik RS", br. 36/11, 99/11, 83/14 - dr. zakon, 5/15, 44/18, 95/18 i 91/19.
12. Zakon o matičnim knjigama, "Sl. glasnik RS", br. 20/09, 145/14 i 47/18.
13. Zakon o zadužbinama i fondacijama, "Sl. glasnik RS", br. 88/10, 99/11 - dr. zakon i 44/18 - dr. zakon.
14. Zakon o pomorskoj plovidbi, "Sl. glasnik RS", br. 87/11, 104/13, 18/15, 113/17 - dr. zakon i 83/18.
16. Ustav Republike Srbije, "Službeni glasnik RS", br. 98/06.
17. Porodični zakon, "Sl. glasnik RS", br. 18/05, 72/11 - dr. zakon i 6/15.
18. Savezni zakon o nasleđivanju iz 1955. godine, "Službeni list FNRJ", br. 20/95.
19. Zakonu o braku i porodičnim odnosima, "Sl. glasnik SRS", br. 22/80, 24/84 - dr. zakon i 11/88, "Sl. glasnik RS", br. 22/93, 25/93 - ispr., 35/94, 46/95 - dr. zakon i 29/01.
20. Zakon o nasleđivanju Srbije iz 1974. godine, "Službeni glasnik SRS", br. 52/74, 1/80 i 25/82.
21. Zakon o radu, "Sl. glasnik RS", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US, 113/2017 i 95/2018 - autentično tumačenje.
22. Zakon o ratifikaciji Konvencije o jednoobraznom zakonu o obliku međunarodnog testamenta, sa prilogom, "Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori", br. 3/77.
23. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. i za vreme neprijateljske okupacije, "Sl. list FNRJ", br. 86/46.
24. Zakona o uređenju sudova, "Sl. glasnik RS", br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 - dr. zakon, 78/11 - dr. zakon, 101/11,

101/13, 106/15, 40/15 - dr. zakon, 13/16, 108/16, 113/17, 65/18 - odluka US, 87/18 i 88/18 - odluka US.
35. Krivični zakonik, "Sl. glasnik RS", br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.
25. Nacrt Građanskog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2015., Dostupno na: https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf
26. Uputstvo za sprovođenje članova 30a i 110a Zakona o vanparničnom postupku i člana 98 Zakona o javnom beležništvu, Dostupno na: https://vss.sud.rs/sites/default/files/attachments/Uputstvo%20za%20sprovodjenje%20Zakon%20o%20vanparnicnom%20postupku.pdf
27. Sudski poslovnik, "Sl. glasnik RS", br. 110/09, 70/11, 19/12, 89/13, 96/2015, 104/15, 113/15 - ispr., 39/16, 56/16, 77/16, 16/18, 78/18, 43/19 i 93/19.
28. Javnobeležnički poslovnik, "Sl. glasnik RS", br. 62/16, 66/17, 48/18, 54/18 i 151/20.
29. Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju iz 1844. godine (Srpski građanski zakonik), dostupan je na: https://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/privatno-pravo/srbija/Srpski_gradjanski_zakonik_1844.pdf
30. LOI n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe (1).Dostupan na :https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000027414540/
31. Eingetragene Partnerschaft-Gesetz-EPG, BGBI, I Nr. 135/2009, BGBl. I Nr. 86/2021, Dostupno na: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20006586
32. Marriage (Same Sex Couples) Act 2013, Dostupno na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents/enacted
33. The Civil Partnership Act 2004, Dostupno na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/33/contents

34. The Civil Partnership (Opposite-sex Couples) Regulations 2019, Dostupno na: https://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2019/9780111190784/contents

Sudska praksa

1. Rešenje Vrhovnog sud Srbije, Rev. 3369/92, od 21. oktobra 2002. godine
2. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Gž. 22/59.
3. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-2870/05, od 14.11.2006, Sudska praksa, br. 6/2007.
4. Odluka Vrhovnog sud Vojvodine Rev-174/87.
5. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev–1291/01 od 23.03.2001. godine
6. Odluka Okružnog suda u Beogradu, Gž. 1177/84.
7. Obrazloženje odluke Vrhovnog suda Srbije, Rev–3412/92
8. Odluka Okružnog suda u Zrenjaninu Gž. 53/01.
9. Rešenje Vrhovnog suda NR Hrvatske Gzz. 108/57
10. Odluka Višeg suda u Subotici Gž. 1406/89.
11. Odluka Vrhovnog suda Srbije, odeljenje u Novom Sadu, Gž 1401/65.
12. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 3436/99.
13. Odluka Višeg suda u Subotici, Gž. 1520/87.
14. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev–3986/97.
15. Odluka Okružnog suda u Požarevcu Gž. 1364/97.
16. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-4683/99.
17. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2446/93.
18. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-212/86.
19. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Rev-50/82 od 17.09.1982. godine.
20. Odluka Okružnog suda u Nišu, Gž-2556/80, Bilten Okružnog sud u Beogradu br. 11-12/81.
21. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-2155/05 od 28.09.2005. godine.

22. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-5452/00 od 30.05.2001. godine.
23. Stanovište Vrhovnog suda Srbije Rev-1393/04 od 23.12.2004. godine.
24. Odluka Višeg suda u Subotici, Gž. 902/86.
25. Presuda Okružnog suda u Požarevcu Gž. 150/95 od 15.12.1995. godine.
26. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-889/02 od 26.09.2002. godine.
27. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-2413/04. od 20.10.2004. godine.
28. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-4910/02 od 11.12.2002. godine.
29. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-3059/01 od 04.04.2002. godine
30. Odluka Okružnog suda u Splitu, Gž. 741/89 od 07.04.1989. godine.
31. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 785/89.
32. Odluka Vrhovnog suda Crne Gore, Gzz. 4/89-SP 7/90-71.
33. Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 583/60.
34. Presuda Okružnog suda u Subotici Gž. 1200/93.
35. Odluka Okružnog suda u Pančevu, Gž. 956/78.
36. Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Gž. 2335/72.
37. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev-2053/91.
38. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-3381/91.
39. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 963/88.
40. Odluka Vrhovnog suda Srbije Gzz 115/94.
41. Stav sa sednice Građanskog odeljenja Vrhovnog suda Srbije od 12.4.1982. godine.
42. Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev-1564/63 od 18.10.1963. godine.
43. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-212/86.
44. Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije, Rev-2627/64 od 19.01.1965. godine.
45. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Gzz. 253/72.
46. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 962/94.

47. Presuda Apelacionog suda u Nišu, Gž. 1299/2019 od 31.10.2019. godine.
48. Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž. 1940/2012(3) od 05.06.2012. godine.
49. Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Gž. 3685/11, od 28.02.2012. godine.
50. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 430772010 od 10. novembra 2010. godine.
51. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-4593/00 od 9.05.2001. godine.
52. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev-1149/97 od 06.05.1997. godine.
53. Odluka Vrhovnog suda Srbije po Reviziji br. 5152/01 od 26.09.2002. godine.
54. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 2339/99 od 30.12.1999. godine.
55. Odluka Vrhovnog suda Makedonije Rev. br. 719/83 i Gzz br. 60/838 od 05.01.1984. godine.
56. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine Rev. 5/82 od 29.01.1982. godine.
57. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 5840/94 od 07.12.1994. godine.
58. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 1851/03 od 09.10.2003. godine.
59. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 3187/02 od 14.11.2002. godine.
60. Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 1663/2016 od 24.05.2017. godine.
61. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine Rev. 1871/88.
62. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 1320/83 od 14.07.1983. godine.
63. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 1572/84.
64. Presuda Okružnog suda u Nišu Gž. 4105/01.
65. Odluka Vrhovnog suda Srbije Rev. 3526/01 od 19.12.2001. godine.
66. Odluka Vrhovnog suda Makedonije Rev. 243/85.

67. Odluka Vrhovnog suda Srbije Gzz. 407/01 od 04.04.2001. godine.
68. Odluka Vrhovnog suda Srbije Gzz. 143/77. godine.
69. Odluka Vrhovnog suda Jugoslavije Rev. 2045/64 od 26.11.1964. godine.
70. Odluka Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 895/90 od 27.11.1990. godine.
71. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev-1575/07.
72. Odluka Okružnog suda u Požarevcu, Gž. 1333/95 od 30.10.1995. godine.
73. Odluka Vrhovnog suda NR Srbije, Gž. 414/57.
74. Odluka Saveznog vrhovnog suda, Rev. 1537/59.
75. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. br. 3052/04, od 22.12.2005. godine.
76. Odluka Okružnog suda u Zrenjaninu, Gž. 1177/95 od 05.11.1996. godine.
77. Odluka Okružnog suda u Beogradu, Gž. 12209/96 od 12.02.1997. godine.
78. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1808/04.
79. Odluka Okružnog suda u Beogradu, Gž. 12209/96 od 12.02.1997. godine.
80. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Gž. 2683/63.
81. Odluku Vrhovnog suda Srbije Rev. 1557/02 od 25.06.2002. god.
82. Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1385/2005 od 01. septembra 2005. godine.
83. Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3834/92 od 14. novembra 1992. godine.
84. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 8224/2010 od 31. oktobra 2011. godine.
85. Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Gž. 7257/2012(2) od 15. avgusta 2013. godine.
86. Presuda Višeg suda u Somboru, Gž. 715/88 od 27.05.1988. godine.
87. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev-3298/99 od 10.02.2000. godine
88. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev-2912/91 od 03.12.1991. god.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.65/.68(075.8)

ПОЧУЧА, Милан, 1962-
Nasledno pravo / Milan Počuča, Dalibor Krstinić. - 4. bitno izmenjeno i dopunjeno izd. - Novi Sad : Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, 2022 (Novi Sad : Feljton). - 342 str. : geneal. table ; 24 cm

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija.

ISBN 978-86-86121-47-9

а) Наследно право

COBISS.SR-ID 55933193